8ª 920

FLC
2764

~~152 7u° 53 951~~

~~107 = 8'~~

8ª 920

Digitized by Google

FlG
7764

~~152 7u 5878~~

~~107 8~~

Digitized by Google

2764

DE ILLUSTRISSIMIS VIRIS
PP.
PETRO MARTYRE
SANSIO
Epiſcopo Mauricaſtrenſi,

248
B79a

ET
FRANCISCO SERRANO
Electo Epiſcopo Tipaſitanorum,
Deque PP.
JOHANNE ALCOBERO, JOACHIMO ROYO,
ET
FRANCISCO DIAZIO
ORDINIS PRÆDICATORUM
Fo-chei in Fo-kiena Sinarum Provincia Martyrio perfunctis
COMMENTARIUS.

ROMÆ MDCCLIII.

TYPIS HIERONYMI MAINARDI.
SUPERIORUM FACULTATE.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA

In Dei Filio ſibi Dilectis Patribus, Fratribus, ac Sororibus Ordinis FF. Prædicatorum

FR. ANTONINUS
BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor,

Ejuſdemque Ordinis univerſi humilis Magiſter Generalis, & Servus

Salutem, & ſtudium propagandæ Religionis.

CUm crebris nunciis, litteriſque graviſſimorum Virorum de Petro Martyre Sanſio Epiſcopo Mauricaſtrenſi, ſociiſque Dominicanis in Fo-kiena Sinarum Provincia Chriſtiani nominis cauſſa aut gladio percuſſis, aut vi calcis, laqueové necatis intellectum eſſet, eaque de re

BENEDICTUS XIV. Pontifex Maximus, ſemel atque iterum orationem ad Senatum S. R. E. Cardinalium habuiſſet, noſtro quidem muneri ſatisfacturi, binas ad vos epiſtolas dedimus, quibus non ſolum quæ fortiſſimi Martyres ſupremo præſertim vitæ tempore ſtrenue, præclareque geſſerant, complexi; ſed vos etiam majorem in modum hortati ſumus, ut eorum, quos inſtituti ſocios habuiſſetis, virtutem animi, ſtudiumque tuendæ, amplificandæque religionis imitaremini. Sed quoniam nobis tam brevibus litteris indicare vix, deſcribere autem vel minimam partem incommodorum, quæ illi perpeſſi eſſent, ne vix quidem licuerat, curandum continuo judicavimus, ut de vita, certaminibus, triumphiſque eorum italica lingua commentarii perſcriberentur. Quem ſane com-

men-

mentariorum liber, ut diligenter, accurateque perſcriptus, nobiſque jubentibus una cum Alloquutionibus BENEDICTI XIV. Pont. Max., cumque noſtris litteris publicatus fuit, quum ſumma omnium voluntate exceptum comperiſſemus, proſpexiſſemuſque, ſi translatus in eam linguam fuiſſet, quæ a pleriſque veſtrum intelligeretur, maximo vobis uſui, utilitatique futurum, latinum fieri, vulgarique voluimus, ne qua in re veſtris commodis defuiſſe videremur. Atque is quidem ipſe eſt liber, quem vobis hoc volumine exhibemus, teſtem erga Martyres pietatis, & curæ, ſollicitudiniſque erga vos noſtræ. Addidimus autem huic litteras ab eodem Pontifice incredibili gravitate, ſingularibuſque benevolentiæ ſignificationibus his paucis menſibus ad Philippinenſes

noſtros ſcriptas, propterea quod nihil eſſe prætermittendum arbitraremur, quod ad decus, amplitudinemque Ordinis pertineret. Cumque alter Commentarius de moribus, fortitudineque Franciſci Gilii de Federich, & Matthæi Alonſi Lezinianæ Dominicanorum, qui in Tunquinenſi Regno martyrio perfuncti fuerant, ab ampliſſimo viro Hilario Ordinis Eremit. S. Auguſt. Epiſcopo Coricenſi, Vicarioque in eis regionibus Apoſtolico conſcriptus, curaque Deceſſoris noſtri editus Romæ ante annos ſeptem fuiſſet, eum item latinum factum poſtremo loco adjunximus, ſperantes fore, ut quo plures vobis propoſiti ad imitandum duces fuiſſent, eo magis ad virtutem colendam incitaremini. His igitur veluti monitoribus uſi, dum legentes dicta, factaque tantorum virorum, qui pro Chri-

ſto

ſto ſumma cum ſui , veſtrique gloria pugnarunt , admiramini , id contendite, uti , neglectis perituris quibuſque rebus , ipſiuſque etiam mortalis vitæ amore contemto , inflammati ſtudio curandæ ſalutis , felicitatiſque hominum ſempiternæ , eorum eſſe videamini non magis inſtituti ſocietate , quam virtutis imitatione fratres . Valete Noſtri , Sociorumque memores in ſacrificiis, & precationibus veſtris .

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendiſs. P. Magiſtro Sac. Palat. Apoſt.

F. M. de Rubeis Patriarcha Conſtantinop. Viceſg.

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Rever. P. Mag. Sac. Palat. Apoſt. Socius.

Digitized by Google

DE
PETRO MARTYRE
SANSIO,
SOCIISQUE MARTYRIBUS
COMMENTARIUS.

Sinenſium, quorum eſt ampliſſima in extrema Aſiæ continenti regio, ſalus jam uſque ab anno MDXVII. ſingulari Dominicanis curæ fuit, quo parati Franciſci Pereſii Andradæ opera ſunt, inſtitutique ad eos commeatus. Itaque anno MDLVI Gaſpar a Cruce Luſitanus Ordinis Prædicatorum eo pri- **De Dominicanorum in Sinarum Imperiū adventu.**

A mus

mus omnium importandæ religionis chriſtianæ cauſſa contendit, uberioreſque cepiſſet laborum fructus, niſi veriti Mandarini, ne auctoritate, diligentiaque viri, deorum, quos colebant, ſuperſtitio deleretur, eum in carcerem conjiciendum, deindeque Imperii finibus exterminandum curaſſent. Sed hoc tam contrario exitu rerum debilitari, frangique non potuit ſtudium propagandæ religionis, & virtus Dominicanorum. Anno MDLXXXVII. P. Bartholommæus Lopeſius una cum ſociis ex eodem Ordine duobus Macai Cœnobium extrui fecit, ut cum inde brevior trajectus, tum facilis ſacrorum chriſtianorum introductio in Provincias Sinarum eſſet. Anno MDXC. P. Johannes a Caſtro Provinciæ Inſularum Philippinarum Præfectus, & P. Michael Benavideſius, qui poſt Archiepiſcopus Manilæ fuit, quum loqui ſinice didiciſſent, inquirendoque de incolarũ ejus regionis moribus cognoſſent, duorum Sinenſium ductu, quos ipſi ad religionis veræ cultum adduxerant, myſteriiſque initiaverant chriſtianorum, in urbes Sinenſium penetrarunt, ac loqui ſtatim de Chriſto cœperunt, inque inſtitutis, decretiſque noſtris explicandis continenter, magna ſpe referendi fructus permoti, verſati ſunt, quoad apud Mandarinos accuſati, diuque Haÿ-tengi in carcere aſſervati, poſteaquam ſumma cum re-

religionis veræ laude, coram judicibus, palam ſeſe chriſtianos eſſe confeſſi ſunt, juſſi tandem fuerunt, ut inde exulatum abire ne cunctarentur. His extremo fere ſeculo decimo ſexto P. Didacus Aduartus, deindeque anno MDCXII. PP. Thomas Major, & Bartholommæus Martineſius ſucceſſerunt; cumque graviſſimis difficultatibus, quæ obſtabant, quo minus ſuſceptus a Dominicanis labor ſucceſſus proſperos haberet, expugnari eorum conſtantia non potuiſſet, hoc demum PP. Angelus Cocchius Florentinus, & Johannes Baptiſta Moraleſius Hiſpanus annis MDCXXXI. & MDCXXXIII. obtinuerunt, ut in Fo-Kiena Provincia Prædicatores ſedem ſtabilem, certumque domicilium collocarent. Nec diu poſt, cum hoc Dominicani aſſidue eniterentur, ac laborarent, ut ethnici, quorum ingens erat in Provincia multitudo, a ſuperſtitione deterrerentur, eam ſibi ſocius quidam eorum gloriam comparavit, ut pro Chriſti Servatoris nomine extremo ſupplicio afficeretur.

II. Fuit is quidem P. Franciſcus Capillas primus Imperii Sinenſis Martyr, qui Fo-gani XVIII. Kalendas februarii an. MDCXLVIII. gladio percuſſus fuit. Eſt autem hujus, aliorumque ex eodem Ordine quatuor Martyrum, qui in finitimis regionibus veritatis tuendæ cauſſa interierunt,

P. Franciſcus Capillas O.P. primus in Sinenſi Imperio Martyr fuit.

Digitized by Google

runt, a BENEDICTO XIV P. M. in ea, quam ad Cardinales de rebus, quas deſcripturi mox ſumus, habuit, oratione, cum laude facta mentio. Jam inde autem ab eo tempore Dominicani numquam ab inſtituendis Sinenſibus, qui Provinciam incolebant, ceſſarunt, adeo ut non modo cum pax vigeret, ſed etiam cum ethnicorum furore tempeſtates in Chriſtianos concitarentur, etſi ſemper multis, magniſque incommodis premebantur, eos in vera, ſanctaque doctrina confirmare pergerent. Atque in ea re agenda inter tot illuſtres viros inſignem ſunt aliqui gloriam conſequuti, qui ſingulari conſtantia, fortitudineque animi maximas, chriſtiani nominis cauſſa, perpeſſi fuerunt calamitates, quorum res ſtrenue, præclareque geſtæ plurimum ad chriſtianæ reipublicæ utilitatem conferrent, niſi, quo minus indicentur, brevitas operis eſſet impedimento.

De Petro Martyre Sanſio Epiſcopo Mauricaſtrēſi, deque Sociis Dominicanis, qui in Sinam contēderunt Evangelium promulgatum.

III. Poſtremis hiſce temporibus, hoc eſt anno MDCCXLVI. diligentem operam amplificandæ in Provincia, in qua jampridem florere cœperat, chriſtianæ religioni dabant vir illuſtriſſimus P. Petrus Martyr Sanſius Epiſcopus Mauricaſtrenſis, & Vicarius Apoſtolicus, P. Franciſcus Serranus, qui poſt Epiſcopus eſt dictus Tipaſitanorum, P. Joachimus Royus, P. Johannes Alcoberus, & P. Franciſcus Dia-

Diazius Hiſpani e Dominicanorum Sanctiſſimi Roſarii; quæ eſt in Inſulis Philippinis, Provincia. Hi omnes miſſi a Præfecto Provinciæ impenſa Regis Hiſpaniarum in Sinam fuerunt doctrinam Chriſti ſuperſtitioſis illis gentibus nunciatum.

Anni jam plures interceſſerant, ex quo tempore, cum nullam intermiſſionem officii feciſſent, in ea regione, quæ credita fidei eorum erat, orthodoxam religionem propagare cœperant, cum orta repente in chriſtianos ethnicorum odio, malevolentiaque tempeſtas fuit, quæ illis attulit opportunitatem morte magna cum gloria coronandi vitam, quam in apoſtolicis laboribus ſuſtinendis contriverant. Sed antequam res ab iiſdem præclare geſtas narrare aggrediamur, ratio ipſa hortari videtur, ut, commemoratione rerum, quæ propriæ cujuſque eorum eſſent, lectores, quinam hi fuerint Chriſti Athletæ, intelligant.

IV. Petrus Martyr Sanſius, patre Andrea Sanſio, & Catharina Jorda matre, Aſci, quod eſt Tortoſenſis diœceſeos oppidum, in Cataloniæ Principatu natus eſt. Cum mater in partu vehementer laboraſſet, periculumque, ne infans interiret, eſſet, myſteriis religionis chriſtianæ initiatus in domo paterna fuit. Additæ poſt cæremoniæ in parochiali templo, rituſque, qui adjungi baptiſmo

Petri Martyris Epiſcopi Mauricaſtrēſis elogium.

conſuerunt, III. non. ſeptembres anno MDCLXXX. fuerunt. Patruus qui *Sacellarius* major, ut vocant, Cathedralis Eccleſiæ Ilerdenſis erat, vir pius imprimis, quocum in ea urbe degebat, cuique traditus fuerat in diſciplinam, id summopere curavit, ut recte Petrus adoleſcens inſtitueretur. Expletis iis generibus ſtudiorum, quibus prima ætas informari ad doctrinam, virtutemque ſolet, in Ilerdenſi Cœnobio Prædicatorum Ordini nomen dedit, Petruſque Martyr vocatus eſt, cum antea Petrus Joſephus appellaretur; cumque annum ipſum ſtudioſe in Conſtitutionum Ordinis, virtutiſque cultu tranſegiſſet, ſumma Patrum, ſociorumque voluntate, ſuam Deo *ſolemni*, ut dicimus, *profeſſione* obligavit fidem prid. non julias anno MDCXCVIII. Sed ubi XII. kalendas octobres anno MDCCIV. conſecratus Sacerdos eſt, illuſtriora, majoraque ſtudii ſalutis animarum, magnæque erga homines ceteros caritatis argumenta dedit, tuncque potiſſimum, cum anno MDCCVII. arctiſſima obſidione Ilerda teneretur, quo tempore neglectis laboribus, atque periculis, in quæ ſeſe adductum intuebatur, perſtitit in ſuſcepto munere conciliandi divino numini eos, qui *Sacramento pœnitentiæ* expiari peterent. Cumque facere in ea, quæ erga Deum eſt, pietate majores progreſ-

ſus

ſus cuperet, contulit ſeſe ad Cæſaraugu-
ſtanum Cœnobium S. Ildephonſi, ubi le-
gum Ordinis, atque inſtitutionum cultus
imprimis viget, quo in Cœnobio vocari
ſeſe divinitus intellexit ad Provinciam
inſularum Philippinarum, ut operam
ethnicis ad Chriſtum adducendis daret.
Ubi ex Deo primum, adhibitis precibus,
deindeque ex piis, doctiſque viris, recte
ne eſſet facturus, ſi relicta patria ad
ethnicos abiiſſet, quæſivit; quod in ani-
mum induxerat, perfecit, ac Cæſarau-
guſta XII. kal. ſext. anno MDCCXII.
diſceſſit. Cum Gades veniſſet, correptus
febri eſt. Vix ea ſe liberatum ſenſerat,
cum, etſi medicus ſuſtineri ab eo itine-
ris incommoda non poſſe diceret, tamen
Deo, in quo ſpem ſuam omnem colloca-
rat, duce, ſuperatis difficultatibus, quæ
impediebant, quo minus ſuſceptum iter
proſequeretur, navem ſtatim, atque vela
ſunt data, conſcendit. Initio januarii
menſis anno MDCCXIII. ad Mexicum
pervenit, noniſque martii Acapulcum
maris pacifici portum tenuit, ubi rurſum
febri agitari cœpit. Sed quum debilitas
corporis tanta non eſſet, ut eum a ſu-
ſcepto conſilio remoraretur, nonis apri-
lib. nactus opportunum ad navigandum
tempus, iterum navigationi ſeſe commi-
ſit, cumque nautas in magna rerum chri-
ſtianarum ignoratione verſari comperiſ-

ſet, tam longo itinere, tempus omne in iis docendis, inſtituendiſque conſumpſit. Poſt, ubi III. idus junias Marianas, ſeu Latronum inſulas vidit, invectuſque eſt XII. kal. aug. in Philippinarum mare; extremo auguſto menſe Manilam, quæ urbs eſt earumdem Inſularum princeps, appulit. Peracto itinere, ut pedem in ædes Prædicatorum intulit, prima illius cogitatio, curaque fuit ad ſacellum, in quo imago Beatæ Virginis Roſarii collocata erat, adire, eamque venerari, cujus quidem aſpectu, ut idem ſcribere ſolebat, oblitus incommodorum omnium, quæ paſſus jam uſque ab eo tempore fuiſſet, quo Cæſarauguſta profectus Manilam venerat, novos ſibi datos fuiſſe ſpiritus ſenſit, quibus multo plura perpeti deinceps libenter poſſet. Biennium fere in Philippinis inſulis conſumſit, quo tempore cum loqui ſinice didiciſſet, eſt enim hoc genus linguæ inſulanis propter Sinenſium, qui ibidem verſantur, multitudinem notum, prid. idus junias an. MDCCXV ſocio P. Paulo Matthæu Cœnobii item Ilerdenſis alumno, in navim ethnicorum conſcendit, in Sinamque navigavit, ac III. kal. julias, qui dies SS. Petro, & Paulo Apoſtolis ſacer erat, ad Fo Kienæ Provinciæ Hia muenum portum pervenit, paulloque poſt a Patribus Provinciæ Philippinarum renunciatus Sinen-

nenſium Prædicatorum Propræfectus fuit. Jam annus erat quartus ac decimus, ex quo ſummo commodo populi Sinenſis, Sedisque Apoſtolicæ voluntate propagare chriſtianam religionem in ea regione cœperat; hujus namque ſedis auctoritate conſtitutus erat *Vicarius Apoſtolicus* Fo-KiēæProvinciæ;cū an.MDCCXXIX. ſæva in chriſtianum nomen tempeſtas exorta eſt: cumque Petrus intellexiſſet, conquiri ſeſe ab hoſtibus ad necem, ac niſi fuga ſaluti ſuæ proſpexiſſet, ſpem evadendi nullam eſſe videret, Chriſti Servatoris conſilium ſequutus, qui, ſi inimici religionis nos inſectentur, alio fugiendum dixit, Quan cheu-fu, quo in oppido ſolum, quod Europæ incolæ Cantonum vocant, Chriſtianis doctoribus impune agere licebat, contendit. Ibidem cum moraretur, rogatus, ac pene coactus a P. Archangelo Miralta Clerico Regulari graviſſimo viro, Sacræque Congregationis de Propaganda Fide Procuratore, qui juſſus ab eadem fuerat, ut P. Petro Martyri Sanſio, ne Diœceſano quidem certiore facto, imponi manus a quocumque Epiſcopo catholico curaret,die S. MatthiæApoſtolo ſacra an.MDCCXXX. ab Epiſcopo Nan-Kingenſi, adſiſtentibus Epiſcopis Pe-Kingenſi, & Macaenſi, conſecratus Epiſcopus Mauricaſtrenſis fuit. Biennio poſt, nempe XV. kal ſeptem-

ptembres anno MDCCXXXII. una cum Doctoribus Chriſtianis, qui ex Europa venerant, triginta ſex coactus Cantono Macaum excedere exulatum, cum annos fere ſex in eo exilio exegiſſet, quo tempore, quantum doctrina, virtuteque valeret, oſtendit, tandem VII. idus majas anno MDCCXXXVIII. in Fo-Kienū revertit, quo illum ſtudiū confirmandæ, dilatandæque religionis, divinaque providentia, quæ ipſi coronā martyrii decreverat, revocabāt.

Sinenſibus, quos ad chriſtiana ſacra adduxerat, reſtitutus, quamquam ætatis flexu adverſa valetudine laborare cœpiſſet, ſeſe totum curandæ animarum ſaluti dedit, nullam rerum earum prætermittens, quas colere jam uſque ab juventute aggreſſus fuerat. Laneis perpetuo veſtibus ita, ut præſcriptum lege Dominicanis eſt, uſus, continenter a carnium eſu abſtinuit ad annum fere quintum, vel ſextum ante quam martyr decederet, quo tempore, ipſis ut veſceretur, morborum gravitate coactus eſt, moremque media quaque nocte ſurgendi, recitandique matutinas preces ſumma religione ſervavit. Cumque ſtudioſe curaret, nequa ab ſe intermiſſio officii fieret, numquam ab adminiſtrandis ſacramentis ceſſavit, adeout an. MDCCXLII. etſi vomitu ſanguinis premebatur, corporeque infirmo erat, tamen a ſuſcepta inſtitutione numquam deſiſteret.

Qua-

Quare cum litteras a P. Royo accepiſſet, quibus ſignificabatur, ceſſandum a labore eſſe, quoad ſanitatem recuperaſſet, ſe namque illius loco, ut res quæque recte adminiſtrarentur, diligentiſſime curaturum, ita reſpondit: hoc certe & ago, & agam, tametſi mihi eſſet ob laborem ejuſmodi moriundum. Itaque una mors finem ipſi laborum attulit.

V. Franciſcus Serranus Franciſco Serrano, & Maria Friaſia honeſtis parentibus Guenexæ vico Guadicenſis in Granatenſi Regno diœceſis natus, myſteriiſque religionis chriſtianæ an. MDCXCV. prid. nonas decembres initiatus eſt. Exactis ſub parentum cura pueritiæ annis, in Regio Granatenſi S. Crucis Cœnobio indutus veſtibus Prædicatorum eſt, opportunoque tempore ita, ut inſtituta Ordinis poſtulant, X. kal. majas an. MDCCXIV cum annum nonum ac decimum ætatis ageret, ſuam Deo obſtringens fidem, promiſit ſeſe dicto audientem, caſtum, ac pauperem perpetuo futurum. Eluxere continuo in adoleſcente virtutes, quibus illius erat ornatus animus, omneſque in eo liberale ingenium, morum candorem, contemtum ſui, pacem, modeſtiam, patientiam, inque rebus quibuſque gerendis honeſtatem, & gravitatem admirabantur; adeo ut multi illius æquales, qui adhuc vivunt, non ſolum abhorruiſſe virum ab eo ge-

De Franciſco Serrano electo Epiſcoro Tipaſitanorũ.

genere colloquiorum,quibus ejuſdem integritas, caſtitaſque capere nonnihil detrimenti poſſet,ſed etiam caviſſe, ne quod ab ſe mendacium diceretur,ferant. His animi ornamentis ſtudium adjunxit litterarum. Quo in genere adeo profecit, ut onus ipſi explicandæ in cœnobio Granatenſi Philoſophiæ imponeretur. Igitur cum exercitatione virtutis,doctrinaque ita eſſet inſtitutus,inProvincam inſularumPhilippinarum cum aliis dominicanis Doctoribus, quos *miſſionarios* dicimus, an. MDCCXXV. contendit. Ubi in eas inſulas venit, haud diu poſt a Præfecto Provinciæ Dominicanorum miſſus in Sinam eſt an ,ut conjectura aſſequi poſſumus,MDCCXXVII. propterea quod idem,cum an.MDCCXLVII. de turbis in ſe, ſocios, chriſtianoſque omnes ab ethnicis concitatis commentarium ſcriberet, teſtatus ſit, annum eſſe vigeſimum, ex quo ipſe in eam regionem pervenerat. In fungendo munere pleno laborum, variis ægrotationibus corporis occupatus, exagitatuſque fuit: ac licet inde, cum deſignatus jam Martyr eſſet, argumentum duceret contemnendi ſui, diceretque parum ſe adjumenti afferre ſuis ſociis, ac fratribus potuiſſe, propterea que rogare etiam atque etiam, ſibi ut ignoſcere ne gravarentur, quod adverſa valetudine fere ſemper conflictatus eſſet; certa tamen res eſt, his tam gravibus incom-

commodis ignem caritatis, quo vehementer flagrabat, numquam deferbuiſſe. Nam is, quemadmodum viri graves memoriæ tradiderunt, apoſtolicis laboribus ita affici conſueverat, ut nulla res eſſet, quæ ipſum deterrere ab iiſdem obeundis poſſet. Immo vero uti laboribus ſolebat, ut ſuæ voluntati juvandi omnes, quibuſcumque rebus poterat, ſatisfaceret. Interdum cum portas oppidorum, in quæ ſe noctu conferebat, clauſas inveniret, viamque introeundi, adminiſtrandique ſacra impeditam cerneret, aſcendens in ea introducebatur, arrepto funiculo, quod ei e muro oppidani Chriſti ſectatores demittebant. Quin etiam incluſus quandoque ſacco, deferri ſeſe uti vendibilem ſuem curabat, quoad ipſi in Chriſtianorum ædes ingredi, ſuoque munere fungi licuiſſet. Demitti præterea ſeſe aliquando in humidum putei fecit, quo in loco die ipſo aſſeribus contectus, ut hoſtium impetum declinaret, manſit. Excedere item die quodam ex armario, in quod ipſum Chriſtiani abdere cogitabant, atque in montem profugere, inque ſepulcro, ut ſatellitum ſeſe quærentium diligentiam eluderet, latere coactus eſt. Ita ſibi Serranus viam ad martyrium, quod deinceps ſubiturus erat, munivit.

VI. Joachimus Royus Hinojoſæ Tervelenſis Diœceſis oppido in Aragonia, Joa- De Joachimo Royo.

Joachimo Royo, & Mariana Pereſia honeſtis parentibus ortus, & baptiſmi ſacris V. nonas octobres an. MDCXCI. initiatus eſt. Vix annum tertium, ac decimum ætatis attigerat, cum animum ad ſtudium latini ſermonis appulit, teſteque magiſtro, ipſis quatuor annis præclara indicia diligentiæ, morumque innocentiæ dedit. Profectus inde Valentiam, ut ſeſe inſtituto devoveret Prædicatorum, cooptatus in ordinem eſt IX. kal. apriles anno MDCCIX. in Cœnobio, quod a columna *del Pilare* vocant. Sed cum is locus deſtinatus inſtituendis novitiis non eſſet, in alterum ejuſdem urbis, quod prædicatorum dicitur, mores ſuos Ordini probaturus conceſſit. Anno autem ipſo in ædibus novitiorum tanta ſociorum, Patrumque voluntate, admirationeque verſatus eſt, ut eum omnes unum maximi facerent, neque ſolum, quod ſæpe uſuvenit, ſtato tempore profiteri eum noſtrum inſtitutum paterentur, ſed etiam ſummopere vellent, quodque ſingulare fuit, in numerum alumnorum ejus Cœnobii, quod jure ſanctorum ſeminarium appellare licet, referrent. Ac Præfectus quidem, qui ejus rei auctor fuerat, quaſi divinaret, erit, inquit, is adoleſcens huic familiæ gemmarum ſertum. Ubi Royus ſe Deo ſolemni ritu devovit VIII. kal. apriles an. MDCCX. promiſitque operam ſe colendæ virtuti di-
li-

ligenter daturum, tam magnos in eo genere progreſſus fecit, ut vir graviſſimus, quo uſus aliquando magiſtro fuerat, quique etiam num vivit, teſtetur, modeſtia eum ſingulari fuiſſe, nihilque ſe umquam in ejus vita animadvertiſſe, quod reprehendendum videretur. Jam uſque autem ab eo tempore permotus miſericordia in eos, qui duriore fortuna conflictabantur, ſiquid ſociis ſuperfuiſſet ciborum, ſtudioſe colligendum putabat, ut egentibus diſtribueretur ab his, quibus id onus more, atque inſtituto majorum, Præfectus Cœnobio impoſuiſſet. Quinetiam quum de iis interdum ex magiſtro intellexiſſet, qui in ſuperſtitione inanium deorum verſabantur, tantum in eo continuo traducendorum ad chriſtianam religionem ethnicorum ſtudium exſtitit, ut quamvis acerba eſſet ætate, conſcribi ſe tamen, annumerarique voluerit his, qui brevi propagandæ religionis veræ cauſſa in Philippinas inſulas navigare conſtituiſſent. Dumque opportunum tempus opperiretur, diuturnis precibus ſeſe, ſeverioriſque vitæ cultu ad præclarum munus recte obeundum comparavit. Poſtremo Gadibus XV. kal. octobr. an. MDCCXII. una cum ſociis navim conſcendit, cumque V. non. decembres ad portum veræ Crucis appuliſſet, Angelopolim profectus eſt, ubi eodem menſe Hypodiaconus ordinatus fuit.

De-

Denique ad Philippinas pervenit, ibique cum haud longo tempore conſtitiſſet, eaque brevi didiciſſet, quæ ad rem bene gerendam pertinerent, non enim illi opus diuturno tempore erat, qui tam vehementi propagandi Evangelii ſtudio ducebatur, in Sinam eſt miſſus, etſi annos non amplius, quam tres ac viginti, natus eſſet. Uberes autem laborum fructus P. Joachimum Royum tuliſſe triginta trium annorum intervallo, quod in Sinenſibus inſtituendis conſumſit, multiſque incommodis fuiſſe perfunctum, facile eſt exiſtimare. Sed horum vix pauca in noſtram notitiam venerunt. Hoc ſcimus: an. MDCCXIX. cum maxime in chriſtianos ethnici furerent, Royum dies amplius ſeptuaginta nullo certo loco conſiſtentem, hac illac errare compulſum eſſe, ut hoſtium diligentiam, arteſque deluderet, quin perfugia magnum homini ſolatium afferre poſſent. Nam quum in cubiculum quodpiam ſeſe aliquando abdidiſſet, coactus triduo eſt ad id latus, ad quod ſe primum aptarat, manere, quin ei poteſtas ſitus corporis immutandi eſſet. Nec vero deſcribere accurate poſſumus quibus ille angoribus, terroribus, incommodis ſæpe alias cum in Fo-Kiena, tum in Kiang-ſya, & Che-Kiangia Provinciis affectus fuerit (in his enim curam aliquando Chriſtianorum, qui ad Philippinen-

nenſes Dominicanos pertinebant, geſſit) ſatis tamen id eſſe, quod hactenus eſt indicatum, putamus, ut, quamvis minus quam res ipſa poſtulat, aliquo tamen modo, qui amor Royi erga homines ceteros, quæque in adverſis rebus æquo animo perferendis patientia fuerit, intelligatur.

VII. Johannes Alcoberus Granatæ VIII. kal januar. an. MDCXCIV. Franciſco Alcobero Belmonte in Aragoniæ, & Vincentia Figueraſia Ontinienti in Regno Valentiæ honeſto loco ortis parentibus, natus eſt. Is cum tenera adhuc ætate eſſet, nondum enim ſextum ac decimum annum attigerat, inſtitutum Prædicatorum in Granatenſi Sanctæ Crucis cœnobio amplexus eſt, in eoque VIII kal. januar. an. MDCCX. more, atque inſtituto majorum, ſuam Deo obligavit fidem, promittens ſeſe perpetuo ſtatuta Ordinis ſervaturum. Poſt iis generibus ſtudiorum, quibus informari, inſtituique noſtri ſolent, annis octo diligentem operam navavit, quibus exactis, miſſus a Præfecto Provinciæ ad cœnobium Sancti Dominici Lorcam fuit. Quo in loco, quum de rebus divinis, deque recte inſtituendis moribus orationes ad populum haberet, magno plauſu auditus eſt, imprimis quod eorum more, quos *Miſſionarios* appellamus, diceret. Atque invaluit

De Johanne Alcobero.

luit in cœnobio, de quo ſupra demonſtratum eſt, fama, quæ ferret, Alcoberum, cum publice de religionis chriſtianæ decretis, deque præceptis evangelicis ageret, inſtinctu quodam ſuperiore ita fuiſſe commotum, ut ſuſpirare ipſe, lacrimari, gemere (quin cœptam orationem abſolvere valeret) auditoreſque idipſum facere cogerentur. Jam uſque autem ab eo temporis momento novos ſpiritus ad pie, ſancteque vivendum ſumſiſſe, ſeque majorem in modum collegiſſe, ut ſuæ ſaluti proſpiceret, viſus eſt, quoad divinæ voluntati obſequutus, an. MDCCXXV. una cum ceteris, qui propagandi Evangelii cauſſa patriam deſerere conſtituerant, in Provinciam eſt profectus Philippinarum. Tres ille annos cum in itinere, tum in iis addiſcendis rebus conſumſit, quæ ad ſuſceptum munus recte obeundum conferrent. Namque an. MDCCXXVIII. a Præfecto Provinciæ miſſus in Sinam eſt Evangelium promulgatum. Annis decem, & octo, quibus ille magna cum laude, antequam in carcerem conjiceretur, decreta religionis chriſtianæ Sinenſes docuit, multis laboribus, incommodiſque perfunctus eſt. Cumque incenſus eſſet incredibili ſtudio juvandi, quibuſcumque rebus valeret, eos, qui ſua opera egebant; accidiſſetque forte fortuna aliquando, ut idipſum ſine magno periculo perfice-

ficere nequiret, in ſellam ſe, quæ feretri inſtar eſſet, immitti, deferrique a quatuor viris in locum, quem præſtituiſſet, quaſi adverſa valetudine laboraret, fecit. Erat Alcoberus maxime corpulentus, tantumque ob anguſtias feretri detrimenti cepit, ut in ardentem febrim inciderit; ſed paullo poſt voluntate Dei, cujus quidem cauſſa nihil horum curabat, ſanitatem, roburque, quo ante pollebat, corporis recuperavit. Anno MDCCXXIX. cum ethnici chriſtianæ religioni bellum intuliſſent, poſtquam ille, ut fugeret, e muris deſilire, inque vias ſeſe incognitas dare coactus eſſet, uno uti perfugio cubiculi potuit, quod carcere ipſo anguſtius erat, in quo clauſus diebus novem ſupra quadraginta fuit, quin tuſſire, ſeſeque movere auderet. Poſt ubi in eas ædes ſatellites invaſerunt, compingi ſe ab chriſtianis in reconditum ejuſdem cubiculi locum ſivit, qui locus adeo arctus erat, ut vix corpus hominis pingue caperet. Ut clauſus ibidem eſt, cum reſpirare difficulter poſſet, tanto angore premi cœpit, ut membrorum motu privaretur, neque inde educi, niſi aliorum manibus tractus, poſſet. Sequuta febris mox eſt, quæ virum, qui nihil ante horas triginta guſtarat, inſigniter extenuavit. Nec vero hic finis fuit incommodorum, quod ipſi, hoſtibus, qui illum quærebant,

ſecundo ingreſſis domum, clam inde ſervi veſte indutus excedere, ſeſeque horas fere octo in loco ad exonerandum ventrem accommodato continere neceſſe fuerit, donec beneficio noctis egredi potuit, ut obviam periculis, & calamitatibus novis iret. His talibus, tantiſque rebus geſtis, quas magnam partem ignoramus, nobilis Chriſti miles illuſtris erat, quo tempore in carcerem eſt contruſus.

De Franciſco Diazio.

VIII. Franciſcus Diazius, de quo poſtremo eſt loco dicendum, Ecijæ, quæ urbs eſt Provinciæ Bæticæ, VI. nonas octobr. an. MDCCXIII. Johanne Diazio Fernandeſio nobili viro in vico Diœceſeos Burgi nato, & Iſabella Maria Rioſia Ecijenſi, tenui fortuna parentibus ortus, operam primis rudimentis litterarum, quibus inſtitui ſolent adoleſcentes, in ejus urbis cœnobio ad SS Pauli & Dominici, accuratam dedit. Quo ex tempore, quam eſſet modeſtus, taciturnus, demiſſo per virtutem animo, inque ſacris conventibus, myſteriiſque pœnitentiæ, euchariſtiæque frequentandis diligens, oſtendit. III. idus ſeptembres anno MDCCXXX. ſingulari colendæ virtutis deſiderio incenſus, veſtibus eſt indutus Dominicanorum, annoque poſt pridie idus ſeptembres ſolemni ritu pollicitus Deo eſt, ſe dum vixiſſet, leges, atque iuſtituta Ordinis ob-

obſervaturum. Sed Deus ipſe, qui diverſas iis, quos elegerit, munit ad eamdem felicitatem conſequendam vias, quaſi experiri cœpiſſet, quantum virtute novitius Prædicator poſſet, debilem ejus corporis temperationem, tenuemque valetudinem reddidit, permiſitque, ut perpetuo epiphora oculorum conflictaretur. Quæ res cum impediret, ne magnos progreſſus in ſublimioribus ſtudiis litterarum faceret, tum ſpatium eidem dedit, ut animum ad eam, quæ eſt de moribus, Theologiæ partem appelleret. Sed etſi hiſce incommodis valetudinis premebatur, iis tamen virtutibus ornatus erat, quibus jam uſque a primis ætatis annis præſtiterat, quibuſque addidit ſummum ſtudium ſervandi leges, atque inſtituta Prædicatorum. Poſt cum ex hiſtoria de Provincia Philippinarum intellexiſſet, paravit ſeſe diuturnis precibus, caſtigationeque corporis ad id munus, ad quod obeundum adlectum ſe divinitus eſſe cognorat, annoque MDCCXXXV. in eas inſulas navigavit, & quæ de ipſo divina providentia decreverat, fecit. Artibus variis, precibuſque matris, atque ſororum, quibus eum a ſuſcepto conſilio deterrere ſtudebant, novus Jeſu Chriſti miles conſtantiſſime ſemper reſtitit, Deum, qui ipſum vocaret, unam eſſe affirmans ſuæ ſententiæ cauſſam, iiſque tandem, quas plurimum di-

ligebat, rogatis, ut apud ſe mortuum ipſum eſſe ſtatuerent, neque vero iis ſolum, ſed etiam amicis, ſociiſque Prædicatoribus valere juſſis, diſceſſit. Sed Deus, qui ei jam uſque a teneris annis voluntatem amittendæ pro religione tuenda vitæ indiderat, ſpiritus quoque adjunxerat, quibus obſtacula ſuperaret, quæ ex infirma corporis valetudine, amoreque in matrem, conſanguineoſque ceteros proficiſcebantur. Poſt interitum viri, cum Ecijæ fama de ipſius martyrio percrebuiſſet, intellectum primum ex patre, qui etiam num vita fruitur, eſt, quibus ei divina miſericordia modis, auxiliiſque præverterit. Namque ut certior eſt factus a Præfecto cœnobio ſenex, quam gnatus gloriam conſequutus eſſet, eamque ob rem gratias Deo, quas potuit, maximas egit, contineri non potuit, quin diceret: adoleſcentem Diazium, cum annos natus duodecim eſſet, rogatum a parentibus fuiſſe, ut in patriam, reverſus *beneficio eccleſiaſtico*, ſic enim dicimus, quod ad ſe majorum ſtatuto pertineret, undeque plurimum lucri poſſet capere, potiretur. Hortanti autem ſæpe, ac multum patri, ſic denique juvenem reſpondiſſe: „ Deſine me rogare, mi „ pater. Non enim opes, reſque eas, „ quæ pereant, volo, atque expeto, ſed „ Deo in Ordine Dominicanorum ſervi-
„ re,

„ re & cupio, & vero ei, cum per ætatem licuerit, nomen dabo. Poſt Prædicatoribus, qui primi in inſulas Philippinas Evangelii promulgandi cauſſa navigare decreverint, me ſocium addam, inque eas regiones contendens, ſanguinem pro Chriſto Servatore fundam „. Quid rerum in Sina geſſerit, quoſque labores pertulerit, ut ſuo munere ſatisfaceret, ignotum hactenus nobis eſt. Id unum ab Serrano accepimus, octo ipſos annos eum magna cum ſui gloria, antequam veniret in hoſtium poteſtatem, laboraſſe, ut ſaluti Sinenſibus eſſe poſſet. Quare credibile eſt, gratiſſimas Deo ejus vigilias, curaſque fuiſſe, qui ſumma ſua voluntate, atque præſidio fecit, ut quem deſiderio ad martyrium præparaverat, is tam felicem exitum haberet.

IX. Tempeſtatis, quæ coorta in chriſtianos eſt, ac Sinæ fortiſſimos religionis chriſtianæ propagatores ademit, cæloque, quod pie credimus, reddidit, non alia, quam invidia ethnici mali, omnibuſque inviſi hominis, cauſſa fuit, qui Mo-yangi natus, Yin-ku ab incolis appellabatur. Is cum ſeſe in Prætoris amicitiam, familiaritatemque inſinuaſſet, ab eoque, quacumque de re ageretur, ad conſilium adhiberi conſueviſſet, uſus hac tanta conſuetudine eſt, ut, quæ molitus adverſus Chriſtianos fuiſſet, perficeret. Initium turbarum adverſus Chriſtianos Fo-Kienæ Provinciæ.

 Ita-

Itaque Prætorem non ſolum eorum, qui Chriſtum colerent, ſed etiam Europæorum, qui in Sinam dilatandæ religionis cauſſa veniſſent, ac mulierum, quæ cooptatæ fuiſſent in Ordinem Sancti Dominici tertium, ædiumque, in quibus degerent, certiorem fecit. Atque hanc unam laborum, incommodorumque fuiſſe cauſſam, quæ Chriſtiani Sinenſes perpeſsi his annis paucis fuerunt, non ex commentariis modo, quos Epiſcopus Tipaſitanus, quem nos imprimis auctorem ſequimur, cum anguſtiis carcerum teneretur, ſcripſit, ſed ex epiſtolis etiam cognoſcitur virorum Eccleſiaſticorum, qui cum diverſam inſtitutionem vitæ, diverſoſque Ordines profiterentur, tum ſocii laborum, calamitatumque fuerunt. Anno MDCCXLVI. initio aprilis menſis, Præfectus Fo-ningæ urbi de granariis publicis cogniturus Fo-ganum venit. Prætor, de quo ſupra demonſtratum eſt, nactum ſe opportunitatem chriſtianæ religionis delendæ ratus, quæ ab ſcelerato Yin-kuo didicerat, explicavit. Etſi Præfectus nullum tunc in Chriſtianos odii, iræve indicium dederat, tamen ubi Foningam revertit, litteras ad Fo kienum Pro-Regem miſit, quibus vehementes, graveſque in Sinenſes, Europæoſque chriſtianos accuſationes continebantur. Cheu-Hio-Kienus, id namque erat Pro-Regi no-

nomen, vir chriſtianæ legi infeſtus, atque inimicus, qui nihil eorum prætermiſit, quæ impellere Imperatorem ad eamdem tollendam poſſent, accepta libenter accuſatione,continuo Hoang-Chung-Yeo Prætorianorum tribuno juſſit, ut cum manu militum, quos uſui eſſe putaret, Fo-ganum Europæos chriſtianos, virgineſque cooptatas in ordinem tertium Dominicanorum comprehenſurus proficiſceretur. Tribunus vir inſigni crudelitate, hora poſt meridiem VII. kal. julias Fo-ganum pervenit, horiſque duabus poſt, centum militum *Mandarinis* (eſt id apud Sinenſes Magiſtratuum nomen) Fo-ganenſibus, aliiſque attribuit, qui Mo-yangum, quod oppidum millia paſſuum novem Fo-gano diſtat, conducerent: ipſe interea cum militibus item centum in Koan pum ſuburbium,ut Chin-Joſephi optimi viri ædes improviſo adoriretur, contendit, quibus in ædibus reconditum ſacellum noſtrorum Sacerdotum erat, in quo caute imprimis chriſtiani, ut ſacris intereſſent, veniam peterent, eamque ſancte, quæ erga Deum eſſet, pietatem colerent, congregabantur. Sed quoniam ante dies quinque PP. Serranus, & Diazius Ki-tungum abierant, noſtrorum ibi neminem offendit, quare diripi domum, ac libros, ſacramque ſupellectilem, & quidquid rerum inventum eſſet,

ſet, alio aſportari, ac Chin Thereſiam-Te-virginem, quæ iiſdem in ædibus degebat, vicinamque Chin-Roſam Kuey, & Claram Joſephi chriſtiani uxorem, hujuſque adoleſcentulam filiam Agnetem in carcerem duci imperavit. His rebus geſtis, e veſtigio Ki-tungum, quod millia paſsuum tria Fo-gano abeſt, Serranum, Diaziumque oppreſſurus, diſceſſit.

PP. Serranus, & Diazius de militum adventu certiores fiunt. Ethnici Sinenſes Chriſtianos aggrediuntur, multaque in eos exempla ſævitiæ edunt.

X. Jam ante horæ quadrantem a Carolo viro quodam chriſtiano de adventu militum intellexerant, ſatiſque ſpatii nacti fuerant, ut commode ſeſe ſub cubiculi tabulatum reconditum in locum abderent. Ubi tribunus ad ædes venit, fores effringi, ſediliaque muralia dirui, ac dolia, capſaſque perrumpi juſſit, ut latebras inveniret Dominicanorum, quorum cauſſa iter ſuſceperat. Sed Deus a quo ita ſunt definita tempora, ut præverti, accelerarique hominum ſcelere non poſſint, etſi milites quater per tabulatum, quod miniſtros Servatoris Chriſti occultabat, inambulaſſent, noluit, ut latentes detegerent. Quare furentes domum diripuerunt, ac Roſam Chingiam virginem, quæ iiſdem in ædibus habitabat, atque honeſtam, illuſtrique loco natam viduam Mariam-Kyam, cujus illæ propriæ ædes erant, ſecum abduxerunt. Quo tempore Jacobus Nienus Mariæ, de qua modo demonſtratum eſt, filius, quaſi prodigio quodam

ſer-

ſervatus, ſeſe furori militum ſubduxit. Finem injuriis nox attulit, paucisque poſt horis datum Serrano, Diazioque ſpatium in proximas Franciſci-Lani viri chriſtiani ædes migrandi fuit, quibus in ædibus ad eum uſque diem latuerunt, quo venerunt in hoſtium poteſtatem.

Ethnici in Chriſtianos Ki-tungenſes ſæviunt, tormentoque talorum juvenem Idolorū cultorem excruciant, quaſi Chriſtianis partibus ſtuderet.

XI. Jam inde ab ea nocte crudeliſſime in chriſtianos ſæviri cœptum. Tribunus Prætorianorum, qui Europæos invenire cuperet, mulieres, quas ſupra captas a militibus fuiſſe dictum eſt, excepta Agnete, tormento manuum cruciari, ut locum manifeſtarent, in quem illi profugiſſent, juſſit. Cumque veſtes, quæ adhiberi in re divina faciunda a chriſtianis ſolent, in eorum domibus repertæ indicio ſatis magno eſſent, cognoſſe ipſas, ubinam Chriſti Sacerdotes degerent; hoc interrogantibus reſpondebant: fugisse Europæos certo ſe ſcire; quo autem fugiſſent, neſcire. Cumque ex Agnete de rebus iiſdem quæſiſſent, Europæos, illa, quinto jam die Ki-tungum abiiſſe; utque nemini damnum inferret, rogata, ecquis veſtes eorum, ac vaſa ſacra detuliſſet, juvenem raſo capite, bajulum, cujus ipſa nomen ignoraret, dixit. Hoc reſponſo accepto, miſſi continuo milites fuerunt, qui eum quærerent. Hi primum omnium, in quem Ki-tungi inciderant raſo capite juvenem, comprehendunt, & quamquam

eſſet

eſſet imbutus ſuperſtitione deorum, eiſque, id quod res erat, nihil ſe de Europæis noſſe confirmaret; tamen tormentis ad talos pedum adhibitis, victum dolore, cum ſuſtinere diutius non poſſet, factum ab ſe, quod numquam fecerat, fuiſſe confiteri cogunt, ac Fo-cheum, quaſi reus eſſet, in carcerem abducunt.

Vuang-Petrus-On, qui Mo-yangum, núciatū Chriſtianis militum adventum, contenderat, ab Ethnicis capitur, & cruciatur.

XII. Dum hæc Ki-tungi geruntur, ac de Chriſtianis quæſtio crudeliſſime habetur, milites, quos Mandarinis Foganenſibus attributos fuiſſe diximus, eodem die improviſo Mo-yangum perveniunt. Nam Vuang Petrus-On Chriſtianus, qui ante, quæ parabantur, animadverterat, & una cum Lieu Franciſco Xuno Foganum, noſtros malorum, quæ impenderent, certiores facturus, diſceſſerat; cum medium iter emenſus eſſet, una cum ſocio a militibus oppreſſus, Fo ganumque in carcerem adductus fuerat. Is idem, ſociuſque, quum vim cruciatus ferre nequiviſſent, confirmarant ſe quidem Fo-gano profectos iter Mo-yangum inſtituiſſe, chriſtianis, quod imminebat, periculum nunciaturos.

Milites in ædes Margentii Chriſtiani irrumpunt, Epiſcopumq Sanſium quæritant; ac Margentiū, ejuſ-

XIII. Cum milites ingreſſi Mo-yangum fuiſſent, in Mien Johannem adoleſcentem, quem *Chriſtianis* partibus ſtudere ignorabant, inciderunt, cumque ei imperaviſſent, ut ſibi Lang Kuoni, hoc eſt Margentii ædes, in quas Sanſius Epiſco-

ſcopus perfugerat, commonſtraret, ille, ut eos tantiſper detineret, Epiſcopoque ſpatium evadendi daret, eoſdem in alterius cujuſdam chriſtiani domum, quæ inde aliquanto aberat, deduxit. Poſt in ædes Margentii venerunt, in eiſque neminem offenderunt Europæorum, propterea quod domi eſſent Margentio duæ, atque ille quidem in vetere, in nova vero Epiſcopus degebat. Dum eum milites, deluſi, ubi non erat, quæritabant, ſurgere Epiſcopus e lecto, ac tranſilire horti murum, inque ædes Mieu Joſephi profugere potuit. Abeundum jam inde milites putabant, quod fruſtra ab ſe laboratum vidiſſent, cum nunciatum eis, ubi ad fores acceſſerunt, ab ethnico quodam eſt, Europæum, cujus cauſſa illuc veniſſent, non in vetere, ſed in nova Margentii domo agere. Quod ubi intellexerunt, in novas ædes ſtatim irrupere, rebuſque omnibus, in quas forte fortuna incidiſſent, everſis, atque perruptis, veſtes ſacras, reliquamque Epiſcopi ſupellectilem invenerunt, & calorem, quem experti, tangendo lectulum, fuerant, ſatis magno eſſe argumento putarunt, ut illinc paullo ante hominem receſſiſſe ſtatuerent. His indiciis tam claris adducti, Margentium, ejuſque uxorem, virgineſque præterea duas, Kuo-Thereſiam-Chun ſingulari virtute feminam, quæ præfecta mulie-

que uxorem tormentis cruciant ut cognoſcere ubinam Epiſcopus degat, poſſint.

lieribus erat, quæ tertium Ordinem S. Dominici profitebantur, hujuſque fratris filiam Kuo-Luciam-Hieu tormentis ſubjiciunt, ſed nihil ex iis rerum, de quibus percuntantur, extorquere poſſunt; quod interrogantibus perpetuo, ab omnibus reſponderetur, profugiſſe Epiſcopum, neque ſibi eſſe, quo profugerit, exploratum. Interea Prætor, ne opportunitas chriſtianis latebras quærendi daretur, militibus imperavit, ut Kan Kia-panum, quod eſt oppidum in adverſa fluminis ripa, haud longe a Mo-yango ſitum, proficiſcerentur, Europæumque, qui ibidem verſaretur, caperent.

Johannes Alcoberus capitur, Fo-ganſique a militibus ductus, de ſua patria, deque rebus ab ſe geſtis interrogatur.

XIV. Erat is Europæus P. Johannes Alcoberus, quem hoſpitio Vuang-Thaddæus-Go-Chin chriſtianus receperat. Ac primus quidem ille Sacerdotum Dominicanorum, qui in hoſtium poteſtatem veniret, fuit: quæ res, ut idem ad Serranum ſcripſit, ſic evenit. VII. kal. julias media fere nocte, milites Mo-yango profecti, ædes, in quibus ille diverſabatur, adoriuntur. Alcoberus, audito ſtrepitu, e lecto feſtinanter evadit, iiſdemque in veſtibus, quibus indutus cubitum iverat, uti fuga ſaluti ſuæ proſpiciat, portam exiguam ædium petit, ſed hanc a militibus occupatam cernens, retrocedere cogitur. Vix paſſus quinque proceſſerat, cum ceſpitans concidit, extemploque in eum

eum lictores tanta vi, quantam exiſtimare quiſque facile poterit, irruerunt; adeout coxendicis læſæ dolore aliquamdiu premeretur. Loro deinde collum arcte ligarunt, hominique barbam vellentes, magno clamore, ac ſtrepitu eumdem aliquot paſſus extra ædes trahunt. Interea Mandarini ad ripam amnis, qui non longe ab Mo-yango fluit, milites præſtolabantur, quos ubi accedere viderunt, animadvertitque Mo-yangenſis Prætor adeo indigne tractatum Alcoberum, eum ut ſolverent, propterea quod nihil mali admiſiſſet, præcepit. Poſtmodum cohors in ædes irruit, unde Sanſius paullo ante profugerat, ibique VI. kal. julias manſit. Prima enim luce Fo-ganum omnes reverterunt, abductis una cum Alcobero chriſtianis, quos captos fuiſſe diximus, & Ambroſio Hy-jino, adoleſcentuloque illo, qui milites, ut ſupra eſt demonſtratum, deluſerat. Sequuti deinde ſunt, qui Epiſcopi ſupellectilem deferebant, ex qua eburneam imaginem Chriſti Servatoris cruci affixi miles detraxerat, detectamque geſtabat. Hoc vexillo, quod illi magno in itinere ſolatio fuit, quaſi triumphans Jeſu Chriſti miniſter ſub meridiem ingreſſus Fo-ganum eſt, quo tanta hominum multitudo ex oppido, viciniſque locis Alcoberum expectatura convenerat, ut eſſent, qui dicerent, ſi Fo-ganum Impe-

perator veniſſet, majorem fuiſſe minime futuram. Atque ille primum ad Prætorem, ut audiretur, adductus, ab eoque cito dimiſſus, ad Præfectum urbi Mandarinum perducitur; cui roganti, cujas ipſe? quot annos natus? quod eidem nomen eſſet? cur, quoque ex tempore in Sinam veniſſet? quot demum Europæi eodem in Imperio verſarentur? reſpondet: eſſe Europæum ſe, annos natum LII., Fy ab Sinenſibus appellari. Veniſſe ante annos XVIII. promulgatum divinam legem, Europæorumque ſe unum, alterum Sanſium Epiſcopum eſſe, qui iiſdem in locis degerent. Solum vero Præſulem Sanſium memoravit, quod hujus eſſet ad judices delatum nomen. Poſt, quum nox inſtaret, apud Mandarinum oppidi, legatoſque duos, quos Pro Rex capiendorum Sacerdotum Dominicanorum cauſſa miſerat, quæſtio inſtituitur. Adhibitis interrogationibus, reſponſiſque, de quibus eſt ſupra demonſtratum, quæſitum ex Alcobero eſt, quot eſſent in Provincia Chriſtiani, quot mulieres, quæ tertium S. Dominici inſtitutum profiterentur? ubinam Sanſius ageret? An una ipſe, & Epiſcopus vivere conſueſſent? Quam longo eum ante tempore non vidiſſet? Ad hæc Alcoberus: quadringentos circiter chriſtianos in Provincia eſſe reſpondet: mulieres, quæ tertium Ordinem Prædicatorum profitean-

ſiteantur, octo, vel decem, eaſque anus. Scire ſe Mo yangi Sanſium agere, quibus autem in ædibus agat, neſcire. Commune ſibi, præſulique Sanſio domicilium non eſſe, annoſque jam præteriiſſe ferme duos, quo ex tempore illum minime vidiſſet. Atque is exitus prioris quæſtionis fuit. Poſtero die, qui dies V kal. julias fuit, in judicium rurſus Alcoberus adducitur. Quo in loco cum ſupellectilem Epiſcopi Sanſii, veſteſque ſacras, inque judicum menſa eburneam cruci affixi Servatoris Chriſti imaginem collocatam, omnibus patere vidiſſet, datam ſibi magna cum religionis veræ laude eſſe intellexit explicandi ethnicis, quæ ſit Virgo Servatoris Mater, utque divinum Verbum humanam ſibi naturam conjunxerit, opportunitatem. Interrogatus deinde, ecquid litteræ in membranis, ex quibus ſigna plumbea penderent, inque chartis ſcriptæ ſignificarent, numque ad incitandum ad defectionem populum pertinerent? reſpondit: litteras, quæ ſcriptæ in membranis eſſent, dari cuique in Europa ſolere, ut omnes in tam diſtantibus regnis, quis ſit ipſe, intelligant; neque his concitari quemquam ad defectionem poſſe. Reliquas, quæ chartis continerentur, epiſtolas eſſe ab amicis ex Europa ad Sanſium in Sinam miſſas, demta illa, quæ ſinice perſcripta erat, cujus ſe gentis litterarum

C no-

notas ignorare dixit. Sequutæ mox interrogationes de oleo ſancto, de ornamentis altarium, de mitris fuerunt;quibus eſt ab Alcobero ita, ut par eſſe videbatur, perſpicue, atque graviter ſatisfactum. Major fuit de magnis, parviſque particulis azymi panis, quas *hoſtias* dicimus, diſquiſitio, de quibus poſt, quam iniquam animo ethnici illi concepiſſent opinionem, videbimus. Igitur cum quæſitum ex viro forti, conſtantique eſſet, quamobrem hoſtiæ adhiberentur, reſpondit: in his corpus, ſanguinemque Jeſu Chriſti, cum res divina fieret, conſecrari, ac magnas ab Sacerdotibus, parvas ab chriſtianis ceteris ſumi conſueviſſe. Quæſitum præterea ex eo eſt, quibus ex rebus idem panis conficeretur: utque Alcoberus ex farina, & aqua dixit, judices, qui interrogando implicare hominem ſtudebant, panem, qui ex farina, & aqua, neque ulla ex re alia conſtaret, tam eſſe candidum poſſe negaverunt. Ille cum fortis in ſententia maneret, oſtendiſſe jam ſe, quibus ex rebus fieret panis, qui in ſacrificio adhibetur, dixit. Id, ſi judices, ut quidem ajebant, non crederent, afferri illuc farinam, aquam, ignem, ac ferreum inſtrumentum juberent. Se namque, iiſdem inſpectantibus, re ipſa, quod verbis dixiſſet, confirmaturum. Poſt ubi actum de codicibus, qui-

quibus doctrina, legeſque chriſtianæ continentur, de typographis, deque glutinatoribus, ornatoribuſque librorum fuit, ac percuntantibus Alcoberus & vere, & graviter ſatisfecit; tum auri cupidi judices rogarunt, quidquam ne pecuniæ ſinenſes chriſtiani, ut libris iiſdem potirentur, darent. Denique cum reſpondiſſet, diſtribui ſinenſibus gratis libros, quod hoc conſilio eoſdem europæi chriſtiani pretio mercarentur; ſciſcitati ex eo ſunt, quæ tandem divinæ legis præcepta eſſent. Cumque ille decem numerari dixiſſet, ſtatim, ut ea ſcriberet, imperarunt: confirmantique ſe ſinice ſcribere neſcire, reſponderunt, Kuo-Ambroſium Hy-inum præſto eſſe, huncque jam, quæ ipſe vellet, ſcripturum. Premebatur acerbiſſimo dolore Ambroſius, nam ejus excruciandi lictores finem paullo ante fecerant: ac humi adhuc proſtratus, jacenſque præcepta divina, Alcobero dictante, ſcripſit. Ea noſter, ubi ſcripta fuerunt, accepit, ac prætori dedit. His lectis, prætor, mandarinique omnes tacuerunt.

XV. Cum hæc Fo-gani adverſus Alcoberum ab judicibus gererentur, ſævire milites furoris ethnicorum adminiſtri in vicinis oppidis, lociſque pergebant. Chriſtianorum, qui quæri ſeſe ad ſupplicia intellexerant, pars, ſubductis ſuis, ad montes profugerant, pars ſeſe in do-

Ethnici Chriſtianorũ Moyan-genſium, & Ki-tungēſium domos diripiunt, eorumque aliquos tormentis excruciāt,

mos ethnicorum, quorum erant animi ad miſericordiam propenſi, abdiderunt. Ædes chriſtianorum cum aliis in locis, tum Mo-yangi imprimis, & Ki tungi populationi patebant, augebaturque numerus latronum, qui eſſe ſe milites, lictoreſque jactabant, accedebatque damnis, quæ ex avaritia proficiſcerentur, timor, quem libido militum procaciſſimorum honeſtis mulieribus afferebat. Atque hi quidem mulieres, virgineſque in ædibus quaſque ſuis omnibus generibus tormentorum, haud ſecus, atque judices facerent, miſerandum in modum excruciabant, adeout aliquarum digiti diſtracti, fractique eſſent, propterea quod ter, quaterve in quæſtione id tormenti genus pertuliſſent.

Serranus, & Diazius furorem hoſtiū declinaturi in anguſtum ſe locum abdūt.

XVI. Interea Serranus, atque Diazius, qui Ki tungi in ædibus Franciſci Lani latebant VI. ac V kal. julias, cum quæri ab hoſtibus ſummo ſe ſtudio, diligentiaque intellexiſſent, claudi ſeſe in ſuprema parte ædium intra muros exiguos, debileſque duos curarunt, quorum alter, ne ſuſpicioni locus daretur, ſaccis aliquot oryza plenis contectus fuit. Cum in eo tam anguſto loco eſſent, diligentiæ hoſtium, ærumnarumque, quas chriſtiani patiebantur, certiores fiebant, quibus ita afficiebantur, ut miſericordia permoti, mandarinis ſe ipſos prodere cogitarint. Sed ubi animadverterunt, permitti ſe, ſua-

ſuaque omnia divinæ providentiæ oportere, expectandum putarunt, quoad ipſa quid facto eſſet opportunum, ſignificaſſet. Sed amor chriſtianorum erga Sacerdotes Dominicanos, ac pietas ferre non poterat, ut ii, quos Patres vocabant, in poteſtatem venirent ethnicorum. Itaque nocte, quæ diem eſt conſecuta V. kal. julias, eos in ædes ethnici cujuſdam ad montem contra Ki-tungum agentis, cujus erat ipſis perſpecta fides, ducere inſtituerunt.

XVII. Rebus omnibus comparatis, quæ ad proficiſcendum pertinerent, intellectum extemplo eſt, pulſari vehementer fores. Qui iiſdem in ædibus habitabant, Serranum, atque Diazium monent, adeſſe milites, atque utrumque, quam celerrime poſſunt, occultant. Ipſi milites numero centum ingreſſi domum, rem nullam, quam non perfringerent, reliquerunt. Nihilo ſecius, cum ter ad eum locum prope acceſſiſſent, ubi Dominicani latebant, deprehendere ipſos non potuerunt, fruſtraque tormentis adoleſcentulas quaſdam, & grandem natu Virginem ex tertio S. Dominici Ordine excruciarunt. Nam hæ fortiter cruciatus, quin Sacerdotes prodiderint, invicto animo pertulerunt. Jam milites inveniri Europæos poſſe diffidentes, ac ſpe dejectos laboris, quem inquirendo conſumſiſſent,

A Præfecto in quæſtione exquiſitiſſimis tormentis excruciantur, poſtque in carcerem adducti, in catenas conjiciuntur.

tædere cœperat, Dominicaniq̃ue e latebris eoſdem ajentes, abeſſe illinc europæos, audiebant; cum proxime diſceſſuris Sinenſis quidam, cui nomen Nicolaus erat, qui a noſtris ſacris ad ethnicorum ſuperſtitionem transfugerat, ſupervenit, ac ne putarent, inquit, aves eſſe, volareque Europæos poſſe. Eſſe ſibi exploratum illic eos intus agere. Itaque iterum quærerent. Hac audita oratione, milites cum exiguos quoſque muros ædium dejeciſſent, in eum denique venerunt, quo uterque Dominicanus Sacerdos tegebatur. Quos ubi viderunt, funem extemplo in Serrani collum injecere, & zona apprehenſum tanta vi, tantoque impetu inde ſuſtulerunt, ut ei ſpiritus præcluderetur. Diazius gravi catena conſtrictus, quod aſſultibus, ictibuſque urgeri ſeſe, hærereque cerneret, ut ſe, ne caderet, ſuſtinere poſſet, manum, cui inniteretur, in terram demiſit; cumque pedem, ita ut hoc conanti natura accidere neceſſe eſt, moviſſet, tetigit forte fortuna infimi gradus mandarinum, quem decurionem dicere poſſumus; quam rem mandarinus adeo moleſte, acerbeque tulit, ut apud tribunum Hocang-Chung-yenſem graviſſime conquereretur, puniríque ob inanem injuriam Diazium faceret.

A militibus comprehenſi, vinctique in

XVIII. Hora fere ante mediam noctem, Serranus, Diaziuſque, cum ſalutem

tem chriſtianis, qui lacrymis, clamoribus, ſuſpiriis ſuam vaſtitatem, ſolitudinemque teſtabantur, dixiſſent, alter fune, alter catena conſtrictus, Ki-tungo a militibus centum abducti magno armorum, gladiorum, laternarum, facumque apparatu, poſt horas duas Fo-ganum pervenerunt; ſtatimque ad tribunum, de quo ſupra diximus, adducti ſunt. Is cum ex utroque, quot annos natus eſſet, cur, quoque tempore in Sinam veniſſet, ac cetera, quæ poſt deſcribentur, quæſiſſet, tum ad Diazium converſus rogavit, quam ob cauſſam calce auſus mandarinum petere fuiſſet? Negavit ille quidquam ab ſe ſimile factum, aut ſublatum pedem fuiſſe, ut aliquem læderet. Erat tribuno in animo virum aliquo genere tormenti excruciare: itaque capturus occaſionem, ſciſcitatus ex eo eſt, ubinam Europæus Pè (hoc enim vocabatur Epiſcopus Sanſius nomine) degeret. Cum ſcire ſe Diazius negaſſet, ille iratus, torqueri cruciatu talorum (a) homi-

urbem adducuntur. Miles infimi gradus de Diazio apud Judicem, quod ſe pede tetigiſſet, vehementer expoſtulat.

(a) Cum ſæpe de cruciatu talorum, manuumque dicturi ſimus, ratio ipſa hortari videtur, ut, quemadmodū in commentariis quibuſdam ſcriptum de Sinenſium rebus eſt, breviter, cujuſmodi ſit, explicemus. Ac cruciari quidem ad talos pedum apud Sinenſes reus conſuevit inſtrumento, quod e tribus lignis, quæ ſeſe mutuo decuſſant, conficitur, quorum ſane lignorum medium fixum, immotumque eſt, reliqua circum illud volvuntur. In hæc

minem imperavit, ſummaque crudelitate produci plus, quam ad horæ dimidium, quæſtionem fecit. His confectis rebus, defeſſos fuga, metu, ſollicitudine, itinere Sacerdotes, atque conviciis, verberibus, contumeliis, tormentis vexatos in carcerem adduxerunt, colloque injecta catena, pedes etiam eorum vinculis conſtrinxerunt, atque, ut ne fugerent, in pedicam conjecerunt, cui attollendæ vix ſatis quatuor eſſe homines viderentur. Quæ corporis collocatio etſi erat adeo moleſta, ut ne oculis quidem ſuſtineri poſſet, Dominicani tamen, quibus ſpiritus, vireſque divinitus addebantur, reliquam noctem non patienter ſolum, quod ipſum magnum fuiſſet, ſed etiam hilariter tranſegerunt, ſummamque lætitiam ceperunt, quod iis vinculis ſuos teneri cernerent, quibus conſtricti primi Sinarum martyris pedes fuiſſent.

Diazius iterum tormentis ſubjicitur. Vi doloris captus, cum ſe brevi interiturum credat, ab Serrano ſe ut *abſol-*

XIX. Poſtera nocte iterum ſiſti eos ſibi tribunus imperat. Ac Diazio imprimis ſe iratum eſſe oſtendit, propterea quod mandarinum, ut dicebatur calce petiiſſet. Itaque novas viri iterum torquendi quæritabat opportunitates. Cumque

que

---

hæc pedes immitti reorum ſolent, quæ reſtibus plus, minuſve, ut fuerit ab judice imperatum, conſtricta, acerbiſſimum, ut ſuſpicari quiſque poterit, dolorem afferunt. Torqueri autem rei ad manus ſolent bacillis, qui digitis inſerti, funibus deinde arctiſſime colligantur.

que ex eo percuntatus tribunus eſſet, noctes ne in iis voluptatibus capiendis traduceret, quas pudor nominare vetat; noſterque reſpondiſſet, devotum eſſe Deo ſe, neque tam eſſe improbum, ut veneri indulgeret; tum judex, quid iſtuc rei eſt, inquit, quod crumena incluſum geſtas? Diazius nihil cunctatus, viri optimi veſtium *reliquias* eſſe dixit. Erat ea tunicæ venerabilis viri Poſadæ particula. Sed Sinenſis judex homo impudicis moribus, ſuperſtitioſum quidpiam, ſumſit, eſſe, quod ad tegendas ejus nefarias libidines pertineret. Nam niſi confeſſus eſſet, ſciret id cauſſam, quare iterum tormentis ſubjiceretur, futurum. Negavit Diazius, negantemque dari in cruciatum tribunus juſſit. Quod ut eſt continuo factum, tantum innocentiſſimo viro doloris attulit, cum afflicti adhuc eidem pedes ex quæſtione, in quam abreptus fuerat nocte ſuperiore, eſſent, ut ſenſu rerum privari videretur. His tot malis, tantoque angore oppreſſus, cum cito ſeſe moriturum putaret, petiit ab Serrano, ut ſeſe ſupplicem myſterio pœnitentiæ expiare ne gravaretur. Ut Serranum *abſolutionis*, quam dicimus, verba recitare tribunus vidit, ratus precibus eum vel tormenta ab ſocio, vel tam immanem dolorem avertere conari, alapas ei viginti bubalinis coriis triplicatis, quadruplicatiſve infligi præcepit. Paullo poſt, quam

vat, petit. Serranū verba *ſacramenti* adhibentē alapis cœdi Tribunus jubet. Thereſia Chun religionis cauſſa cruciatur. Inque Mariam Hy nobilem viduam Ethnici ſæviunt.

quam Diazius expiatus *pœnitentiæ* ſacris fuit, ita uſu eſt ſenſuum deſtitutus, ut eum jam Serranus in cœlum migraſſe, certaminum palmam adepturum, arbitraretur. Hora amplius cruciari hominem judex fecit, minatuſque tormentum Serrano fuit, niſi, ubi eſſet Sanſius, indicaviſſet. At is diu jam eſſe reſpondit, quod eum minime viderat. Se namque Fo-gani, Epiſcopum vero Mo-yangi perpetuo conſtitiſſe. His dictis, in Thereſiam Chun, quam præfuiſſe mulieribus ex ordine S. Dominici tertio demonſtravimus, iram, crudelitatemque judex convertit, utque tormento cruciaretur, imperavit. Aderat tum Serranus. Audita judicis ſententia, honeſta, fortiſque mulier, Deo gratias egit, itaque animum improbi, ſævique hominis commovit, ut is lictores arctius funes conſtringere juberet. Hoc ſtatu cum eſſet, quæſitum ex ea eſt, ubinam Sanſius ageret. Ad hæc invicto animo mulier, octavum jam eſſe diem reſpondit, ex quo ille diſceſſerat, ignorareque ſe, quibus tunc in ædibus lateret. Eodem tempore Maria-Hy nobilis vidua in tormentis fuit, ut, quo loco Epiſcopum eſſe ſciret, confiteretur. Cumque inventi eſſent, qui mentirentur, miſſum ab hac ipſa chriſtiana vidua ethnicum adoleſcentem, de quo ſupra diximus, Mo-yangum fuiſſe, ut ſupellectilem, quam ea ſervaſſet do-

domi, ad Epiſcopum deportaret, ita in miſeram tribunus ſæviundum putavit, ut poſt immanes cruciatus duci eam Mo-yangum juſſerit, quo militibus indicaret ædes, in quas ſeſe Epiſcopus abdidiſſet.

XX. Cum judex finem tam crudeliter inquirendi feciſſet, Diazium, & Serranum compediri, ac Thereſiam, Mariam viduam, feminaſque chriſtianas reliquas reduci in carcerem præcepit. III. kal. julias milites, quod juſſi fuerant nocte ſuperiore, fecerunt. Namque Mo-yangum afflictam tot cruciatibus viduam duxerunt, ut index illis Sanſii latebrarum eſſet. Igitur cum eam, qua in domo Europæus verſaretur, interrogarent, ipſaque circuitione uteretur orationis, & vel in hanc, vel in aliam ſeſe ut conferrent, diceret, illi irati, propterea quod latentem, quo mittebantur, detegere nequirent, ſuum in miſeram furorem verberibus, maledictis, verbiſque obſcœnis explebant. Id cum ſæpe, ac multum eveniſſet, facile ſibi milites perſuaſerunt, non eſſe mulieri locum, in quo Epiſcopus degeret, exploratum, ejuſque vexandæ finem fecerunt, in eumque carcerem reduxerunt, quo reliquæ feminæ chriſtianæ detinebantur. Adventabat interea tempus, quo veniundum Epiſcopo in hoſtium poteſtatem erat. Dici vix poteſt, quot ille, quamque gravia incommoda a die

Serranus, & Diazius, feminæque rurſum in carceres contrudſitur. Maria Ky Moyangum a militibus tranſducitur, ut, quo loco ſit Sanſius, indicet. Indicare recuſans maledictis proſcinditur. Sáſius in ethnicorum poteſtatem cadit; atque ad tribunum adductus de rebus ab ſe geſtis interrogatur.

die VII. kal. ad prid. kal julias perpeſſus fuerit, quo die in manus incidit ethnicorum. Annum tum ſextum, ac ſexageſimum agebat, herniaque jam diuturna, & vomitione ſanguinis laborabat, ſuriſque adeo turgidis, lividiſque erat, ut illius, qui ipſum aſpexiſſent, misererentur. Accedebant inedia, vigiliæque; nam ante dies quinque neque cibi quidquam capere, neque ſomni potuerat, propterea quod domum ſæpe mutare coactus eſſet. Chriſtiani hoſtili militum furore perterrefacti, ſuum denique paſtorem deſeruerunt, eoque in loco ſub arboribus reliquerunt, qua venientibus aditus Mo-yangum patet. Prid. kal julias, cum nihil de magnitudine, fortitudineque animi remiſiſſet, quamquam ab ſuis derelictum ſe, ac viribus corporis deſtitutum videbat, ut mala ab chriſtianis, quæ propter improbitatem hoſtium impendebant, averteret, illuſtreque virtutis, ac fortitudinis exemplum gregi ſuo daret, quem perterritum eſſe intelligebat, primos, qui illinc forte fortuna tranſierunt, ethnicos rogavit, ut ſeſe ad milites ducerent, aut illis ubinam degeret nunciarent, ſe namque eos, dum veniant, expectaturum. Id ut eſt ab lictoribus intellectum, eo ſe ſtatim ferunt, captoque Epiſcopo, Fo ganum proficiſcuntur Hora jam poſt meridiem quarta, ac dimidia in oppidum pervenerunt,

runt, ſtatimque Præſulem innocentiſſimum ad tribunum duxerunt, qui illum cupide præſtolabatur. Is poſtquam ex Sanſio de ætate, deque aliis rebus, ut eſt apud Sinenſes in uſu, quæſivit, percuntatus mox eſt, ubinam P Royus Dominicanus, & Antonius Conainus ſacerdos natione Gallus, agerent. Epiſcopus nihil ſibi eſſe de Rovo compertum, Antonium vero aut Macaum, aut Cuchuenum abiiſſe, dixit. Quo tempore omnes receſſerunt, ſolumque in Prætorio Epiſcopum reliquerunt. Ei, quum ibi in ſcamno, requietis cauſſa, conſediſſet, inque unam arborem, quæ in atrio erat, oculos conjeciſſet, viſum eſt, paullo ante quam adveſperaſceret, oblatum, quod cum ipſe Royo, Serranoque ſecreto narraſſet, tum ab hoc poſtremo, qui Epiſcopus perinde, ac martyr fuit, ſumma fide litterarum mandatum eſt monumentis.

XXI. Igitur videre ſibi viſus eſt ſummam arborem ſtellis confertam, quæ multo eſſent cæleſtibus lucidiores: peda præterea, quibus Epiſcopi utuntur, quæque e ſtellis pari ſplendore fulgentibus conſtarent, duo: aliquanto demum ab ſtellis intervallo feretrum. Subſtitit aliquamdiu oculos oblectans, captuſque viſi admiratione Sanſius, tandemque ſurgens, ut intro, quo audiri poſſet, abiret; ubi ſe novos ſpiritus aſpectu oſtenti ſumturus, cum in ja-

Viſum Sanſio offertur. In Prætorii atrio ſedenti ſtellæ, peda Epiſcopalia duo, ac feretrum apparent.

januæ limine eſſet, convertit, quidquid apparuerat ſtellarum, pedorum, feretrique, evanuiſſe animadvertit.

Sanſius in carceré conjicitur. Ethnici, ut Royum capiant, Ambroſium Hyinum tormẽtis ſubjiciũt; iiſque victus mulieres, obteſtatur, ut indicent, ubinam ſacerdos lateat. Mulieres ſe indicaturas negant. Comprehenditur Royus, deque eo triplex quæſtio habetur. Denique ethnici Lucã Hininum, & Royum variis de rebus interrogant.

XXII. Introductus autem Antiſtes in conclave diſtinctum ab eo fuit, in quo Alcoberus manebat, ne qua eis inter ſeſe communicandi poteſtas eſſet. Unus adhuc ſupererat Dominicanorum, qui nondum in hoſtium poteſtatem veniſſet. Is erat Royus. Quem ut inveniret, kalendis juliis tribunus Kuo-Ambroſium-Hy-inum tormentis tentari præcepit. Sperabat enim fore, ut ille, ubi Royus eſſet, confiteretur. Ambroſius, qui vim doloris perferre diutius nequibat, promiſit ſe quæſiturum. Quare ipſum judex eodem die una cum Mandarini Foganenſis adjutore, militibus, lictoribuſque Mo-yangum mittere decrevit, confidens fore, ut brevi in poteſtate hominem haberet. Agebat in ædibus Sinenſis cujuſdam, qui patruus Ambroſii erat, Royus, cumque eo cohors perveniſſet, perſuadere Kuo-Magdalenæ, quæ tertium S. Dominici ordinem profitebatur, ſobrinæ ſuæ conatus Ambroſius eſt, ut, ubi Royus deliteſceret, doceret, quod fieri non poſſe diceret, ut diutius celaretur. Magdalena etſi ſubjecta tormentis fuit, negavit tamen ſe, ut quæ fortior ſobrino eſſet. quo in loco Sacerdos lateret, demonſtraturam. Hujus ſunt exemplum imitatæ nurus, quæ iiſdem in ædi-

ædibus degebant. Interea Royus, qui multis difficultatibus ſuperatis, iiſdem in ædibus latuerat, cum e ſpelunca, in quam ſe tandem abdiderat, intellexiſſet Mo-yangi milites manere, & ſeſe nominatim quæri, conſideraſſetque ſpem latendi nullam in poſterum tempus futuram, VI. non. julias exeundum e latebris putavit, cumque e colle, qui prope ab oppido aberat, deſcenderet, in lictores incidit, qui illum continuo aggreſſi ſunt, eique fuſtibus verbera minari cœperunt. Sed Royus eos, ne quidquam in ſe auderent, hortatus, actum ſe apud Pro-Regem reum eſſe affirmavit. Quæ res in cauſſa fuit, cur abſtinendum ab injuria, maleficioque eſſe arbitrarentur. Itaque collum homini fune ligarunt, eumque ad Mandarinum Mo-yangum adduxerunt. A Mandarinis cum aliquot horis in ædibus Magdalenæ detentus fuiſſet, media fere nocte Moyango abductus, V. non. julias prima luce Fo-ganum pervenit. Poſt in judicium adductus, flexis genibus, horæ dimidio interrogantem Prætorem ſuſtinuit, cumque Hoang-Chung-Ye tribunus ſuperveniſſet, inſtituta rurſus, productaque moleſtiæ plena quæſtio ad horam eſt, quin ei facta aut ſurgendi, aut ſedendi poteſtas eſſet. Duas illas priores tertia eſt conſequuta apud Præfectum oppidi quæſtio, qui, ut miti, lenique ingenio erat, nulla in

in re ſacerdoti moleſtus fuit, eaque ſolum ex eo eſt percunctatus, quæ ſpeciem quamdam, non vim judicii præſeferrent. Paullo poſt, quum mandarini iidem tres in præfecti oppidi ædes conveniſſent, primumque omnium Ambroſium Hi jinum ad ſe vocaſſent, ex quo in Kuo Lucæ Kin-jini domo Royum aliquamdiu conſtitiſſe intellexerunt; tum Lucam in judicium adduci juſſerunt, poſtque varias interrogationes (quæ ad celebritatem judicii pertinebant, quaſque Tipaſitanus Præſul negat ſe, antequam de longa quæſtione a Pro-Rege inſtituta ſermo inciderit, deſcripturum, ne eadem ſæpe dicere cogatur) ex eo de uſu ſacrarum veſtium quæſiverunt. Interrogantibus cum perſpicue, diſtincteque, ut par erat, Lucas ſatisfeciſſet, mandarini, qui præjudicatis opinionibus ducebantur, in alia quæſtionum genera venerunt, exque Royo ſunt percuntati, quem uſum, vireſque theriacæ, cocolatæque eſſe judicaret. His ille id, quod res erat, reſpondit. Neceſſe enim hæc item explicare fuit, propterea quod Sinenſes, qui ſibi ſapientes eſſe videntur, aut crederent, aut ſibi eſſe perſuaſum ſimularent, hujuſmodi rebus vel faſcinandorum hominum, vel capiendæ turpis cum feminis oblectationis, impediendorumque eorum, quæ inde oriuntur, quibuſque mala cum mulieribus conſuetudo

tudo detegi natura ſolet cauſſa Europæos uti conſueviſſe. Cum moleſti, ſævi, improbique Mandarini finem quærendi feciſſent, datum militibus in mandatis eſt, ut in carcerem, cujus anguſtiis Serranus, Diaziuſque detinebantur, Royum deducerent. Numero jam erant XXXIV., qui propter religionem cuſtodiis aſſervabantur. Erant eo in numero mulieres, quæ, ſejunctim a viris, in cubiculo ſedi tribuni proximo clauſæ detinebantur.

Sacerdotes, Chriſtianique ceteri, vincti Fo-cheum abducuntur, magniſque in itinere incommodis preſſi, poſt habitam Fo chei a Proregе quæſtioné, ad regium judicem mittuntur.

XXIII. Cum Dominicani, qui in Fo-Kiena provincia degebant, omnes in ethnicorum poteſtatem veniſſent; imperatum militibus III. non. julias a judicibus eſt, eos ut Fo-cheum cum aliis chriſtianis quinque, illuſtrique femina Thereſia Chun, de cujus virtute facta eſt ſupra commemoratio, ducerent. Quæ ſolitudo Fo-ganenſium chriſtianorum, qui gemitus, quan ingens animi dolor fuerit, cum abſcedere eos, quos parentum habebant loco, intuerentur, quin ſe illos iterum viſuros confiderent, deſcribere prætermittimus, quod imminuere deſcribendo rei magnitudinem nolimus. Chriſtiani omnes collo, manibuſque (demtis Epiſcopo Sanſio, & Alcobero, quorum non ſunt manicis ferreis conſtrictæ manus, ac primi quidem propter ætatem, alterius propter corporis ægritudinem) catenis ligati a militibus ducebantur, qui milites bini

ſingulis cuſtodiendis, torquendiſque deſtinati erant. Dies amplius quinque in itinere conſumſerunt. Quod iter, cum ob vehementes æſtus plenum moleſtiarum eſſet, tum durius plane fuit propter victus tenuitatem, qui exigua oryzæ coctæ portione continebatur, & propter quietem, quæ vinctis noctu negabatur. Namque ad palum, pilamve alligati, non alio lecto utebantur, quam ſatis humido ſolo ſtorea contecto, qua in ſtorea magnus numerus turpium beſtiolarum nidos fecerat, quæ culicibus junctæ nullum eis requieſcendi ſpatium relinquebant. In iis, qui humaniter noſtros ſuſceperint, duo Hing-Telo-yvenus, & Lin-Kiangus mandarini fuerunt, quorum ſunt erga afflictos chriſtianos officia a Tipaſitano Epiſcopo poſterorum memoriæ commendata. Sexta poſt meridiem hora VI. idus julias Focheum Servatoris Chriſti famuli venerunt, horaque poſt in judicium Pro-Regis juſſu adducti ſunt, qui cum ex eis plura ad faſtidium uſque pro judiciorum conſuetudine quæſiſſet, omnes ad judicem reorum miſit, qui eoſdem in quatuor Metropoleos illius carceres diſtribui curaret.

Chriſtianis in carceres diſtributis, dejecti mandarini, qui de cauſſa cogno-

XXIV. Fo-cheum, ſive Fu-cheuſum urbs Fo-kienæ provinciæ princeps, ac Pro-Regis ſedes, multitudine civium frequentiſſima eſt, ſuiſque mœnibus duo Heu-

Heu-Kuon-Hienum, & Min-Hienum ſuburbia continet. Chriſtiani, qui defeſſi ambulando erant, cum horis duabus ad fores judicis reorum expectaviſſent, tum ita in carceribus diſtributi ſunt. Epiſcopus Sanſius, Dominicus Vuen chieus, & Ambroſius Hy-inus in Min Hienum; Serranus Epiſcopus Tipaſitanorum, Margentius Langus, & Dominicus Chieus in Præfecti urbi; Alcoberus, & Diazius in judicis reorum, ſeu quæſtoris provinciæ; Royus denique, Thaddæus Go chinus, & Thereſia Chuna in Heu Kuon-Hienos carceres contruſi ſunt. In his tot doloribus, angoribuſque, quos propter incommoda, & labores itineris, ac diuturnam quæſtionem (horis enim quatuor coram Pro-Rege, flexis genibus interrogati fuerant) pertulerant: inque tanta rerum omnium inopia, cum catenis, manicisque ferreis, & ſqualore carceris, inter innumerabiles, maximeque moleſtas beſtiolas, oppreſſi, ac pene confecti eſſent; Deus, cujus cauſſa pugnabant, ſuos milites non deſerebat, immo vero novos eiſdem ſpiritus addebat, & placidiorem concedebat ſomnum, ut redintegratis viribus, rurſus pro religione in certamen deſcendere, ſtrenueque confligere valerent. Interea mandarinis Heu Kuon-Hienenſi, Min-Hienenſi, & Chang lo Pro-Rex negotium de cauſſa chriſtianorum cogno- ſcant, primâ de iis quæſtionem inſtituunt,

 ſcen-

ſcendi dedit, a quibus ad d. XVII. kal. auguſti, prima eſt quæſtio inſtituta. Ac ſupervacaneum, plenumque fortaſſe moleſtiæ opus eſſet, quæ propoſita, dictaque ultro citroque in quæſtione quaque fuerunt, deſcribere, quæ eodem fere omnia recidebant; quamobrem iis productis, in quibus eſt quidpiam ſingulare, cetera in id judicium rejiciemus, in quo deſcribenda omnia ſunt quæ ab Serrano diligentiſſime litterarum mandata monumentis fuerunt.

Tribunus militum homines chriſtianos 14. Fo-cheum in carceres ducit, idemque oſſa Ven. Capillæ ſuperſtitione ductus, quod urbi metuat, extra mœnia relinquit.

XXV. Eodem die Fo-cheum Hoang-Chung-ye tribunus militum, de quo ſupra demonſtratum eſt, venit, homineſque ſecum quatuordecim in carceres contrudendos adduxit. In his Maria-Hya, mulieresque aliæ ex tertio S. Dominici inſtituto quatuor, Aloyſia, Lucia, Johanna, & Roſa; ethnicus ille adoleſcens, quem errore decepti milites in catenas conjecerant, Agneſque puella fuerunt. Hanc tribunus hoſpitio recepit, ut eam ſibi beneficio devinciret, faterique cogeret, quæ ipſe ſibi falſo ab ſacerdotibus chriſtianis flagitia perpetrari perſuaſiſſet. Idem, quum caput, duxque hoſtium eſſet, arcam, in qua oſſa V. Franciſci Capillæ Martyris aſſervabantur, aſportari, extraque urbis mœnia collocari fecit, quod ſuperſtitione Sinenſium teneretur, qui, ſi cadaver, oſſave cujuſquam in oppida importentur, infortunium oppidanos laturos, luemque bre-

brevi futuram putant. Sed chriſtiani diligenter de loco, in quo ſunt eadem oſſa condita, cognoverunt, ut, cum divini numinis beneficio reſtituta Eccleſiæ Sinarum pax fuerit, ea ipſa recuperare, & Manilam transferre poſſint.

XXVI. Atque hæc ſane occaſio fuerunt, quamobrem ſacerdotes Europæi accuſarentur. Namque a malevolis nunciatum Mandarinis fuerat, eſſe ea quidem unius alicujus infantis oſſa, quæ ſumma religione ab Europæis, veneficii, aliorumque nefariorum ſcelerum cauſſa, aſſervarentur. Ergo XI. kal. auguſti Serranus, & Joſephus Chung-Hoeyus, cujus ædes gratis, liberaliterque Serrano patuerant, in judicium adducti fuerunt, ut de iiſdem oſſibus interrogarentur. Uterque, id quod res erat, reſpondit: eſſe ea venerabilis viri Franciſci Capillæ oſſa, quem Capillam fuiſſe Fo-gani capitis condemnatum, cum Xun-Chy, ejus, qui nunc eſt, Imperatoris Kien-lungi proavus, apud Sinas imperium obtineret. Ad hæc Mandarinus, qui præjudicata opinione ducebatur, iratus, atque ægre ferens, Serranum intuens, abſcede hinc cano capite ſerve, inquit, ſunt enim hæc infantis oſſa, quæ huc faſcinandorum hominum cauſſa attuliſti. Negavit Serranus; atque id eſſe, quod paullo ante affirmarat, Fo-ganenſibus notum dixit. Eſſe namque oſſa illa

Oſſa V. Capillæ ethnici infantis cujuſpiam eſſe, iiſque chriſtianos ad veneficia uti, comminiſcuntur, eaque de re ex Serrano, & Joſepho Chung-Hoeyo quærunt.

illa viri cujuſdam Europæi, cujus inſignis erga Deum pietas fuiſſet, adeoque tam diligenter in Sina ſervari conſueviſſe, quam caput in ejus patria, quo aſportatum jam inde a multo tempore fuerat, ſervabatur.

Idem ex Sanſio, itemque ex Serrano, & Dominico Vuen-Chieo Mádarini percuntantur, viroſque anatomicæ artis peritos conſulunt. Horum auctoritate calumnia depellitur. Mandarini ad Pro-Regem tabulas mittunt, quibus innocentia chriſtianorũ manifeſtatur.

XXVII. His rebus geſtis, Mandarinus finem inquirendi fecit, ſeque jam dixit de omnibus Pro-Regem certiorem facturum. VIII. idus auguſti inſtituta rurſum de oſſibus quæſtio eſt. Vocati in judicium Epiſcopus Sanſius, Serranus, & ſenex Dominicus Vuen-chieus, ita judicibus reſpondendo ſatisfecerunt, ut eos veritatem fateri, nihilque de noſtris ſuſpicari cogerent. Nihilo ſecius id ut magis, magiſque conſtaret, gratumque Pro Regi fieret, datum a Mandarinis negotium quinque, aut ſex viris anatomicæ facultatis peritis fuit, ut de oſſibus, quam diligentiſſime potuiſſent, cognoſcerent. Hi, quum accurate, quod juſſi fuerant, feciſſent, communi ſententia, eſſe ea viri, non infantis oſſa dixerunt. Ea re judicata, referri omnia in acta, ex quibus ſacerdotum chriſtianorum innocentia cognoſceretur, Mandarini curarunt; eademque poſt, ut fert conſuetudo, Pro Regi exhibuerunt.

Pro-Rex judicibus amotis alios ſubſtituit, quos ſæviores futuros arbitra-

XXVIII. Ægerrime Pro Rex capitalis nominis chriſtiani inimicus, atque hoſtis tulit, cognoſci ex actis innocentiam eorum, integritatemque morum poſſe, quos

quos ipſe reos eſſe graviſſimorum criminum volebat. Quare Mandarinis, ut ne coeptam quæſtionem habere pergerent, imperavit. Inde, ut ingenio indulgeret, e Mandarinis Provinciæ Chang-Pu-hienum, Kien-Hing-hienumque homines ſævos, atque crudeles delegit, qui rem gererent, hiſque Yen-Ping-ſuæ urbi Præfectum adjutorem dedit. Inventa jam inter chirografa Sanſii epiſtola erat, qua mulieres e tertio S. Dominici ordine, quæ Chang-cheu agebant, hominem hortatæ fuerant, ne in id oppidum ſe conferret, propterea quod magnus ibi lictorũ numerus eſſet, a quibus captus certe, tranſductuſque Macaum fuiſſet. Mandarinus Chang-loæ urbis, antequam actis ſuprema impoſita manus eſſet, Epiſcopum ad ſe evocavit, ex eoque mulierum, quæ litteras miſiſſent, nomina quæſivit. Cum caute Sanſius feminarum, patriſque earum nomina tacuiſſet (erat autem ipſarum pater Nien-Antonius, qui diu ante multas perpeſſus pro religione chriſtiana calamitates fuerat, de cujus virtutibus agemus alio loco opportune) Pro-Rex implacabili ira inflammatus, Antonium, uxoremque, aliosque chriſtianos duos comprehendi juſſit. Sed perpaucis poſt diebus his poſtremis chriſtianis tribus abeundi poteſtatem dedit. Antonium retinuit. Hunc in carcere menſibus duobus aſſervari, colaphiſ-

Mulierum, quæ Epiſcopum, ſibi ut caveret, per literas monuerãt, parentes vexantur.

que triginta cædi fecit, cumque nihil in judicio, quod reum hominem conſtitueret, reperiſſet, liberum domum mittere decrevit.

Ly-Benedictus, chriſtianique alii, quod vinctis opem intenderent, comprehenſi, in carceres, Ly-Benedicto excepto, conjiciuntur, ac ethnicus Vuag-Meus eamdẽ ob cauſsã cippo ad collum damnatur, ſed poſtea omnes dimittuntur.

XXIX. Interea chriſtiani reliqui pro ſua caritate nihil prætermittebant, quin iis, qui ſqualore carceris opprimebantur, ſubſidia importarent. Erat Fo chei chriſtianus nomine Ly-Benedictus, cujus etſi modicæ fortunæ erant, domus tamen non ſacerdotibus Europæis modo, qui apud eum ſæpe diverſabantur ſed etiam chriſtianis Fo-ganenſibus, & Chang-cheenſibus univerſis patebat. Is una cum Ly Michaele fratre in id diligenter incumbebat, ut carcere concluſis ſociis religionis adeſſet, eoſque, quibus rebus poterat, juvaret. Quamobrem Pro Rex, qui exploratoribus conſtitutis, ne quid in carceres auxilii chriſtianis ſupportaretur, cavebat; ubi Alcoberum, & Diazium piſciculis aliquot, ejuſque generis fructibus, quos Sinica terra producit, donatos cognovit, continuo Ly-Benedictum, in quem ea ſuſpicio cadebat, ad Præfecti urbi carceres abduci imperavit, ubi extemplo cum Alcobero conferretur. Sed cum uterque in eam reſponſionem conveniret, ſibi alterum ignotum eſſe (quod plane ita ſeſe habebat, neque enim umquam alter alterum viderat) Ly-Benedictus liber dimiſſus eſt. Ex Fo-ganenſibus etiam chri-

chriſtianis, quamvis perculſi omnes timore erant, tamen viri plus minus duodecim inventi ſunt, quos retinere non poſſet metus, quin Fo-cheum contenderent, iiſque auxilium ferrent, qui vinculis detinebantur. Ea res ut eſt Pro-Regi enunciata, hos item in carcerem contrudi juſſit, eiſque ſolum evadendi facultas fuit, qui ſibi fuga ſalutem quæſierunt. Venerat una cum chriſtianis ethnicus quidam Vuang-Meus appellatus, ut viduæ Mariæ Hy principi, ut dictum eſt, feminæ præſto eſſet. Is, ut erat in judiciis verſatus, & prudens, exempla ſibi quæſtionum, quæ de chriſtianis habitæ fuerant, reliquorumque chirographorum, quæ ad cauſſam pertinebant, paraverat; ſed cum iis rebus, ceteriſque, quas habebat, omnibus in poteſtatem ſatellitum, a quibus eſt interceptus, venit. Dies quindecim optimi, piique imprimis viri, Præfecti carceribus detenti, atque alii alapis, alii tormentis afflicti ſunt. Ethnicus Vuang-Meus, non ſolum tormento excruciatus, ſed etiam virgis quadragies cæſus, & ad tres menſes majori ad collum cippo, tum minori ad annum damnatus fuit. Qua lata ſententia, omnes ad locū unde profecti fuerant, reverſi ſunt. Ita omnibus ſubſidiis intercluſi, maximis moleſtiis chriſtiani afficiebantur, atque ii imprimis, qui in carceribus Min-Hieni, & Heu-Kuon-Hieni erant; nam quod nondum

ca-

capitis damnati eſſent, ne tenuem quidem oryzæ portionem, ſalis, lignorumve accipiebant, quæ concluſis in Præfecti urbi, judiciſque reorum carceribus diſtribuebantur.

Vir Præfecti urbi familiaris epiſcopalibus ornamẽtis per cõtemtum irridens ſe induit, ac paullo poſt miſerabilẽ in modum interit.

XXX. Interea dum judices deſignati, qui de chriſtianorum cauſſa cognoſcerent, expectabantur, res, libri, ſacraque ſupellex, quæ inventa Fo-gani fuerant, in urbem quotidie inferebantur. Accidit autem, cum eæ res omnes coram Præfecto urbi in tabulas referrentur, ut unus aliquis ex ejus familiaribus, impoſita ſibi infula, indutuſque chlamyde, quæ *pluviale* dicitur, cothurniſque epiſcopalibus Sanſii calceatus, quos *ſandalia* vocant, cum irriſione incederet. Sed ultus continuo Deus injuriam eſt. Vix enim exuerat ille ſe ſacris veſtibus, quum repente, ante omnium oculos phreneſi correptus eſt, cumque medici complures multam in reſtituenda viro valetudine operam conſumſiſſent, poſt dies amplius ſex, delirans, quin ars ei medicorum, qui ejus rei cauſſa vocati fuerant, ſubſidio eſſe poſſet, animam miſere efflavit.

Judices Serrano, & Joſepho calumniã de uſu epiſcopalis pedi opponunt, ac negantes tormentis excruciant, qui-

XXXI. X kal. delecti ſævi, crudeleſque judices chriſtianorum Fo-cheum pervenerunt. Joſephus Chung-Hoeyus, & Serranus omnium primi adducti in judicium fuerunt, atque ex priore quidem de officiis venerabilis viri Capillæ, deque pedi epi-

epiſcopalis Sanſii tubulis, ſeu cylindris, quæſierunt. Sed ut interrogationes toties ab iniquis judicibus de pedo epiſcopali repetitæ intelligi facile deinceps poſſint, animadvertendum eſt: Sanſium, quo expeditior pro varietate locorum, ubi eſſent ſacra celebranda, pedi uſus foret, ita illud conficiendum curaſſe, ut quatuor cylindrulis contineretur inſtar cochleæ elaboratis, quo facile necti poſſent, intuſque, ut fert conſuetudo, ne pondus impediret, quo minus commode pedum geſtaretur, cavis. Quos cylindrulos, ſeu tubulos ubi Sinenſes viderunt, continuo calumniæ occaſione arrepta, ſive ignoratione rerum, ſive improbitate id facerent, Europæos accuſaverunt, quaſi tubulis hujuſmodi ad rem obſcœnam, quam rem aperte dici prohibet pudor, abuterentur. Ejus criminationis quod nullum, præter ſuam ipſorum nequitiam, argumentum haberent, innumeris, & moleſtiſſimis quæſtionibus, perpetuiſque tormentis, quin ſexui, ætative parcerent, extorquere confeſſionem ethnici nitebantur. Sed Joſephus etſi utrique percuntationi vere, aperteque reſpondit; judices tamen, qui obducere veritati tenebras ſtudebant, torqueri eum ad talos præceperunt, tormentumque ad horam produxerunt. Ipſe tormenti dolore victus, promiſiſque judicum illectus, qui ſe torquendi finem facturos pollicebantur, ini-

Joſephus victus calumniam confirmat.

iniquam, turpemque delationem ſuo teſtimonio confirmavit. Poſt, quaſi victoriam reportaſſent, judices Serranum advocarunt, qui iiſdem de rebus interrogatus, de omnibus ita, uti veritas, ſuaque integritas vitæ poſcebat, demonſtravit. Qua conſtantia judices vehementer commoti, viginti ei alapas infligi juſſerunt, tantoque impetu cæſus eſt, ut auditu ab ſiniſtra aure læſus ad mortem remaneret. Inde vinculis, & calceis, calceoliſque detractis, biniſque ſcutellis juris phaſolacei potis, quod jus ad egerendum, ſi quod, ne dolorem ſentiret, ſorbuiſſet, medicamentum ſpectare arbitrarentur, ſubjici tormento juſſerunt. Verum, cum illius pedes jam in vinculum conjicerentur, veriti, ne, quod viribus corporis deſtitutus eſſet, doloris acerbitate interiret, differendum tormentum exiſtimarunt. Interim Joſephum eodem induxerunt, qui Serrano perſuaderet, ut impudens mendacium diceret. Sed Chriſti Servatoris miles, de cujus fortitudine nihil cruciatus imminuebant, ea, quam ſemper retinuit, lenitate, ſuavitateque oris, aperte imbecilli chriſtiano coram judicibus demonſtravit, quam procul a veritate res abeſſet, cujus rei ſacerdotes noſtri accuſabantur, ſeque propterea ad eam confirmandam adduci nulla ratione poſſe. Judices, qui etſi convicti calumniæ

erant,

erant, id tamen ſibi perſuaderi nolebant, concilio dimiſſo, chriſtianos ad carceres remiſerunt.

Chriſtiani quatuor ab ethnicis capti Fo-cheū ducūtur, unoque dimiſſo, tres reliqui carceribus claudūtur.

XXXII. Quamquam tam erat magnus numerus chriſtianorum, qui religionis cauſſa carceribus detinebantur; nihilo ſecius ethnici, in iis præſertim locis, in quibus Europæi conſtiterant, ab inquiſitionibus non ceſſabant. Itaque iis ipſis diebus ex oppidis Ki-tungo, & Mo-yango ducti Fo-cheum chriſtiani adhuc quatuor fuerunt, Chin-Thomas Xan-ganus, Kuo-Lucas King-jinus, Kuo Petrus-Vejinus, Kuo Johannes-Hanus, quem tamen Mandarini, duobus illius fratribus retentis majoribus natu contenti, confeſtim liberum dimiſerunt. Multa in carceribus incommoda chriſtiani, multa in oppidis, agriſque perferebant, quæ tamen omnia ſingillatim perſequi non licet; nam neque id fieri ab ſe potuiſſe, Serranus ipſe teſtatus eſt.

Sanſius ab judicibus de pedo interrogatur, atque alapis cæditur. Thaddæus Go-chinus alaparum vi, ac dolore compulſus, de pedo falſa prædicat, eūque ſocii omnes, uno Dominico ſene

XXXIII. Die V. Kal. Septembres Europæi ſacerdotes quinque, & Sinenſes chriſtiani decem in judicium adducti ſunt. Judices cum de iis rebus quærendi finem feciſſent, de quibus reos interrogare Sinenſes in judicio conſueverunt, quæſtione de pedi tubulis, atque nefario uſu, quem ipſi ſuſpicabantur, renovata, percuntati ex Sanſio fuerunt, quamobrem multis ex partibus, iiſque cavis pedum conſtare voluiſ-

excepto, metu fracti imitantur. Agnes puella domű dimittitur.

luiſſet; qui cum, ut facile transferri pedum, ponduſque minui poſſet, reſpondiſſet, alapis quindecim, propterea quod verum dixiſſet, cæſus eſt. Decem item alapas Thaddæo Go-chino impingi judices imperarunt, quod turpes inſufflationes, quas ethnici a noſtris fieri calumniabantur, confirmare mendacio recuſaſſet. Nihilo ſecius victus dolore cruciatus, vera ab hoſtibus prædicari mentitus eſt. Hujus ſocii cum parari tormenta vidiſſent, continuo perterrefacti, imitari viri exemplum, quam innocentes liberare a calumnia, maluerunt, Dominico Vuen Chieo excepto, qui etſi annos natus ſeptem ac ſeptuaginta, adeoque ætate provecta eſſet, terreri tamen nulla re potuit, quo minus in fide, & veritate conſtantiſſime perſeveraret. Vocarunt etiam in judicium Agnetem adoleſcentulam, quam magnis ſtudiis, muneribus, atque officiis ſibi adjungere curaverant; a qua tamen, etſi magna eam, ſupra quam credi poteſt, moleſtia affeciſſent, nihil extorquere, quod optimis viris detrimento eſſet, potuerunt, cum ipſa, niſi caſtos, illibatoſque ritus, quibus uti Eccleſia conſuevit, rem nullam adhiberi a noſtris fateretur. Quamobrem judices, qui multis ſe rebus ab adoleſcentula vinci viderent, continuo ut domum remitteretur, juſſerunt.

Thaddæus, & Margar.

XXXIV. Interea quæſtiones de chriſtia-

ſtianis numquam intermittebantur. III. kal. homines viginti, & octo, Europæi quinque, Sinenſes decem, ac ſeptem, vidua Maria Hya, & mulieres Dominicanæ quinque adductæ in judicium fuerunt. Cum ſacerdotes Dominicani memoriam S. Roſæ Limanæ virginis eo die celebrari ab Eccleſia ſcirent, ei ſe, ſocioſque chriſtianos, in prætorium mox ingreſſuri etiam, atque etiam commendarunt, ita ut ejus præſentem opem, velut eſt ab Serrano ſcriptum, ſentirent. Introductus primum Lieu-Margentius, qui pridie ejus diei territus tormentorum metu, calumniam de turpi inſufflatione comprobaverat, cum ex eo judices de re eadem quæſiſſent, novo ſpiritu divinitus accepto, negavit vera eſſe, quæ dixerat. Judices vehementer irati, quod ab eo contuſam calumniam cernerent, tormento eum ſubjici juſſerunt, ac quinque horarum ſpatio in eodem tormento tenuerunt, cui tamen conſtantia, ſpirituſque eo majores addebantur, quo fortius ſatellites funibus inſtrumentum conſtringere pergebant. Hunc ſecutus Thaddæus, tuliſſe Europæos calumniam dixit, quare ſatellites alapas ei quinque incuſſerunt, ſucceſſitque Royus: Royique hoſpes Kuo-Lucas, atque huic perinde quinque, illi decem ſunt alapæ inflictæ, quod fateri de hoſpitio renuiſſent. Interrogarunt deinceps Royum de ca-

tius reſipiſcunt, & calumniam judicibus exprobrãtes excruciãtur. Royus, ejuſque hoſpes in eũdem cruciatũ veniunt. Judices ex ſacerdotibus, atque ex mulieribus multa de pedo percuntati, tandem Diazium tormẽto, Sanſium alapis affligunt.

capſula ſacrorum oleorum, deque cocolatæ uſu, de quibus ille rebus appoſite, vereque reſpondit. Iiſdem de rebus ex Sanſio etiam, & Serrano quæſitum eſt; quorum cum eſſent ſimilia reſponſa, judices verſutas percuntationes intermiſerunt. Tum advocato Alcobero, rurſus de epiſcopali pedo quærere; de quo ille etſi veraciſſime, quem haberet uſum, oſtenderet, tamen vocare mulieres etiam, & ſuperiores interrogationes repetere. Quæ chriſtiani cujuſdam, qui putabat hoc modo declinare eas cruciatum poſſe, conſilio inductæ, ter a miniſtro ſacrorum, dum baptiſma celebraretur, ſufflari ſolere reſponderunt; eaque reſponſione accepta iniqui judices, qui myſticas ejuſmodi ſufflationes pro ſua nequitia, & improbitate interpretabantur, vehementer ſunt gaviſi. His rebus dictis, Mandarini, quod tempus jam prandii impenderet, intermiſſa quæſtione, abierunt, chriſtianis tamen in ſalutatorio cubili relictis, ibique ad duas poſt meridiem horas, nullo ſumto cibo, expectantibus. Quo tempore, redintegrato judicio, chriſtiani plerique inducebantur, atque majorem partem alapis cædebantur. Poſt Diazium ad ſe adduci imperarunt, ratique hominis ſimplicitatem allici ſimulatione miſerationis, & ſuavitatis poſſe; bonos viros Europæos eſſe affirmarunt, abeſſe ab eorum moribus

frau-

fraudem, & quibus rebus ſuſtentare vitam poſſint, habere. His, aliiſque rebus in eamdem ſententiam dictis, pari lenitate de turpiſſimis inſufflationibus exprimere conati, poſtremo, ni cofiteretur, minitari homini tormenta cœperunt. Quorum ille contentionem, & ſtudia, patefacta rei veritate, eluſit: cumque id ſaltem ut fateretur, rogarent, Sanſium nefariis ejuſmodi cæremoniis delectari, eos modeſte coarguit, quod, quum mendacio injuria Deo gravis irrogaretur, ipſum tamen mentiri præciperent. Quæ cum ille dixiſſet, confeſtim jure phaſeolaceo potum in tormentum talare conjecerunt: & ſatellitibus funes conſtringentibus, unus ex his quidam, tubulo pedi accepto, virum percutiebat, ac fatere, ajebat, his vos tubulis ad inhoneſtas ſufflationes uti conſueſſe. At Diazius, cujus erat major animus, quam ut compelli cruciatu, conviciove ad ignaviam poſſet, etſi pedibus erat afflictis, oſſibuſque confractis, perlato jam ſemel, & iterum Fo-gani tormento eodem, doloremque propterea ex eo, cum tertium jam torqueretur, maximum caperet: tanta conſtantia cruciatum, tanta animi æquabilitate, atque lætitia ferebat, ut vel ſociis ipſis moveret admirationem. Dum is torquebatur, Mandarini evocato Sanſio, huic dicere, urgereque, ut, quoniam de ſufflationibus impu-

dicis faſſæ mulieres eſſent, ipſe quoque confiteretur. Quibus ille fidenter, ut ſumma erat animi præſentia, feminas ut accirent, dixit: namque ſi hæ coram ejuſmodi turpitudines confirmaſſent, ipſum ſe cruciatibus ultro ſubjecturum. Igitur acceríitis feminis, Sanſius, tubulo pedi uno arrepto, ad Kuo-Thereſiam maximam Dominicanarum converſus: egone, inquit, ſeu tecum, ſeu aliis cum feminis umquam facinus tam indignum admiſi, cujus me judices accuſant? ad hæc mulieres una voce omnes; minime ſane, reſponderunt: Nam eſt id calumnia cõparatum mendacium. Nos quidem te, alioſque Patres ter, cum baptiſmum celebraretis, ſufflaſſe diximus: at ſufflari ſeu abs te, ſeu ab reliquis per hos tubulos in feminas, viroſve conſueſſe, nuſquam diximus. Hinc præſul ſanctiſſimus nactus occaſionem, explicare judicibus cœpit, quo ſpectarent eæ ſufflationes, quæ ab Sacerdotibus, dum quemquam chriſtianis ſacris initiant, fieri ſolerent. Sed ii tamen, ut qui non ad intelligendam quidẽ, ſed ad contemnendam, irridendamque veritatem veniſſent, Thereſiæ, ut in Epiſcopum ſufflaret, quo eum ipſi ritum cognoſcerent, juſſerunt. Epiſcopus, qui id imperatum irridendorum ſacrorum cauſſa fuiſſe intelligebat, neque uſurpari per contemtum cæremonias ſanctiſſimas patiebatur, reſtitit: etenim non ad eum quidem, qui bapti-

pti-

ptizetur, ſed ad miniſtrum myſticarum ſufflationum hoc munus pertinere dixit. Ventum deinde a contumelia ad tormenta eſt, decretumque, ut alapis viginti cæderetur, qui cæſus, atque ab iis, ſentiret ne ex colaphis dolorem, interrogatus, cum affirmaſſet: quid ergo eſt, inquiunt, quod nihil quereris? His Sanſius: quod Redemtoris, inquit, mei Jeſu Chriſti cruciatus meminerim.

Kuo Thereſia digitorum tormentū ſubit; fratriſque filii cruciatu a ſententia ſe deterreri non patitur.

XXXV. Interea perturbati judices Kuo-Thereſiam digitorum tormento ſubjecerant. Quem ob cruciatum, quod eum Fogani antea bis magni hæc animi femina paſſa fuiſſet, contortiſque jam ſupra modum manibus, digitiſque eſſet, tantam vim perpeſſa doloris eſt, ut pene ſenſu rerum privaretur. Aderat Sanſius, atque in tam gravi Thereſiæ periculo S. Roſæ majorem in modum implorabat opem: quem cum movere labia Mandarini homines ſuperſtitioſi animadvertiſſent, primum quod preces recitaret, arguere; tum apparitoribus, inde ut abducerent, imperare; quaſi vero extra eum locum precandi viro facultas non eſſet. Atque ut Thereſiæ conſtantiam, & fortitudinem judices frangerent, curarunt, ut, dum ipſa torqueretur, Ambroſius fratris ipſius filius proſtratus humi valide verberibus cæderetur. Ita enim ſperabant fore, ut amitæ fortitudo miſericordia fratris filii vince-

retur, ipſeque afflictus verberibus eidem perſuaderet, ut annuens confirmaret ſuffiationum calumniam. Clamabat miſer preſſus ictibus, amitæque orabat, implorabatque fidem, ut ſui jam miſereretur, & ſupplicio liberaret. Ipſa contra nihil ſeu animi, ſeu corporis cruciatu commota, conſtantiſſime reſpondit: atqui Deum roga, te ut liberet. Equidem te per blaſphemiam, calumniamve ut liberem, non committam. Pertulit invicte amplius hora Thereſia tormentum, cujus victi patientia judices, non eſſe diutius rem producendam exiſtimarunt, eique triumphum ultro conceſſere, quem eo pretio meruit, ut in omni reliqua vita læſa manibus remaneret.

Judices Royum verbis circumvenire conati, poſt de Deo multa præclare diſſerētem arundine ſæviſſime cædunt; ac Diazium, & Sanſium moleſtis percūtationibus morātur.

XXXVI. Nihiloſecius immiſericordes judices nullum tempus, quin chriſtianos inſectarentur, prætermittebant, nullamque his relinquebant quieſcendi facultatem. Poſtero die, qui fuit dies kal. ſeptembr., rurſus adduci eos ad tribunal jubent; & Royum, qui primus omnium eo eſſet inductus, quamobrem venerit in Sinam, interrogant. His ille: non aliam ſibi veniundi cauſſam fuiſſe dixit, niſi ſtudium propagandæ divinæ legis, hominumque permovendorum, ut Deo fidem adjungerent, ut caritate in illum inflammarentur, utque ei obtemperarent, conſequuturi, ſi imperata feciſſent, exacta

mor-

mortali vita, ſempiternam felicitatem, perpetuumque ſupplicium evaſuri. Loquentem judices interpellant, atque ſeverius objurgant, ac talia ne commemoret, imperant: eam enim illum adventus cauſſam habuiſſe, ut populos ad defectionem incitaret, ut turpiter conſuetudine, familiaritateque mulierum abuteretur, vel ut in aliquo gradu honoris, & dignitatis a Pontifice Maximo collocaretur. Quum ille affirmare, quæ ante dixiſſet, pergeret, judices afferri arundinem primæ magnitudinis imperarunt, eaque ante Royum poſita, homini minantur, ni eorum mendacia confirmet, ſe, ut ea cædatur arundine, juſſuros. Ad hæc cum ille conſtanter diceret, ſe, quamvis ita, uti ipſi minabantur, cæderetur, non aliter umquam, quam hactenus feciſſet, reſponſurum; tum judices circumvenire argutiis hominem conati, vobis, inquiunt, perſuaſum eſt, ubique eſſe auctorem mundi, & moderatorem Deum: erit igitur in iſta arundine. Itaque ſi dolorem tibi verbera non attulerint, ſeu conſpicuum ſeſe præbuerit Deus, teque liberarit, nos fidem iſti adjungemus Deo, quem nobis prædicas; ſin ſecus acciderit, Deum illum nuſpiam eſſe ſtatuemus. Sed Royus, nemini eſſe dubium oportere, inquit, quin immenſus qui eſt, is etiam ſit ubique locorum, adeoque in arundine ipſa, Deus.

Vim tolli verberum, ne dolorem inferant, ſeque liberari cruciatu, rem factu facillimam divinæ virtuti eſſe. Sæpe id multis eveniſſe. Majori ſe tamen beneficio auctum divinitus iri, ſi neque a verberibus ipſe, neque a dolore eriperetur. Dolorem, quem ictus inferrent, brevem eſſe, gloriam contra, quam dolor poſt mortem pareret, æternum haud dubie duraturam. Tum Deum eſſe oſtendere, deque eo multa egregie, præclareque dicere, & teſtimonia ſcripturarum afferre, quibus de Filio Dei homine facto doctrina contineretur. Elegantiſſimam hujus univerſitatis rerum fabricam commemorare, cælorum amplitudinem; multitudinem, ſplendorem, pulchritudinemque ſyderum, & temporum varietates, ac perpetuas mutationes, reſque conditas tanto numero, tantaque inter ſe diſſimilitudine conſtantes demonſtrare, quæ quidem omnia unus aliquis ad uſum, & voluptatem hominum fabricatus ſit; cumque ea nec fieri potuerint, neque conſervari ipſa per ſeſe, dominum tantarum rerum eſſe omnipotentem aliquem oportere, qui omnia fecerit, omniaque ſervet, ac moderetur. Atque hunc, inquit, nos Dominum colimus, hunc unum eſſe, verumque Deum prædicamus. Quæ res etſi erat clara, atque perſpicua, atheis tamen illis (nam hoc eos Epiſcopus Tipaſitanus appellat nomine)

ne) perſuaderi omnino non potuit; quorum juſſu Royus humi proſtratus, nudatuſque ſæviſſime denis verberibus eſt afflictus. Interrupte cæſus, cum binis, ternisve ictibus pulſaretur, ex eoque, quam ob cauſſam ad Sinam veniſſet, judices peterent; ipſe felicitatis hominum ſempiternæ ſe, animarumque ſalutis procurandæ ſtudio veniſſe reſpondit, donec decretus verberum numerus expleretur. Hujus ſupplicii, quo homines nudati afficiuntur, tanta vis eſt, ut qui commentarios de Sinenſium moribus ediderunt, eo ſolo hominem exanimari poſſe ferant. Iiſdem de rebus poſt ex Serrano etiam quæſitum eſt. Cui judices, cum eadem fere ac Royus de ſuo in Sinarum imperium adventu reſpondiſſet, decem incuti alapas fecerunt. Poſt percuntati ex Alcobero fuerunt, ecqua res chriſtianorum divina eſſet? atque eam ne ipſe quotidie facere, chriſtianiſque reliquis diſtribuere ſoleret? Quibus quum ille ita, uti res ipſa poſcebat, diligenter ſatisfeciſſet; tum ex Diazio quæſierunt, quinam hi eſſent, qui Macao Fo-ganum Europæis ſacerdotibus ſubſidia importabant? Diazius juvenes Cantonenſes duos reſpondit; nam, ita ut reſponderetur, inter noſtros ante convenerat. Deinde judices rogarunt, quibus nominibus Pontifex Maximus, Rex Hiſpaniarum, Provinciæque Dominicanorum in Philippinis

nis Præfectus appellarentur. Denique Sanſium multis interrogationibus de patriæ ſuæ appellatione, deque rebus, quæ ad eam pertinerent, vexarunt. Ita diem totum chriſtianos afflictos, & duro, aſperoque lapidi genibus innixos, accedente ad hæc tot mala etiam fame, magna eorum moleſtia, atque incommodo detinuerunt: neque ante, ea die, ſæviendi finis eſt factus, quam mandarini cœnatum abirent; quo tempore omnes ad ſuum quemque carcerem remiſerunt.

Ex ſacerdotibus judices multa quæſiere: Joſephus diſtribuiſſe ſe oſſa V. Capillæ, tormenti metu, falſo affirmat. Sanſius, & Royus in proximos tribunali carceres tråſferuntur omneſque Europæi librum baptizatorum exſcribere jubentur. Die inſequenti, renovata quæſtione, alapis Sanſius cæditur; tum aliquandiu quæſtiones intermittuntur.

XXXVII. Satellites, qui, uti ſupra diximus, loca, in quibus noſtri habitaſſent, ſcrutati diligenter fuerant, ſacerdotum libros ſeu europæis, ſeu ſinicis litteris perſcriptos abſtulerant, tabulaſque præterea, in quibus notata nomina eorum erant, qui in oppido Fo-gano initiati myſterio baptiſmi fuiſſent. Biduum, qui dies fuere ad IV. & ad III. nonas ſeptembres in Europæis de librorum ſinice ſcriptorum auctoribus, deque loco, in quo impreſſum formis kalendarium fuiſſet, quod ad uſum chriſtianorum ſiniee ipſi digeſſerant, interrogandis conſumtum eſt. Quibus de rebus graviter, ut debebant, recteque reſponderunt: cumque judices percuntari ſtudioſe pergerent; noſtri opportunitatem nacti, commodum eis præcipua doctrinæ chriſtianæ capita explicarunt. Hæc athei nihil morati, percuntati con-

continuo ſunt, deſcriptane iiſdē in tabulis nomina quinque ſacerdotum Europæorum eſſent? quum noſtri affirmaſſent, tum callide ex Serrano quæſierunt, num oſſa venerabilis viri Capillæ, eo ſaltem nomine, quod ſacras eſſe reliquias arbitraretur, chriſtianis diſtribuiſſet? Quorum ut ille improbitatem perſpexit, eluſitque, judices ad hoſpitem ejus Joſephum quæſtionem converterunt, qui etſi primum diſtributa ab ſe oſſa illa fuiſſe negavit, poſt tamen minis, & metu tormentorum perterrefactus, rem ita ab ſe factam, uti fuerat ab illis excogitata, confeſſus eſt. Eadem die, quod ſatellites, qui a carceribus Min-Hieno, & Heu-Kuono Sanſium, & Royum adducere ad tribunal conſueverant, judicibus demonſtraſſent, quanto ſibi ea res incommodo, & damno eſſet, impetratum eſt, ut in prætoriis carceribus, qui prope ab tribunali abſunt, ambo manerent; quæ magna his, ac Serrano fuit tantorum malorum, moleſtiarumque levatio, propterea quod licere ſibi eas una perferre intelligerent. Poſtero die, qui fuit prid. nonas, vocati ad ædes judicum noſtri ſacerdotes, moleſtiſque percuntationibus aliquamdiu fatigati, juſſi demum fuerunt, ut ſeparatim eorum quiſque nomina ex tabulis baptizatorum quaterna, aut quina deſcriberet. Quod eo conſilio factum eſt, ut, num exempla congruerent,

in-

intelligeretur. Exemplorum ſumma conſenſione deprehenſa, jam omnes tabulas judices exſcribi voluerunt, quibus nomina hominum MMDCXVII. continebantur. Hujus mandati hæc una fuiſſe cauſſa videtur, quod ex iis tabulis Pro-Rex ſeſe aliquid cogniturum exiſtimaret, quo Europæos tentatæ defectionis reos ageret; nam tabulas quoque ab oppidorum principibus conſcribendas curaverat, quibus tabulis chriſtianorum in oppidis ſingulis incolentium nomina indicarentur. Sed puduit hominem malitiæ, improbitatiſque ſuæ, ubi maximam eorum partem pueris, feminis, ſenibus, leproſis, infantibuſque, iiſque etiam, qui vita functi fuiſſent, contineri comperit, qui in ſuſpicionem venire defectionis propter corporis infirmitatem nulla ratione poſſent. Nonis rurſus adducti in judicium Europæi fuerunt, ut ex omni ſupellectile, quæ fuerat Fo-gani intercepta, ſuas res quiſque cognoſceret; quod cum facerent, tum quid ad ſingulos pertineret, in ſcripta referebatur. Denique in carceres reducti ſunt. Quo tempore Sanſio, propterea quod ab judicibus, num rem quotidie divinam faceret, interrogatus, affirmaſſet, decem alapæ inflictæ fuerunt. Illi enim cum doctos ſe eſſe arbitrarentur, inque calendario Sinico nonniſi dominicos, feſtoſque reliquos dies notatos cernerent, con-

convictum mendacii hominem exiſtimabant. Inde ab die non. ſept. ad diem XII. kal. octobr. omnis intermiſſa quæſtio eſt.

XXXVIII. Non dubito fore pleroſque, qui hoc genus ſcripturæ prolixum judicent, quum eaſdem plerumque interrogationes, reſponſioneſque diſtincte, minutimque deſcriptas legent. Sed hi, ſi animadvertant incitari ad pietatem, virtutemque colendam chriſtianos poſſe, qui conſiderent ſummam, æquabilemque ſacerdotum Europæorum in tot, tamque moleſtis, pleniſque faſtidii quæſtionibus ſubeundis conſtantiam, non admirabuntur nos in iiſdem referendis, repetendiſque rebus fuiſſe ſcrupuloſius, quam aliqui fortaſſe vellent, verſatos. Accedit quorumdam licentia, qui nimium ſua doctrina confiſi, horum Chriſti Servatoris teſtium agendi, reſpondendique rationem reprehendere auderent; quæ ſane licentia in eam nos ſententiam induxit, ut quæſtiones quaſque diligenter deſcribendas, reſque omnes in quæſtionibus geſtas, dictaſve compendio ſumma fide explicandas exiſtimaremus, ut in populum veritate rerum enunciata, Europæi quique chriſtiani recte inſtituti dijudicent, quo ſit loco habenda illorum adverſus noſtros lata in Sinis cenſura, quorum aut proclivior ad credendum animus fuit, aut nimium præjudicata opinio.

Rationes afferuntur, quamobrem omnia in hoc commentario diligenter ſint deſcribenda.

XXXIX. Et-

Noſtri quotidie ad ædes judicum, tabulas deſcripturi, vincti ducuntur, iiſque judices, rurſus inſtituta quæſtione, verba dãt: tum Royum, & Serranum arũdine, Diazium alapis cædunt.

XXXIX. Etſi erant quæſtiones, ut ſupra demonſtravimus, intermiſſæ, nihilo ſecius moleſtiis noſtri minime levabantur. Quotidie ad ædes judicum tabulas, quemadmodum dictum eſt, deſcripturi, e carceribus, vincto catenis collo, uno Serrano manicis etiam conſtricto, ducebantur. Cumque itus illis, redituſque quotidiani eſſent, inſtare tamen aſſidue operi, celeriterque facere cogebantur, neque cibi quidquam ante ſolis occaſum, quo tempore reducebantur in carceres, ſumebant. Perfecto opere, die XII. kal. octobr. judices Europæos quinque, chriſtianoſque litteratos ſex ad ſe adduci juſſerunt. His, dum judicium redintegraretur, Mandarini confirmaverant, cauſſam facilem in locum eſſe deductam. Quare, quod metuant, nihil eſſe. Hoc unum Pro-Regem velle, ut levioribus quibuſdam de rebus ex eis quæratur. His dictis rebus, reliquos exire, Royumque manere imperarunt. Hoc præter cætera ex ſolo percuntantur, pecuniane animos ſibi chriſtianorum conciliaſſet? Id cum ille negaret, qua ex re, quærunt, tantus illorum in Europæos amor exiſteret, ut eos captos, abeunteſque lacrimis proſequerentur? Ad hæc Royus: Chriſtianos Europæis magiſtris uti, ex quibus diſcerent, quemadmodum conſequi felicitatem ſempiternam poſſent; neque eſſe propterea,

cur

cur ipſi admirarentur, quod tantum eſſe in eos cernerent ſtudium chriſtianorum. Hoc dato reſponſo, judices humi proſterni hominem, nudatumque decies arundine cædi jubent; renovatiſque ad ictus ſingulos percuntationibus, frangere ejus conſtantiam conantur. Quem cum neque artibus, neque cruciatu vincere potuiſſent, Serranum advocant, ab eoque continuo, quod antea ſæpe fecerant, exquirunt, num mortuorum oſſa diſtribuiſſet? Negantem, uti Royum, proſterni, parique crudelitate cædi jubent. Eadem ex Diazio petunt; atque ab Serrano ſaltemne diſtribui oſſa viderit, ſciſcitantur, recuſantemque fateri alapis quindecim cædi imperant. Denique Sanſio, & Alcobero, etſi alter ſimilia eorum, quæ dicta ab Europæis cæteris fuerant, reſponderet; alter vera eſſe inficiaretur, quæ judices affirmabant, devinxiſſe ipſum ſibi largitione pecuniæ illius populi, apud quem diverſatus fuerat, principem; nihil tamen damni afferendum putarunt.

XL. Dimiſſis Europæis, Dominicum Vuen-chieum, qui erat ex ordine litteratorum, judices accerſunt, interrogantque, quemadmodum, cum domi uxorem, nuruſque haberet, hoſpitio tamen Europæos exciperet. Ad hæc ille: Europæis quidem ſe, reſpondit, non mulieres miniſtrare, bonoſque viros Europæos eſſe, in quos

Dominicus ſenex ad quæſtionem adducitur, fortiſque in ſententia manet: ſed chriſtiani aliquot a Chriſti fide deſciſcunt. Judices Royum pleraque in-

terrogāt, hortanturque, ut ſocios inducat, ut de diſtributis mortuorum oſſibus fateātur.

quos ſuſpicio mali cadere non poſſet. His omiſſis, ad Confucium veniunt, atque huncine, avoſque, falſumque Koan-lo-ye numen colat, interrogant. Quorum ubi ille nihil ſe venerari dixit, judices irati minari flagella cœperunt. Tum ille: ego vero, inquit, conſenui, breviqne me arbitror moriturum. Itaque parvi refert, etiam ſi crudeliſſime cæſus intercam. Nihiloſecius mandarini cædendum hominem non putarunt, quod provectæ illius ætatis (natus enim annos ſeptem, ac ſeptuaginta erat) rationem habendam arbitrarentur. Similia ab ceteris litteratis viris percuntati ſunt. Horum aliqui, etſi primum neque Confucium ab ſe, neque Koang-lo-ye coli palam dixerunt, poſt tamen flagris alii quinquies, & vicies, alii quindecies cæſi, nutare animo, atque concidere cœperunt, & victi denique falſum numen veneraturi proficiſcuntur. Unus omnium Sinenſium, qui eo die victoriam adverſus ethnicos reportarit, Dominicus ſenex fuit, cujus eſt auctus improbitate judicum triumphus, quod lapſis viris litteratis reliquis, ſtudio, ſpeque illius quoque ſuperandi incitati minarentur, ni cultum idolo, Confucio, atque avis adhiberet, ſeſe filium illius comprehendi, coramque eo ad mortem uſque flagellis cædi juſſuros. His enim comminationibus, quum ne leviter quidem commo-

motus eſſet, reſpondit: facerent quod luberet; ſe namque hominem chriſtianum numquam de ſententia receſſurum. Judices quæſtionem reliquam in tempus pomeridianum differunt, & fatigatos, verberibuſque afflictos Europæos in ſalutatorio cubiculo interea manere jubent. Cumque ibi ad veſperam detenti eſſent, reliquam diei partem judices in moleſtiſſimis percuntationibus conſumſerunt, quærentes ex Royo de annorum putandorum ratione, qua Europæi uterentur, hominemque hortantes, ut ſociis perſuaderet, ut diſtributa ab ſe mortuorum oſſa, ſin minus chriſtianis ſingulis, at ſuis ſaltem fautoribus, confiteantur. Ex ea enim re nullum ſeu Sinenſes chriſtianos, ſeu ſacerdotes Europæos incommodum accepturos. At Royus, qui, res quorſum evaderet, intelligebat, ſe imperata nunciaturum promiſit; ſibi tamen judices etiam, atque etiam perſuadeant, numquam id fore, ut ſocii ea, cum ſint falſitatis plena, confirment. Tali modo abſoluta quæſtione, omnes ad veſperam in carceres ſunt reducti.

XLI. Ad diem IV. idus octobr. inſignes crudelitate mandarini Chang-Pu-hienus, & Kien-Ning-hienus, qui tantopere chriſtianos exagitaverant, poſtremam de his quæſtionem inſtituunt. Ergo omnes adduci in judicium imperant. Diazium primum omnium accerſunt. Quærunt

Diazius, Serranus, & Sanſius alapis plectuntur; ac Sáſius de portitoribus, ubi eſſe judicibus exploratū cognoſcit, fatetur.

runt ex ſolo, quidnam ſinicæ quaternæ hæ litterarum notæ panno inſcriptæ, qui pannus uſui altari erat: *Chu, Pao, Chung, Pang*, ſignificent? Cumque ille hunc eſſe omnino earum ſenſum diceret: ***Serva Domine Sinarum Regnum***, ei continuo, quaſi irati ob reſponſionem eſſent, colaphos decem incuti faciunt. Quinque mox infligi Serrano imperant, propterea quod uſus eadem interpretandi ratione fuiſſet. Inde durius eos increpare aggrediuntur. Nam ſi ſcribi curaſſent: ***Domine ſerva chriſtianos***, ferri id quidem potuiſſe ajunt; quod autem ſcripſerant: ***Domine ſerva Sinenſe Regnum***, ferri nullo modo poſſe. Deinceps immutato ſermone, Serranum interrogant, quiſnam ſubſidia Europæis in Sinam annua importet? ipſe, prout inter noſtros antea convenerat, ne mentiretur, neu quempiam proderet, propterea quod neque legitime interrogaretur, neque ceteros veniſſe in cognitionem ethnicorum putaret, tacereque de aliis fas ſibi eſſe perſpiceret, Cantonenſibus duobus adoleſcentibus ſe, ſocioſque portitoribus uſos reſpondit, deniſque ob eam reſponſionem alapis cæſus eſt. Deprehenderant jam mandarini, vinctoſque tenebant adoleſcentes illos quatuor, quibus auxiliorum ſupportandorum datum negotium fuerat: quæ res ſacerdotes noſtros latebat. Inducto deinde Royo acta oſten-

oſtenderunt, quæ miſſa ab Fo-ganenſi Mandarino fuerant, quibus nomina ſingulorum continebantur, oſtendebaturque, omnes in carcerem fuiſſe conjectos. Poſtremo Sanſium advocarunt, eumque, quod fateri de puerorum nominibus primum nollet, quindecim colaphis cædi fecerunt. Quem ubi Royus nudum, humique proſtratum, moxque flagellis cædendum vidit (quoniam pueris, qui capti, convictique jam eſſent, nihil afferri incommodi poſſe, ſi noſtri faterentur, cognorat) ut eriperet tormento Epiſcopum, hunc monuit, rem eſſe judicibus compertam, neque eſſe, cur celandam putaret. Itaque aperte Epiſcopus puerorum nomina exponit, idemque poſt etiam Alcoberus agit. Cum Mandarini interrogandi finem non facerent, eaque percuntari pergerent, quæ ad rem nihil, ad afferendam vero noſtris moleſtiam plurimum pertinerent, Sanſius inſtinctu quodam ſuperiore permotus, concitata voce; obſecro, inquit, judices, moleſti eſſe deſinite. Nam ſic habetote: noſtrum, qui adſumus, reum criminis eſſe neminem. His rebus dictis, proſtravit ſe humi, atque me, inquit, occidite. Mandarini hanc tantam animi virtutem, fortitudinemque mirati, quamvis erat, qui Epiſcopum ruſticis eſſe moribus diceret, tamen quæſtionem, cruciatumque, quem horis jam quinque aſperis lapidibus

innixi genibus noſtri pertulerant, intermittunt. Interim Sanſio, atque Serrano, hujuſque hoſpiti Joſepho, niſi de distributis mortuorum oſſibus confiteantur, trinum ad talos tormentum minantur. Poſt viris, feminiſque chriſtianis evocatis, interrogatiſque, eſſent ne illorum nomina in tabulis baptizatorum deſcripta, concilium dimiſſum eſt.

Thomas Sancheſius Sinēſis ſacerdos noſtris ſubſidio venit; ſed horum hortatu mox domum revertitur.

XLII. Eodem fere tempore a. d. VII. kal. novembres, Thomas Sancheſius ſacerdos natione Sinenſis, Siamenſiſque Seminarii Gallorum alumnus, qui propagandæ religionis cauſſa miſſus fuerat, Focheum venit. Is etſi ſenex erat, ætatis namque annum octogeſimum agebat, periculis tamen, in quæ ſe conjectum intuebatur, deterreri non potuit, quin eo ſe, omni officio, ac pietate militibus Chriſti operam utilem daturus, conferret. Nam veſtes, pecuniamque attulit, quibus extremam eorum inopiam levaret. Sed noſtri, qui triduo ante auxilia a chriſtianis Fo-ganenſibus accepiſſent, gratias, quas maximas poſſunt, homini agunt, ac perpetuo habituros recipiunt; tum rogant, ut, quoniam hoſtes per id tempus maxime ſæviunt, quam celerrime poteſt, ad urbem Hing-hoam revertatur. Demonſtrant ipſum, quod ætate ſit adeo gravi, ſi in hoſtium poteſtatem veniat, quæ eum manerent, incommoda non laturum. Itaque

abeat,

abeat, ſibique conſulat. Nam ſi quid eorum cuiquam ex uſu fuerit, facturos ſe eum continuo per litteras certiorem, ſubſidiumque opportune poſtulaturos. Thomas conſilium eorum, quod tam prudens eſſe perſpiciebat, ſequutus, cum biduo Fo-chei moratus eſſet, eo revertit, ubi ante degere conſueverat. Atque ſe quidem ſæpe offeret ſumma noſtra voluntate opportunitas faciendi magna & laude, & grati animi ſignificatione caritatis in noſtros, virtutiſque Alumnorum Siamenſis Collegii mentionem.

XLIII. Etſi de chriſtianis quæſtiones habere ethnici ceſſarant, nihilominus immitibus Mandarinis duobus, de quibus diximus, alii item judices, ut eſt Sinenſium conſuetudo, ad eamdem cauſſam, antequam abſolveretur, cognoſcendam ſucceſſerunt. Ergo die IV. nonas novembres omnes apud Præfectos urbibus Fo-cheu, & Yen-pin in judicium vocantur. Inductos primum Europæos quinque judices de nomine, de ætate, tum de dignitate Epiſcoporum, deque eorum, quos *Miſſionarios* dicimus, munere interrogant. Quærunt denique num ad Sanſium quotannis CL. nummum argenteorum, quos Hiſpani *pezos* appellant, ad reliquos C. mitterentur? Quibus de rebus quum ipſi ita, uti decebat, reſpondiſſent, continuo, ut abeant, jubentur. His chriſtiani ſuccedunt, qui hoſpi-

Cauſſæ chriſtianorū alii judices præficiuntur, qui brevi facta quæſtione, ōnes dimittūt.

ſpitio noſtros exceperant. Interrogantur, Europæi ne in eorum domibus habitarint? affirmant, moxque jam dimittuntur. Poſt judices quinque litteratos Sinenſes advocant, eademque ex his percuntantur. Negant hi, diverſatos umquam apud ſe fuiſſe Europæos. Interrogati deinde, num eos, quod Chriſto ſe dedidiſſent, pœniteret, abnuunt. His excedere juſſis, chriſtiani, qui nullum dignitatis gradum obtinerent, quinque adducuntur. Quæritur ex his etiam manere ne in fide velint, quam Chriſto dederint? Affirmantibus, abite, inquiunt judices, dementes ſervi. Tot enim cruciatus pertuliſtis, chriſtiani nominis cauſſa, audetiſque in ſuſcepta religione perſiſtere? Mox quibus cæremoniis noſtri initiari baptiſmo ſolerent percuntati, quum id chriſtiani fieri fundendo aquam, recitandoque verba, quæ Chriſtus Servator præſcripſerat, reſpondiſſent; deferri ad ſe jubent quatuor adoleſcentes illos, quos ſubſidia importare conſueſſe docuimus; ex quibus cum intellexiſſent, quamdiu ſuam operam Europæis locaſsent; quærunt tandem, velint ne ab inſtitutis chriſtianorum deſciſcere, negantesſque dimittunt. Poſtremo viduam Mariam-Hyam, virgineſque, de quibus ſupra demonſtravimus, quinque introduci jubent. Ex his, fuerit ne ulla ipſis cum Europæis minus honeſta conſuetudo, inqui-

quirunt. His nullam fuiſſe reſpondentibus, quærendi finis eſt factus, cum hora omnino quæſitum eſſet.

XLIV. Jam prope erat, ut innocentum chriſtianorum cauſſa per ſummam injuriam, iniquitatemque, ut mox videbimus, judicaretur. Interim nova de Miſſionariis, de quinque horum hoſpitibus, deque Maria vidua ad diem V. idus novemb. apud alios judices quæſtio eſt inſtituta. Erant hi judices, Quæſitor, quem judicem criminalem vocant, Præfectus ærario, & Quæſitoris Legatus. Hi deferri ad ſe Europæos hoc ordine imperant: primum Sanſium Epiſcopum, tum Royum, poſt Serranum, inde Diazium, poſtremo Alcoberum. E veſtigio, quæ judices alii conſueverant, de ætate cujuſque, deque tempore, quo in Sinis verſati ſunt, quærunt. Converſa mox ad res alias oratione, inquirunt, ſint ne Rex, & Regina Hiſpaniarum, quique his parent, omnes addicti chriſtianæ religioni? Poſt, viderintne ipſi aliquando Deum, aut cujuſquam animum? & quo ex tempore Dei verbum humanam ſibi naturam conjunxerit, quidque cauſſæ habeant, cur venerabilis viri Capillæ oſſa ſervanda putent, quantumque in annos ſingulos ad eos pecuniæ mittatur; ac futurumne, ſi in Europam revertantur, ut Rex in eos, vel Pontifex Maximus animadvertat:

Rurſus apud alios judices Sacerdotes adducti, iis decreta chriſtianæ religionis explicant; cũ de hoſpitibus illorũ, deque vidua Maria-Hya quæſtio habetur.

 quam-

quamnam ipſi ibi dignitatem obtineant; denique, ut leviora multa prætercam, cur enunciandæ Sinenſibus legis chriſtianæ cauſſa, tot ſubire ærumnas, tot, tantaſque perferre calamitates voluerint, rogant. Ad hæc noſtri ita, ut illis conceſſum divinitus eſt, reſponderunt. Promiſit enim Chriſtus iis, qui ſe coram principibus confeſſi eſſent, ipſum ſe eorum lingua locuturum. Cumque judices miti, bonoque ingenio eſſent, commodum nacti noſtri opportunitatem fuerunt iiſdem explicandi, quæ decretis chriſtianæ religionis continerentur. Nihiloſecius cum Sanſius poſtremæ percuntationi ſatisfaceret, magnus eorum riſus eſt factus, quod ille dixiſſet, pati ſe, ut anima cujuſquam hominis jacturam æternæ ſalutis faceret, non poſſe. Dimiſſis Europæis judices hoſpites illorum quinque, viduamque Mieu-Mariam-Hyam advocant. Petunt, num hoſpitio Europæos exceperint: Fatentur noſtri. Sumunt judices, eos ne, quod Chriſto ſuam obligaſſent fidem, pœniteat? Nihil minus, vincti reſpondent. Rogant denique, num retinere in poſterum tempus inſtituta chriſtianorum velint? Cum chriſtiani affirmaſſent, quod horas quatuor interrogando judices comſumſiſſent, quæſtio abſoluta eſt.

Extrema de chriſtianis quæſtio a Pro.

XLV. Jam tempus advenerat abſolvendæ æquiſſimæ, ſed per ſummam injuriam

riam peſſime actæ cauſſæ chriſtianorum. Præfuit ei judicio Cheu-Hio-Kienus Pro-Rex, qui ſummam rerum omnium poteſtatem, quam ſibi arrogare reguli Focheu Pro-Reges ſolent, cum implacabili in chriſtianos odio junxerat. Iis omnibus, qui in carceres contruſi religionis cauſſa erant, ad X. kal. decembres dictus eſt dies. Ubi ea dies venit, primi omnium inducti ſunt fures tres, in quos incredibili comitate, clementiaque uſus judex, mitiſſime decrevit, omnemque ſeveritatem contra innocentes chriſtianos adhibendam ſervavit. Atque eorum quidem, quæ in judicio ſive quæſita ab judicibus, ſive dicta a noſtris fuerunt, quoniam multa ſæpe in hunc locum, ne eadem repetere videremur, Serranum ſecuti, rejecimus, nunc fuſius omnia perſequemur. Quorum tamen copiam his, qui legent, quod & poſtrema hæc eſt habita de chriſtianis quæſtio, & præclariſſimum de conſtantia ſacerdotum Dominicanorum, tum aliorum etiam chriſtianorum teſtimonium exhibet, minus moleſtiæ allaturam exiſtimamus.

Rege inſtituitur, qui, latronibus mitius habitis, ſævire in noſtros conſtituit.

XLVI. Primus, qui in judicium vocaretur, Kuo-Ambroſius Hy-inus fuit. Nequa vero ex Sinicis nominibus diſtinguendorum hominum difficultas oriatur, animadvertendum eſt, Sinenſes hac uti nominum ratione, ut priore loco nomen,

De ratione Sinenſiū nominum, deque Ambroſio Hy-jino ad tribunal ducto, crebriſque alapis cæſo.

tum prænomen, quod impoſitum chriſtiano in baptiſmo eſt, poſtremo prænomen alterum a parentibus inditum ponant. Ergo ex Ambroſio a Pro-Rege quæſitum eſt, quamdiu diverſatus apud eum Pe to-lous fuiſſet? namque hoc modo inflectitur ab Sinenſibus Petri nomen, quo Sanſius vocabatur. Cum annos ille octo reſpondiſſet, tum Pro-Rex, quot ipſe Ambroſius homines, ut myſterio baptiſmi initiarentur, induxiſſet, rogavit; cui Ambroſius, viginti, reſpondit. Sed Pro-Rex, cum tantulus, inquit, is numerus ſit, quemadmodum plus, quam duorum millium baptizatorum nomina tabulis continentur? Ille vero, eas tabulas ante annos duos, ac quadraginta, deſcribi cœptas, eiſque nomina comprehendi ſeu vivorum, ſeu mortuorum, infantium, ſenumque: ſe vero jam inde a puero (nam de hoc etiam hominem Pro Rex interrogarat) baptiſmo fuiſſe initiatum, annumque, quo id contigerit, aliaque hujus generis reliqua, memoria non tenere, dixit. Poſt hæc judex, ideone ipſe chriſtianiſmum coleret, quæſivit, ut defectione civium, quam Europæi molirentur, muniret ſibi in eo Imperio ad magiſtratum aliquem capeſſendum viam? Quam cum ille calumniam propulſaſſet, ſeque, ſocioſque religionis tale aliquid ne cogitaſſe quidem umquam, dixiſſet; idcirco

circo enim ſuſcepiſſe inſtituta chriſtianorum ſe, ut Deo obſequi, utque aditum ſibi ipſe expedire ad vitam ſempiternam poſſet, Pro-Regis juſſu quinque colaphis cæſus fuit. Inde exprobranti judici, cupiditatem pecuniæ in cauſſa eſſe, quamobrem Europæis morigeraretur, quantumque ab eis in ſingulos annos acciperet, quærenti, reſpondit: ſe ne obolum quidem ab Europæis petiiſſe, neque Europæos illius pecunia, neque ſe illorum uti conſueſſe. Sed Pro-Rex rurſum interrogans petiit: ſi neque rebus novis ſtuderet, neque lucrum pecuniæ faceret, quid ergo eſſet, cur leges Europæorum conſectaretur? Ad hæc Ambroſius, quod illi, inquit, me colendæ virtutis, quod effugiendi poſt mortem ſupplicii, quod conſequendæ ſempiternæ felicitatis rationem doceant. Hac tanta conſtantia commotus, atque ira inflammatus judex, infligi iterum homini quinque alapas juſſit, cumque monuit, ſi de civium defectione fateretur, liberum abiturum, ſin minus, capitis condemnandum ſciret. Ambroſius nihil his minis territus, rebellionis ne veſtigium quidem eſſe ullum dixit. Inquireret quam diligentiſſime poſſet judex. Nam ſiquid reperiſſet, quod chriſtianos in ejus rei ſuſpicionem vocaret, libenter ſeſe lacerationem corporis laturum. Ob id reſponſum quinis alapis

cæ-

cæſus, atque illinc deinde abductus fuit.

Ambroſio Kuo-Lucas-Kin-jinus, Thaddæus Go-chinus, Joſephus Chung-Hoë-yus, & Dominicus ſenex ſuccedũt, diuque interrogati, alapis cæduntur.

XLVII. Eo remoto, Kuo Lucam-Kin-jinum interrogare Pro-Rex cœpit. Quæſivit primum, quot annis domi ſuæ Royum hoſpitio habuiſſet? quo ex tempore ipſe chriſtianiſmum profiteri cœpiſſet; atque ab Royo ne, an ab alio initiatus baptiſmi myſterio fuiſſet? Lucas, de hoſpitio ſe, quod judex ſciſcitaretur, non meminiſſe, reſpondit. Id ex Royo percuntaretur. Baptizatum ſe ſtatim pene, atque eſt natus, fuiſſe, quo tempore nondum in Sinam Europæi illi pervenerant. At Pro-Rex ad eas interrogationes, quas inſtituere calumniæ cauſſa conſuerat, veniens; rogavit, idcirco ne ille ſuam Chriſto fidem obſtrinxiſſet, ut pecuniam ab Europæis acciperet, an, ut, concitatis turbis, defectioneque facta, cooptaretur in Mandarinorum collegium? Cumque Lucas neque de rebellione, neque de pecunia, aut ambitu agi, ſeque chriſtianum eſſe, ut Deo vero inſervire, obtinereque ab eo poſt mortem ſempiternam felicitatem poſſet, dixiſſet, tum judex, aliquemne aſcendentem ad cælum aliquando conſpexerit, percuntatus eſt. Cui ille confidenter, nondum vidiſſe ſe quidem quod judex quæreret, dixit, propterea quod vitam hanc adhuc degeret plenam miſeriarum: confidere tamen ſe, fore, ut, ubi vita functus mortali ſit, id ſibi in-

intueri liceat; ſe namque Europæorum opera attigiſſe cognitionem Dei, ejuſque legibus parere didiciſſe. Quare, ſi faciat, quod didicerit, ſeſe promiſſam chriſtianis gloriam poſt interitum corporis certiſſime conſecuturum. Inſtare tamen adhuc judex, & de numero chriſtianorum quærere. Quos cum Lucas partim infantes, partim integra ætate, omnes numero ad mille eſſe dixiſſet; tum ille hortari, ut impoſterum chriſtianus eſſe deſineret. Contra Lucas magna animi conſtantia reſpondit: ſe, tametſi periculo capitis, numquam tamen ab fide, quam Chriſto dederit, diſceſſurum. Hujus reſponſi cauſſa quinque illi inflicti colaphi fuerunt. Interim Pro-Rex, ut nova hominem arte circumveniat, ex eo quærit, num Europæus, quem hoſpitio exceperat, uſus uxoris ejus conſuetudine fuerit? id ut aperte fateatur, monet: Si pareat, eum ſe capitis ſupplicio erepturum. Sed hi conatus fruſtra fuere. Nam Lucas, qui nihil præter rei veritatem fateri ſtatuiſſet, falſa eſſe omnia reſpondit: nam ſi talia Europæi auderent, tanta Sinenſes patientia numquam laturos fuiſſe, ut verſari illos in ſuis domibus paterentur. Nunc contra æquo animo ab iis Europæos excipi ſolere, quod illis ſanctæ, beatæque vitæ magiſtris uterentur. Igitur judex, qui nihil extorquere ab eo potuiſſet, ira incenſus, alapis hominem affli-

affligi juſſit, quibus vir innocentiſſimus quinque, & vicenis tanta crudelitate, & ſævitia cæſus eſt, ut e deformata facie magna ſanguinis copia manaret. Adducti cum Luca in judicium fuerant Vuang-Thaddæus-Go-chinus, & Ching-Joſeph-Chung-Hoëjus, quorum priore Alcoberus, altero Serranus, & Diazius hoſpitibus uſi fuerant. Cum interrogati iiſdem de rebus eſſent, de quibus ſupra eſt demonſtratum, atque ita plane, uti factum ab aliis erat, reſpondiſſent, alapæ Joſepho decem, Thaddæo vero quindecim incuſſæ fuerunt. Sequutus mox duos illos graviſſimus, ac celeberrimus Chin-Dominicus Vuen-Chie ſenex fuit, quem ita eſt allocutus Pro-Rex: Tu vero, cum ſis peritus ſinenſium doctrinarum, libroſque Confucii, ac Menzu teneas, quemadmodum falſam ſectare chriſtianorum legem? Senex, qui nulla re terrebatur, continuo: Confucius, & Menzu, inquit, nihil de vitæ, mortiſque auctore tradiderunt. Contra Europæi me Deum noſſe, & primam vitæ, ac mortis quaſi radicem; præmia rurſum, atque ſupplicia, & veram rerum omnium originem docuerunt. Ob eam reſponſionem iratus judex, inſanire hominem dixit, quiniſque cædi alapis imperavit. Poſt objurgare hunc in modum perrexit: Tu iſtis legibus vivens aut rebellioni ſtudeas, aut certe pecuniæ ſervias,

ne-

neceſſe eſt. Minime vero, inquit ille. Propterea enim chriſtianus ſum, ut Deum colam, eique ſerviens, æterna felicitate potiri poſſim. Sed Pro-Rex, quid? inquit: uſquam ne tu vidiſti Deum? Non equidem vidi, reſpondit ſenex: ſpero autem, ſi modo ejus leges ſervaverim, fore tandem aliquando ut videam, cum e mortali vita exceſſero. Nam ſi in vita bonis propoſita præmia, maliſque decreta ſupplicia ſunt, quid eſt, quod quiſquam, eſſe item poſt mortem hominibus & præmia, & ſupplicia conſtituta, neget? Rurſum Pro-Rex: quam ob cauſſam, inquit, veſtris domibus Europæos excipitis? Cui Dominicus: quod ſint, ait, magiſtri, doctoreſque noſtrarum legum. Nam, quemadmodum, ſublato e ludo Præceptore, continuo ordo ab auditoribus, doctrinaque omnis tollitur, quod doctrina, præceptiſque deſtituantur; ita, remotis Europæis, doctrina nos, atque inſtitutio deficeret, neque ipſi colendæ virtutis rationem retineremus. Hoc dato reſponſo, quinque iterum alapis cæſum magni animi ſenem, convicio Pro-Rex eſt inſectatus, turpiſſimo eum appellans nomine, quod nos nomen ut taceamus, honeſtas ſuadet. Poſtremo ad eum ſe Pro-Rex convertens, annon pudet, inquit, filias habere te domi, quæ Europæis famulentur? Negavit Dominicus, atque incredi-

dibili animi virtute, ac fortitudine, gnatas, inquit, meas miniſtrare Europæo, neque tuli umquam, neque feram. Mihi namque uni famulandi ſacerdotibus onus ſervavi. Atque hoc ille modo, dum pene confecta ætate eſſet, improbitatem, crudelitatemque Pro-Regis vicit.

Hactenus quidem ſingularia plane conſtantiæ, & fidei exempla, repetito ſæpe, uti demonſtratum eſt, periculo, Sinenſes chriſtiani dederant. Sed quemadmodum primis reipublicæ chriſtianæ temporibus, cum noſtri exagitarentur, ubi in diſcrimen veniſſent, infirmi a fortibus, quaſi triticum a palea ſecernebantur; ita afflictis in Sina Eccleſiæ rebus, labi e chriſtianis nonnullos permiſit Deus, ut auxilii ſui in iis illuſtrior vis appareret, qui de tyrannis forti, invictoque animo triumphaſſent.

Chriſtianis XI. in judiciũ adductis, octo ex iis turpiter a religione deſciſcũt; tres reliqui fortes in ſententia perſeverant.

XLVIII. Ac primum quidem omnium, qui fidem fefellerit, Kuo-Petrum-Hyjinum fuiſſe ferunt, qui in judicium vocatus, etſi neque tormentis excruciatus, neque minis territus eſſet; continuo tamen ab religione Chriſti Servatoris ad ſuperſtitionem ethnicorum transfugit. Introducti deinde, poſt Dominici ſenis, de quo ſupra diximus, victoriam, ad tribunal fuerunt Chin Franciſcus-Lanus, Chin-Thomaſ-Xang-Ganus, Chin-Nicolaus-Xinus, Chin-Joſephus-Koanus, Chin-

Chin-Dominicus Kieu, qui erant omnes ex ordine litteratorum; Lieu-Margentius-Langus, Lieu-Franciſcus-Xunus, Vuang-Petrus-Onus, Mien-Simon-Kao-Hinus, & Mieu-Thomas-Xang-Cheu. Hi, cum Pro-Rex peteret, eſſet ne ipſis in animo chriſtianam adhuc religionem profiteri pergere, confeſtim omnes, Chin-Thoma-Xang-Gano ex litteratis, ex reliquis vero Lieu-Margentio-Lango, & Lieu-Franciſco-Xuno exceptis, miſerandum in modum conciderunt. Transfugas octo abduci Pro-Rex ſtatuam adoratum juſſit; cui ſacrilegi paruerunt. Tres reliquos ſeparari judex præcepit. Etſi locus, in quo conſtiterant, aliquantum ab ſede judicis remotus erat, ad eoſque ſæpe Aſſeſſores Pro-Regis accedebant, hortabanturque, ut ſe chriſtianos deinceps minime futuros dicerent; ajebantque, ni feciſſent, imperaturos ſe, ut flagrorum ictibus exanimarentur, brevique cubicula domus ſuo ſanguine conſperſa cernerent; noſtri, quin eorum ſimulatam, ſævamque miſericordiam morarentur, fortes in ſententia manſerunt.

Sacerdotum portitores, quantum pecuniæ detulerint, quantumque ipſis ſit datum, interrogatur.

XLIX. His rebus geſtis Pro-Rex pueros quatuor, qui ſubſidia quotannis noſtris ſacerdotibus ſupportarant, adduci ad ſe imperavit. Adductos judex rogat, quantum in annos ſingulos deferre pecuniæ ad Europæos, quantumque ab eis ipſi portorii no-

nomine accipere ſolerent? Illi, Europæis ſingulis quotannis C., Epiſcopo autem CL. detuliſſe ſe, ſibique X. nummum argenteorum, de quibus ſupra memoratum eſt, in ſingulos ob portorium numerari conſueſſe, dixerunt. Ex his nihil deinceps quæſitum fuit.

Pro-Rex mulieres ad tribunal duci imperat: Mariam Hy viduam, quod hoſpitio Europæos exceperit, reprehendit, eidẽque tormentũ minatur; exque virginibus Dominicanis de turpiſſimis rebus quæritat.

L. Tali modo cum de Sinenſibus viris quæſtio eſſet abſoluta, vocatæ in judicium mulieres fuerunt, inter quas primum Maria-Hya vidua locum tenuit. Ex ea cum percuntatus Pro-Rex fuiſſet, quemadmodum, mortuo marito, Europæum in ſuis domibus occultaſſet, nihil extorquere potuit, quod eſſe noſtris detrimento videretur. Sed etſi rem illa negabat, neque jam ex veſtibus, & reliqua Sanſii ſupellectile, quæ deprehenſæ apud eam fuerant, convinci poterat, quod eas domum aliena opera advectas, ſervaſſe dumtaxat ſe confirmaret, nihilominus eam judex cruciari tormento imperavit. Ubi illa manus in tormentum conjecit, continuo Pro-Rex militibus, ut ceſſarent, juſſit: quo tempore ipſa incœptam orationem perſequuta, habitaſſe quidem apud ſe Europæum, quum maritus viveret, affirmavit: hoc autem mortuo, non item. Interrogantique Pro-Regi, qui homines Europæi illi eſſent; atque, niſi ut illorum familiaritate per impudicitiam abuteretur, quam eos ob cauſſam hoſpitio excepiſſet;

piſſet; homines eſſe Europæos, reſpondit, caſtis, ſanctiſque moribus, idque contendere, ut inſtituant reliquos homines, doceantque rationem, qua conſequi gloriam, felicitatemque ſempiternam poſſint. Se vero neque voluiſſe, neque potuiſſe iis ad libidinem uti, quæ deducat homines ad brutorum conditionem. Poſt vidua dimiſſa, adductæ in judicium virgines fuerunt, quas ſupra diximus, quinque, Kuo-Thereſia-Chuna earum maxima, Kuo-Aloyſia-Xa, Kuo-Lucia-Hieu, Mieu-Johanna-China, & Chin-Roſa-Kueya. Vetat autem pudor dicere, quod primum ex ipſis quæſitum a Pro-Rege fuit. Itaque deſcribemus, quod eſt ab illis reſponſum Pro-Regi datum. Ergo illæ: colere virginitatem ſe, quam jam inde ab infantia dicaſſent Chriſto, taleſque turpitudines ne noſſe quidem, dixerunt. Neque tamen hæc virginum pudicitia, atque in reſpondendo modeſtia tanti fuit, ut judicis licentiam reprimeret, quin nimium inverecunde adhuc de ſufflationibus interrogaret, quarum pro ſua ipſi improbitate Europæos accuſabant: & quamquam tubulis iis, ex quibus calumniandi ſumta occaſio fuerat, pedum Sanſii contineri virgines affirmarent, quo, pro ſacrorum celebritate, inſigni Epiſcopus uteretur, ad ſufflationes vero hujuſmodi illius uſum eſſe omnino

G nul-

nullum ; ipſis tamen judex impudentiſſimus diu multam interrogando moleſtiam exhibuit, eo uſque progreſſus, ut Thereſiæ tormentum manuum oſtentaret. Sed eo cruciare miſeram noluit.

Pro-Rex donũ ab Imperatore recepturus, quæſtioné intermittit. Chriſtiani tres tormentũ effugiunt. Pro-Rex, ne Sacerdotibus quidquam interim cibi detur, cavet; omniumque nomina deſcribi jubet. Tráſfugæ octo imaginem Chriſti conculcant.

LI. Supererant adhuc ad quæſtionem Dominicani. Interim nunciatur Pro-Regi, adventare, qui munus ei ab Imperatore miſſum deferret. Ipſe continuo ſuis imperat, ut, quæ eſſent ex uſu futura ad recipiendum donum, compararent, & magnifico apparatu, cunctis urbanis Mandarinis comitantibus, Imperatoris legato obviam venienti procederent. Quæ res in cauſſa fuit, ut judicium de Europæis in craſtinum differretur, hominesque chriſtiani tres, qui, quod deficere ab Chriſti fide conſtanter renuiſſent, damnati flagris fuerant, fortuito ſupplicium effugerent. Dum Pro-Rex quæ ad apparatum, de quo dictum eſt, pertinerent, ut honorifice munus reciperet, diſponebat; de cruciandis chriſtianæ religionis propagatoribus cogitabat, ſuoſque monebat, ut diligenter caverent, ne quid illi cibi coëmerent, etſi erant adhuc jejuni. Antequam legato Imperatoris obviam iretur, reverſus Pro-Rex ad tribunal, omnes adduci eodem juſſit, de quibus latum judicium fuerat, ac ſuum cuique nomen, ut in pagina deſcriberet, imperavit; cui paginæ primum hæc verba inſcripta erant;

An

Anno XI. Imperatoris Kie.-Lung, luna X. Poſt nomina ſecuta ſunt chriſtianorum. Sed ii octo, quos, ejurata Chriſti religione, adoraſſe ſtatuam demonſtravimus, antequam nomina deſcriberent ſua, Chriſti ejuſdem cruci ſuffixi imaginem conculcare ſunt juſſi (nam quatuor, quinqueve imagines ejuſmodi in ipſo majori tribunalis cubiculo tenebantur) unuſque omnium ſceleſtiſſimus Chin-Dominicus-Kieu, cui ſcabie corpus, multo autem magis animus vitiatus, infectuſque erat, preſſam pede imaginem fregit: reliqui, quorum magis infirma, quam prava voluntas erat, ita pedes tulerunt, ut imaginem tranſgrederentur, nec tangerent. Nefario ſcelere a transfugis admiſſo, chriſtiani omnes, cum horis quinque aſperis lapidibus genu innixi conſtitiſſent, rurſus in carceres abducti ſunt.

Pro-Rex Saſium evocat; dequeeo quæſtionem moleſtiſſimam ad multum tempus producit: tormenta, ac ſupplicii capitis minatur, ac ſæpe hominem alapis ſæviſſime cædi jubet.

LII. Poſtero die, qui dies erat ad IX. kal. decembres, Europæi mature ſunt in judicium inducti, eodemque Pro-Rex e templo reverſus, quo ſe, pro ſingularibus, quibus auctus ab Imperatore fuiſſet, beneficiis, gratias diis acturus, contulerat, venit. Ac primo quidem Saſium ad quæſtionem vocavit, qui quaſi agmen Chriſti Servatoris militum ducebat. Is, quot natus eſſet annos, interrogatus, ſex ſupra ſexaginta, reſpondit. Rurſum, cum ex eo Pro-Rex quæſiſſet,

quot annis in Sina verſatus eſſet, annis, inquit, duobus, & triginta; eſſe autem Hiſpanum e Catalonia Provincia ſe, nam hoc etiam ab homine percuntatus judex fuerat. Pro-Rex, cum facta eſſet Hiſpaniæ mentio, quod eſſet Regis Hiſpaniarum nomen rogavit: cui noſter Philippum appellari eum dixit. Nam, quod hoc eodem anno ad diem VII. idus julias Rex obiiſſet, nondum ejus rei nuncium Sinenſes acceperant. Ventum mox ad Pontificis nomen fuit. Hunc Sanſius Benedictum vocari reſpondit. Ubi cognitum de nominibus eſt, Pro-Rex, uter ei, ut in Sinam contenderet, auctor fuiſſet, Rex ne, an Pontifex, quæſivit. Negavit utrumque Sanſius; addiditque, ſponte ſe, non juſſu, neque hortatu aliorum veniſſe, ut procurare ſalutem animarum poſſet. Perſequitur cœptam quæſtionem Pro-Rex. Quærit, num per Philippinas inſulas, cum in Sinam navigaret, tranſierit: quod cum Epiſcopus affirmaſſet, hunc rogavit, quiſnam eiſdem in inſulis imperio potiretur? Epiſcopus nil cunctatus, Rex, inquit, Hiſpaniarum. Mox Pro-Rex, ſtudio ne, inquit, concitandæ plebis, ut ab Imperatore deficiat, Sinam petiſti? Negavit noſter, ac, nihil nos, ait, tale vel conati ſumus, vel umquam conabimur. Quid enim? quum anni ſint amplius centum, ex quo in divinis legibus inſtituere ne-

noſtri Sinas cœperunt ; an quidquam eſt tale de nobis uſquam auditum? Pro-Rex iratus, ad milites ſeſe convertit, ac torqueri hominem imperavit. Ubi vir fortis imprimis, invictoque animo, tormenta parari vidit, humi ſe continuo excruciandum proſtravit, ſed tamen ſatelles unus ictu eum calcis appetens, ut ſurgeret, juſſit; neque enim imperaſſe tormentum Pro-Regem, ſed minatum tantum fuiſſe confirmavit. Rurſum Pro-Rex, quo tandem modo, inquit, cum tam longe ab Hiſpania Luzonia, ſeu Manila inſula abſit, eam Rex gubernet? quid ex ea illi in annos ſingulos redit? His Epiſcopus reſpondit: nihil redire inde ad Regem, neque hunc commodi aliud capere, niſi quod æterna hominum ſalus procuraretur: cujus rei gratia multa millia nummum in incolas, qui magna inopia laborent, ab Rege erogari. Sed inſtitit Pro-Rex: & veſtri, inquit, imperii homines ſunt ne omnes chriſtiani? Affirmavit Sanſius, atque ab Rege quidem ad abjectiſſimum quemque infimæ plebis. Suntne apud vos, ſubdidit Pro-Rex, milites, & magiſtratus, ac judices, ita ut ſunt in Sina? Quum Epiſcopus annuiſſet, tum ille; Cum fueris in Europam reverſus, adibiſne ad Regem, atque ad Pontificem? An iſti te dignitate aliqua augebunt? Sanſius, ut incredibili moderatione, gravitateque animi erat, recta me, inquit, in

meum cœnobium conferam. Non enim de Rege, aut de Pontifice laboro. Dignitates autem, magiſtratuſve ſimiles mihi regnorum eſſe videntur, quæ exhiberi in theatris ſolent; nam ſcena abſoluta, omnia confeſtim evaneſcunt. Hac re dicta, Pro-Rex hominem quinis alapis plecti juſſit, quaſi loquutus eſſet ſtultorum more: indeque ad Epiſcopum verſus: atqui, ait, ſi neque de dignitate, neque omnino de præmio laboras, quid ergo te impulit, ut, ſpretis incommodis, quæ laturus eſſes, in Sinam proficiſcerere? Ego vero, reſpondit Sanſius, non inani rerum, quæ cito intercidant, ſed ſpe conſequendæ ſempiternæ felicitatis permotus, propagandæ chriſtianæ religionis cauſſa veni. Sed Pro-Rex, qui ignarus decretorum Evangelicorum eſſet, quanam in re poſitum eſſet ſempiternæ felicitatis præmium, quæſivit. In cognitione Dei, reſpondit Sanſius, quam ſequitur amor, ex quo ſempiterna, incredibiliſque delectatio, atque felicitas oritur. Perſtitit Pro-Rex, rurſumque interrogavit, ſint ne ædes in cælorum regno? At Sanſius, diverſæ, inquit, prout quiſque, cum viveret, eſt meritus, in cælo ſunt manſiones. Si cum iis manſionibus ædes, quibus utuntur in terris homines, comparentur, tanti æſtimandæ ſunt, quanti loculi formicarum. Commotus ad hæc

ju-

judex, inſanire hominem, quare alapis quinque cædendum, dixit. Mox Sanſium alloquens, in Europa, ait, quis rem chriſtianorum publicam moderatur, Rex ne, an Pontifex? Verum Sanſius: quæ ad rem civilem, terrenumque regnum pertinent, inquit, Rex moderatur, Regique tributa penduntur: quæ vero ad doctrinam, rationemque dirigendorum, ducendorumque ad vitam ſempiternam animorum ſpectant, hæc a Pontifice adminiſtrantur. Pro-Rex, ut erat vaferrimus, ratus ab ſe implicari laqueis interrogationum ſenem poſſe: In Sina, inquit, omni, ſi veram religionem amplecteretur, quiſnam imperium obtineret? Ad hæc continuo vir prudens, Imperator, inquit, idem, qui modo obtinet. Poſt, cum Pro-Rex ex eo percuntatus eſſet, omnes ne Macai incolæ chriſtianam religionem profiterentur; ipſe vero, cum ſecundo ad Sinam veniret, an Macao profectus eſſet; reſpondit, Macaënſes omnes chriſtianis partibus ſtudere, parereque Regi Luſitanorum; ſeque ita, ut judex dixerat, in Sinam iterum venientem Macao fuiſſe profectum. Pro-Rex incœptam quæſtionem perſequutus, quot anni eſſent, rogavit, ex quo reverterat in Sinarum Imperium? Ille, octo, reſpondit. Jam captum eſſe Epiſcopum Pro-Rex putabat. Itaque continuo ſumſit; Quæ iſta fuit au-

dacia, ut Sinam repeteres, cum edicto Imperatoris veſtram eſſe legem, ut falſam, proſcriptam ſcires? Atqui falſa ut ſit, inquit Sanſius, fieri omnino non poteſt. Lata enim a Deo eſt, qui cum ſapientiſſimus, optimuſque ſit, & falli, & fallere prorſus nequit. Hoc reſponſo repreſſus judex, alio convertit orationem, quæſivitque, ubinam Deus conſiſteret? Cui Sanſius: eſt ille, inquit, ubique; heic adeſt, atque tuo etiam in corde. Pro-Rex ad ſatellites converſus, quinque, inquit, colaphis eum rurſus cædite, nam inſane loquitur. Inde ipſum interrogans ſubdit; ſi adeſt heic Deus, quid eſt, quod tibi eſſe adjumento nolit? Atqui adjuvat ille me quidem, Sanſius reſpondit: nam quod injurias, ærumnaſque iſtas, quas majori mihi merito ad coronam futuras confido, fortiter, patienterque feram, id ſum equidem illius beneficio conſequutus. Perrexit Pro-Rex, rogavitque, viderit ne umquam Sanſius Deum? Negavit noſter, atque, Deus, inquit, propterea quod ſpiritus omnino ſit vacans corpore, hiſce oculis cerni non poteſt. At impius judex, quemadmodum, inquit, ei fidem adhibeas, quem numquam videris? Cui Sanſius: ne vos quidem, ait, Imperatores Fo-Hy, & Puon-Ku vidiſtis, neque, quo magiſtro gloriamini, Confucium, neque diſcipulum ejus Menzu,

zu, neque veſtrates alios, quorum tanta eſt apud Sinenſes exiſtimatio, atque celebritas, cum tamen nemo ſit veſtrum, qui eos vixiſſe aliquando neget: quanto ergo nobis magis habenda Deo fides, cum divinas præſertim ſcripturas habeamus, quarum eſt firmum imprimis, atque graviſſimum teſtimonium? Pro-Rex ita, ut facere conſueverat, ubi ei nihil, quod opponeret, ſuccurrebat, ut quini ei adhuc colaphi ducerentur, quaſi diabolica verba dixiſſet, præcepit; invidiamque Sanſio ex interrogatione quærens, quæ, inquit, veſtra iſta eſt arrogantia, ut Sinenſes populos doctum veniatis? His, ne commotus quidem, Epiſcopus reſpondit: docemus eos, ut cognoſcant, & ament Deum. Id ni fecerint, norint, ſe perpetuo perituros. Namque extare Deum; hominem vero præditum eſſe animo, qui polleat ratione, tam eſt clarum, tamque perſpicuum, ut id Philoſophi Ethnici, natura duce, aſſequuti fuerint, litteris mandaverint, tradiderintque memoriæ poſterorum. Quæ cum Epiſcopus dixiſſet, Pro-Regis juſſu quinis alapis cæſus fuit. Ab judice deinde interrogatus, quemadmodum per æneos tubulos in mulieres ſufflaret, ſic reſpondit, ut criminationem dilueret, & quemadmodum antea III. kal. ſeptemb. fecerat, explicaret, qui ſit uſus Epiſcopalis pedi in re divina. Addidit do-

doctrinam de ſuflationibus myſticis, quæ adhiberi in baptiſmo, Eccleſiæ inſtituto, ſolent. Tum Pro-Rex; placentula, inquit (nam hoc impius ille panem Euchariſticum appellabat nomine) quam chriſtianis præbere, oleumque, quo eoſdem linire conſueſtis, ea quidem certe ad faſcinum, veneficiumque pertineant, neceſſe eſt. Alius enim ejuſmodi rerum uſus eſſe qui poteſt? Ad hæc Sanſius: Atqui, ſi ea ad veneficium pertinent, inquit, quid eſt, quod, in ſingulis orbis partibus chriſtiani cum ſint, omneſque ſacris communicent, oleoque ungantur, veneficio, & faſcino non afficiantur? Convictus Pro-Rex, alio convertit orationem, & cur, ait, ſingula eorum nomina, qui ſunt baptiſmo initiati, abs te in tabulas referuntur? Ut ſciam, reſpondit noſter, qui ſint chriſtiani, eorumque curam gerere poſſim. Cumque plerique infantes baptizentur, ſi forte fortuna mori parentes eorum contigerit, ne ſuum quemque nomen fugiat, quod ei fuerit in baptiſmo inditum ab ſacerdote. Accedere ad hæc conſuetudinem Eccleſiarum, dixit. Nam toto terrarum orbe eumdem uſum obtinere. Quid vero eſt, ait, judex, quod iis, qui veſtra ſacra ſectantur, Confucium, avoſque ut adorent, non eſſe concedendum exiſtimes? Res eſt, inquit Sanſius, Romæ jam judicata: deque ea re Pon-

Pontifex ad hoc Imperium annis ſuperioribus legatos miſit. His ultro, citroque dictis, judex de rebus hujuſmodi interrogandi finem fecit, converſaque ad alia quæſtione, quiſnam eum Foganum reverſum hoſpitio excepiſſet, percuntatus eſt. Ipſe, quod explorata jam omnino res erat, Kuo-Ambroſium Hy-jinum, palam reſpondit. Poſt judex alia inveſtigare cœpit, eaque illorum ſimilia cum ſint, quæ hactenus demonſtravimus, prætermittenda eſſe exiſtimamus. Illud tamen prætereundum non eſt, quod, cum Pro-Rex ſupplicium capitis Epiſcopo minatus eſſet, vir Apoſtolicus, eſſe id quidem in ejus poteſtate, arbitrioque reſpondit. Ac duas quidem horas quæſtionem Epiſcopus moleſtiſſimam, atque ſæviſſimam pertulit, eoque ſpatio alapis ad quinque, ac viginti tanta vi, atque impetu afflictus fuit, ut ex ore ſanguis efflueret, indeque tumor, inflatioque tanta faciei exiſteret, ut oculi non apparerent, auriumque uſu facili ad mortem uſque privaretur.

Ex Royo judex de cauſſa cur in Sinam venerit, de myſteriis, de Europa, deque aliis rebus multis per. cuntatur.

LIII. Sanſio Royus ſucceſſit, ex quo Pro-Rex primum quæſivit, quem annum ætatis ageret? Cum ille ſextum, & quinquageſimum, dixiſſet; tum Pro-Rex, quo, inquit, ex Regno es, qua ex provincia, quoque ex oppido? Huic continuo noſter: ex regno Hiſpaniæ, ex Aragonia Provincia, ex oppido Hinojoſa, inquit. Sed Pro-

Pro-Rex: cum Præfectus Manilenſis tuus in Sinam te miſit, ecqua dedit mandata, quidque fieri abs te velle ſe oſtendit, ut chriſtianos ad defectionem concitares? Nos vero, ſumſit Royus, qui in Sinam mittimur, noſtrum ſinguli munus, quidque facto ſit opus, novimus. Qui mittunt, abite, inquiunt, in Sinam Evangelium promulgatum, nihilque præterea imperant. Contra judex, profecto, inquit, ducti ſtudio concitandæ plebis venitis. Immo vero, reſpondit Royus, nihil nobis tale in mentem venit. Inde Pro-Rex, ut de Sinenſibus chriſtianis, Europæiſque cognoſceret, quot, inquit, chriſtiani ſunt in oppidis Fo ninga, Ning-te-Lo-yuen, Fo-cheu, Yen-Ping-fu, Chinnen-cheu, Chang-cheu? Ego vero, reſpondit Royus, numquam in his oppidis fui, neque rationem de his rebus reddere inquirenti poſſum. Sed perſtitit ille, &, quot, inquit, in Kiang-ſiena, ceteriſque provinciis ſunt Europæi? Cui noſter, ne id quidem, inquit, mihi eſt exploratum. Ex quo enim cautum eſt, ne oratoria, templave ulla chriſtianis eſſent, neque me ad reliquarum provinciarum ſacerdotes viſendos contuli, neque quidquam ad eos litterarum dedi. Tum mutato ſermone, judex, quantum, ait, in annos ſingulos Pe-Kingenſi Eccleſiæ pecuniæ penditis? Ad hæc Royus, Pe-Kingen-

genſes, inquit, ſacerdotes, nulla nos auctoritate præcedunt: propterea neque pendimus eis quidquam pecuniæ, neque ipſi ex nobis petunt. Chriſtianis autem, ſubdidit judex, quantum pro hoſpitio ſolvitis? Nihil omnino, ille reſpondit. Poſt judex, quamobrem igitur, inquit, vobis miniſtrant? Ac Royus, opera, inquit, quam nobis præſtant, exigua eſt: præſtant autem Dei cauſſa, iſque eorum in nos pietatem gloria ſempiterna remunerabitur. Inde Pro-Rex, quodnam, inquit, de vobis ſupplicium ſumetur, ſi reverſi fueritis in Europam? Nullum, reſpondit Royus. At ſi jubentibus, ait judex, vos in Sinam venire, dicto audientes non eſſetis, cujuſnam pœnæ damnaremini? Cui vir Apoſtolicus, neque ob id quidem plecteremur. Nos enim non juſſu, mandatove Præfecti, ſed ſponte ipſi noſtra venimus, ducti ſtudio procurandæ ſalutis hominum ſempiternæ. Rurſum Pro-Rex, quum, inquit interrogans, præceptum ab Imperatore eſſet, ut vobis templa tollerentur, veſtramque legem coli, promulgarique vetaſſet, quid cauſſæ fuit, cur hinc ſecedendum non arbitrarere? Ego, inquit Royus, adverſa per id tempus valetudine laborabam: deinde chriſtianos ut miniſtris, ſacriſque deſtitutos relinquerem, id vero committendum non putabam. Sed judex eo,
unde

unde digreſſus erat, rediens, quæ vobis inquit, veſtram legem propagatum in Sinam veniundi cauſſa eſt? Rogas? inquit noſter. Scilicet ut verum homines agnoſcant Deum, ut ament, ut imperata faciant, atque per hæc æternas inferni pœnas evadere, ſempiternaque gloria potiri poſſint. At judex: qui auſus es Sinam petere doctum chriſtianos falſa dogmata? Ego vero, reſpondit ille, nihil, præter ea, quæ antea demonſtravi, chriſtianos docui. Tum Pro-Rex, quid rei, inquit, placentulæ commiſcetis, quam præbere chriſtianis conſueſtis? Nihil plane, inquit ille; nam quod chriſtianis, facta panis conſecratione, præbemus, id non placentula quidem, ſed ipſum eſt corpus Jeſu Chriſti. Cur, ait judex, ad oculos, ac cetera corporis membra chriſtianos linitis? Linimus, ait Royus, eos, qui gravi morbo conflictantur, idque ad oculos, aures, parteſque illas corporis reliquas, in quibus reſident externi ſenſus, Deum rogantes, ut, quæ per eoſdem ſenſus peccata admiſerint, ea ipſis velit ignoſcere. At enim plerique omnes, inquit Pro-Rex, erui a vobis extrema ægritudine laborantibus oculos, affirmant, neque deſunt, qui viderint. Negavit noſter, atque ea, inquit, manifeſta calumnia eſt, reoſque nos agunt criminis, quod numquam admiſimus. Ac ſæpe quidem per ſuperiores etiam

etiam quæſtiones inſulſam hanc de effoſſis morientium oculis calumniam mandarini noſtris objecerant, crebroque repetitis quæſtionibus, ut faterentur, ex ipſis vi extorquere conati fuerant. Ea res quo ſpectaret, ne Apoſtolici quidem illi viri, etſi diuturno jam uſu Sinenſium rationes perſpectas habebant, intelligere potuerunt, deque ea neque nos, certi quod referamus, habemus quidquam. Nam quod Serrano vir quidam Sinenſis ex eorum ordine, quos litteratos vocant, ſignificavit, perſuaſum iis eſſe, adhiberi ab Europæis mortuorum oculos ad pictas imagines conficiendas, quod fieri arte illud omnino non poſſe putent, tanta ut ſit oculorum imaginum cum ipſis hominum oculis ſimilitudo, id vero nobis non placet. Ab his rebus judex, quas demonſtravimus, ad oſſa venerabilis viri Capillæ, & ad theriacam, atque cocolatam quærendo deſcendit; oſſaque illa infantis eſſe, atque ad veneficium ab Europæis adhiberi; cocolatam autem non ad veneficium modo, ſed ad incitandam etiam libidinem, eamque abortu celandam pertinere dixit. His autem percuntationibus, quæ, ut Epiſcopus Tipaſitanus animadvertit, originem ex impuriſſimis, perditiſque moribus ethnicorum Sinenſium ducebant, pro ſua innocentia, & caſtitate Royus ita reſpondit, ut turpem, in-

eptam

eptamque calumniam depelleret. Poſt de Pontifice, de Rege, de Palatiis ab judice multa interrogatus, de omnibus ita, uti decebat, demonſtravit. Inde Pro-Rex, quid porro eſt, inquit, quod Pontifex, voſque omnes tanto ſtudio, & diligentia de propaganda veſtra religione laboretis? Quia, ſic enim noſter continuo reſpondit, ipſe, qui nos ex peccato in libertatem aſſeruit, Jeſus Chriſtus pro ſumma ſua in nos voluntate, ſtudioque ſalutis hominum ſempiternæ, Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus in mandatis dedit, ut ubique gentium Evangelium promulgarent. Atque ad Pontificem imprimis mittendi ad univerſas regiones orbis religionis vindices, propagatoreſque cura pertinet, ut Chriſti legislatoris præceptis pareat. Perrexit Pro-Rex, ac, quantum quidem, ait, conjicere mihi ex oratione tua licet, videmini vos mihi, Pontifexque optare, ut Sinenſes omnes chriſtiana ſacra ſectentur, & colant. Utinam vero, reſpondit ille, omnes colerent. Judex, etſi nutu minus ſibi id reſponſum placuiſſe ſignificavit, tamen quæſivit, quis rem Sinenſium publicam, ſi cuncti ſeſe Chriſto dederent, eſſet moderaturus? Sed Royus, dubium ne eſt? inquit. Imperator Kien-Lung, idem, qui rerum modo potitur, ejuſque poſt eum ſucceſſores; non ſecus, ac in Euro-

ropa uſuvenit, ubi ſuo reges ſinguli regno potiuntur, imperantque, neque in corum negotia immittit ſe Pontifex, ut qui eorum ſolummodo curam gerat, quæ æternæ hominum felicitatis procurationem continent.

LIV. Poſt Royum vocatus in judicium Diazius eſt. Interrogatus de ætate, de regno, de provincia, deque urbe, in qua natus eſſet, quamdiu in Sina conſtitiſſet, ac apud quos habitaſſet, ad hæc ipſe, annos natum ſe tres, & triginta, ortu Hiſpanum ex oppido Ezija provinciæ Bæticæ eſſe, in Sina annum jam octavum agere, habitaſſe apud Mariam-Hyam viduam Ki-tungi, Fogani vero apud Chin-Joſephum-Chung-Hoeyum, reſpondit. Nam quia omnibus perſpicue palam erat, quorum Diazius hoſpitio uſus eſſet, ipſe celandum non exiſtimavit. Sed Pro-Rex nihil cunctatus, quæſivit, quemadmodum, cum deſtituta marito mulier eſſet, diverſatus apud ipſam fuiſſet. Licuiſſe id ſibi, dixit noſter, ut ejus hoſpitio uteretur, cui filius eſſet, iſque litteratus, quem tunc vita eſſe defunctum intelligebat. Percuntari deinde ex eo judex de Euchariſtia, deque cauſſa, quamobrem, cum proſcriptam ab Imperatore ſciret legem chriſtianorum, Manilam non revertiſſet, de quibus antea rebus, ut demonſtravimus, ex Sanſio, atque ex Royo quæſierat;

Item ex Diazio, què alapis cædi jubet.

 ho-

horumque ipſe virtutem, reſpondendique rationem eſt imitatus. His addita ab judice, & dicta ab Diazio nonnulla fuerunt, quæ, propterea quod eſſent ſimilia ſuperiorum, quæ ſunt diſtincte, minuteque deſcripta, nihil eſſe Tipaſitano Epiſcopo viſum eſt, cur ea diligentius perſequeretur. Igitur illud unum ad Dei gloriam, pro cujus religione tanta Diazius incommoda perpeſſus eſt, narrandum exiſtimavit, denis eum alapis, jubente Pro-Rege, fuiſſe percuſſum, ac quinis primum, quod Jeſum Chriſtum nominaſſet; tum quinis iterum, quod de humano animo ſermonem habuiſſet. Adeo moleſtum eſt iis, ait Serranus, de animo audire, qui ita vivunt, ac ſi animi expertes eſſent.

Diazium Serranus ad quæſtionem ſecutus iiſdē ſere, ac ille, de rebus interrogatur.

LV. Diazium ſequutus Serranus fuit, vir nobilis imprimis, & Epiſcopus Tipaſitanorum, cujus tanta vis, & præſentia, atque æquabilitas animi fuit, ut non ſolum mala omnia fortiſſime tulerit, ſed his etiam affectus, & ſqualore carceris oppreſſus, res præclare ab chriſtianis geſtas ſumma diligentia deſcripſerit. Igitur ex eo primum judex eſt percuntatus, quot annos natus eſſet? Ille vero: unum, inquit, & quinquaginta. Tum Pro-Rex: quo ex regno es, inquit, quoque ex oppido? Ex Hiſpaniarum, reſpondit Serranus, regno, ex provincia Bætica, exque Guenexenſi vico. Perſequutus quæſtionem

nem Pro-Rex, quot jam, inquit, excurrerunt anni, ex quo ad Imperium hoc Sinenſe veniſti? Decem, atque novem, Serranus dixit. Cumque ex eo quæſiſſet judex, quo itinere in Sinam veniſſet? Ex Hiſpania, inquit, Manilam, hinc Macaum, Macao Cantonum, ac Cantono Foganum veni: Pro-Rex, ubi Manilæ facta eſt mentio; Manila, inquit, magnum ne eſt oppidum? Quod cum noſter negaſſet, tum ille, quid vero Macaum? Eſt ea quoque urbs, Serranus reſpondit, exigua, neque admodum populoſa. Navis autem, inquit Pro Rex, quæ Manila Macaum commeat, quantum pecuniæ aſportat mercaturæ cauſſa? Quadraginta millia, reſpondit Serranus, nummum argenteorum, quos *pezos* Hiſpani vocant. Atque is idem Serranus animadvertit tali uſum Pro-Rege interrogandi ratione fuiſſe, quaſi ad noſtros ejus rei procuratio pertineret. Tum a quo exceptus hoſpitio Fo-gani fuerit, judex interrogat, eique Serranus, modo apud Mariam-Hyam viduam in oppido Ki-tungo, modo apud Chin-Joſephum-Chung-Hoeyum in Fo-ganenſi ſuburbio habitaſſe reſpondit ſe; ſcribitque datum jam ſibi idem vitio fuiſſe, quod fuerat ante Diazio objectum, totidemque ſe fere verbis, atque ille, criminationem diluiſſe. Tibi vero, Pro-Rex adjungit, quantum pecu-

cuniæ ſubſidii nomine quotannis mittitur? Nummum, inquit Serranus, eorumdem argenteorum centum. At Pro-Rex, quantum, ſubdidit, in chriſtianos erogas, ut eos ad tuam legem perducas? Omnino, inquit Serranus, nihil. Nam, mihi quod mittitur, id in victum, veſtemque, tum in ceram, & vinum ad rem divinam faciundam, aliosque in ſumtus neceſſarios, totum confertur. Atqui placentulæ, ait judex, quam præbere veſtris ſoletis, aliquid ne veneficum commiſcetis? Cui noſter, minime vero, reſpondit; namque, quam tu rem placentulam vocas, ea hoſtia eſt conſecrata, verumque corpus eſt, verusque ſanguis Chriſti Servatoris. Eam porro cum chriſtianis communicamus, ut aucti gratia divina, ubi e vita exceſſerint, gloria, felicitateque æterna potiantur. Atque harum percuntationum, quas deſcripſimus, ſimiles reliquæ, Tipaſitani Epiſcopi teſtimonio, fuerunt, eæque non ſatis multæ, quod Pro-Rex jam feſſus clamitando eſſet.

Denique Alcobero in judicium adducto, interrogatoque, Pro-Rex finem quærendi facit.

LVI. Noviſſime Alcoberus ad quæſtionem vocatur. Hunc quoque judex de ætate, de patria, de Sinenſi commoratione, de hoſpitio, tum cujuſnam juſſu eo veniſſet, prout conſuerat, interrogavit. Ad hæc ille: ætate eſſe annorum ſe duorum, & quinquaginta; patria Granatenſem, quæ urbs eſt Bæticæ provin-

vinciæ in Regno Hiſpanienſi; in Sina annis jam octo, ac decem verſari; habitaſſe in ædibus Thaddæi-Go-Chini; veniſſe autem miſſu Manilenſis Præfecti ſui. Percuntatus inde permulta plena faſtidii Pro-Rex fuit: Ac Hiſpani, inquit, omnes ne ſacra chriſtianorum colunt, lateque regnum Hiſpanorum patet, & Sinenſi præſtat? Ecquæ magnificentiores ſunt ædes, Sinenſium ne, an Hiſpanorum? Quid Reges? ſunt ne alii chriſtiani? ac quotus eorum eſt numerus? Quibus de rebus cum Alcoberus ita, uti par erat, prudenter demonſtraviſſet; tum Pro-Rex, quot, inquit, chriſtiani ſunt abs te baptizati? Huic interrogationi veteranus Chriſti miles quantum fraudis ineſſet intelligens, quingenti, reſpondit: quod hæc reſponſio neque ab rei veritate abeſſet, neque numerum indicaret. Poſt ad præmium Pro-Rex venit, &, quid, inquit, conſequere, ſi tibi facultas Manilam revertendi detur? An te continuo antiſtitem ſacrorum dicent? Ad hæc pro ſua modeſtia ille: ſunt, inquit, in ditione Regis Hiſpaniarum, permulti illuſtres doctrina, atque integritate morum. Hi creantur antiſtites. Quid ergo, ſubdit Pro-Rex, tibi tribuetur præmii, jam ſenex quum ſis? Et ipſe: atqui præmium, inquit, a Deo dumtaxat ſpero, gloriam ſcilicet ſempiternam. Tandem Pro-Rex: cur vero, ait, quum noſſes pro-

ſcriptam Imperatoris edicto chriſtianorum legem, e Sina diſcedendum non putaſti? Cui noſter: non diſceſſi, inquit, Dei cauſſa, & cauſſa animarum. Atque ita abſoluta moleſta, ac diuturna quæſtione, agendæ, judicandæque cauſſæ chriſtianorum finis eſt factus.

Accuſationes per calũniam Chriſtianis ab Sinẽſibus datæ cum iis conferuntur, quas primis Eccleſiæ tẽporibus noſtris conflare Ethnici conſuerant.

LVII. Antequam vero ſententiam proponamus, quæ qualis eſſet futura, ex inſenſis, obfirmatiſque adverſus noſtros judicum animis ſuſpicari quiſque facile poterat; liceat jam nobis, quod poſcere res ipſa videtur, a propoſito paullisper digredi. Ergo quemadmodum primis Eccleſiæ ſeculis ethnici, quum noſtros homines exagitarent, calumnia uſi, nocturnos chriſtianorum cœtus, tamquam nefarios conventus traducebant, quaſi his, non honeſti ſolum, ſed ſanguinis etiam, atque naturæ jura turpiſſime violarentur; & rebelliones, proditioneſque, religionis ſimulatione, inſtruerentur; ſacram vero Euchariſtiam quaſi convivium, ex carnibus exanimati infantis, farreque contecti paratum; rituſque ſanctiſſimos religionis reprobabant, quaſi præſtigia, arteſque magicas, quibus noſtri ad faſcinandos, ad inſaniamque adigendos ſimpliciores, faciliореſque ad credendum homines, uterentur; lacerabantque Epiſcopos, viroſque apoſtolicos, ac ſi ſeductores, incantatores, atque profani eſſent: Ita nunc apud ethnicos

Si-

Sinenſes, mulieres chriſtianis ſacris addictæ, ſacræque virgines eo nomine accuſantur, ac ſi libidini Europæorum ſerviant, eiſque ſe totas tradant; integerrimi, puriſſimique ritus baptiſmi, atque Epiſcopalia inſignia, occultorum flagitiorum, inſtrumentorumque ad impudicitiam habentur loco; hoſtia conſecrata, ſacrumque oleum, venena ad faſcinandos, impellendoſque ad inſaniam chriſtianos exiſtimantur; oſſa martyris, quaſi infantis oſſa ad veneficium; res, quæ ex uſu ſacerdotibus noſtris ſunt, ad præſtigia, tum ad commovendam, occultandamque ſterilitate, atque abortu libidinem pertinere putantur; ſacerdotes ipſi fraudis, magiæ, & turbarum, quique eos ſint ſecuti, rebellionis inſimulantur; ac denique ſtudium, & doctrina apoſtolica, velut artes, atque præcepta ad perduellionem, & ſcelus, traducuntur. Quorum ſane omnium tanta eſt cum ſuperioribus ſimilitudo, ut eaſdem præſeferre notas, ſeu in hoſtes chriſtianorum Sinenſes, ſeu in chriſtianos cadant, ac illa veterum, videantur.

LVIII. Sed jam ad ſententiam, quæ lata a Pro-Rege eſt, veniamus. Atque ea quidem, ut deſcripta ab Epiſcopo Tipaſitano in commentariis eſt, ſic habebat.„

Sententia a Pro Rege in ſacerdotes, Chriſtianoſque reliquos lata deſcribitur.

bat . „ Europæi quinque (a) Pe-to-lus
„ (Sanſius Epiſcopus) ; Hoa-Kinus
„ (Joachimus Royus) ; Xi-Hoang Chi-
„ kus (Franciſcus Diazius) ; Te Fan-
„ Chi-Kus (Franciſcus Serranus) ; Fi-
„ Jo-Vuangus (Johannes Alcoberus) ,
„ quod animos pervertant hominum , vi-
„ tientque , capitis condemnantur . Kuo-
„ Ambroſius Hy-jinus , quod ſcriba
„ Pe-to-li fuerit , quodque operam pro-
„ pagandæ falſæ legi divinæ dederit ,
„ ſtranguletur . De Pe-to-lo , velut de-
„ cretum ſupra eſt , extemplo ſupplicium
„ ſumetur . Europæi reliqui quatuor ,
„ dum ſecus ſtatutum fuerit , in carceri-
„ bus retineantur. Chin-Joſephus Chung-
„ Hoeyus; Kuo-Lucas-Kin-jinus; Vuang-
„ Thaddæus Go-chinus ; Chin-Domini-
„ cus Vuen-Chieus , quod hoſpitio Eu-
„ ropæos exceperint , perpetuo exilio
„ pelectantur . Huic poſtremo , quod
„ ſenex ſit annorum LXXVII. exigua
„ pecunia redimendi exilii poteſtas eſto .
„ Lit-

(a) Solent Sinenſes Europæorum nomina , cum ab ipſis uſurpantur , ut eorum lingua poſtulat , in tot monoſyllaba dividere , quot iiſdem nominibus ſyllabæ continentur . Cumque pronunciare R. litteram non poſſint , eam aut prætermittunt , aut in aliam immutant . Itaque Petrum , *Pe-to-lum* vocant , Franciſcum autem *Fan-Chi Kum* , &c. Atque hoc ſatis eſto , ut quiſque intelligat , cur hæc tanta ſit inter nos , atque Sinenſes in nominibus efferendis diverſitas.

„ Litterati quinque Chin-Franciſcus-
„ Lanus ; Chin-Thomas-Xang Ganus ;
„ Kin-Dominicus-Kieu ; Chin-Joſe-
„ phus-Koanus ; Chin-Nicolaus-Xinus,
„ quod falſam ſequuti ſint legem, e gra-
„ du dejiciantur, verberibus XL. cæ-
„ dantur, menſeque ipſo, collo conſtricti
„ *cangam* (a) deferant. Vuang-Petrus-
„ Onus ; Lieu-Margentius-Langus ;
„ Lieu-Franciſcus-Xunus ; Mieu-Tho-
„ mas-Xang-Cheu ; Kuo-Petrus-Ul-ji-
„ nus ; Mieu-Simon-Kao-Hingus, quod
„ falſæ legi paruerint, verberibus XL.
„ cædantur. Qui per hos annos Cantonum
„ ſubſidia Europæorum importaturi com-
„ mearunt adoleſcentes, Mieu Raymun-
„ dus-Xang-yu; Mieu-Paulus-Kiu; Mieu-
„ Franciſcus - Fungus ; Chin-Thomas-
„ Me, X. argenteos nummos, quod ip-
„ ſis eſt portorii ratione datum, reddant;
„ idque fiſco addjiciatur. Vidua Mieu-
„ Maria-Hya, & Virgines Dominicanæ
„ Kuo-Thereſia-Chuna ; Kuo-Lucia-
„ Lieu ;

(a) Poſtulat omnino ratio, ut paucis genus illud Sinenſis ſupplicii explicemus, quod Luſitani appellant *Canga*. Conſtat igitur id vinculum ex tabulis ligneis quadratis duabus, quæ ita comparatæ ſunt, ut intercepto ſpatio, qua pervadere malefici caput poſſit, claudantur deinde, ac genus quoddam *collaris* exhibeant. Magni autem ſunt ponderis tabulæ, tamque amplæ, ut reus inſiſtere pedibus, manuque os contingere nequeat, adeout cibum ſumere aliorum miniſterio cogatur.

„ Lieu ; Mieu-Johanna China ; Kuo-
„ Aloyſia-Xa ; Chin-Roſa-Kuey , fla-
„ gris, & *Canga* torqueantur : vidua, quod
„ hoſpitio Europæos domi exceperit ; re-
„ liquæ, quod id inſtitutum profiteantur.
„ At utriſque redimendæ exigua pecunia
„ pœnæ facultas eſto. Anno XI. Impe-
„ ratoris Kien-Lung, die VII. Lunæ XI.
„ (XV. kal. januarias an. MDCCXLVI.)
„ Cheu-Hio-Kienus Provinciæ hujus
„ Fo-Kienæ Pro-Rex. „

Sacerdotes Fo-chei retinentur: chriſtiani reliqui in Foganenſes carceres tranſducuntur.

LIX. Hac tam iniqua ſententia dicta, eodem die XV. kal. Januarias, Sacerdotes Europæi quinque Fo-chei iiſdem in carceribus manſerunt. Nam in Foganenſes Lucas, Joſephus, Thaddæuſque tranſducti ſunt, quid tandem Imperator decerneret, expectaturi; chriſtianique reliqui omnes Fo-ganum perinde miſſi, uti ab ſuo quique Mandarino ita, ut judex decrerat, flagris, & cippo ad collum punirentur.

Transfugarum, qui dånati & ipſi fuerant, unus reſipiſcit, ſåctéque moritur.

LX. Nec vero transfugis profuit admiſſum in religionem ſcelus, ut ſeveritatem judicis declinarent. Quamquam ſervatus beneficio Dei Mieu-Simon-Kao-Hingus eſt, qui mœrens, ac dolens, propterea quod metu ſuppliciorum Chriſtum ejuraſſet, cui ante perpetuo ſuam obligarat fidem, ubi myſteria Eccleſiæ, ut chriſtianum hominem decebat, ſuſcepit, pridie ejus diei, quo die publicata judicis ſen-

ſententia fuit, in ædibus Ly-Benedicti deceſſit, quo, ægritudinis, qua conflictabatur, cauſſa, e cercere translatus fuerat.

Artes, calſiniæque deſcribuntur, quibus uſus Pro-Rex eſt, ut Imperatoris animum in chriſtianos concitaret.

LXI. Tali modo ferus, capitaliſque hoſtis nominis chriſtiani, quam erat noſtris molitus perniciem, intulit; nihilque prætermiſit, quod ad explendam crudelitatem conducere poſſe videretur. Jam primum omnium de captis, conjectiſque Fo-gani in carceres Europæis Sacerdotibus certiorem Imperatorem fecerat, tum mandanti Imperatori, ut homines Macaum, inde in patriam, unde fuiſſent profecti, remitterentur, litteras dederat, quibus ſignificabatur, peſſimis moribus Europæos vivere, multiſque flagitiis implicari. Cognoſci igitur hæc omnino, ſententiaque judicis puniri oportere. Itaque facile impetravit, ut ei Imperator dijudicandæ cauſſæ, faciundique, quod jus, æquumque eſſe arbitraretur, poteſtatem daret. Ipſe, ubi ſe conſequutum eſſe, quod vehementer optarat, vidit, ut in eos animadvertere impune poſſet, quos ſceleris, ac maleficii accuſaverat, nihil intentatum reliquit, quo, inveſtigando, inquirendoque, velut eſt ſupra demonſtratum, aliquid in noſtris deprehenderet, quod dignum pœna videretur. Ergo priores judices, quorum ſententiis abſoluti chriſtiani fuerant, amovit, duoſque delegit, quos futuros maxime crudeles

les putabat: iique jam cum nullius convincere eos criminis potuiſſent, & remittendos ad ſua regna Europæos, hoſpites autem eorum exilio, chriſtianos reliquos flagris puniendos conſtituiſſent; ipſe nimium leniter, mitiuſque in eos pronunciatum exiſtimans, augeri cruciatus juſſit, quibus innocentes homines afflictos ſæviſſime per quæſtionem fuiſſe ad diem XII. kal. octobr. diximus: Quæſitor, & Præfectus Ærario, etſi primum, quod mandarinos non ex æquo, & jure, ſed Pro-Regi obſequendi ſtudio tuliſſe eam ſententiam, quæque objiciebantur chriſtianis, ea eſſe omnia calumnia a Pro-Rege conficta, cognoſcerent, adſtipulari ſententiæ recuſarant, poſt tamen veriti, ne in ejus offenſionem, odiumque incurrerent, in quem ſummam eſſe Imperatoris voluntatem perſpiciebant, quique maximo ipſis eſſe incommodo, & damno poſſet, ſi rem, quam ægre tuliſſet, ulciſcendam tandem arbitraretur, etſi haud libenter, in ſcelus tamen conſenſerunt. Scriptam, obſignatamque cauſſam Pro-Rex Pe-Kingum miſit, unaque Imperatorem obſecravit, ut, quæ ipſe in Europæos, chriſtianoſque ceteros decrerat, rata haberet, ac Sanſium continuo gladio percuti imperaret. Etſi autem de ceteris quoque Europæis, Ambroſioque Hy-jino ſumi vellet, tamen in aliud tempus differri ſup-

ſupplicium patiebatur. Petiit idem præterea ab Imperatore, ut ſacram ſupellectilem, libros, reſque reliquas Europæorum cremari, pecuniamque fiiſco addici, dejicique ædes, in quibus Sanſius, & Serranus, atque Alcoberus habitaſſent; ac pueros, qui ſubſidia Europæis importaſſent, quidquid ab eis ſtipendii accepiſſent, reddere, idque etiam in ærarium inferri, juberet. Neque eſt tamen his tot, tamque immanibus poſtulatis capitale hominis in Chriſtianos odium imminutum. Namque, ut facilius conata perficeret, traheretque ad ſui voluntatem Imperatorem, multa actis addi plena calumniæ, falſitatumque curavit, Sacerdoteſque noſtros per ſummam injuriam multorum, graviſſimorumque ſcelerum reos egit. Itaque confeſſos fuiſſe Europæos flagitia, quæ ipſis ab ethnicis falſo attribuebantur, ſcribi fecit; quæ etſi ſunt omnia ab Epiſcopo Tipaſitano diligenter deſcripta, nos tamen, ne tot calumniis, quæ nihil ad rem pertinent, moleſti lectori ſimus, graviora omnino, perque fallaciam, calliditatemque majorem conficta deſcribemus. Itaque Mauricaſtrenſem Epiſcopum in judicio fuiſſe confeſſum ſcripſit, eſurialibus feriis editiori loco ſedere ſe, accedereque ad eum chriſtianos ſeu mares, ſeu feminas, velatis capitibus panno albo, eumque ſalutare conſueviſſe: tum ſe

aquam

Digitized by Google

aquam eis in frontem fundere,eoſque lavare,eumque ritum baptiſmum vocari. Viris in faciem dumtaxat, feminis vero non in faciem ſolum, ſed in alias etiam corporis partes per tubulos quoſdam ex indica arundine confectos ſufflare turpiter. Hac re ex eorum cordibus expelli dæmonas. Chriſtianis præterea pecuniam largitum fuiſſe ſe; eoſque primum humaniſſime habere: docere deinde, Imperatori neque auctoritatem omnino, neque honorem tribui ullum oportere. Europæum illum, qui homines majori numero ad chriſtianiſmum adduxerit, præſtare reliquis gratia, iiſque præfici debere; eum vero, qui nullos, remittendum eſſe in Europam, demtoque, Pontificis juſſu, ſubſidio, publice per vias flagris cædendum, morteque ignominioſa damnandum. Non enim huic aditum in cælum patere. Regnum Manilenſe egenos olim, atque inopes barbaros tenuiſſe; cumque eo Hiſpani ſuam religionem promulgatum, propagatumque veniſſent, horum largitionibus, & pecuniæ ſpe illectos Europæis ſe, ſuaque omnia permiſiſſe: Macai templa eſſe chriſtianorum octo: Dominicanos, & Miraltam Fo-Kienſium Sacerdotum rationes procurare, Pe-Kingenſium, & Hang-Kingenſium Jeſuitas; cæteros reliquorum. Atque hæc quidem ita Pro-Rex Imperatori, quaſi ea Sanſius in quæſtione con-

feſſus eſſet, per litteras ſignificavit. Nam quæ Sacerdotibus Dominicanis reliquis affinxit, eodem fere revolvebantur: Pontificem, ad quem propagandæ religionis procuratio pertineat, adeſſe Regi, eumque adjutare, quemadmodum in Sina, qui primas inter Mandarinos partes obtinet, Imperatorem: Si quod Regnum Chriſti fidem admiſerit, ut in Europa uſuvenit, tranſire continuo illud in poteſtatem eorum, quos *Miſſionarios* vocant: miſſos eo ſe a ſuis Præfectis, ut Imperium omne ad Chriſti religionem converterent, ſuoque regno ſubigerent: eſſe eiſdem certum, conſtitutumque, ab eis, qui legem chriſtianorum amplectantur, Imperatori officium nullum præſtari oportere: Commeare quotannis ex Europa in Sinam naves tres, eaſque plurima nummum millia, quibus ſit uſus ad religionem propagandam, importare: augeri jam amplificarique in dies numerum Sinenſium chriſtianorum: libenter Europæos Sacerdotes in id Imperium venire, propterea quod nihil metuant, cum ſciant abeſse ab Sinenſium legibus ſeveritatem, iiſque nullam ſibi eſſe conſtitutam pœnam: quod ſummum timere poſſint, ne Imperatoris edicto in exilium pellantur, & Manilam remittantur, id ſi fiat, facilem fore, atque expeditum inde reditum in Sinam: Alcoberum eadem, quæ Pe-to-lus, confeſſum

eſſe

eſſe. His plura adhuc pari calumnia uſus adjecit, quibus Imperatoris animum in noſtros, ceteroſque viros Apoſtolicos, chriſtianoſque omnes, quam poſſet, vehementer incenderet. Re per ſummam injuriam, calumniamque geſta, die XIII. kal. januarias Pro-Rex Pe-Kingum ab Imperatore evocatus, Fo-Keu, ampliorem dignitatem conſequuturus, diſceſſit.

Matthias Fu noſtrorum res diligenter curat, Sanſiumque Epiſcopum de proximo ſupplicio per litteras certiorē facit:

LXII. Harum rerum omnium Serranus a Matthia-Fu præſtantiſſimo Siamenſis ſeminarii alumno certior eſt factus; qui cum chriſtianos vinctos, carcereque detentos conſolaturus, Fo-cheum veniſſet, modum, quo exemplum actorum cauſſæ ex tabulario Quæſitoris extraheret, invenit, quæ acta contra chriſtianos Pro-Rex conſcribi curaverat. Thomas item Sancheſius ejuſdem Collegii alumnus, de quo ſupra diximus, menſe Februario eos inviſerat, quibuſque rebus poterat, juvarat, ut demonſtraret, quantum eos diligeret, quantique penderet; cui etſi, numerata cuſtodi pecunia, adeundi in carceres facta facultas eſſet; metu tamen Mandarini, qui carceribus præerat, diuturniori colloquio prohibitus, atque die, ex quo venerat, tertio Hing-hoam reverti coactus eſt. Sed Matthiæ diutius in oppido verſari fas fuit, cujus, non ſecus ac Thomæ, Tipaſitani Epiſcopi teſtimonio, tantum extitit in noſtros ſtudium, atque bene-

benevolentia, ut vel viris eodem illis inſtituto conjunctis optabilius nihil eſſet; quæque aliquid ſolatii afferre iis poterant, diligentiſſime procurabat, nunciabatque omnia, quæ ad eos pertinere viderentur. Interim multo jam menſe Aprili, cum populus Focheenſis nuncium Pe-Kingo expectaret, ſignificatum noſtris a Matthia eſt, nullum de eorum cauſſa adhuc ab Imperatore decretum factum fuiſſe; qua ex mora, ſimulque ex Pro-Regis calumnia facile quiſque, quorſum eſſet res evaſura, ſuſpicabatur. Neque vero ſuſpicionem ſefellit eventus. Nam a.d. IX. kal. jun, prima luce delatæ ad Maurieaſtrenſem Epiſcopum a Matthia litteræ fuerunt, quæ ſic habeant: „ Ephemeride modo „ Pe-Kingo accepta intellectum tandem „ nunc eſt, ſententiis a Pro-Rege Cheu-„ Hio-Kien latis, ab Imperatore ſubſcri-„ ptum. Itaque tibi martyrii palma, & „ corona brevi tribuetur. Collegis tuis „ una cum Ambroſio manendum in car-„ cere eſt, quoad alterum Imperatoris „ edictum de eorum ſupplicio publice-„ tur. Hæc ut cognovimus, temperare no-„ bis ipſi a lacrymis non potuimus. Te, „ ut nobis bene preceris, noſtrumque „ omnium memor ut ſis apud Deum, ro-„ gamus. „ Eſt autem ephemeris Pe-Kingenſis, cujus Matthias meminit, diarium, quod juſſu Imperatoris quotidie in aula

deſcriptum, typiſque excuſum, in omnes Provincias vulgatur: continetque præter ea, quæ ad gubernationem Reip. pertinent, circa quam præcipue verſatur, res etiam ſingulas reorum, de quibus ſit capitale judicium latum.

Sanſius, mortis nuncio accepto, colligit continuo ſe & ſingularia virtutum exempla prodit.

LXIII. Epiſtolam Epiſcopus ſubmiſſa voce cum legiſſet extra conclave, quo in conclavi hæc deſcribebat Serranus; tum intra ingreſſus magna hilaritate, ipſumque Serranum manu apprehendens: *Accede*, inquit, *ſcito me quamprimum gladio percuſſum iri*; ac continuo in genua provolutus canticum *Te Deum* ſumma religione, & pietate recitavit: tum Serrano, *tu me heic*, ait, *expecta: jam ego ad actæ omnis vitæ exomologeſim me comparatum pergo*. Itaque cum collegiſſet aliquamdiu ipſe ſe, præparaſſetque, pie, ac diligenter *exomologeſim*, ut optabat, peregit, animo adeo per virtutem demiſſo, tanta caritatis vi, & magnitudine, tantaque copia lacrimarum, ut eum facile agnoſcere liceret, qui (ut ait Serranus) dilecti ſponſi ad nuptias æternas invitantis brachia jam ſibi ad collum cerneret. Facta *exomologeſi*, tum collegas alloquens, eorum ſe imprimis futurum memorem, ubi eſſet a Deo gloriam conſequutus, promiſit. Sacra vero Euchariſtia etſi ſummopere refici ſeſe, confirmarique cupiebat, unde viaticum ad æternitatem comparatum habe-

haberet,&Matthias in eam rem ſumma contentione nitebatur,&neque precibus,neque pecuniæ parcebat ; cuſtodibus tamen tantum incuſſerant mandarini metum , nullis ut præmiis , aut pollicitationibus induci potuerint , ut eidem Matthiæ in carceres aditum permittendum arbitrarentur. Quod cum Dei voluntate fieri Epiſcopus reputaret , æquo , hilarique animo tulit , ſeque ita ſuſtinuit , non modo ut non ægre ferret , ſed ne perturbaretur quidem . Ac vitam hactenus ſic ille duxerat , ut coluiſſe perpetuo pietatem , ſeque ad certamen martyrii continenter comparaſſe videretur . Nam cum jam inde ab ineunte ætate ita , ut demonſtratum eſt , recte inſtituendæ vitæ dediſſet operam , & diuturnos pro religione labores ſuſtinuiſſet ; tum iniquitate inimicorum religionis , ſqualoreque carcerum , occaſionem ſæpiſſime nactus colendarum majorem in modum virtutum erat, quibus eum cumulatiſſime præditum fuiſſe conſtat . Ergo incommoda Fo-ganenſis itineris , carceres , catenas , vincula , manicas , famem, quam per dies octo , nonniſi particulis cucumeris , quas ab chriſtianis una in carcere detentis accepiſſet , ſuſtentarat , alapas ad nonaginta ipſi in judiciis crudeliſſime inflictas , moleſtoſque , ac crebros ad tribunalia itus , redituſque , tempeſtate pluvia , cruribus, pedibuſque nudatis , ut alia multa præ-

tereamus, tanta patientia, atque æquabilitate animi pertulit, ut tot incommoda ei neque conqueſtionem ex ore umquam extorſerint, neque de vultus hilaritate quidquam detraxerint.

Virtutes recenſentur, quibus erat eximie præditus Sanſius.

LXIV. Magna etiam animi fortitudine ſæpius eſt uſus; dum de eo habitæ quæſtiones, quas ſupra diximus, fuerunt, ut ipſe quidem eſſe Judex, quemadmodum Serranus ait, Mandarini autem rei viderentur: neque ipſe ſolum ſuſtineret odium, & ſævitiam inimicorum, ſed aliis etiam chriſtianis ſpiritus ad tormenta, atque necem perferendam adderet. Studium præterea tuendæ religionis, quo vehementer ardebat, mirifice declaravit, idque jam ſtudium tam magnum erat, ut cum eum ad Pro-Regem brevi adducendum monuiſſent chriſtiani, atque, ut caveret, hortarentur, ne quid minus leniter reſponderet, (propterea quod animo ille in noſtros infeſto eſſet, obeſſeque Eccleſiis plurimum poſſet) ipſe, etſi ita, uti demoſtravimus, magna animi virtute, & firmitate reſpondit, poſtea tamen Serrano dixerit vereri ſe, ne impudentis Judicis, qui Dei legem eſſet auſus falſitatis inſimulare, petulantiam neque tam acriter, ut par erat, neque tam graviter, ut tempus hortabatur, repreſſiſſet. Qua vero caritate flagraret, ex eo maxime intelligitur, quod cum chriſtiani ab judicibus cruciatu, alapis, tormentis vexarentur, tantum

tum ipſe ex eorum caſibus dolorem capiebat, ut magnam vim lacrimarum effunderet, homo, qui propriis oppreſſus malis, non modo fletum, ſed ne gemitum quidem umquam emiſit: tum ex eo, quod cum Serranus in carcere e lateribus laboraret, ipſe, cui pro ſua caritate gravior ea res, quam ægroto, accidebat, nihil prætermiſit, quod futurum homini ex uſu exiſtimaſſet; tantumque ejus officium extitit, ut ſtramentitiam culcitram conquiſitam, inventamque ſuis ipſe manibus apportaverit, locoque, prout uſus fuerat, moverit; omnia denique diligentiſſime procuraverit, quæ ad illius levationem aliquam pertinere videbantur. Nam quæ inſtituti ſui legibus continentur, ea ſemper ſumma diligentia, conſtantiaque ſervavit, ut quamvis tot jam morbos, aliaque mala perpeſſus, corpore eſſet maxime infirmo, nihiloſecius, quamdiu carceribus tentus eſt, perpetuo de media nocte ſurrexerit, & pro *matutinis*, ut vocant, precibus, a quibus per nocturnum tempus, quod deeſſet lumen, aliiſque incommodis impediretur, perſolvendis prohibebatur, hymnos, & pſalmos, aliaſque preces magno numero recitaret. In munere autem Apoſtolico fungendo tantum ſtudium, operamque conſumſit, ut ab eo ne vinculis quidem prohiberi ſe pateretur. Namque Kuo-Matthæum-On juvenem annorum

 ſex,

ſex, & viginti, qui deſciverat jam pridem a Chriſti fide, vel in ipſo carcere monitis, atque hortationibus ad ſanitatem convertit. His tot, tantiſque rebus geſtis, toleratiſque, quæ vera erat ratio parandi ad martyrium ſeſe, cum virtutem adeptus eſſet animi ſingularem, tum triduo ex eo die, quo nuncium accepit, ad diem, quo corona donatus eſt, id continenter contendit, ut ſtudium adhuc pietatis augeret, ſuumque animum quam poſſet maxime ornaret, quæque ſibi divinitus commiſſa talenta erant, multiplicaret, uti jam pulſanti januam ſponſo placeret, atque a cæleſti Domino, velut fidelis miniſter, in gloriam ſempiternam reciperetur. Quo tempore deſignatus martyr Serrano narrabat, viſum illud myſticum ſibi jam continenter quaſi ob oculos verſari, quod ſibi ipſi oblatum Fo-gani fuerat, quodque viſum noſtri, etſi primum ita fuerant interpretati, ut feretro oſſa Ven. Capillæ ſignificari arbitrarentur; poſt tamen de proxima Mauricaſtrenſis Epiſcopi morte certiores facti, feretro putabant ejus Epiſcopi martyrium portendi; multitudine autem ſyderum magnum numerum eorum, quos Deus ſibi ex Fo-ganenſibus delegiſſet; ac duobus denique pedis ex ſtellis, peda duo, quibus uti conſueſſet Epiſcopus, inique a Mandarinis contemptui, ac turpitudini habita, a Deo autem ſyderum ſplendore decora-

corata, exiſtimarunt. Verum quibus videndi, iiſdem non ſemper viſa, oſtentaque intelligendi divinitus facultas datur. Nobis enim feretrum non unius Sanſii ſepulcrum portendiſſe, neque pedum utrumque ad ipſum tantummodo Sanſium referendum fuiſſe videtur. Secundus enim erat in Sina Serranus Epiſcopus pro Chriſto privandus vita, etſi nondum hoc illi compertum erat.

Mandarini, ex Sinenſium conſuetudine catenis Sacerdotes cōſtringunt, veriti, ne illi ſibi ipſis mortem conſciſcerēt.

LXV. Eadem die IX. kal. Junias, accepta Pe-Kingo ephemeride, Focheenſis Prætor Mandarinum inferioris ordinis quemdam prætorios carceres inſpectum miſit. Is medio in atrio carcerum cum ſediſſet, & Præfectus carceribus adeſſet, tum Scriba contenta voce nomina ſingulorum, qui carceribus tenebantur, ex indice recitare cœpit, ſingulis reſpondentibus, ubi ſe quiſque nominari intellexiſſet. Hac recenſione abſoluta, tres Europæos, qui iiſdem in carceribus erant, Pro-Prætor vocat: eos ait per dies decem pedicis, manicisque conſtrictos manere oportere. Pro-Regem enim venturum inſpectum carceres, qui ſi ſolutos offenderet, rem magno cuſtodibus damno futuram. Sed hæc ſimulatione fiebant. Simulandi cauſſa hæc erat. Solent Sinenſes, ubi primum ſe reos eſſe, ſupplicioque afficiendos cognorint, ne manu carnificis pereant, ipſi ſibi mortem conſciſcere. Ita-

que rem judex capitis damnatos celat, uti ſubito e carcere educti ad ſupplicium trahantur. Quod idem de Europæis faciendum exiſtimarunt, rati tam eos, quam Ethnici conſueverunt, barbaris, efferatiſque moribus vivere.

Satellites in carcerem irrumpunt, atque Sanſiũ indignis modis vinctum educunt.

LXVI. Poſtero die, qui dies erat ad VIII. kal., delatum decretum Imperatoris de interficiendo ſtatim Sanſio Focheum fuit. Sed res ea die exitum habere non potuit, propterea quod veteris cujuſdam Imperatoris, quem eæ gentes ſuperſtitioſe colunt, interitus anniverſariis ſacris celebraretur. Die inſequenti hora circiter a meridie quarta, magnus hominum ſtrepitus auditus a noſtris eſt; de quo cum ex ceteris, qui erant una in carceribus, quærerent, ſic accipiebant: oryzam venire magni, quamobrem magnos hominum concurſus fieri, qui velint emere, atque ex concurſu ſtrepitum exiſtere. Nimirum qui in carcere detinebantur, etſi norant tempus ſupplicii Epiſcopo imminere, cavebant tamen, ut qui ſumma in eum, ſingularique pietate, atque benevolentia eſſent, ne ei nunciarent, quæ ipſi infauſta arbitrabantur.

Denique hora fere quinta deni ſatellites magno tumultu, magnaque lætitia in carcerem irruperunt, cumque ad conclavis januam veniſſent, in quo Europæi manebant, *ubinam*, inquiunt, *eſt Petrus?*

lus? Ad hæc Antiſtes mitiſſimus, quin perturbaretur, *ecce me*, inquit; *adſum*. Quæ cum dixiſſet, de humili ſella, quæ quatuor dumtaxat ex fuſtibus conſtaret, in qua *Roſarium*, quod vocamus, B. Mariæ Virg. recitans ſedebat, ſurrexit. Mox lictores accedunt, &, ut poſſet ad ſupplicii locum incedere, vinculis hominem ſolvunt, eique occiput poſtremo tondent. Quod cum ii facerent, quæſivit pacatiſſimo animo ex Serrano Epiſcopus, quidnam ageretur, eique capillos tonderi reſpondenti, ne moram gladio interponerent: *eja igitur*, inquit, *abſolve me*. Itaque brevem exomologeſim fecit, jamque abeuntem Serranus ritu ſacro abſolvit. Egredienti e cubiculo, noſtri apprehenſas manus deoſculabantur; quibus cum confirmaſſet, quod primo promiſerat, ubi ad Deum aſcendiſſet, eorum ſe imprimis memorem futurum, dimiſſus ab ipſis eſt, quem patris loco habuerant, cujuſque aſpectus maximam eis malorum levationem attulerat; ſed eo amiſſo, quo in luctu, & mœrore remanſerint, non tam poteſt verbis, quam lacrimis ſignificari. Ad carceris januam cuſtos accedens, vinum ei, reſque alias quaſdam pauculas obtulit, ut aliquid ad refectionem ſumeret; quibus comiter recuſatis, Epiſcopus homini, qui tanta in ſe humanitate uſus eſſet, gratias quas potuit maximas egit, tum

tum pecuniæ nonnihil donavit, quo ei ſe plurimum debere ſignificaret. Cum manus militum ad Præfecti Urbis tribunal veniſſet, *ubinam*, Epiſcopus inquit, *eſt ſatelles, qui eſt acturus carnificem?* Quâ facta interrogatione, ſatellites homini ictum calcis infligunt, tum, in genua, inquiunt, continuo procumbito, neu quidquam quærito. Non enim intelligebant homines tam alieno ab inſtitutis chriſtianis animo, quo ſpectaret Martyris percuntatio, qui eximia, atque heroica exempla præclariſſimorum primævæ Eccleſiæ præſulum imitatus, nummum argenteorum, quos *pezos* vocari ab Hiſpanis diximus, quinque, quos ad eam rem attulerat, donare carnificem conſtituerat. Neque tamen nova hæc injuria invictæ patientiæ Epiſcopum a ſententia deterruit; nam humi in Prætoris conſpectu pecuniam poſuit. Is eam præfecto carceribus ad Serranum, & Royum deferendam, unde ſibi ad victum aliquid compararent, dedit. Poſt, detractis martyri manicis, manus ei ad tergum ſatellites ligarunt, funeſque humeris, brachiis, ac manibus circumductos tanta vi conſtrinxerunt, ut oſſa non ſecus creperent, ac ſi ſingula diſtraherentur. Paraverant præterea tabulam, ſeu vexillum chartaceum, cui Sanſii cauſſa his verbis deſcripta erat: *Reus hic Peto-lus capitis condemnatus eſt, ut omnes inde*

inde doceantur, ſibique exemplum ſumant, propterea quod animos hominum mendaciis, fraudibuſque ſeduxerit. Huic tabulæ Pro-Rex chirographum, ſive inſigne ſuum adpoſuit, lineam deſcribens rubro colore; qua deſcripta calamum continuo abjecit. Eſt enim apud Sinenſes ita conſuetudine comparatum, ut rubro colore ſanguis in ſententiis capitalibus; abjectione autem calami, ejus vilitas, ut nulli jam uſui eſſe queat, ſignificetur. Tali modo ſubſcripta tabella, atque ad inſtar vexilli arundini appenſa, arundinem manus inter, & brachia martyris ſatellites ligarunt, ita ut capiti tabella emineret, ut quæ erant in ea deſcripta, legi ab omnibus facile poſſent. Allatum etiam frænum eſt, quod reis injici in Sina ſolet, ne poſſint Imperatori, aut miniſtris male precari: quod frænum cum jam martyri ſatellites vellent injicere, his ille: *Os, inquit, mihi liberum relinquite, ut implorare divinam opem, laudareque Deum poſſim.* Verum neque obtinuit quod rogarat, &, quod rogaſſet, alapa cæſus eſt.

Sanſio extra Urbis mœnia deducto, caput præciditur. Eum Chriſtiani mortuum deflent.

LXVII. His geſtis rebus, Prætor Mandarino Min-Hienſi, atque adjutori centurionis, aliiſque præfectis duobus milites, & apparitores attribuit, iiſque Epiſcopum tradidit, ut eum, quemadmodum decretum eſſet ab Imperatore, interfici curarent. Ipſe Epiſcopus ita per Fo-chei vias

vias incedebat, tanta vultus, atque animi hilaritate, ut triumphum agere videretur; neque impediebatur fræno, quo minus Deo ſupplicaret, moneretque homines, ejus ut legi parerent, ſi ſalutem conſequi ſempiternam vellent. Erat concurſus hominum ad ſpectaculum ſupra, quam credi poteſt, magnus, partim ex oppido, quod eſt imprimis maxime populoſum, partim eorum, qui ſtudiis litterarum erant addicti, quique Focheum per id tempus confluebant, ut merito quiſque ſuo aliquem obtineret gradum honoris, & dignitatis; partim chriſtianorum, qui ducti pietate, & religione circumquaque ex agris, pagiſque convenerant. Juvenis autem Kuo-Mattheus-On, quem Epiſcopus ad ſanitatem inter vincula converſum ſummopere diligebat, gratiam amori, & beneficio illius ſingulari relaturus, dum ad ſupplicii locum veniretur, numquam ab eo diſceſſit. Accidit interea tanta frequentia hominum, rerumque perturbatione, ut Epiſcopo pileus Sinicus vel decideret, vel auferretur. Hanc ipſe rem ut animadvertit, dignam ſe animi conſtantiam, & tranquillitatem præſeferens, ad ſatellites verſus, *eja vos*, ait, *pileus mihi e capite decidit: quare eum rurſum capiti imponitote*; atque haud multo poſt, cum illi præ multitudine pes compreſſus, detractumque

cal-

calceamentum fuiſſet, continuo magna frontis ſerenitate converſus, petiit, ut pedi calceamentum reſtitueretur. Denique per portam, quæ ad occidentem ſolem ſpectat, ex ambitu mœnium egreſſa nefaria manus, pontemque ſublicium prætergreſſa, qui pons paſſus prope XXX. a mœnibus aberat, cum paullo adhuc proceſſiſſet, juſſus eſt a ſatellite martyr fortiſſimus, ut in lato ſaxo, quod in media erat ſuburbii via, genua flecteret. Quod ubi invictus Chriſti miles intellexit: *Paullulum*, inquit, *mane, ſpatiumque mihi, dum me Deo ipſe commendem, concedito*. Ea re impetrata Deum oravit; factoque precandi fine, reſpexit retro, lætoque vultu lictorem intuens, *jam*, inquit *Cœlum peto*. Hac re audita, carnifex manum Epiſcopi pilo imponens, ſcapulaſque ejus leniter tangens, *quam aveo*, inquit, *una venire*! Cui Sanſius, *ergo Dei legem colito, ſi ſalvum te cupis eſſe*. Tum eum hortatus ne metueret, genua flectit, ac lictor continuo gladio, unico ictu, caput abſcidit Martyris, viamque patefecit, qua beatus animus ad cæleſtem triumphum evolaret. Matthias-Fu, ut ſanguinis colligendi facile chriſtianis poteſtas eſſet; tapete attulerat, quod humi ad ſupplicii locum ſterneretur. Sed ſatellites concedendum non putarunt, quod id apud Sinenſes fieri non conſueſſet. Neque eo ſecius

cius reperit chriſtianorum pietas, qua ratione ſanguis martyris colligeretur. Nam vir diligens imprimis Ly-Benedictus ethnici cujuſdam opera uſus nomine Chin-Vi-Yuen ad lapidem, ſolumque cinerem ſpargendum curavit; eúmque poſtea cinerem martyris ſanguine imbutum collegit. Abſciſſo martyris capite, ſatellites continuo quatuor cadaver ad locum, qui prope mœnia eſſet, intulerunt, ibique quadrantis horæ ſpatio relictum, poſt in agrum importarunt, ubi deponi corpora illorum ſolent, qui extremo ſint affecti ſupplicio, paſſibus a muro ccclxxv., atque in limine loculi unius eorum, qui ſunt in agro, collocarunt. Caput autem (quoniam eſt in more Sinenſium poſitum, ut turpi quodam modo collocetur, ut tranſportari una cum corpore facile poſſit) Matthias hujus declinandæ infamiæ cauſſa, numerata ſatellitibus pecunia, impetravit, ut ſeorſim a corpore ſacco incluſum, in quem erat immiſſus ſanguis, tranſportaretur. Aderant, dum hæc gerebantur, Matthias ipſe, & chriſtiani, diligenterque omnes cavebant, ne ab ethnicis cognoſcerentur. Ac multa jam nocte, quum ethnici omnes inde cœnatum abiiſſent, chriſtiani, cum ſolos jam eſſe ſe animadverterent, magnam vim lacrimarum effundere, a quibus tamdiu, metu coacti, magno conatu temperaverant, & ſangui-

ne

ne profuſas paſtoris veſtes rigare cœperunt; cujus alii interea pedes, alii manus deoſculabantur; alii ſummam in eum pietatem maximis ſignificationibus teſtificabantur; alii denique patrocinium illius implorabant. Quum enim præclariſſimus Antiſtes, & martyr viveret, ita geſſerat erga chriſtianos ſe, ut pater eſſe illorum videretur. Quare hoc illi modo patri optimo, ac benemerenti parentabant.

Epiſcopo juſta chriſtiani ſolvunt; Ethnicoſque impedire conãtes reprimũt.

LXVIII. Horis fere ante mediam noctem duabus, Matthias-Fu Sinenſis ſacerdos, de quo ſupra demonſtratum eſt, una cum aliquot chriſtianis inventum feretrum, veſteſque, quibus martyris cadaver ornaretur, paratum ivit, relictis aliis, qui cuſtodiendi corporis cauſſa, quaſi in vigiliis manerent. Rebus omnibus, quæ ad illud pie, decenterque ſepeliendum pertinerent, paratis, poſtero die Matthias, qui nullo labori ſe vinci patiebatur, in agrum, in quo erat corpus locatum, venit; cumque factus magnus ethnicorum concurſus eſſet, ut quæ fierent, videre, impedireve, ne martyri id officii genus præſtaretur, poſſent, neceſſe fuit, ut ille præſidio uſus cuſtodum carcerum Quæſitoris trium, qui bene in noſtros animati eſſent, arte adhibita loco cedere omnes faceret, ut libere, quod in animum induxiſſet, perficeret. Hiſce amotis, veſtes omnes ſanguine conſperſas,

cate-

catenas, manicas, pedicas, & cetera, quæ ad martyrem ſpectabant, ut partes inde chriſtianis Sinenſibus diſtribueret, quodque reliquum fuiſſet, Siamum, Manilam, Romam, alioque mitteret, collegit, quod Dominicanis martyri ſociis in carceribus aſſervatis hanc curam ſuſcipere non liceret. Jam meridies inſtabat, quo tempore corpus Sanſii ita, ut par erat, ornatum, inque feretro collocatum fuit. Sed diſpoſitis rebus omnibus, cum proxime in montem ſanctum, ubi condi chriſtianorum cadavera conſueverunt, deferendum eſſet, oppoſita ſubito obſtacula ſunt, avaritia improbitateque Mandarini, qui agro, in quo reorum corpora ſepeliuntur, præfectus erat, ut qui diceret, ni ſibi argentei nummi triginta numerarentur, ſe numquam, ut idem corpus alio transferretur, paſſurum. Etſi quinque ſe illi numeraturum Matthias promitteret, tamen quod Mandarinus ex eo genere hominum eſſet, qui mediocri eſſe contenti lucro non poſſunt, nihilque de priori petitione remitteret, conſilio Matthiæ uſi chriſtiani ad præfectum carcerum confugerunt. Sed cum is eorum poſtulatis ſatisfacere recuſaſſet, ad præfectum carcerum quæſitoris, cujus egregia erga Diazium, Alcoberumque voluntas erat, ſeſe petitum auxilium contulerunt, qui eos hortatus, ut bono animo

mo eſſent, promiſit eam rem ſibi curæ futuram. Poſt decretum ita, ut noſtri optarant, tulit, agrique Mandarino, ne chriſtianis reſiſteret, imperavit. Is, ut erat pecuniæ cupidus, certior fieri voluit (neque vero is ſolum, ſed etiam pater ejus, ac mater) a præfecto ne latum, an confictum hujuſmodi decretum fraude chriſtianorum eſſet. Cumque inquirendo comperiſſet, nihil ſibi fuiſſe, neſcio præfecto, a noſtris nunciatum, etſi invitus, atque ægre ferens, tamen corpus tradidit; acceptumque chriſtiani in ſepulcrum ad montem intulerunt. Jam ſanguis martyris ab ethnico ita, ut illi datum in mandatis erat, collectus, in manus Matthiæ pervenerat. Sed, quoniam ei, qui collegit, ſingularia quædam, ac pene ſimilia prodigiorum evenerunt, poſtulat omnino tempus, ac ratio, ut eorum diſtincte hoc loco mentio fiat, nequid nos diſſimulaſſe quiſquam exiſtimet, quod in Dei gloriam, decuſque martyris redundare poſſit.

Chin-Vi-yuen Ethnicus homo, Ly-Benedicti rogatu, ſanguinē martyris colligit, jamque amore, ac pietate in Epiſcopum incenditur.

LXIX. Itaque cum ſatis tuto nemini chriſtianorum negotium ſanguinis martyris colligendi dari poſſet, propterea quod periculum eſſet, ne ira in noſtros incenderetur Mandarinorum, qui continenter cauſſas majorem in modum in chriſtianos ſæviendi aucupabantur, Ly-Benedictus, cujus fides imprimis, ergaque Europæos

K ſacer-

ſacerdotes obſervantia, atque hoſpitalitas, magna omnium conſenſione commendari ſolet, Chin-Vl-Yuenum ad id negotium adhibere cogitavit, quod eo ethnico viro familiariter uteretur. Atque is quidem minus ad rem gerendam idoneus videbatur, propterea quod tam improbis, ſæviſque moribus eſſet, ut uxorem excedere domo cogeret. Accedebat ſuperſtitio, qua fiebat, ut non errores ethnicorum modo probaret, ſed etiam, multitudine idolorum inlata, in templum deorum ſuas ædes convertiſſe videretur. Ob eas res omnes, incredibilemque horrorem, quo Sinenſes aſpectu, contactuque eorum, quæ ad cadavera ſpectant, affici ſolent, dubitabat Ly-Benedictus, dare ne id negotium homini ſatis tuto poſſet. Sed cum aliquandiu ſecum cogitaſſet, neque alium aptiorem, cui res crederetur, inveniſſet, ſtatuit ei, quod ſibi in mentem veniſſet, proponere. Ubi ethnicus, quid a ſe fieri chriſtianus vellet, cognovit, non ſolum reſiſtendum non putavit, ſed etiam rem ſe tanto ſtudio, tantaque diligentia curaturum promiſit, ut ei confirmaret, etiamſi in vitæ periculum veniſſet, ne guttam quidem ſanguinis Pe-to li ſe in loco ſupplicii relicturum. Nam ſcelus ille a Mandarinis admiſſum deteſtabatur, qui ob benefactum, ſtudiumque, quo incenſus Epiſcopus e tam remotis regionibus,

bus, non lucri, ſed indicandæ populis in cælum viæ cauſſa, in Sinam venerat, hanc gratiam retuliſſent. Quæ res ſummam movit Ly-Benedicto admirationem, ut qui Chin-Ul-Yuenum virum ethnicum divinæ gratiæ auxiliis incitatum non modo hæc polliceri, ſed etiam abire cerneret promiſſis ſatisfacturum. Atque is ethnicus, ubi in locum ſupplicii pervenit, caputque Antiſtitis reciſum vidit, nihil metuens, nullaque aut eorum, qui aderant, aut loci habita ratione, arrepta arundine cunctos arcere, qui ipſum conculcabant, impediebantque, ne conata perficeret, cœpit; tum effuſum ſanguinem, ita ut promiſerat, collegit, inque ſacculum immiſit. Inde domum reverſus, cum ſuas manus ſanguine adhuc tinctas intueretur, abluendas non putavit, quod eum eſſe viri juſti ſanguinem diceret. Quinetiam ſuos ad ſe filios evocavit, eorumque capitibus cruentas manus imponens, *ſalutem vobis*, inquit, *o gnati, Pe-to-li ſangnis, vitamque afferat*. Poſtremo quod reliquum ſanguinis ejuſdem erat, lambendum duxit. His rebus geſtis admirabilem in modum aucta viri pietas erga martyrem, virtuſque fuit, eademque nocte colligendi ſanguinis, qui e capite, colloque ſtillatim in terram deciderat, cauſſa, in eum locum contendit, qui prope a mœnibus oppidi aberat, quo

 in

in loco lictores humi corpus poſuerant, cum funes, aliaque compararent, quæ opportuna ad idem corpus in agrum transferendum erant. Quas collegit guttas, ut quas pignora martyris eſſe judicabat, domum lætus importavit, ut a ſe inſtar theſauri ſummo ſtudio ſervarentur. Poſtero die ad martyrii locum revertit, & lapidem, ad quem Sanſius flexis genibus capite diminutus fuerat, ſuſtulit, eumque, alio jam ſubſtituto, tranſtulit in ſuas ædes, atque honeſtiſſimo loco poſuit, eidemque hæc omnino verba inſculpſit: *Lapis, ſuper quem venerabilis magiſter Pe in cælum conſcendit.* Qui hujuſce initii fidei, quod colligenti, contrectantique Chin-Ul-Yueno sanguinem, reliquiaſque Epiſcopi Sanſii Deus indidit, progreſſus fuerit infra videbimus.

Præfectus carcerum Alcoberum, & Diazium humaniſſime tractat.

LXX. Non eſt autem hoc loco conſilium divinæ providentiæ prætermittendum, quo factum eſt, ut Alcoberus, Diaziuſque gratiam a præfecto carceribus Quæſitoris inirent, cujus quidem præfecti opera impetratum perfacile fuit, ut Sanſio ea, quæ ſupra demoſtravimus, officia adhiberentur. Igitur jam uſque ab eo tempore, quo Alcoberus, Diaziuſque in eos carceres conjecti fuerant, cum animadvertiſſet præfectus neque veſtes ipſos, quibus tegerentur, neque pecuniam habere, neque ſcire quemadmodum exiguum

um victum, qui eis e publico ſuppeditabatur, coquerent, miſertus eorum, miniſtrum eiſdem, qui eorum ageret curam, attribuit, & duplam victus portionem, locumque, in quo ſeorſim ab aliis eſſent, aſſignari fecit. Quæ res illis magno commodo ad virtutem, pietatemque colendam fuit. Inde crebro eos inviſere, atque inviſendo eorum conſuetudine delectari cœpit, cumque propenſiore in eoſdem animo eſſe pergeret, ut ipſis una cum reliquis chriſtianis confabulari, atque agere liceret, conceſſit, remque illis gratam facturus, quæ ad eorum cauſſam pertinerent, nunciare, cum tempus hortaretur, non prætermiſit. Noſtri, qui Sinenſium mores perſpectos haberent, ſcirentque, eos non tam miſericordia, quam quæſtu moveri ſolere, dubitare initio, num hæc chriſtiani alicujus opera, magniſque pollicitationibus fierent: ſed paullatim experiundo, voluntate, non ſimulatione Mandarinum agere intellexerunt. Itaque occaſionem dimittendam viri apoſtolici non putarunt, quo minus ei, qui de ſe optime meritus fuiſſet, decreta religionis chriſtianæ proponerent; cumque ille magnopere fuiſſe delectatum ſignificaret ſe conſtantia animi, loquendique libertate, qua Kuo-Lucas uſus, dum Pro-Regi reſpondebat, fuiſſet, ut in illius manus libri venirent, quibus præcipua doctrinæ chriſtianæ capita continen-

tur, curarunt. Hos ille libros magna ſignificatione honoris, exiſtimationiſque acceptos, non invitus legit, & ſtudio, ac liberalitate, qua uti in noſtros pergebat, animo eſſe ſe nonnihil in religionem, pro qua iidem exagitabantur, propenſo demonſtravit. Etſi vero intellectum nondum cuiquam noſtrum eſt, aſſenſus ne divino munere doctrinæ, initiatuſque adhuc myſteriis chriſtianorum fuerit; tamen gratiam illi divinitus fuiſſe ob ſua erga ſacerdotes Dominicanos merita relatam conſtat. Nam cum, ducta jam pridem uxore, nullos ad illud tempus, quo contruſi noſtri in carceres fuerunt, liberos ſuſcepiſſet, quæ res, Sinenſium moribus, inſtitutiſque, omnium turpiſſima exiſtimatur; poſt ubi humanitate in Chriſti milites uti cœpit, nondum abſoluto anno, auctus filio eſt, quod ille maximi beneficii loco habuit, lætuſque in carcerem Alcobero, Diazioque nunciaturus continuo accurrit.

Sacerdotum reliquorum quatuor, & Ambroſii, qui mortis damnati fuerant, ex Sinæ conſuetudine, ſingulorũ generis capitalis ſententia inſcribitur.

LXXI. Interea Dominicani quatuor, qui Imperatoris decreto capitis condemnati, carceribus detinebantur, haud multo poſt, certo indicio, quod judices deceſſent, eamdem ſe coronam conſequuturos, quæ Sanſio obtigiſſet, intellexerunt. Eſt apud Sinenſes in more poſitum, ut quarta quaque luna, quod tempus in menſem majum ſolet incidere, Pro-Reges Sinen-

Sinenſis , Tartaruſque , & ærario , atque urbi Præfecti , Mandarinique duo vicorum , qui urbis mœnibus continentur , in ædes quæſitoris ſe conferant , congregatique de fortunis , capitibuſque reorum agant ita , ut Pro Reges , Præfectuſque, ærario honore loci , in quo ſedeant , præſtent , quæſitor decernendi auctoritate ceteris antecellat . Ad hos judices , ubi convenerunt , provinciales , qui carceribus detinentur , propterea quod dicta in eos ſententia mortis ſit , adducuntur , quibus , antequam in concilium veniant , ad humeros tabella chartacea inſtar vexilli , ut ſupra oſtendimus , alligatur , cui tabulæ & cauſſa , & genus ſupplicii , quo quiſque affici debeat , inſcribuntur . Circumponuntur præterea collo tabulæ charta contectæ , qua in charta res eædem ſcriptæ leguntur . Quinetiam manicas ligneas charta obductas , in quibus ſint foramina duo , ita componunt , ut manus in eaſdem immiſſæ ceu vinculo quodam conſtringantur . Poſt inſcribitur faciei cujuſque ſententia , quæ indicet vel decollationis hominem , vel alterius ſupplicii reum eſſe . Ordine deinde , ita ut quiſque prior eſt in carcerem contruſus , gravioreque ſcelere implicatus , inducuntur , una introeuntibus iis , qui ſunt ejuſdem flagitii accuſati . Qua judicii ratione ſit , ut bidui , triduive intervallo extrema

ſententia de reis quadringentis feratur, tot enim fere numerari quotannis ſolent. Ex introeuntibus nihil judices percuntantur. Rei ut primum in conſpectum judicum venerunt, flexis genibus, corpus admodum, capútque inclinant. Mox lictores accedunt, ſingulíſque humi flabellum, particulaſque maſſæ oryzeæ ad ferventis aquæ vaporem concoctæ, oboloſque trecentos, ac ſexaginta apponunt, atque, hæc, ajunt, tibi judices dono mittunt. Ad hæc rei quique, gratias ſe quas poſſunt maximas judicibus agere, reſpondent, paulloque poſt dimittuntur, ut locus ceteris, qui ſuccedunt, detur. Quum judices antea de omnium cauſſa cognorint,non eſſe multum in ea re temporis inſumendum putant. Hi, ubi adſiſtendi finem fecerunt, ſuos ad Imperatorem commentarios deferri curant, qui ita, ut ſupremis provinciæ, Pe Kingenſibuſque magiſtratibus videtur, poſtremam ſententiam dicit. Quamquam interdum uſuvenit, ut eos, qui capitis condemnati fuerint, in exilium pellendos decernat. Quos Imperator reos eſſe mortis decrevit, hi menſe decembri interficiuntur, propterea quod arborum folia decidere eo tempore ſoleant, idque jam ad interitum hominum opportunum eſſe Sinenſibus videatur. Huic judicio Dominicani Sacerdotes quatuor, ut qui capitis condemnati eſſent,

eſſent, IV. kalen. junias interfuerunt; primumque omnium, ut fert conſuetudo, apud carcerum præſidem exiguo ſtylo dexteræ cujuſque eorum Dominicanorum genæ litteræ illæ Sinenſes duæ *Chan-Fan*, quæ *reum decollationis* hominem eſſe ſignificant; Ambroſii vero genæ duæ aliæ *Hiao-Fan*, quæ in idem, atque *reus ſtrangulationis*, decidunt, inſcriptæ fuerunt.

LXXII. Hæc narrans Serranus, nullum ſe unquam vidiſſe confirmat lætiorem diem. Quo lictores (ajebat) ſtylo litteras genis inſculpere pergebant, eo noſtrorum animorum alacritas, lætitiaque augebatur, ut qui incidi faciei cujuſque noſtrum ſigna ſervorum Jeſu Chriſti videremus. Cumque ſummo Servatoris Chriſti beneficio cooptati ſimus in ſuorum locum, jam noſtra hæc eſſe capita deſierunt. Atque ille quidem, quæ ſua fecerit, cum voluerit, ſuo arbitratu tollat. Pergit porro: atque, utinam, inquit, aliquid nobis ſuppeteret boni, quod eidem offerre, conſecrareque liceret. Hæc ego integre, ſincereque loquor: Sed & Chriſtus eſt dives, & liberalis, quamobrem arbitror ſervis exiguum, quod offerunt, perpetuo lucro futurum. Itaque gratias illi maximas, quod tot in nos, tantaque beneficia contulerit, & agimus & habemus. *Sit benedictus in ſecula*. Hæc Serranus Martyr,

Dominicani ſingulari animi fortitudine, dum genis ſententia inſcribitur, lætitia afficiuntur.

tyr, quæ ſane digna fuerunt, quæ nos inducerent, ut paullulum ab inſtituto digrederemur.

Judicibus iidem ſiſtitur, donoq; ab iis acceptam pecuniam lictoribus diſtribuunt.

LXXIII. Litteris, ita ut ſupra demonſtratum eſt, genis martyrum inſculptis, quæ litteræ cum ex atramento, ſanguineque conflatæ ſint, deleri ſcilicet numquam poſſunt, ad ſcapulas cuique vexilla alligarunt, quibus vexillis hujuſmodi verba inſcripta erant: *Hic reus plectendus capite eſt, propterea quod dolis, fraudibuſque animos hominum pervertat*. Circumpoſuerunt præterea collo tabellas, manuſque eorum ligneis vinculis, quemadmodum diximus, conſtrinxerunt, poſtremoſque una cum Ambroſio ad judices ingredi fecerunt. Quæ res magno illis ſolatio fuit, ut qui ſpatium nacti duabus horis, atque dimidia inter ſe colloquendi eſſent. Denique cum in conſpectum judicum veniſſent, iiſdem donis, quibus ceteri, aucti ſunt, ſed oblatos, cuſtodibus carcerum, lictoribuſque diſtribuerunt, qui pecuniæ cupidi eodem ipſo ſuperioreque die eos ſibi artibus, blanditiiſque conciliare curaverant.

Matthias Fu invidia Ethnicorum Focheo abire cogitur. Sancheſius ad noſtros ſubſidii cauſſa venit. Ly-Michaël,

LXXIV. Die IV. idus junias Matthias-Fu, quem vulgus Sanſii filium eſſe arbitrabatur, qui patris funus curatum veniſſet (nam ſumma fuerat eo in funere parando hominis pietas, ſummum officium, & diligentia, ut ad ſepeliendum Martyris

ris corpus, & colligendas reliquias divinitus miſſus videretur) commotus periculi magnitudine Fo-cheo Hing-hoam abire coactus eſt. Itaque proficiſcens adiit ad noſtros, qui carceribus detinebantur, ſignificavitque quam invito animo ab eis diſcederet, ſimulque promiſit, ſeſe illis martyrii tempore præſto futurum. Paullo poſt, menſe junio exeunte, Thomas Sancheſius viros appoſtolicos in vincula conjectos conſolaturus, ſubſidiaque laturus, & veneraturus corpus martyris, tertio Fo-cheum venit; quibus in rebus cum duos, treſve conſumſiſſet dies, Hinghoam ad ſuos reverſus eſt. Contra hoſtes chriſtiani nominis nihil intermittebant, quod ad incommodum chriſtianorum pertinere videretur. Igitur, cum animadvertiſſent milites, qui ad viarum cuſtodiam advigilabant, Ly-Michaelem quemdam fratrem Ly-Benedicti ſedulo navaſſe operam, ut Epiſcopi corpus ad montem chriſtianorum efferretur, ut ſunt Sinenſes pecuniæ maxime cupidi, ut citra quæſtum nihil ſuſcipiant, aliosque ſuis ipſi moribus æſtimant, nonniſi magno accepto argento inductum in rem hominem putarunt. Ergo illius ad Pro-Regem nomen detulerunt. Pro-Rex ad ſeſe inferioris ordinis Mandarinos evocat. Eis mandat, ut de re tanta cognoſcant, & ad ſe referant. Itaque horum inſidiis Michael IV. non. Quinctiles

quod cadaveri Sanſii officia præſtitiſſet, accuſatur, paulloque poſt judicio abſolvitur. Martyris corpus Præfectorum juſſu, in agrum refertur, ubi malefici ſepeliri conſuerunt.

ctiles capitur. Ad Mandarinum Heu-Kuonenſem adductus interrogatur, quantum ei pecuniæ, ut corpus Pe-to-li efferret, chriſtiani numeraſſent. Ille, ab Europæis duobus, qui in prætoriis eſſent carceribus, accepiſſe ſe nummum juliorum argenteorum quinquaginta; ab duobus aliis qui in carceribus quæſitoris, viginti, qua pecunia emiſſet feretrum, aliaque ad funeris uſum comparaſſet, reſpondet. Sed inſtat judex, atque rurſum ex homine percuntatur, cur feretrum ad montem chriſtianorum aſportaſſet? Ipſe diſſimulans qua de cauſſa id feciſſet, feciſſe ſe dixit grati animi cauſſa in Sanſium Epiſcopum, cui, dum viveret, miniſtrarat; nec niſi accepta a præfecto carcerum facultate. Qua de facultate cum ab judice diligenter quæſitum eſſet, præfectuſque carcerum rem confirmaſſet, nam idcirco ad judicem adierat; Ly-Michael, & Mandarinus, cui agri concredita cura erat, qui item in eadem erat cauſſa, contruſuſque in carcerem fuerat, judicio abſoluti, poſtque triduum dimiſſi ſunt. At in Martyrem omne virus effuſum eſt, cui ne mortuo quidem parcendum judicarunt. Nam nonis juliis ſepulcrum, ubi condita olim pleraque eorum, qui chriſtianæ religionis propagandæ cauſſa in Sinam veniſſent, corpora fuerant, poſtremoque Sanſii, deiici

jici juſſerunt, hujuſque corpus in agrum referri, in quo tumulari conſueverunt, qui ſupplicio publico interierint.

Dominicanorum ſupellex igni crematur.

LXXV. A. d. VI. idus junias, quod, rogante Pro-Rege, Imperator decreverat de re noſtrorum ſacerdotum, confectum eſt. Igitur ad tribunal quæſitoris libri, ſupellex, reſque univerſa, quæ ad eos pertinebat, igni cremata eſt, & fiſco pecunia addicta, quæ pecunia fuerat ex eorum ſubſidiis intercepta.

Chriſtiani Fo-ganenſem agrum incolentes vexantur: Lin-Matthias in judicium rapitur, & cruciatur; ſed tandem liber dimittitur.

LXXVI. Neque vero Fo-chei tantum chriſtiani vexabantur. Nam quo tempore in urbe ea gerebantur, Fo-ganenſis Mandarinus per omnem Fo-ganenſem agrum magnis, gravibuſque moleſtiis parentes virginum, fratreſque afficiebat, ut eas nuptui dare cogerentur. Celebris autem inter eos, qui ſunt ab eo Mandarino exagitati, chriſtianus quidam Mo-yanganſis fuit, integris moribus homo, ætate annorum lxxvIII., Lin-Matthias nomine, qui tertium Prædicatorum Ordinem profitebatur, & filias habebat tres eidem addictas inſtituto. Is juſſu Mandarini comprehenſus, atque ad tribunal adductus, cum interrogaretur, num chriſtianus eſſet, filiaſque haberet, quæ virginitatem profiterentur, quin ullo metu afficeretur, affirmavit. Tum judex: ergo, ait, poſthac chriſtianus ne eſto, & filias nuptui dato, Cui ille: mihi vero, ait,

neque

neque deſerere ſanctiſſimam Dei legem licet, neque fas eſt filias, quæ Deo integritatem ſuorum corporum conſecrarint, adigere ad matrimonium. Ac judex: tu ſi dicto audiens fueris, clementia in te utar; ſin minus, jubebo te flagris exanimari. Ille autem: fac, inquit, tibi quod lubet: mihi ab Dei injuria abſtinere certum eſt. Qua reſponſione Mandarinus ira inflammatus, hominem denis flagris valide cædi jubet; ratuſque fractam ſupplicio animi virtutem, iterum interrogat, velit ne imperata facere. Huic rurſum ille reſpondet, ſe nullo umquam modo a propoſito diſceſſurum. Quamobrem judex majorem in modum commotus, atque ægre ferens, rurſus affligi eum flagris jubet pari numero, atque ad ſtatuas deorum vi trahi: quo cum chriſtianus veniſſet, ſtatuam non modo non eſt veneratus, ſed etiam contemſit, ſignificans emori ſibi certius eſſe, quam eo ſe flagitio implicare. Itaque vicit ſua conſtantia ſævitiam perſequutoris, qui veritus, ne quod erat gravi, & valitudine affecta, ſi rurſus cæderetur, vita excederet, reduci eum in carcerem imperavit, ejus fortitudinem alias faciliori tempore tentaturus. Neque eo ſecius paucis poſt diebus, mutata ſententia, liberum, & gloria confeſſionis ornatum domum dimiſit.

Atque ad hoc tempus dumtaxat commen-

mentarium de rebus Sinenſibus Serranus perduxit, quo ex commentario, ſeu ſeriem rerum ſpectes, atque aptiſſimum ordinem, ſeu diligentiam, qua omnia minutim eſt perſecutus, ſeu ſcribendi rationem, quæ lætum quiddam, & jucundum præſefert, apparet, quanta eſſet animi æquabilitate, quantoſque haberet ſpiritus, qui tot affectus malis ita potuit ſcribere. Nos quæ de ejus, & collegarum illius triumpho, tum de reliquis rebus eodem pertinentibus mox ſumus ſcripturi, ea ex certiſſimis monumentis, ex litteris cum martyrum, tum aliorum, qui propagandæ religionis munere funguntur, collectis deſumemus, eaque ſic deſcribemus, ut temporum ordo ſervetur, non ſecus atque eſt ab Serrano ipſo factum, quibus temporibus omnia contigerunt.

LXXVII. Cum nunciatum Macai eſſet extremo menſe ſextili de martyrio Epiſcopi Mauricaſtrenſis, plaudere omnes chriſtiana pietate, ac Dominicani imprimis, ad quos maxime ea res pertinebat; inque æde ſua ipſi ſacra, poſt accenſa per triduum veſpere per urbem lumina, cum adeſſent Epiſcopi Macaunenſis, & Ecrinenſis, hominesque nobiliſſimi civitatis, canticum *Te Deum* concinentes, ſolemni ritu ſupplicaverunt. Eodem nuncio accepto Pe-Kingenſis Epiſcopus ſupplicationem decrevit. Paullo poſt delatæ ad

Macai, & Pe-Kinghi, Sanſii martyrio cognito, ſupplicationes habentur. Serranus Tipaſitanorũ Epiſcopus dicitur. Matthias Fu Focheum revertit, & Sacerdotibus, atque Ambroſio ſacra adminiſtrat.

Alco-

Alcoberum ſunt, qui, ut diximus, erat in carceribus quæſitoris, die VIII. kal. octobres a Pontifice Maximo litteræ, quibus P. Franciſcus Serranus Tipaſitanorum Epiſcopus, & Fo-Kienæ provinciæ Vicarius Apoſtolicus dicebatur. Has litteras Matthias-Fu ab oppido Chang-cheo Hinghoam Thomæ Sancheſio miſerat; iſque, etſi inclinata erat ætate, & valetudine adverſa, Hing-hoa Fo-cheum detulit: verum, quod in aliis carceribus erat Serranus, & carceres ipſi ſumma diligentia, ne cui aditus eſſet, cuſtodiebantur, ad eum mittere, niſi a. d. VII. kal. octobres, non potuit. Sed Matthias-Fu, pro ſumma ſua in deſignatos martyres pietate, impetrare ab ſe ipſo non potuit, ut ab eis diutius abeſſet. Itaque nihil veritus diſcrimina, in quæ ſe ipſe conjiceret, cum eſſent adhuc eædem aditus difficultates, quas ſupra diximus, maxima uſus prudentia, & fortitudine, extremo octobri menſe Focheum revertit: ibique die III. kal. Kuo-Ambroſio Hy-jino utrumque *Pœnitentiæ*, atque *Eucharistiæ* ſacrum, eamdemque *Eucharistiam* noſtris, Royo prid. kal., Diazio, & Alcobero kalendis, ac VI. nonas Tipaſitano Epiſcopo, in ſuis cuique carceribus adminiſtravit. Atque hi deſignati martyres laudandorum Siamenſis gymnaſii alumnorum finem nullum faciunt, quorum tanta uſi ſunt ope-

opera, ac Matthiæ imprimis, cujus de fortitudine, & caritate ſæpe demonſtravimus. Quæ nos libentiſſime commemoramus, ut noſtrorum martyrum in eos gratus animus conſtet, eorumdemque Siamenſium, ac Matthiæ præſertim, res præclare pro religione geſtæ pro merito omnium laudibus efferantur.

Chriſtiani tres exilio damnati, in Tartariam una cum uxoribus, & filiis proficiſcũtur, ac prima itineris nocte Clara moritur.

LXXVIII. Per idem tempus Kuo-Lucas-Kin-jinus, Uvang-Thaddæus Go-Chinus, & Joſeph Chung-Hoëyus noſtrorum hoſpites, quos exilio damnatos diximus decreto Imperatoris, pulſi in Tartariam ſunt. Nam etſi ſæpe multumque actum cum Fo-cheenſibus Mandarinis fuerat, ut eorum opera chriſtianis iis tribus redimendi pecunia exilii facultas fieret, ſaltemve ut ne uxores, quod eſt in legibus Sinenſium, una cum ipſis proficiſci in exilium cogerentur; impetrari tamen omnino non potuit; indignos enim eſſe, in quos judices miſericordia uterentur, propterea quod deſciſcere ab Chriſti fide pertinaciter recuſaſſent. Quos tamen neque tanta iſta ſeveritas judicum, neque uxorum miſeratio, quas in ſuas ipſi calamitates adducerent, aut matrum, & ſororum, quas relinquerent, quæque eſſent ætate fere gravi, nec ulla denique acerbitas potuit a ſententia deterrere. Itaque una cum uxoribus, duobuſque infantulis, Fo-gano diſceſſerunt, quo ductos fuiſſe

dictum eſt ſupra, ut vel ethnici ipſi lacrimis tantam calamitatem proſequerentur, quum homines innocentiſſimos cernerent iter adeo longum ſuſcipere, ſpe ipſis omni redeundi domum, ſuoſque revidendi ſublata. Cum prima nocte in vicum veniſſent, quem Lien-heu vocant, ubi plerique chriſtiani ſunt, virgineſque nonnullæ tertii Ordinis Prædicatorum: die inſequenti ad ceteras eorum ærumnas magnus ex Claræ morte, uxoris Chin-Joſephi, acceſſit dolor. Multa hæc erat mulier perpeſſa mala, multaſque indignitates: quater ipſa tormento ad manus affecta; maritus conjectus in carcerem; direpta domus, amiſſa bona, ipſaque exulatum in Tartariam cum marito miſſa, & animi aſſiduo dolore excruciata, quem tot, tantiſque ex malis acerbiſſimum oriri erat neceſſe; quas res, cum tenui eſſet valetudine, diutius perferre non potuit. Ac ejus quidem mors chriſtianis, qui aderant, pretioſa eſt viſa, eoque evaſiſſe putanda eſt, ut ea moleſtias exilii cum cæleſti beatitudine commutaret. Ea mortua, reliqui vincto catenis collo, maniciſque conſtricti iter proſequebantur ſtipati militibus, qui diligenter cavebant, ne multum ſubſidii acciperent, viroſque pro ſumma legum ſeveritate habitare in carceribus omnino cogebant, adeout nonniſi ægre chriſtianus quidam, qui Stephanus appel-

appellabatur, in pago Lo-Yuen, ſe pro iis ſponſore oblato, obtinuerit, ut ſibi unica nocte domum eos excipere liceret.

LXXIX. Die IV. nonas novembres Fo-cheum venerunt, cunctique, nulla ſexus, aut ætatis ratione habita, continuo in carceres Heu-Kuon-Hienſes, in quibus Alcoberus erat, conjecti ſunt. Quæ illis res tot inter mala commodiſſime accidit, ut unum ex noſtris, quos Patrum loco habebant, viderent, eoque conſolatore, miniſtroque *pœnitentiæ* ſatis libere uterentur. Nam Deus O. M., cujus cauſſa in tantas inciderant calamitates, eaſque jam fortiter tolerabant, non eſt paſſus carere eos, uxoreſve eorum ſubſidiis, quibus illorum animi moleſtiis levarentur, & ad reliqua perferenda incommoda confirmarentur. Aderat per id tempus Fo-chei Paulus Sù Sinenſis, ab Sacra Congregatione de Propaganda Fide chriſtianam religionem in eas regiones promulgatum miſſus, qui eo venerat, ut veneraretur Sanſii corpus, noſtroſque, quibus poſſet rebus, juvaret, animoſque chriſtianis adderet, quos inimici chriſtiani nominis exagitabant. Is provinciam Su-Chuenſem deſerere, hoſtium metu permotus, ſtatuerat, quod, cum eo tempore miniſter quidam ſacrorum chriſtianorum comprehenſus fuiſſet, aliique duo proripuiſſent inde ſeſe, ipſe, præ-

Exules Fo-chei unum ex noſtris Sacerdotibus in carceribus offendunt, eoque miniſtro Sacrorum utuntur. Paulus Su afflictis rebus chriſtianorum forti animo ſubvenit.

 ſer-

ſertim quod ejus nomen ad tribunalia delatum fuerat, magno in periculo relinquebatur. Quamobrem primum Macaum contendit, inde ad Xen-Siam provinciam: ubi cum de morte Mauricaſtrenſis Epiſcopi audiſſet, accepiſſetque collegas illius contruſos in carcerem, & Matthiam-Fu in eam ſuſpicionem vocatum, quod filius eſſet Sanſii, fugere coactum, quibus rebus ſummo in diſcrimine chriſtiana res verſaretur; continuo, neque pericula moratus, quæ ſe ſubiturum proſpiciebat, neque itineris longitudinem, Fo-cheum ire contenderat, ut afflictis rebus, tam neceſſario tempore, pro gravitate ſui muneris ſubveniret.

Paulus Su exulibus ſacra adminiſtrat: ipſi exules magnis in itinere incommodis preſſi Pe-Kingum verſus contendere jubentur.

LXXX. Itaque licuit ei nonis novembribus in carceres ad chriſtianos adire, ſacramque *Eucbariſtiam* viris tribus, quos diximus, facile adminiſtrare. Ad mulieres vero difficilis cum eſſet aditus, propterea quod, Sinenſium inſtituto, in carceribus ſeorſim a viris ſumma diligentia, & cautione cuſtodiebantur, huic difficultati Paulus, ſe medicum ſimulans, occurrit, feminiſque duabus adminiſtravit ſacramenta *pœnitentiæ*, atque *Eucbariſtiæ*. Quibus rebus exules vehementer lætati animis, hilaritatem vultu ſignificabant, oſtendebantque jam ferre adeo libenter ſe quæcumque ex Dei voluntate acciderant, ut neque ſuperiorum malorum

lorum recordatione, neque impendentium timore commoverentur. Fo-chei dum morarentur, fuere, qui miſericordia ducti a Pro-Rege flagitarent, iis ut in ea urbe hyemandi facultas fieret, quod proxima hyems eſſet, Thecla autem, & Paula (nam erant hæc nomina mulierum) adverſa valetudine conflictarentur, neque poſſent ipſæ, infanteſque frigora, quæ maxima in Tartaria ſunt, ſuſtinere. At Magiſtratus, quorum erant in chriſtianos majorem in modum ira concitati animi, concedendum non putarunt, & neque ſexus infirmitatem, neque ætatulam puerorum morati, quæ res maximam habent natura ipſa vim miſerationis, Pe-Kingum omnibus ſeſe ut conferrent, juſſerunt, ut ab regiis judicibus exilio in Tartaria locus conſtitueretur. Itaque coacti iter moleſtiſſimum aggredi, die IV. idus novembres Fo-cheo diſceſſerunt, acceptis a Paulo Sù litteris ad collegas miſſos a Sacra Congregatione de Propaganda Fide,& ad chriſtianosPe-Kingenſes nonnullos, quorum opera, quoniam major levatio reperiri nulla poterat, illud ſaltem conſequerentur, ut locus eis aliquis Tartariæ decerneretur, quo in loco chriſtiani eſſent, ut ne ſacris carerent.

LXXXI. Interea odio perſequutorum, ac multo etiam magis levitate, at- Sacerdotes noſtri, calumniis promul-

 que

gatis, quas Pro-Rex conflarat, magno dolore afficiuntur; easque litteris depellere conātur.

que imprudentia chriſtianorum quorumdam, magna noſtri ſollicitudine ſunt affecti, quantam cruciatus corporis acerbiſſimi numquam attulerant. Nam cum Pro-Rex, quæ ipſis reſponſa, ut docuimus, per calumniam affinxerat, ad judices, ut mos eſt, per omnem provinciam miſiſſet, ut in tabulariis publicis reponerentur; inde autem exempla earum reſponſionum nonnulla in vulgus manaſſent: non defuerunt, qui Pro-Regis ethnici hominis, omnique conatu optimos viros perdere laborantis teſtimonium pluris facerent, quam ſummam Epiſcopi, ſociorumque opinionem innocentiæ, & virtutis; fidemque calumniæ, quæ perfacile convinci poſſet, habendam arbitrarentur. Nam homines integra mente, qui parati vitam pro Chriſti fide fundere eſſent, ineptias ejus modi, & mendacia confirmaſſe, quis putet? Itaque per varias jam Sinæ provincias efferebatur is error, atque in Nan-Kingenſi quidem plurimum invaluerat; ut, quamvis Nan-Kingenſis, & Pe-Kingenſis Epiſcoporum, atque Ecrinenſis imprimis, ſtudio, labore, opera patefacta fraus eſſet (quam, temeritate, improbitateque ſepoſita, detegere, atque odorari per ſe facile quiſque potuerat) nihilominus afferretur ad noſtros is rumor. Quo nuncio hi graviſſime commoti, quod perſpicerent magnum

gnum inde redundare in chriſtianos ceteros damnum poſſe, magnamque Epiſcopo, qui ad ſanguinem functus munere ſanctiſſime fuerat, injuriam irrogari; a. d. III nonas, pridie nonas, nonis novembr. ex ſuis quiſque carceribus, datis ad Miraltam litteris, primum graviter conqueſti, quod extitiſſent, qui de ſanctiſſimo Epiſcopo, cujus tanta aſſidue fuiſſent doctrinæ, fidei, conſtantiæ, fortitudinis exempla, ita ſibi perſuaderi paterentur; teſtati ſunt ſinguli, aliqui etiam jurejurando confirmaverunt, plena ea eſſe falſitatis, quæ ſibi, atque Epiſcopo ab iniquo Pro-Rege fuiſſent afficta; ſuas vero, atque Epiſcopi reſponſiones non diſcrepare ab his, quas Serranus deſcripſiſſet. Quorum cum ſit tam apertum teſtimonium, nihil eſt opus calumniam ſcelere conflatam repellere. Nam quod ii affirmant, quos, ut facerent ſibi fidem, Chriſtus ipſe deligendo aptiſſimos exiſtimavit, præſertim cum ipſi de ſe, rebuſque dicant, quæ ſibi acciderunt, reſponſioneſque Epiſcopi referant, quas fideliter in ſcripta relatas, Epiſcopus idem recitatas audivit, approbavitque; id ſi probare velim, vereor, ne injuriam facere videar hominibus, quorum major fides, atque conſtantia fuit, quam ut vocari omnino in ſuſpicionem poſſit.

LXXXII. Dum hæc ad conflandam chri- Johannes a S. Maria Do.

minicanus ex Philippinis Inſulis in Sinam venit; atque, ut ſibi a Mandarinis caveat, aliquamdiu ſeſe in occulto cōtinet.

chriſtianis invidiam gerebantur, die IV. idus novemb. Johannes de S. Maria Dominicanus clam Chang-cheum venit. Nam Philippinenſes Dominicani, cum de ſociis conjectis in carcerem accepiſſent, hunc continuo, qui chriſtianos vi hoſtium exagitatos confirmaret, ſociiſque ſubveniret, ſubſidio miſerunt. Erat is natione Sinenſis, Regiſque Hiſpaniarum eximio beneficio in eorum numerum cooptatus fuerat, quos duodenos Sinenſes, aut Tonquinenſes in Manilenſi Collegio ſuo ipſe aere alendos, docendoſque curat, addendos mox, ubi juſtam ætatem attigerint, Dominicanis, qui in utroque illo regno operam propagandæ religioni diligentem navant. Itaque ut munere ita, ut par erat, fungeretur, ad quod obeundum a Præfectis ſuis mittebatur, in navem Hiſpanienſem, quam S. Andreæ vocant, quæ ab Philippinis Inſulis iter in portum Emuyenſem inſtituebat, conſcenderat. Verum, cum proſpiceret, adverſis ventis, difficili navigatione, iter longius futurum; ubi ad Inſulam Tongſoam pervenit, ut citius, quo contendebat, pertingere poſſet, celeremque operam dare chriſtianæ rei, una cum Stephano quodam Sinenſi chriſtiano e navi deſcendit, atque in oram continentis advectus, Chang-cheum venit. Quæ res divino ſane conſilio acci-

diſſe

diſſe videtur, ut adverſa tempeſtate aliam inire rationem itineris cogeretur; nam, ſi ea, quam inſtituerat, retenta, ad portum Emuyenſem veniſſet, vix eripere ſe periculo potuiſſet, ne caperetur, & in carcerem conjiceretur. Nam ſive quod de ejus adventu antea ethnici cognorant, ſive quod ſuſpicabantur, cum eum Manilam in diſciplinam profectum ſcirent, in Sinam reverſurum, exitu fere ſeptembris menſis contulerat ſe Mandarinus Fo-ganenſis ad eum vicum, quo in vico illius erat domus, deque illo, & de Sinico, & chriſtiano illius nomine diligenter quæſierat. Jam inde ab eo tempore idem ipſe Mandarinus chriſtianos quoſdam vocaverat, iiſque in hanc ſententiam locutus erat: ſcire ſe, Fung-Johannem una cum Europæis duobus eſſe reverſum; ejus videndi deſiderio teneri ſe; quamobrem ne timeret, atque libere ad ſe veniret: ei, chriſtianiſque ipſis, modo Europæi abirent, nihil, quod metuere poſſent, futurum mali. Verum quod ille nondum reverterat, etſi jam Mandarinus multo adhuc diligentius quæſierat, ejus tamen veſtigium deprehendere nullum potuerat. Cujus inquiſitionibus chriſtiani admoniti facile intellexerunt, qui eſſet in Johannem animus mandarinorum; qui certior de re factus, ne interciperetur, neu ſuo munere carceri-

ceribus prohiberetur, latendum ſibi eſſe cenſuit, ſeque Chang-chei aliquamdiu in occulto continuit.

Hiſpanienſis navis præfectus de accipiendo Sanſii corpore diligenter curat; ſed Ethnici corpus comburunt. Chriſtiani cineres, partemque oſſium colligũt.

LXXXIII. Quum ad Emuyenſem portum S. Andreæ nautæ appuliſſent, ibique expediendis negotiis, ad quæ miſſi fuerant, morarentur, Chung-Tu, ſeu provinciis duabus Præfectus, cui erat Che nomen, ad luſtrandam, inviſendamque Fo-Kienam provinciam menſe decembri profectus eſt. Qui cum Emuyum veniſſet, atque ab Joſepho Paſſarino Præfecto navis maximis honoris, & obſervantiæ ſignificationibus exceptus, luculentiſſimis verbis gratiam habere illi ſe profiteretur, & relaturum promitteret: Joſephus pro ſua in Sanſium religione, ſingularique in deſignatos martyres pietate, ſpiritus ſibi ſumpſit, ab eoque poſtulavit, ſibi ut Sacerdotes Dominicanos quatuor, qui carcere detinebantur, concederet; velle enim ſe Manilam illos trajicere. Cui ita ille reſpondit: quod poſtulet, id, niſi Prætoris Manilenſis litteris teſtibus acceptis, ſuſcipi omnino non poſſe: præterea cauſſa ad Imperatorem delata, jam non integram ſibi rem eſſe, neque decernere ſe quidquam poſſe, niſi ab Imperatore accepta facultate, ejuſque expectari litteras oportere: nihilominus polliceri ſuam operam ſe, omniaque, ut ei ſatisfaceret, quæ poſſet, ten-

tentaturum. Qua ex reſponſione, id, quod res erat, præfectus navis facile ſuſpicatus, Chung-Tu voluntate ab eo procul abeſſe, ut noſtros dimitteret, atque ea ſpe dejectus, experiundum ſibi putavit eſſe, ut capite Mauricaſtrenſis Epiſcopi potiretur. Cujus quum rei ſummo jam deſiderio teneretur, illud etiam ad ſpem acceſſit, quod Tartarus quidam curaturum id negotium ſe diligenter argenteis nummis, quos ſæpe diximus, quingentis, ac nonaginta tribus ex pacto promittebat; quam Joſephus pecuniam, quod, pro animi ſui inſigni pietate, exiguam tanto theſauro comparando exiſtimabat, libentiſſime ſpopondit. Verum his ex officiis longe alia, ac Joſephus confidebat, conſecuta res eſt. Etenim Chung-Tu, cum ad diem IV. idus januarias an MDCCXLVIII. Fo-cheum reverti ſſet, mandarinos duos præfectos ſuburbiis Heu-Kuon-Hienſi, & Min-Hienſi, quæ ſuburbia ipſis Fo-gani muris contineri ſupra eſt demonſtratum, continuo ad ſe vocat, & Sanſii corpus igni cremare jubet ſumma ſeveritate, ſibique judiciali ratione ut probent, mandat, una eſſe cum reliquo corpore Sanſii caput. Nam etſi diligentiſſime caverat præfectus navis, ne ea efferrentur, quæ ad obtinendum caput martyris tentaſſet; Sinenſes tamen, fide, quam dederant, fracta, rem

rem omnem Chung-Tu aperuerunt, qui contra omni ſtudio, ille ut ne obtineret, laboravit. Chung-Tu, cum ea, quæ diximus, prætoribus mandata dediſſet, ſilere eos, remque omnem tacito adminiſtrare juſſos ab ſe dimiſit. Quod ſecus accidit: nam ſive quod ſunt Sinenſes natura ad tacendum difficiles, ſive quod aut pietate, aut quæſtu moverentur, quidam ex Vu-chuis (nam ita ii vocantur, qui cadavera hominum ſupplicio interfectorum curant) chriſtianos de tota re certiores fecerunt. Chriſtiani, hoc nuncio accepto, nihil intentatum reliquere, ut ne ſanctiſſimi Epiſcopi corpus combureretur. Sed eorum tamen conatus fuere fruſtra; quod mandarini, quibus id negotii datum fuerat, eodem tempore una cum Vu-chuis, ceteriſque apparitoribus die VII. kal. decemb. adhibita ſimulatione, prætermiſſa occidentali porta, qua porta proxime ad eum locum itur, ubi comburendum corpus erat Epiſcopi, porta, quæ in ſeptemtriones ſpectat, oppido exierunt. Ubi ad occidentalem agri locum venerunt (Sinenſes Sy-Tay appellant) quo loco corpora cuſtodiuntur eorum, qui interfecti fuerint decreto Imperatoris, feretrum exponi martyris imperavit; eoque expoſito, antequam aperiretur, cuſtodem interrogant, ſitne caput martyris una cum reliquo

liquo corpore.. Qui cum affirmaſſet , tum aperiri feretrum jubent , ut de ipſa re , deque cuſtodis reſponſo certo cognoſcant. Igitur aſſe diſrupta , quæ aſſis feretrum claudebat , elevatoque panno , magna omnium admiratione , atque perturbatione animorum , corpus apparuit Epiſcopi, ipſumque etiam caput eodem vigore coloris , quo fuerat vivens , vivacibus oculis , integra barba , capilliſque , totum denique corpus incorruptum , ac ipſæ etiam veſtes , octavo jam menſe ab obitu , mundiſſimæ , nulla macula . Quibus rebus eſſe id Epiſcopi corpus , de quo quærebant , certiſſime efficiebatur , raptique mandarini in admirationem continere ſe ipſi non potuerunt , quin exclamarent : optimum certe ſenem , ſanctiſſimiſque moribus fuiſſe , gladioque per ſummam injuriam percuſſum ; tamen quæ imperata a præfecto eſſent , omnino fieri oportere . Ergo feretro ligna circumponunt ; applicatoque igne incendunt . Quo tempore res accidit admiratione digna . Nam cum in tertiam jam horam ignis circum arderet, comburi corpus adhuc non potuit ; aliaque afferri ligna neceſſe fuit , majuſque incendium excitari . Cujus incendii vi cum in minutiſſima fruſta eſſent redacta oſſa martyris , mandarini colligi cineres juſſerunt , eademque contrita oſſa , atque in puteum
ſeu

ſeu foſſam, quæ eſt in eo loco, omnia conjici. Nam etſi eſt apud Sinenſes in more poſitum, ut, ſiquod cadaver igni crematum ſit, cuſtos ejus loci, ubi crematio ſit facta, cineres, oſſiumque fragmenta, quo ab propinquis, ſi velint, pecunia redimi poſſint, in urnam cretaceam colligat, inſcripto urnæ hominis occiſi nomine; tamen mandarini, ut voluntati præfectorum obſequerentur, quorum illum eſſe animum perſpiciebant, ut ne chriſtianis redimendarum reliquiarum facultas relinqueretur, neu cultus martyris propagaretur, vel ipſius Imperii conſuetudines violare non dubitarunt. Neque eo ſecius colligi illa juſſerunt decenter, omnique honoris ſignificatione, fidem aſſidue ſuam conteſtantes, non voluntate ſe, ſed præfectorum auctoritate inductos, tanta uti acerbitate. Aderant, dum hæc gerebantur, magnumque animis dolorem capiebant, Paulus Su, chriſtianique Ly-Ignatius, Ye-Paulus, Lo-Petrus, & Cathecumenus Chin-Ul-Yuenus, habebatque is ſecum filium majorem natu, qui cum ſe ethnicis immiſcuiſſet cineres colligentibus, oſſium fragmenta aliquot, dum ad foſſam deferebantur, furtim ſubripuit. Re perfecta, apparitores abierunt: tum accedentes chriſtiani, & Paulus Su propius ad locum, ubi crematum cadaver fuerat, non-
nul-

nullas oſſium particulas, quæ carbonibus, & cineri immixtæ remanſerant (nam eodem in agro reliquerant ethnici hæc ſepulta) ſummo ſtudio, ſummaque pietate diligentiſſime ſelegerunt. Quæ a nobis omnia ita deſcripta ſunt, quemadmodum ex teſtimonio Pauli Su Notarii Apoſtolici accepimus, qui ſuis ipſe oculis ea cum vidiſſet, tum die VII. kal. februarias an. MDCCXLVIII. rite teſtatus eſt. Aſſem feretri infimam, quæ ex incendio ſupererat, ne in loco tantæ ignominiæ relinqueretur, Cathecumenus Chin-Ul-Yuenus, uſus etiam opera filiorum, altero a crematione die Ly-Benedicti domum intulit; qua in aſſe, ita ut Dominicus Joſephus-Yuenus teſtatur, de cujus adventu in oppidum Fo-cheum mox demonſtrabimus, carbones, & cineres humore quodam oleoſo imbuti apparent, ac partes etiam quædam quaſi adipis caloris deſtitutione coagulatæ.

Reliqua oſſa chriſtiani e foſſa extrahunt: eaque quēadmodum diſtribuenda ſint, Serranus decernit.

LXXXIV. Verum chriſtiani, niſi oſſa obtinuiſſent, quæ in foſſam projecta fuerant, non eſſe ſibi quieſcendum putabant; ac Paulus Su imprimis, quod in eam rem præ ceteris ſingulari ſtudio ferebatur, cum nullum perficiendi aditum reperiret, ſpe dejiciebatur, magnoque dolore afficiebatur. Quum hac ſollicitudine teneretur, nunciatum ei eſt, cum

cum loci cuſtode conventum ex pecunia eſſe, ut a.d.ix.kal.febr.chriſtiani effoſſas reliquias accipiant. Ipſe, quod maxime cauto eſſe opus intelligebat, noctu, adſcitis ſibi ſociis Ly-Michaële, Chin-Ul-Yueno, hujuſque filio majori natu, in agrum contendit. Ubi eo ventum eſt, Chin-Ul Yuenus ad oſtium ſepulcri, cuſtodiam acturus, manſit: tum in ſepulcrum ſe reliqui demiſerunt, filius primum ejus, tum Paulus, ac poſtremo Ly-Michael. Hi, ubi ſepulcrum ingreſſi, ſepulcrum ipſum offenderunt plane mundum, nullis oſſibus, niſi martyris, quæ erant omnia in acervum coacta prope ſepulcri aditum; continuo gratias Deo agere, quod reliquias ſanctiſſimi Epiſcopi ſingulari providentiæ munere, conſilioque ſervari eis voluiſſet, cœperunt; tum eas in ſacculos, quos ad eum uſum attulerant, immiſerunt. Re bene, ac feliciter geſta, Paulus cum ſociis ingenti plauſu, ac lætitia reliquias domum Ly-Michaelis detulit; ac nocte inſequenti cineres etiam martyris, quos fuiſſe in agro ſepultos ſupra docuimus, pari diligentia, & felicitate recuperavit. Tali modo omnibus Sanſii reliquiis receptis, earum tribuendarum ex Tipaſitani Epiſcopi voluntate, cui integram eſſe rem Paulus voluit, inſtituta hæc ratio fuit, ut ſex in partes tribuerentur, quarum ſingulæ Romam, Manilam, Fo-ganum, Cang-

Cang-Cheum, & Hing-hoam, retenta Fo-chei una, mitterentur; ceteriſque hominibus, quos Serranus diceret, ex iis darentur, quæ inter cineres ſelectæ fuerant. Atque de his quoque rebus teſtimonium extat Pauli Su rite firmatum ad dies VII. kal. febr., IV. non. martias; cujus viri tanta fuit iiſdem in rebus curandis opera, tamque aſſidua.

LXXXV. Chung-Tu cum tanta hæc in corpus martyris edidiſſet exempla crudelitatis, nondum exſaturato odio, mox in chriſtianos, ſacerdoteſque noſtros carceribus afflictos ſævire inſtituit. Qui etſi odio, quo erat in chriſtianam religionem animatus, movebatur, cauſſas tamen ſæviendi per ſpeciem obtendebat duas. Prima erat cauſſa adventus navis S. Andreæ ad Emuyenſem portum, qua capta occaſione chriſtianos, id quod pridem paraſſent, rebellaturos perſuadere conabatur, quare Mandarinis negotium, ut per ſua ſinguli territoria in eos diligenter inquirerent, qui chriſtianiſmum profiterentur, dedit. Altera erat cauſſa, neque ea minus levis, & falſa, quam prior eſſet, quod initio anni prope Kien-ningam, quæ urbs centum viginti millibus paſſuum Fo-cheo abeſt, nonnulli e ſecta *jejunantium* ab quodam XIII. annorum adoleſcente concitati, qui Mo-ey-ly dæmonis ſpiritu, inſtinctuque afflari prædicabat ſeſe (cujus

Chung-Tu, novis conflatis calumniis, inquiri in chriſtianos diligenter jubet.

 dæmo-

dæmonis in vico quodam, ab Kien-ninga millia paſſuum duodecim, magnus imprimis eſt cultus) defecerant, imploratаque hujus ope magno tumultu convenerant, & Kien-ningam urbem aggredi paraverant: quos ducenti milites, obviam a prætore miſſi, in itinere aſſecuti, commiſſo prælio, cum illi vim militum, impetumque aliquamdiu multa virtute ſuſtinuiſſent, tandem, viris, feminis, puerisque numero ad quingentos in prælio occiſis, reliquos captos quadrigis Fo-cheum duxerunt. Neque tamen erat credibile, vel omnino ſpectata naturæ ratione, noſtros Kien-ningenſem tumultum commovere potuiſſe, quorum tanta eſſet ab iis, qui defecerant, religionis diſſimilitudo, tantaque regionum longinquitas, præſertim cum cuſtodia carcerum tenerentur; neque ſubeſſe ſuſpicio ulla poterat, unicam Europæorum navim, eamque non ad bellum paratam, ſed mercatoriam, in qua eſſent homines exiguo numero, pertinere poſſe ad rebellionem in Fo-Kiena provincia, magnis copiis inſtructa, concitandam. Verum cum Pro-Rex, & Mandarini, qui cauſſam noſtrorum ſacerdotum cognoverant, & per ſummam injuriam, veritate rerum, æquitateque judicii contempta, acta falſitatum referſerant, chriſtianos omnes velut ſtudio ſeditionis ductos traduxiſſent, ſacer-

cerdoteſque auctores turbarum, & principes rebellionis feciſſent: Chung-Tu, ſeu quod morem gerendum judicibus exiſtimaret, ſeu quod eam invidiam ipſe magis, magiſque conflare, augereque vellet, juſſit in chriſtianos diligenter inquiri, ac innocentiſſimos viros reos haberi facinoris, quod ethnici perpetraſſent.

LXXXVI. Igitur ſacerdotes noſtri, qui tot paſſi jam fuerant calamitates, die IX. kal. febr., illius juſſu, manicis, pedicisque conſtricti diu, noctuque nova moleſtia ſunt affecti; ac Serrano, majori adhuc ſeveritate, ſera vinculorum eſt clauſa, propoſita, ſi quis aperuiſſet, vicenorum flagrorum pœna: chriſtiani non aditu ſolum, ſed etiam acceſſu carcerum prohibiti: ex carceribus exire vetiti vel ipſi cuſtodes: exploratores adpoſiti, qui cuſtodum agendi rationem diligenter obſervarent: graves conſtitutæ pœnæ, ſi quis audiens dicto non fuiſſet: decretum in Mandarinos factum, ni commiſſos ſibi carceres diligenter cuſtodiſſent, ut e gradu dejicerentur: horumque interdictorum exempla in carcere Heu-Kuon-Hienſi expoſita, ea re adjecta, ne quis in carceres quid deferret, neu quis reciperet. Atque ut legem ſupplicii metu firmaret Chang-Tu, cum accepiſſet, chriſtianis nonnullis aditum ad ſacerdotes datum, neque comprehendere jam chriſtianos poſſet, cuſtodes carcerum,

Sacerdotes arctius vinculis cōſtringūtur, &, nequis ad ipſos adeat, cavetur: cuſtodes carcerſi duo, quod chriſtianis aditum in carceres conceſſerint, verberibus damnantur: nihiloſecius Dominicus Yenus, & Ly-Michael, magno cum periculo, ſacerdotes inviſūt.

Heu-Kuon-Hienſem verberibus xl., Min-Hienſem xxx., damnavit. Sed neque periculi magnitudine ſunt chriſtiani ab inſtituto deterriti, quominus adire ad ſacerdotes, conſolarique pergerent. Qua in re Dominici Joſephi Yeni Siamenſis Alumni ſingulare officium fuit, qui, ut Fo-cheum venit, continuo, neque cuſtodes, neque periculum veritus, una cum Ly-Michaele incredibili ſtudio ſacerdotes inviſum contendit: quumque Alcoberum, & Diazium vidiſſet, ductus deſiderio reliquorum, ad prætorios item carceres adiit, ibique Tipaſitanum Epiſcopum vidit. Quod cum Mandarino præfecto carcerum nunciatum eſſet, exiſtere, qui in carceres ingreſſi eſſent, hominemque ejus cuſtodiæ commiſſum inviſerent; confeſtim, tribunali relicto, eis ſe obviam obtulit inique animatus, ac, niſi per Ly-Michaelis induſtriam, conſiliumque ſtetiſſet, vix ſe Dominicus malis, quæ impendebant, eripere potuiſſet.

Virgines Dominicanę quatuor, virique item quatuor Ting-tei cōprehendūtur, eaque de re Mandarinus Fo-ganēſis ad Cung-Tu litteras mittit.

LXXXVII. Haud ita poſt per provinciam quoque cœpti chriſtiani ſunt exagitari. Hujus mali Ting-tei initium fuit, qui pagus millia paſſum ſexdecim Fo-gano abeſt. Nam cum præfectus ejus pagi, ſeu Pao-chian, ſic enim vocant, ingentem a chriſtianis pecuniam popoſciſſet, neque extorquere potuiſſet, nomina eorum ad Mandarinos pagi alterius Ung-Gan-tini de

de chriſtianiſmo detulit. Hi ſe continuo Ting-teum conferunt, domumque virginum quatuor Dominicanarum adeunt; qua in domo etſi virum nullum invenerunt, tamen, quod aliqua deprehendiſſent indicia chriſtianæ religionis, feminas eaſdem comprehendunt, viroſque præterea quatuor, aliquem ibi in hoſpitio eſſe rati ex Europa ſacerdotem. De quibus Mandarinus Fo-ganenſis certior factus, continuo ad Chung-Tu epiſtolam Focheum miſit, quæ, Pauli Su teſtimonio, ſic habebat: „ Novilunii die VI. (prid. „ non. febr.) ego Mandarinus Fo-gani „ oppidi certiorem te facio, deprehendiſ- „ ſe me, in domo una homines habitare, „ ſervantes ab initio virginitatem. Do- „ mum ſcrutatus cum eſſem, libelli ap- „ paruere, itemque alia, quæ ad per- „ verſam, falſamque legem pertinerent, „ libri europæi, *Roſaria* quatuor, ima- „ gines, pictæ tabulæ, vaſculum unum „ nicotianæ herbæ, aliæque nonnullæ res. „ *Tertiarias*, quas vocant, ſeu virgines „ comprehendi juſſi, Petronillam, Lu- „ ciam, Eliſabethen, & Urſulam; item- „ que Urſulæ fratrem Thomam, Luciæ „ fratris filium Andream, fratrem Eli- „ ſabeth Joachimum, & Urſulæ fratris „ filium Pium, omnes numero ad octo. „ Pius egreſſus domo, nondum rediit: „ continuo tres reliquos conjeci in carce-

„ rem, atque in judicium vocavi; quorum ad te confeſſiones in ſcripta relatas „ mitto, mihique dum reſcribas, expectabo, quod juſſeris, facturus „.

Chung-Tu factū laudat, Mandarinoq; ut inquirere in chriſtianos pergat, jubet.

LXXXVIII. Chun-g Tu vehementer lætatus rem pro ſua voluntate a Mandarinis adeo diligenter geri, Foganenſi in hunc modum reſcripſit: „ Petronilla, „ & ceteræ imprudentes, indoctæque feminæ, quoniam tanto ſtudio ſunt falſæ „ legi addictæ, neque adhuc, quum „ jam ſenuerint, nupſere; næ eæ perverſæ ſunt, & faſcinatæ. Tu libros „ omnes, atque imagines, &, quæ ad eamdem pertinent religionem, reliqua „ intercipito, fiſcoque tradito, mox ut „ igni comburantur. Qui vero latent iſta „ in domo adhuc feminæ quatuor? Adſunt Europæi ſceleſti, quorum noſtri „ opera utuntur, quique clam homines „ docent: hique occulte illorum ſectantur legem. Abſit, ut doctrina, atque „ inſtitutiones iſtorum ferendæ ſint. Hos „ tu ad quæſitorem provinciæ dimittito, „ qui conſilium totius rei capiat, &, quod „ viſum fuerit, imperet, eorumque „ cauſſas per ſummam ſeveritatem ex veritate cognoſcat, & judicet. Per territorium præterea iſtuc tuum inquirere „ ſecreto pergito; mihique, ſiquid deprehenderis, renunciato, ut hanc poſſim „ religionem radicitus aliquando evellere „.

„ lere.. Libros, quæque intercepta ſunt „ reliqua, omnia huc ad quæſitorem „ mittito, ut comburantur „.

Quæſitor, delegata ſibi a Chung-Tu cauſſa, virgines Fo-cheum duci imperat. Fo-ganenſis Mādarinus edicta in chriſtianos proponit.

LXXXIX. Quæſitor, quem Gan-Cha-Zu Sinenſes appellant, delegata ſibi cauſſa chriſtianorum, adhibitis ad conſilium Mandarinis, virgines Fo-cheum duci juſſit: nos tamen, poſtmodum quid de his virginibus factum ſit, penitus latet; ſolumque de edicto, ſeu inſtitutione quadam ab Johanne de S. Maria accepimus, quod edictum Fo-ganenſis Mandarinus, ubi probari tantopere eidem Chung-Tu operam ſuam, diligentiamque intellexit, ſingulis in oppido domorum foribus affigendum curavit. Quod edictum cum & maxime ad rem pertineat, & aperte conſilia Magiſtratuum Sinenſium exprimat, gratam nos lectoribus rem facturos exiſtimamus, ejus ſi exemplum deſcripſerimus. „ Qui ſuperſtitioſæ advenarum, ſeu Europæorum doctrinæ fidem adjunxerunt, „ hi quidem magno in errore verſantur. „ Eo errore ſe liberent, ſi pace, felicitateque potiri, ac frui velint. Nam „ hi advenæ ſceleribus, rebellioni, & libidini dediti, obtentu legis Domini „ cæli, pervertere ipſos conantur, etſi „ eos chriſtiani omnes diligunt, magnoque in honore habent: puellæ autem, atque *Tertiariæ* captivæ illorum „ ſunt factæ, & a matrimonio, quamdiu

 „ vi-

„ vivant, abſtinere ſtatuerunt. Ipſi ve-
„ ro Europæi, quamvis appareant huma-
„ na facie, revera tamen belluæ ſunt,
„ nullo pudore, violantque bonas Im-
„ perii inſtitutiones. Ac dicite mihi; ſi
„ res ſunt chriſtianis ſecundæ, ſi magna
„ felicitas, quomodo capite plexus eſt Pe-
„ to-lus, quomodo alii pulſi in exilium,
„ conjecti in carceres alii? Cur vero?
„ Scilicet quod doctrinam ſunt amplexi
„ ſuperſtitioſam, quod conjicere ipſi ſe
„ in tantam calamitatem voluerunt;
„ ut jam illis exemplo ſint, qui eos imi-
„ tantur. Habent ipſi deſcripta nomina
„ chriſtianorum, quæ mittant in Euro-
„ pam. Quid autem id eſt, niſi velle
„ ſe contra Imperium erigere? Pœniteat
„ jam cunctos erroris, & fraudem agno-
„ ſcant; & boni impoſterum eſſe ne recu-
„ ſent, neque id agant, quod hæ *Ter-*
„ *tiariæ* Petronilla, Urſula, Lucia, at-
„ que Eliſabeth, quas nondum timor cœ-
„ pit, & ſervant adhuc libros, atque
„ imagines; orantque una ſimul eodem
„ in loco viri, & mulieres. Qui ſi una
„ cum ceteris ad ſuperſtitioſam doctrinam
„ reverterint, in carceres conjiciuntor,
„ ſeverumque de iis ſupplicium ſumitor.
„ Nunc, quoniam miſeret Mandarinos
„ univerſos ſuorum hominum, quos vident
„ deceptos ab advenis, in profundum frau-
„ dum puteum ſenſim incidere, hos com-
„ mo-

„ monemus;nam etſi profiteantur,chriſtia-
„ ni qui ſunt,ſe non poſthac futuros; tamen
„ ſciant nos illis fidem habere nullam.
„ Mandarinis igitur ſingulis oppidorum,
„ & portuum, continenter ut inquirant,
„ jubeo,curentque,ut herbæ hæ peſſimæ e-
„ vellantur,quarum nullus eſt fructus; ne-
„ que liceat his amplius eam ſectari doctri-
„ nam, neu res religioſas habere, neu ad-
„ venas ſuis domibus occultare: eorum di-
„ vitias ne appetunto: libros, *coronaſque*,
„ aliaque id genus cremanto: ſacella deji-
„ ciuntor: *Tertiariæ* omnes continuo nu-
„ bento: hæc omnia verbis tantum non,
„ ſed revera implentor: itaque cu-
„ rent, & diligenter curent, ne pœ-
„ niteat eos, capti quum fuerint. Quod
„ eſt edictum, ſedulo animadvertunto „.
Dat. Fo-gani die XIII. primæ lunæ (III.
idus februarias an.MDCCXLVIII.).

XC. Erat Petronilla, cujus per contu- De Petronilla prima in Sinis virgine.
meliam meminerunt Chung-Tu, & Man-
darinus, homines deorum ſuperſtitioni-
bus dediti, virgo quædam annos nata
LXX., imitatrix alterius Petronillæ,
quæ & ipſa opera Dominicanorum Chri-
ſti fidem ſecuta, prima feminarum in
Sina virginitatem, cujus virtutis exem-
plum antea in iis regionibus nullum exti-
tiſſet, Chriſto voverat. Hujus illa ſe ad
exemplum componens, vitam ad hæc
tempora ſingulari virtute, atque incredi-
bili

bili pietate traduxerat, dedita imprimis ſtudio legum chriſtianarum, in quibus multa cum laude jamdiu verſabatur: & quum maximo cum a chriſtianis, tum ab ethnicis in honore haberetur, uſa auctoritate, quam ſummam ſibi apud utroſque comparaverat, alteros de rebus adverſis continenter conſolabatur, alteros hortabatur, ut parentem ſuſpicerent Deum, ejuſque jam legibus obſequerentur. Quæ cum eſſet etiam virtute divinitus prædita ſanandi morbum infantium, quem illi *malum ventum* appellant(quod eſt morbi genus maxime periculoſum,ex quo,niſi adhibita celeriter fuerit medicina, ſunt pauci qui evadant) ſempiternam illis ſæpe ſalutem comparabat. Nam quum ethnici affectos eo morbo filiolos eo plerumque tempore ad illam deferrent, quo ſpes jam ſalutis nulla reliqua erat; ipſa continuo ad parentes converſa, monebat, puerum certiſſime moriturum, poſtulabatque, ut deſperata ſalute corporis, animo ſaltem infantis conſulerent, eumque initiari noſtris ſacris paterentur; quo eſſet futurum, ut ſolutus corpore animus ad Dei conſpectum evolaret. Ac parentes quidem plerique omnes rem feminæ permittebant: quod ſiqui recuſaſſent, tum illa, modo interiturum puerum certo proſpiceret, induſtrie, ingenioſeque, patre imprudente, baptizabat; qua in re ſem-

ſemper cautione uſa eſt tanta, ut omnium, quot per annos tres, & quadraginta baptizavit, convaluerit nemo. Comprehenſa eſt autem eadem in domo, in qua prior Petronilla erat mortua; captæque cum ea ſimul virgines reliquæ tres, quibuſcum pietatis ſtudio, & virginitatis profeſſione conjuncta ſanctiſſime vivebat.

Johannes a S. Maria Fo-cheum venit; mox excedere coactus, Hing-hoam petit, chriſtianiſque per vicos ſacra aliquãdiu adminiſtrãs, tãdem fugere rurſus compellitur.

XCI. Interea dum per Fo-ganenſem agrum, circumjectamque regionem ethnicorum furor graſſabatur, Johannes a S. Maria, qui hactenus, propterea quod quæri ſe ab ethnicis intellexiſſet, Chang-Chei ſe in occulto continuerat, contemnere jam pericula conſtituit, arreptoque itinere, prid. idus febr. Fo-cheum venit. Qui etſi, ut adire ad martyres deſignatos poſſet, diu multumque laboraret, nihilque prætermitteret, quod ad eam rem pertinere videretur; tot tamen, tantæque ſunt difficultates oppoſitæ, ut conata perficere non potuerit. Immo vero ne licuit quidem viro in civitate conſiſtere, quod perterritis metu chriſtianis, cum ab ethnicis inquiri ſumma ſeveritate viderent, rumoreſque de eadem re undique aſſidui afferrentur, nemo fuit, qui occultare illum auderet. Itaque coactus eſt Hing-hoam diſcedere, quo loco chriſtiani qui ſunt, iidem a collegii Siamenſis alumnis inſtituuntur. Verum, cum ibi quoque iniquum in locum res eſſet chriſtiana deducta,

ducta, neque maximis timoribus careret, inde etiam diſceſſit, & Cang-Cheum revertit. Viſum heic jam homini tantiſper pacatum tempus, ejuſque ut fructum caperet, continuo ad ſacra chriſtianis jamdiu ſacerdote deſtitutis adminiſtranda contulit animum, multamque in his rebus operam conſumſit, concurrentibus aſſidue magno numero qui *pœnitentiæ*, quique *baptiſmi* ſacra flagitarent, ne facultatem ſuſcipiendi oblatam dimitterent, cujus fructu aliquot jam annos caruiſſent. Neque tamen diuturnum id fuit ſolatium. Nam eo Mandarinus alter cum veniſſet, qui affligendorum, vexandorumque, ſi poſſet, chriſtianorum ſibi onus ſuſceperat, juſſit confeſtim incolis, ut in domos irruerent chriſtianorum, inque Europæos, qui occultati per eos eſſent, diligentiſſime inquirerent. His rebus cognitis chriſtianus quidam continuo VII. idus aprilis ad vicum Hau-pan celeriter contendit, ut Johanni nunciaret, qui eo in vico per per id tempus munere fungebatur ſuo: monet ut maturet fugam, proxima enim nocte, aut inſequenti die apparitores venturos, Europæoſque per domos inquiſituros. Quod ſane nuncium commodum venit. Nocte enim proxima ſatellites vicum ingreſſi, domum continuo petiverunt, qua in domo Johannes habitarat: adeo ſcilicet de eo diligenter cognoverant.

Quem

Quem etſi deprehendere non potuiſſent, non tamen conatu deſtiterunt, vicoſque proximos adire, ſcrutarique inſtituerunt; ut divinæ providentiæ conſilio, quæ illum aliis ſervaret rebus, factum exiſtimari debeat, ut ne ſatellites in proximum alium pagum venirent, quo ille profugerat.

XCII. Mandarini, qui religionis chriſtianæ doctores e Sina aliquando exterminare ſummis viribus nitebantur, non modo non intermiſerunt inquiſitiones, verum etiam, occaſionem nacti, auxerunt magno chriſtianorum periculo, magnaque acceſſione calamitatum. Fuit autem occaſio hæc. Antonius Huo-Guan-Kie, quem alii Hu-yuen-Ki nominant, qui a Chriſti religione deſciverat, cum interpretem ageret iis, qui navi Sancti Andreæ venerant, atque inter portus miniſtros frequentiſſime verſaretur, & nautis ejuſdem navis familiariter uteretur, ex his cognovit deferre eam navim commeatus Dominicanorum, ſubſidiaque importare, quæ unicuique illorum Rex Hiſpaniarum pro eximia ſua in religionem pietate in annos ſingulos mitteret, collectaſque Macai pecunias, quas chriſtiani ejus urbis, acceptis nunciis de morte Sanſii, deque ſacerdotibus reliquis carceribus detentis, dum ſupplicatio ob eam rem publice haberetur, contuliſſent, ſubſidioque afflictis chriſtianis

Ethnici cujuſdã opera, qui pridem a chriſtianiſmo deſciverat, Nien-Antonius, aliique chriſtiani cõprehendũtur: ſed ipſe etiã transfuga capitur.

Fo-

Fo-ganenſibus miſiſſent. Suſpicatus eſt etiam Johannem a S. Maria Manila veniſſe, & domi Nien-Antonii optimi chriſtiani latere; itemque Antonii filium inſtituto Dominicanorum addictum verſari Manilæ intellexit, vocarique Petrum a S. Dominico. Præterea arca chriſtiani unius, cui erat Chay-Stephanus nomen, præter jus, fidemque aperta, ex qua omnem pecuniam ad argenteos nummos xl. ſurripuit, litteras invenit ab eodem Antonio aliquot ante annis ad eum datas, quarum hæc erat ſumma: filium ſuum Auguſtinum Fo-ganum eſſe profectum rogatum Dominicanorum aliquem, ut ad chriſtianorum ſolatium Chang-cheum ſe conferat: rogari item ab ſe præfectum provinciæ Philippinarum, aliquem ut eodem ſacerdotem mittat, qui rem chriſtianam adminiſtret. Hæc etſi ſatis erant ipſa ad commovendam iram, cupiditatemque concitandam Mandarinorum; tamen ſceleſtiſſimus homo mendacium adjecit, Nien-Antonium pro cooptando filio in ordinem Dominicanorum quinque nummum argenteorum millia ſolviſſe. His ex criminationibus libellum compoſuit; & Mandarino Emuyenſi dedit. Is ad provinciæ Pro-Regem miſit; qui cupidus perficiendi, quod inſtituerat, ut ab omni provincia Chriſti cultum penitus exterminaret, Mandarinis Cang-Cheenſibus

ſibus juſſum miſit, ut Nien-Antonium comprehenderent, & in carceres contruderent, fratremque ejus minorem natu Nien-Petrum, alioſque adhuc quinque, quos inter eum ipſum, qui libellum conflaſſet, & Mandarino dediſſet. Mandarini imperata faciunt, atque a. d. v. kal. junias ſingulos in carceres contrudunt.

XCIII. Hoc ferme tempore Ambroſius Hy-jinus, cujus de conſtantia, & fide ſæpe eſt demonſtratum, ab Fo-cheenſibus carceribus ad Fo-ganenſes tranſductus eſt. Factum id fuit non opera quidem ipſius, quaſi ſolatium quæſiſſet, ſed voluntate omnino Mandarinorum. Hi enim, quum prid. nonas majas eamdem judicii rationem inſtituiſſent, quam a. d. IV. kal. junias anni ſuperioris MDCCXLVII. deſcripſimus, ita de Ambroſio decreverunt, uti nulla, ſeu capitalis ſententiæ jam latæ, ejuſque genis inſculptæ, ſeu cuſtodiendi rationis, facta immutatione, omnino locus carceris mutaretur. Erat hæc res Ambroſio nonnullæ levationi, quod reducto in patriam, tametſi catenis vincto, facilius ſubvenire cognati poſſent, ipſique poteſtas fiebat rem perficiendi, quam inchoarat, ut homines duos, quos cum inſtituendos chriſtianiſmo ſuſcepiſſet, mox conjectus in carcerem, prohibituſque docendo fuerat, imbueret jam penitus, noſtriſque ſacris initiaret. Quamquam

Ambroſius ab Fo-cheēſibus in Fo-ganenſes carceres transducitur, viroſque duos noſtris ſacris initiat.

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA FILOSOFIA Y LETRAS

quam Fo-chei etiam, quum in Min-Hienſibus carceribus ſummis anguſtiis, ſummaque ſeveritate cuſtodiretur, annunciandæ chriſtianæ religionis finem fecit nullum, hominemque, cujus valetudo ſummo in diſcrimine verſabatur, ad eamdem religionem perduxit, ac baptizavit, cujus poſtea vivendi ratio, cum morbo evaſiſſet, digniſſima chriſtiano viro omnibus viſa eſt. Ac noſtri, quod mutatione carceris magna parte incommodorum levari Ambroſium intelligebant, ejus diſceſſu ſunt vehemenrer lætati; contra ipſe moleſte tulit, ut qui ſibi diſcedendum ab iis eſſe videret, quos ſemper parentum, & doctorum loco habuiſſet, verereturque, ut ſequi eos jam ad triumphum poſſet, quibuſcum una pugnam ſuſtinuiſſet.

Johannes a S. Maria iterum Chang-cheo diſcedit Fo-cheſi verſus. Ethnici Chang-cheenſium chriſtianorum domos ſcrutantur.

XCIV. Johannes a S. Maria, qui Chang-cheenſium, proximorumque chriſtianorum opera hactenus delituerat, jam admonitis ab iniquo Ha-Guan-Kie mandarinis, captiſque chriſtianis, ipſoque etiam accuſatore in carcerem conjecto, ut rem probaret, quam nunciaverat: quum intelligeret ſibi, ſuiſque hoſpitibus nullum poſthac locum tutum futurum, ductus etiam ſtudio ſubveniendi ſociis Dominicanis, quam ob rem in Sinam fuiſſet miſſus, rurſum rem tentandam exiſtimavit, nonisque juniis Chang-cheo pro-

profectus, jam iterum Fo-cheum verſus contendere inſtituit. Poſt ejus diſceſſum diligentius mandarini inquirere Chang-chei cœperunt, habitaque de chriſtianis, quos ceperant, quæſtione; idibus juniis domum Antonii adierunt, relaturi in ſcripta, quæcumque in ea inveniſſent; neque tamen invenire quidquam potuerunt, quod ad chriſtianam religionem pertineret, propterea quod omnia inde commodum, prudenterque ſubducta fuerant. Hinc domum fratris illius Nien-Petri petunt: libros, & imagines nonnullas reperiunt, atque intercipiunt, deque omnibus ad Chang-Tu Fo-cheum ſcribunt.

XCV. Interea Johannes die VIII. kal. quinctiles Fo-cheum venit. Etſi iiſdem fere difficultatibus afficiebatur, quibus ſuperiori tempore, quemadmodum in civitate manere, & ad deſignatos martyres adire poſſet, propterea quod metu mandarinorum chriſtianus nemo, ac ne ipſe quidem Ly-Benedictus, cujus tanta erat pietas, & fortitudo, excipere illum hoſpitio, domique retinere audebat; non eſſe tamen animum deſpondendum putavit, neque conatu deſiſtendum; ac, ne cui hoſpitii cauſſa calamitatem daret, templum deorum quoddam parvum conduxit, ibique clam habitare cœpit. Sed etſi omni cura, ac diligentia conabatur, neque ſtudioſe ſolum, ſed etiam, quod

Johannes a S. Maria Fo-cheum venit, ſed rurſus diſcedere cogitur.

maxime res poſcebat, caute, tamen carcere detentos videre omnino non potuit; tanta enim ſeveritate cuſtodiebantur, ut ne ſcribendi quidem facultas illis relinqueretur, quin ſubeſſet periculum, ne epiſtolæ interciperentur. Verum paullo poſt, cum VII. kal. quinctiles, qui ex Kien-ningenſi tumultu ſupererant, affecti ſupplicio homines XLV., reliqui partim diverſis pœnis damnati, partim dimiſſi fuiſſent, cœpit paullatim remitti cuſtodia carcerum, ut jam mitti ad noſtros litteræ, ex eiſque recipi poſſent. Quod cum Johannes ab die IV. kal. ſæpiſſime faceret, epiſtolis numquam nomen ſubſcripſit, veritus, ne, ſiqua forte fortuna in cuſtodum, exploratorumve manus littera incidiſſet, re patefacta, negotium impediretur, de quo tantopere laboraſſet. Neque licuit tamen Johanni diutius Fo-chei verſari. Nam cum ad præfectos provinciales nuncia Changcheo, atque indicia continenter mitterentur, majuſque in dies periculum fieret, diſcedere coactus eſt, talemque inire diſceſſus rationem, ut, declinato periculo, poſſet rurſus, ubi per tempus licuiſſet, facile in urbem reverti.

Sacerdotes in carceribus ſumma ſeveritate aſſervari magnis incommodis

XCVI. At ſacerdotum noſtrorum incommoda, etſi diuturna, ne minimum quidem remittebantur. Interdiu longioribus manicis vinciebantur, ita uti fieri

pri-

primum cœperat; & noctu in cubiculum concludebantur perobſcurum, conſtricti brevioribus manicis, pedicisque, ut toto prorſus corpore impedirentur. Oſtia carcerum cuſtodiebantur præcipua ſeveritate, atque ita, ut non ſolum adire ad eos ſubſidii cauſſa citra ſummum periculum poſſet nemo, ſed ne epiſtolæ quidem deferri, niſi illorum, qui deferrent, calceis incluſæ, quod etiam ipſum metu non carebat, graviſſimis conſtitutis pœnis, ſi quis detuliſſet. Ipſi autem ſacerdotes ne ſcriberent ad chriſtianos, certioreſque eos de ſe facerent, quæ res nonnullam ipſis moleſtiarum levationem attuliſſet, cum multis aliis, tum his etiam duabus de cauſſis impediebantur, quarum erat altera nimia curioſitas ethnicorum, quibuſcum erant una in carceribus, quibuſque præſentibus ſcribi oportebat; altera, quod, omni alia facultate ſublata, ſcribere ſuper ſuis ipſi genibus cogebantur, iiſque continenti pedicarum dolore maxime infirmis, atque affectis. Quorum de malis, graviſſimiſque incommodis, ne longior evadat ſcriptio, illud breve, veriſſimumque dicere poſſe videmur, eos, ſeveritate ethnicorum omni prorſus ſubſidio interclusos, tantum dumtaxat ſolatii aliquando cepiſſe, quantum divina providentia curabatur, ut ne ante cederent ærumnis illo-

premuntur; eaque invictos fortique animo pertulerunt.

illorum corpora, quam adeſſet divinitus conſtitutum tempus, quo ſe, vitamque ſuam Chriſto devoverent. Hac tanta acerbitate, aſſiduitateque malorum ſenſim concidebat hominum valetudo, cumque reparandi ratio nulla ſuppeteret, tandem eo ſunt redacti, ut in morbum omnes inciderent, ac Royus pene moreretur. Quæ res tot, tamque moleſtæ etſi ægritudinem corporibus illorum inferebant, de virtute tamen, & fortitudine animi nihil imminuebant. Nam quo tempore calamitatibus maxime premebantur, tanta erat, divina ope, eorum hilaritas, ut magnam moverent aſpicientibus admirationem: quodque intelligerent dignos habitos ſe, qui pro nomine Jeſu contumeliam paterentur, ſummo gaudio perfundebantur, adeo ut nihil fieri umquam voluerint, quod, aliorum ſuaſu, conſilioque, ad libertatem recuperandam conferre poſſe intelligebant. Neque vero aliud avebant, niſi ut darent pro Chriſto vitam, ſi ipſe id munus accipere dignaretur. Ex hoc autem ſtudio, quo præcipuo incendebantur, illa exiſtebant, quorum ſunt epiſtolæ illorum plenæ, avide expectare jam ſe gladium, qui capita ab corporibus præcideret; tum aſſidua illa anxitudo animorum, qua ex Matthia Fu, aliiſque, certum ne ſibi adhuc eſſet ſupplicium capitis, percunta-

cuntabantur. Atque in Commentario, quem Serranus deſcripſit, multiſque ejus litteris, quas habemus, nihil tam crebro occurrit, quam illud: offerre ſe Chriſto ſuum caput, libentique animo, ac ſumma cum lætitia inopem (nam ita ajebat) hanc ab ſe fieri oblationem. Nec minus ſtudebant divinæ voluntati permittere penitus ipſi ſe; ſibique diffidentes, in Dei unius auxilio ſpem ſuam omnem, & fortitudinem collocabant. Igitur neque egere aliquando quidquam, quod ad maturandum ſupplicium pertineret: & ubi, quod ſæpius accidit, commutatam ſibi perpetuo ab Sina exilio capitalem ſententiam audiſſent, pacato, æquoque animo tale nuncium accipiebant; ut quamquam diſpliceret eis coronam ſibi quaſi eripi, quam paratam exiſtimaſſent, ſubmitterent tamen libenter ſe voluntati omnipotentis Dei, cujus id conſilio eſſet factum; indignoſque ſe exiſtimarent, qui præclaram, & ſingularem martyrii gloriam conſequerentur. Quamobrem cum ad chriſtianos animorum ſibi pietate conjunctos ſcriberent, illud aſſidue flagitabant, ſibi ut divinam opem precibus implorarent, quæ ſpiritus ſibi majores adderet & ad pugnandum, & ad vincendum. Ac Tipaſitanus quidem Epiſcopus epiſtolam, quam prid. non. octobres anno MDCCXLVII. ad Magiſtrum Ordi-

nis dedit, his verbis claudebat: „ Omni „ animi ſenſu, multiſque cum lacrimis, „ quas nunc effundo, Te, mihi ut bene „ preceris, rogo; quo & exitum ex hoc „ mundo felicem impetrare, & divinas „ laudes in gloria canere ſempiterna „ poſſim. „

His ex virtutibus inſignis ea animorum æquabilitas oriebatur, quam tantam ſunt conſequuti, ut quibus rebus frangi, deſpondereque animum ceteri homines ſoleant, iis ipſi ne perturbarentur quidem. Cujus rei illuſtre fuit exemplum, quod cum turpiſſimis calumniis fama illorum, & dignitas majorem in modum vexaretur, ita eas audierunt; legeruntque, ut triſtitiam tamen animis nullam caperent; & quamquam ſcirent, eſſe, qui fidem calumniæ haberent; tamen ne commoti quidem, æquo animo id ſolum reſponderent, quod innocentia, quodque veritas ipſa rei poſtulabat, ſervata integerrime caritate. Neque minori flagrabant ſtudio procurandæ ſalutis hominum ſempiternæ. Atque cum ob eam rem in tot calamitates incidiſſent, tum ejus præclarum fuit ſpecimen, quod confirmandis, juvandiſque chriſtianis, qui pulſi in exilium, inductique eoſdem in carceres fuerant, præbuerunt. Quod ſi ſtudio noſtrorum, quibus moram vincula non injiciebant, majori numero non

ſunt

ſunt adducti homines ad Chriſti fidem, aut in ea confirmati, factum id eſt ea de cauſſa, quemadmodum Serranus prid. idus quinctiles ejuſdem anni, datis ad Miraltam virum graviſſimum litteris, ſcribebat, quod nemini aditus ad eos permittebatur, quodque ethnici, qui erant iiſdem in carceribus incluſi, ſuis ipſi ſceleribus indignos reddebant ſe divina ope, quorum adeo erat in omni turpitudine effuſa libido, ut miraretur deſignatus martyr, non ignem pluere, qui, uti factum olim Sodomis fuerat, & carceres ipſos, & qui in carceribus erant, incenderet.

Ethnici Sacerdotibus avaritiæ calumniam intentant, eaq; de re Maigrotus ad Serranum litteras mittit.

XCVII. Sed Deus O. M., qui, quos elegit, eorum virtutem ærumnis, moleſtiiſque perſpectam aliis efficere ſolet, crebris incommodis fidem, conſtantiamque noſtrorum experiebatur. Itaque inter ceteras ineptias, quæ ad obſcurandam gloriam deſignatorum martyrum efferebantur, manarat in vulgus rumor, avaritia eorum, atque imprudentia eſſe factum, ut in Fo-Kiena provincia tempeſtas in chriſtianos concitaretur. Ferebatur autem mendacium compoſitum tali ratione: chriſtianum quemdam, antequam vita excederet, teſtamento Dominicanis præcipuam partem facultatum reliquiſſe; filio vero, quem haberet unicum, deteriorem. Hunc, mortuo patre, conſum-

tis bonis, adiiſſe ad Dominicanos, ab hiſque petiiſſe, portionem ſibi ut darent hæreditatis, quam ante accepiſſet. Qui cum durius ab Dominicanis habitus eſſet, duriuſque rejectus, ira incenſum ab Chriſti fide deſciviſſe, eoſque accuſaſſe. Qua de re etſi noſtri continuo cum a benevolentibus pleriſque, tum præſertim ab præſtantiſſimo, & diligentiſſimo viro Matthia Fu certiores fuerant facti; tamen, quod apertiſſime falſa res, & ne veri quidem ſimilis appareret, contemnendam putaverant, eamque nos omnino unica in epiſtola ab Royo ad Miraltam prid. non. novemb. MDCCXLVII. data, tamquam patens mendacium commemoratam offendimus. Verum cum ne tanta quidem incommodorum diuturnitate odium, quod concitatum in eos fuerat, mitigaretur, magis, magiſque aucta ea invidia eſt eorumdem opera, qui primum conflaverant. Quamobrem Johannes Baptiſta Maigrotus Pro-Vicarius Apoſtolicus Yun-nanæ provinciæ, & Procurator Generalis Epiſcoporum, Vicariorum Apoſtolicorum, & Miſſionariorum Gallicorum in Indiis, quod ſibi certiſſime perſuaſiſſet mendacio hunc omnem rumorem contineri, cum conatus ſæpe fuiſſet calumniam depellere, tandem ut ea jam apertius confutari poſſet, Tipaſitano Epiſcopo renunciavit, ab eoque pe-

petiit, ut ſuo ipſe chirographo rem omnem deſcriberet, deſcriptamque ad ſe mitteret.

Maigroto Serranus reſcribit, calumniamque repellit.

XCVIII. Serranus hoc accepto nuncio, calumnia id genus accuſationis invaluiſſe, tam æquo, tranquilloque animo cognovit, quam idipſum primum efferri in vulgus acceperat. Neque eo ſecius, ut Maigroto ſatisfaceret, cujus in ſe, ſuoſque ſocios tantum eſſe ſtudium perſpiciebat, epiſtolam ad eum miſit jurejurando firmatam, quæ ſic habebat: *Teſtificor coram Deo, & Chriſto Jeſu Domino noſtro, quod omnia ſupradicta nobis impoſita, ſunt falſa, falſiſſima, ficta, & chimerica: teſtis eſt mihi Deus, quod non mentior: ſic me Deus adjuvet. Amen. In teſtimonium veritatis propria manu ſubſcripſi in hoc carcere Gubernatoris civitatis Fo-chei metropolis provinciæ Fo-Kien Imperii Sinarum, die 9. julii anni Domini MDCCXLVIII. - Fr. Franciſcus Serrano Ordinis Prædicat. elect. Epiſcop. Tipaſitanus, & Vicarius Apoſt. Prov. Fo-Kien.*

Chung-Tu de Nien-Antonii filio Dominicano quærere inſtituit. Nien-Petri ſupellex Focheum defertur.

XCIX. Interea dum vexata fortitudo noſtrorum in dies augebatur, obfirmabatur adverſum pervicacia, & crudelitas inimicorum. Chung-Tu, cum nuncium Chang-cheo accepiſſet de Nien-Antonio in carcerem conjecto, deque inventis

tis domi fratris ejus Nien-Petri rebus ad chriſtianam religionem pertinentibus, continuo certiorem Imperatorem fecerat, ab eoque quæſiverat, quid facto eſſet opus, ſi quæ alia poſt deprehendiſſet. Huic Imperator mandavit, ut quæreret quam diligentiſſime poſſet, inveſtigaretque, haberet ne Nien-Antonius Manilæ filium, qui Dominicanorum inſtitutum profiteretur. Quo accepto mandato, homo, qui ſua ipſe ſponte ad profligandam religionem chriſtianam ferebatur omni cogitatione, multo adhuc diligentius providere, ut rem cognoſceret, in quam inquirere jubebatur, cœpit. Die XII. kal. ſextiles, icones, libri, ſupellex, quæ inventa apud Nien-Petrum fuerant, Focheum venerunt, ab Mandarinis Chang-cheenſibus miſſa, qui nihil ſibi reliqui fecerunt, quin Pro-Regis voluntati penitus obſequerentur.

Chin.-Vi-Yuenus filios ad ſuſcipiendam chriſtianam religionem inducit, magniſq; virtutibus auctus noſtris ſacris una cum filia initiatur.

C. Quo tempore Cathecumenus Chin-Vi-Yuenus inſigne beneficium, quod ei jamdiu divinitus parabatur, eſt conſequutus. Jam inde ex eo tempore, quo ſanguinem Venerabilis Mauricaſtrenſis Epiſcopi tractaverat, atque evaneſcere cœperant tenebræ ſuperſtitionis, quibus miſere involutus erat, auxiliis divinæ gratiæ obſequens non obſcura ſuæ propenſionis in lumen chriſtianæ religionis,

quo

quo circumfundebatur, indicia dederat. Nam poſt præſtita martyri ſingulari pietate officia paucis diebus, immutato animo, cultuque, quem antea diis maximum adhibuerat, in odium converſo, imagines deorum fregit, & in fruſta contritas in ignem conjecit, ſuos ita alloquens: *Nolo jam ego ſequi diabolicam hanc ſectam; ſanctam conſtitui conſectari, ac divinam legem: vobis eadem hæc eſt ſuſcipienda, ſi evadere ſupplicia, ſi cælum conſequi avetis*. Cujus exemplo incitati filii, ſuſcepto conſilio, & ab Sacerdotibus quibuſdam inſtituti, Deum cognoſcere, divinamque doctrinam tanto ſtudio, atque cupiditate excipere cœperunt, ut magna omnium admiratione uberrimi confeſtim ejus fructus exiſterent. Namque continenter errores deteſtari, quibus ante fuiſſent addicti, & Deo aſſidue gratias agere, quod merito, rogatuque Venerabilis Epiſcopi Sanſii (nam ita exiſtimabant, ſane pie) ex nocte ſuperſtitionis ſe ad mirabile lumen, quo illum cognoſcerent, traduxiſſet. At Cathecumenus doſtrinæ ſtudio tantas virtutes adjiciebat, ut plane appareret, cujus eſſet generis ſpiritus, quo ciebatur. Itaque cum Matthia Fu, & Paulo Su, quemadmodum ſupra demonſtravimus, efferendo primum ex agro reorum hominum cadaveri Epiſcopi, tum, cremato corpore, col-

colligendis oſſibus, cineribuſque multam, diligentemque ſuam operam præſtitit: & Paulum Su Fo-cheo profectum allatum reliquias martyris ad urbem Macaum, ipſe Chang-cheum uſque fideliter eſt comitatus; ac denique factus ex Cathecumeno propagator chriſtianæ religionis, ſocrum, omnemque familiam ad eamdem ſuſcipiendam induxit. His, quæ erant palam, multa accedebant, quæ ſecum ipſe præclare, ſanctequé faciebat. Quotidie ſurgens diluculo, *Roſarium* recitabat; cumque eum dæmon, aliquando objectis menti imaginibus impudicis, quandoque incitans ad blaſphemias, amovere a precibus niteretur; ipſe conatus ejus ſemper eluſit; utque majori rerum divinarum amore ſeipſum incenderet, notas ſuis volis inſcripſit, quæ notæ Sinice Dei nomen referrent, eaſque ſæpe oculis admovens, crebris emiſſis ſuſpiriis, explebat eam, qua erat maxima incenſus, caritatem. Qui cum jam ſe ad recipienda noſtra ſacra comparaſſet, chriſtianorumque eſſet doctrina egregie inſtitutus, poſtquam inimicorum furore diu fuerat impeditus, tandem, divina ope, oblata occaſio eſt, ut commodum myſteriis initiaretur. Nam Johannes a S. Maria, cum prid. nonas ſextiles Fo-cheum veniſſet, hominem eadem die baptizavit, impoſito Pauli nomine,

mine, quo nomine, etiam dum Cathecumenus eſſet, vocari conſuerat; ſimulque fratris illius filiam nomine Lau, quam Mariam appellavit. Qui duo, ut ſunt baptiſmo conſecrati, tanto perfuſi ſunt gaudio, tantaque pietate, & caritate incenſi, ut mirarentur, qui aderant, Deoque gratias agerent maximas, quod Chin-VI-Yuenum anno ætatis LVI., ſua prorſus pietate, ſuoque admirabili conſilio, ex dæmonis ſervitute in libertatem adſeruiſſet.

Hoſtes chriſtiani nominis maximis calamitatibus premuntur. Ethnici chriſtianos aliquot comprehendunt; ac Ly-Benedictum, ejuſque filios, & Mieu-Raymundum alapis, Ly-Michaëlem tormento excruciant.

CI. Eodem tempore, dum gratiam illis referebat Deus, qui de chriſtianis meriti optime fuerant, illorum injurias ulciſcebatur, qui eoſdem inſectabantur. Cheu-Hio-Kienus Pro-Rex, qui Pe-Kingum magna cum ſpe honoris, & dignitatis vocatus fuerat, quique tot cruciatibus, & calumniis noſtros vexaverat; repente, immutata Imperatoris in eum voluntate, comprehenſus, & vinctus juſſu Pe-Kingenſis Quæſitoris, cum mulctatus eſſet, deſperatione ductus, actuſque in rabiem ſuſpendit ipſe ſeſe, ejuſque exemplum omnis illius familia ſecuta eſt. Alius item præfectus neſcio quis, qui temporibus chriſtianorum afflictis præerat Fo-Kienæ provinciæ, cum Pe-Kingum ſe recepiſſet, ibique ab omni adminiſtratione reipublicæ amotus eſſet, in morbum implicitus ſordidum, putrefacto col-

collo, acerbiſſimis doloribus cruciatus miſerrime obiit. Ipſum etiam Imperium iniquitatis, qua in noſtros homines utebatur, pœnas divinæ juſtitiæ dedit. Fame, ſiccitate, eluvione, rebellionibus, peſte conflictatæ plures Imperii provinciæ; ac brevi orbatus filio, quem unicum ex Imperatrice ſuſceperat, ipſe Imperator; eademque Imperatrix, in quam amore erat incredibili, vix Te-cheo reverſa, quæ urbs tridui iter Pe-Kingo abeſt, morte correpta. Quibus rebus, etſi divinitus eo ſpectaſſe non immerito plerique arbitrantur, ut de hoſtibus chriſtianorum ſupplicium ſumeretur, non ſunt tamen inimici chriſtiani nominis commoti, tantumque abſuit, quin ſævitia, & maleficio deſiſterent, ut potius, novis adjectis minis, pœniſque gravioribus conſtitutis, illud continenter laborarent, ut omni prorſus ſubſidio noſtri prohiberentur. Eorum autem iniquus animus, oblata occaſione, ineunte ſeptembri menſe eodem anno, conſpicuus fuit. Nam cum Fo-cheum chriſtianus quidam Loyuenſis ſe contuliſſet, neque adeundi ad deſignatos martyres, quam ſummopere optabat facultatem obtinere potuiſſet, propterea quod carceres diligentiſſime cuſtodiebantur; tum, ut ſuæ ipſe erga martyres pietati, quoad ejus fieri poterat, ſatisfaceret, pecuniam Ly-Benedicto

ĉto reliquit, qua in eorum victum, atque ſubſidium aliquid compararet. Ly-Benedictus, ut, tam difficillimis, atque impeditis rebus, & negotium perficeret, quod ſuſceperat, & vitaret periculum, cum ipſis miniſtris carcerum egit, ab hiſque, ut deferendam ad noſtros pecuniam ſuſciperent, impetravit. Accidit vero, ut, qui Royo portionem erat pecuniæ delaturus, ſua ipſe negligentia, ab exploratore deprehenderetur. Huic incommodo aliud eodem tempore acceſſerat, elato in vulgus rumore, filium Ly-Benedicti alterum, qui in Siamenſi Collegio ageret, cum quinque *taelorum* nummum millibus in Sinam veniſſe. His rebus a Pro-Rege cognitis, continuo ejus mandato comprehenſus eſt Ly-Benedictus, ceterique viri, qui cum eo una degebant, omnes; duæque præterea epiſtolæ in ea domo inventæ, altera ab filio altero Ly-Benedicti Siamo miſſa, altera, cui erat Sacerdotis cujuſdam Sinenſis ſubſcriptum nomen. Quam ob rem incenſus furore Pro-Rex, ut qui peſſime in noſtros animatus eſſet, Ly-Benedictum alapis viginti cædi juſſit, totidemque ejus filium majorem natu, ac tertium triginta; tum Ly-Michaëlem conatus inducere, ut quam accepiſſet pecuniam, eam ab Europæo aliquo datam diceret, unde nova in noſtros inſtrui calumnia poſſet, renuen-

nuentem bis tormento ad talos, atque ad manus ſemel addixit; aliumque chriſtianum nomine Mieu-Raymundum, quod ab Sinenſi homine pecuniam datam perpetuo aſſeveraret, crebris colaphis afflixit.

Chung-Tu, & Pro-Rex Sacerdotes quatuor ſecreto in carceribus necari imperant.

CII. Significabatur autem his rebus, proxime futurum, ut ſupremam crudelitatem in deſignatos martyres hoſtis exereret, quæ tot malorum, tantarumque calamitatum finem faceret. Fuerat hoc item anno rurſus cognita illorum cauſſa, quod prid. non. majas contigiſſe putandum eſt; ſtatuerantque judices, ut extremo fere anno decretum de iis capitis ſupplicium ſumeretur. Qua de re cum Imperatorem conſuluiſſent, etſi is, ſervato Imperii inſtituto, in annum inſequentem ſupplicium differri juſſiſſet, tamen Chung-Tu, & Fo-Kienſis Pro-Rex, ſive quod cuſtodiendorum Europæorum cura levari tandem optarent ſe, in quos tantam eſſe perſpiciebant chriſtianorum voluntatem; ſive quod exterminari chriſtianam religionem, quod jam diu moliebantur, niſi ſublatis ejus magiſtris, poſſe diffiderent, maturandum ſtatuerunt, ut, qui illam profitebantur, præcipuo præſidio deſtituerentur. Ergo ubi primum de Imperatoris conſilio cognoverunt, continuo provinciæ quæſitorem, Fo-cheenſem prætorem, duoſque mandari-

darinos Heu-Kuonenſem, & Min-Hienſem evocant, conciliumque cogunt: his, quod ipſi ſtatuerant, proponunt, in carcere Europæos quatuor ſtrangulari oportere, crematiſque corporibus, ad Imperatorem ſcribi, morbo in carceribus homines deceſſiſſe. Facile mandarini conſentiunt, & conſilium probant. Itaque jubetur, ut, comparatis funibus, & feretris, ligniſque, ad diem v. kal. novemb. hora poſt meridiem ſexta lictores adſint, qui rem exequantur.

CIII. Ubi ea dies venit, octava a meridie hora lictores ingreſſi prætorios carceres, Serranum ex ampliori cubiculo, ubi erat, extrahunt, inque aliud contrudunt, in quo erat nemo. Ipſe continuo intelligens quo ea immutatio pertineret, vehementer lætatus, quod acceptum Deo videret eſſe ſacrificium vitæ ſuæ, quod ſæpe obtuliſſet; ut munus apoſtolicum, quod optatiſſimam ſibi coronam jam afferebat, perficeret, convertit ſe ad eos, qui aderant, eoſque hortari cœpit, ut chriſtianam religionem complecterentur: humique ab lictoribus proſtratus, hortari adhuc monereque pergebat. Tum vinctis pedibus, manibuſque, carnifices duo laqueum homini collo injiciunt, diſtrahunt hinc inde, exanimatumque relinquunt. *Serranus occiditur.*

O CIV. Ho-

Tum Alcoberus, & Diazius.

CIV. Horæ ſpatio interjecto, obtentu viſendorum carcerum, conferunt ſe ſatellites in quæſitorios, in quibus P. Johannes Alcoberus, qui Pro-Præfectum provinciæ Philippinarum in Sinis agebat, & P. Franciſcus Diazius detinebantur. Hi ex impetu, quo irruperunt ſatellites, animo illorum cognito, confirmati eo ſpiritu, qui tribuit martyribus fortitudinem, leniter eos ita ſunt allocuti: *Lætiſſimis nobis contingit mori: ſed prius ſinite nos Deo gratias agere, eumque adorare; tum de nobis licebit, quod vobis libuerit, facere.* Non potuerunt ſatellites, quin concederent poſtulata, brevique interpoſito ſpatio, Alcoberum humi proſternunt, ligatiſque manibus, ac pedibus, laqueo ita, uti Serrano fecerant, occidunt. Confeſtim Diazio eodem mortis genere vitam adimunt. Cujus labia non ſecus, quam Alcoberi, quamdiu vocis facultas fuit, nihil intermiſerunt, quin adſtantes de ſuſcipienda Chriſti religione hortarentur, pro cujus veritate aſſerenda ipſi moriebantur. Hora a morte eorum elapſa, apparuere cadavera tanta oris pulchritudine, tamque compoſito ad ſuavitatem vultu, ut intuentibus magnam moverent admirationem, vivorumque hominum magis corpora eſſe viderentur, quam adeo violento mortis genere interfectorum.

CV.

CV. Eodem tempore Min-Hienſis carcer ſatellitibus completus eſt, ubi erat Royus, qui conſtantiam ſociorum imitatus, ubi primum mentem ſatellitum perſpexit, continuo hortari, ut Chriſtum ſequerentur, cœpit. Hunc alio ſupplicii genere interemerunt. Nam humi proſtrato, & vincto, oculos, os, nares, atque aures charta, quam *ſpiritu vini* imbuerant, obduxerunt, impoſitoque faciei ſacco calce pleno, præcluſo halitu, interfecerunt. Denique Royus.

Tali ratione ceteri poſt Sanſium Dominicani, tot, tamque acerbis cruciatibus, ærumniſque per menſes octo & viginti invicta fortitudine toleratis, in Chriſti confeſſione, conſummato martyrio, feliciter obierunt.

CVI. Neque contentus Pro-Rex, qui tantopere in martyres, atque in eam, quam vindicarant religionem, ſæviiſſet, in ipſa etiam cadavera ſævire conſtituit. Ea igitur, illius juſſu, obtecta, ne facies paterent, die IV. kalendas diluculo e carceribus per foramina (nam ſunt ad eum uſum in carceribus foramina) educta, feretris ſingula impoſita ſunt, ac denique ſatellitibus tradita, qui in conſtituta loca deferrent. Serrani Epiſcopi corpus ſatellites duo una cum Min-Hienſi Mandarino in agrum, de quo ſupra eſt demonſtratum, qua parte in occidentem ſo- Martyrum corpora cremantur: oſſa, & cineres in foſſam projiciuntur.

ſolem ſpectat, intulerunt, ibique, clauſis januis, combuſſerunt, oſſaque, & cineres eamdem in foſſam, in quam fuerant Sanſii reliquiæ conjectæ, projecerunt. Corpora item Alcoberi, Diazii, ac Royi pari ratione ab aliis ſatellitibus, quibuſcum erat Mandarinus Heu-Kuonenſis, ad orientalem ejuſdem agri partem allata, tribus diſtinctis locis cremata ſunt, & projecta in foſſam ejus agri communem oſſa, atque cineres. Itaque ethnici ii præfecti, quod diu fuerant moliti, ut Jeſu Chriſti miniſtros penitus perderent, compleverunt.

Johannes a S. Maria, ſociis ſibi adjunctis, Serrani oſſa, & cineres diligenter colligit.

CVII. Hæc quemadmodum fuiſſent geſta, ubi Johanni a S. Maria, & Matthiæ Fu primum nunciatum eſt, dolore incredibili ſunt affecti. *En*, ajebat Matthias, data ad amicum epiſtola, *orbatos noſtro Epiſcopo nos, noſtriſque patribus: evaſerunt ii quidem ex omnibus malis, miſeretque eos jam noſtrum, quos tenet procelloſum mare*. Accedebat etiam ea res ad ſummum dolorem, quod, quemadmodum obtineri poſſent reliquiæ martyrum, omnino non apparebat; intelligebantque uterque, quidquid in eam rem tentaviſſent, id ſi ab ethnicis cognoſceretur (quod, rebus adeo impeditis, facile fieri poterat) futurum majori malo. Qua cum diu ſolicitudine tenerentur, neque ratio perficiendi eſſet ulla, die XI. kal. decembres Johan-

Johannes,qui non eſſe animum deſpondendum arbitrabatur, & ſpem in Deo maximam collocaverat, quem ſciebat ſuorum res ſumma voluntate curare, chriſtianos quoſdam admonuit, ut aſſiduis precibus jejunio adjecto a Deo peterent, ut, implorante B. Maria Virgine, ſignificaret, quid jam facto eſſet opus, ut ne remanerent in poteſtate ethnicorum reliquiæ martyrum, quos ipſe ad gloriam ſempiternam evocaſſet. Quorum adeo valuerunt preces, ut brevi a Deo, quod rogarant, impetrarent. Nam cuſtos occidentalis agri Chin-Paulo-Ul-Yueno, cui agendi cum eo datum ab Joanne negotium fuerat, pecunia illectus, promiſit facultatem daturum ſe extrahendorum ab ea foſſa Epiſcopi Serrani oſſium: itaque venirent ad diem VII. kal.; curaturum ſe, ut hora ſexta a meridie, agri, foſſæque oſtia paterent. Igitur proxima ſpe ejus rei, quam rem difficillimam exiſtimaſſet, ſummopere lætatus Johannes, erectuſque animo, ſociis adſcitis Paulo-Ul-Yueno, ejuſque majori natu filio, &Yuen-Simone, ad diem hora conſtituta, in agrum occidentalem contendit. Eo ut venit, foſſam ita, uti cum cuſtode convenerat, apertam reperit, atque in ea oſſa Serrani, quæ tametſi igni cremata fuiſſent, adhuc tamen humore quopiam madebant, erantque inſignia præ ceteris membris cervix, cerebrum, &

particula, quæ eſſe cordis videbatur, quod aduc ea ſtillaret ſanguinem. His colligendis Johannes, ſociique amplius horam morati ſunt, maxima uſi diligentia, ne quod os colligerent, quod minime ad corpus Epiſcopi pertineret: neque tamen difficile factu fuit certo diſcernere, quod & recentia erant oſſa, neque ullius poſt Serrani eo fuerant conjecta. Re diligenter, cauteque adminiſtrata, pii chriſtiani domum reverterunt onuſti ſacris pignoribus: tum noctis majorem partem ſecernendis oſſibus, & cineribus, quæ in diſtincta vaſa immitterent, conſumſerunt. Denique die III. kal., quod maxime cauto eſſe opus videbant, domi Yuen-Simonis ea vaſa terræ infoderunt.

Item martyrum reliquorum.

CVIII. Serrani reliquiis receptis, maximo deſiderio tenebatur adhuc Johannes recuperandi pignora trium martyrum reliquorum. Verum videbatur res imprimis difficilis propterea quod putabantur illorum oſſa immixta oſſibus impiorum hominum fuiſſe, quæ in foſſa orientalis agri erant magno numero; ſimul etiam quod præerant ei loco nonnulli Bonzii. Tamen Deus, qui defunctorum etiam corporibus proſpicit, res ita diſpoſuit, ut die VII. idus decembres, Paulus-Yuenus homo diligentiſſimus in lictorem incideret illum ipſum, qui tria cadavera martyrum cremaverat, Kin-lo-Ny nomine; ex quo cum

cum de oſſibus Europæorum quæreret; qua ratione immiſſa fuiſſent in foſſam, hæc reperit.

Quidquid actum eſt in eo loco, ajebat Kin-lo-Ny, per me ſcilicet, & cuſtodem Sy Tay actum eſt. Ad diem IV. kal. novembres hora poſt mediam noctem quarta, cuſtodi, cui eſt Kun-Siano nomen, ut orientalem foſſam mundaret, juſſi; & cogeret in unum locum Sinenſium maleficorum oſſa, ut Europæorum tribus diſtinctis in locis ponerentur, quo, ſi redimere chriſtiani voluiſſent, lucrum ex iis facere poſſemus; nam ſi reliquis immiſcuiſſemus, qui vellet redimere, futurum neminem. Præſcripſi etiam, ut ipſe in foſſa maneret, dum eadem ego illi oſſa tradidiſſem. Hæc ita uti fuerant a me inſtituta, facile fuit perficere, propterea quod, cum foſſa male oleret, ab ea Mandarinus abſtinuit, licuitque cuſtodi omnia facere, quæ imperaveram. Ubi cremata fuerunt feretra, collegi ego oſſa primum *magni corporis* (nam ita Alcoberum, quod maxime erat corpulentus, vocabant): tum cuſtodi tradidi, qui admonitus a me cujus eſſent, media in foſſa collocavit: poſt ejus, qui fuerat in Min-Hienſi carcere (Royi); hæc cuſtodi præcepi, ut dextrorſus poneret; ac illius denique, qui ſocius *magni corporis* fuerat (erat is Diazius) eaque ſunt, meo juſſu, poſita ſiniſtror-

ſtrorſus. His addebat lictor, habuiſſe ſe in animo multis ante diebus de tota re certiores chriſtianos quoſdam facere; neque tamen feciſſe, propterea quod neſciret, quemadmodum eſſent ii animis ad eam rem comparati. Erant vero hi chriſtiani, quorum domi latebat Johannes a S.Maria. Hæc ubi ex Paulo Johannes cognovit, non eſſe continuo his, quæ lictor narraſſet, fidem habendam exiſtimavit, certiuſque ea de re cognoſci oportere ſtatuit. Itaque eidem Paulo mandavit, ut eaſdem res ex cuſtode ipſo agri Chin-Kun-Siano diligenter percuntaretur. Quod cum Paulus feciſſet, eademque omnino ex cuſtode accepiſſet, quæ antea ex lictore audierat; Johannes jam certa rei veritate cognita, ſummo gaudio, ſummaque fiducia animatus, die VI. idus decembres, una cum ſociis tribus, quibuſcum, quemadmodum ſupra diximus, ad agrum occidentalem profectus fuerat, domum cuſtodis adiit, ibique ſe ad octavam a meridie horam continuit. Quo tempore Johannes ipſe, chriſtianique, & lictor, ac cuſtos, fratreſque cuſtodis duo, domo egreſſi in orientalem agrum contendere inſtituerunt. Eſt proximum ei loco Bonziorum templum. Itaque, ne hi poſſent animadvertere, e via diverterunt, qua iri conſuerat, & in quam erat aſpectus ex portis templi; perque collem, qui

qui ſurgit prope eundem agrum, perrexerunt. Eo cum occulti veniſſent, tum fidenter lumen accendunt, & ſcala demiſſa, in foſſam deſcendunt. Heic jam oſſa martyrum inveniunt, ſeorſim ab oſſibus ethnicorum, diſtinctis locis poſita, ita uti lictor, & cuſtos narraverant; cognitaſque reliquias corporum, quas quæſitum venerant, continuo ſingulos in ſacculos immittunt. Re perfecta, domum reverterunt, tanta uſi itineris facilitate, ut neque militum, neque exploratorum quemquam offenderint, qui in cuſtodiam civitatis ſolent noctu frequentes incedere. Domum reverſi oſſa a cineribus cum honore ſeparare, & ſeparata, in vaſa ſex cretacea colligere; quæ poſtea vaſa humi ſepelierunt eodem in loco, ubi reliquiæ fuerant Serrani infoſſæ, expectaturi dum Macaum, & Manilam commodum tranſferendi facultas fieret. His adminiſtratis rebus, cognitum eſt, Pro-Regem habuiſſe in animo impedire, ne colligendi copia chriſtianis relinqueretur. Nam ſcribæ ſuo mandaverat, ut extrahi oſſa Europæorum ex foſſa, inque mare projici curaret. Sed ſcriba, quum eodem in loco ſepulta Europæorum oſſa fuiſſe ſciret, in quo Sinenſium, confuſa eſſe utraque, atque una permixta, reſpondit, neque fieri omnino; quod Pro-Rex vellet, poſſe. Nimirum factum id eſt divino prorſus conſilio;

lio ; neque enim ferebat Deus deſtitui juſtis honoribus corpora ſuorum martyrum.

De chriſtianis exulibus in Tartariam miſſis.

CIX. His deſcriptis rebus, quæ ad fortunatam martyrum mortem pertinent, piumque chriſtianorum ſtudium, quo de acquirendis eorumdem reliquiis non minus diligenter, quam feliciter laborarunt:non ſunt jam ſilentio prætermittenda, quæ chriſtianos eos ſpectant, quos fuiſſe in exilium pulſos ſupra eſt demonſtratum: quoſque eorumdem martyrum, & filios, quod eorum opera veram religionem ſuſceperint, ſuſceptamque fortiſſime retinuerint, & ſocios dicere poſſumus, quoniam una cum illis & ipſi capti afflictique, quidvis perpeti, quam a chriſtianiſmo deſciſcere, maluerunt. Nam etſi pleraque mala ante magiſtrorum triumphum ſuſtinuerunt; nos tamen, cum, quo quidque tempore pertulerint, ignoremus, hunc maxime locum idoneum exiſtimavimus, in quo omnia deſcriberemus; maxime vero, quod per id tempus, nimirum a. d. kal. Decembres ſcripta epiſtola eſt, qua omnino ex epiſtola de rebus illorum cognovimus.

Exules viri duo, feminæque itẽ duæ in itinere moriuntur. Joſephus ſuperſtes, ne Thaddæi filius in exilium du-

CX. Ergo Focheo profecti chriſtiani tres, Lucas, Thaddæus, Joſephus, priorumque duorum uxores Thecla, & Paula, & infans unus, quemadmodum ſupra dixeramus, per Xan-tungenſem, ſeu

Chan-

Chan-tongenſem provinciam, ut erat iter Pe-Kingum verſus, tranſierunt: graviſſimo autem per id tempus peſtilenti morbo incolæ conflictabantur, magnoque numero interibant. Hunc in morbum Lucas, Thaddæus, ambæque mulieres inciderunt. Quibu s etſi Chin-Joſeph, prout erat medicinæ peritiſſimus, omni ſtudio, & diligentia præſto eſſet, nihilque prætermitteret pro ſua in eos ſingulari pietate, quod ad levandam, reſtituendamque valetudinem pertineret; vis tamen tanta fuit morbi, ut omnes conatus fefellerit, hominesque ad mortem omnes adegerit; qua morte (nam pie putandum eſt) beatiorem vitam ſint conſequuti, atque ab exilio in patriam, cujus ſolius ſingulari ſtudio tenebantur, demigrarint. Itaque ſua ipſi virtute animati, confirmatique Joſephi hortationibus, ſubjicientes ſe penitus divinæ voluntati, libentiſſime obierunt. Paula Thaddæi uxor, ubi tres ex ſociis mortuos vidit, quum intelligeret ſibi etiam prope inſtare ſupremum diem, filium annorum ſex, quem hactenus ſecum perpetuo duxerat, Joſepho tradidit, & majorem in modum commendavit. Is pueri curatione humaniſſime ſuſcepta, mortua Paula, Pe-Kingum ire contendit. Eo ubi venit, magnam retulit ex chriſtianorum pietate partem commodorum. Namque horum opera impetrata homi-

catur, impetrat; ipſe Pe-Kingi aliquandiu moratus, mox in Tartariam proficiſcitur.

homini facultas eſt manendi in carceribus ſine vinculis, permiſſus chriſtianis ad eum aditus, inviſendi cauſſa; eidem copia facta adeundi cujuſdam viri Sinenſis domum, cibique apud eum capiundi; Pœnitentiæ, atque Euchariſtiæ ſacra (nam multo magis cum ipſe, tum chriſtiani reliqui de confirmando animo, quam de recreando corpore laborabant) adminiſtrata. Quo tempore miniſtro ſacrorum virtus Joſephi ſingularis magnam movit admirationem. Filius vero, quem Vuang-Thaddæus moriens reliquerat, parentibus in itinere orbatus, etſi multæ erant impetrandi difficultates, tamen impetratum eſt, ut ne in exilium duceretur. Itaque traditus eſt matris ſobrino cuidam, a quo in Fo-Kienam Provinciam reduceretur. Joſepho autem Pe-Kingenſes chriſtiani pecunia etiam ſubvenerunt; quos inter eximia fuit, & incredibilis chriſtiani cujuſdam pauperis munificentia, qui cum in eum, dum ad tribunal adduceretur, incidiſſet, chriſtianumque eſſe audiſſet, miſeratione in eum tanta eſt affectus, ut exiguas ſinicas monetas tres donaret, quas, quoniam mendicando victitabat, fortaſſe ſolas habebat. Denique Joſepho Pe-Kingo, ubi tanta chriſtianorum liberalitate, & beneficentia erat uſus, proficiſcendum fuit in Tartariam, quemadmodum conſtitutum decre-

creto Imperatoris fuerat; ubi multa eum incommoda, ærumnæque manebant; quarum tamen metu ille ne commoveri quidem ſignificabat ſe, contemnereque, propterea quod exilio locus dictus ſibi eſſet Xan-hai-quan, quo in loco & conſuetudine chriſtianorum, nam ſunt ibi chriſtiani multi, & myſteriorum frequentia, miniſtro ſacrorum Sacerdote uno, qui crebro ſoleret ea loca inviſere, futuram ſibi utendi facultatem proſpiciebat.

CXI. Haud multo poſt martyrum mortem, quo antea Paulus Yuenus, qui res eorumdem martyrum tanta diligentia, fideque curaverat, divinitus auctus fuerat maximo beneficio, idem tota ejus domus accepit. Nam kal. decembribus filius illius natu major, cum annos ageret XXXI., cujus fideli opera in omni officio erga martyres pater perpetuo uſus fuerat; aliuſque annorum XXV., ab Johanne a S. Maria, ſumto alter Joſephi, alter Johannis nomine, noſtris myſteriis ſunt initiati. Sunt etiam initiati baptiſmo Chin-Anna annos nata XLVI, Xin-Maria an. XIX., & Chin-Petrus an. XXV. Is in oppido Fo-chinga erat natus; cumque interfuiſſet martyrio Venerabilis Mauricaſtrenſis Epiſcopi, mox domum reverſus ſimulacra deorum, quæ habebat, omnia confregerat. Tandem VII. kal. januar. conſecrati baptiſmo ſunt ab eodem Johanne

Filii Chin. Pauli-Vi-Yueni baptiſmo conſecrantur.

Chin-

Chin-Vincentius Pauli filius natu minor annor. XX., Lau-Thomas an. XXVI. & infantula an. IV., quæ Chin-Irene appellata eſt. Tali ratione Deus O. M., quæ maxima ſua erga homines misericordia per martyrium, collectaſque reliquias Venerabilis Epiſcopi Petri Martyris Sanſii inchoari voluerat, eadem Johannis a S. Maria opera perfici, complerique voluit.

Mandarini de Antonii filio, deque Johanne a S. Maria Dominicanis diligenter quærunt. Hujus hoſpes Julianus captus, atque in judicium adductus alapis cæditur;

CXII. Dum his rebus augebatur res chriſtiana, noſtriſque myſteriis ſingulari ſtudio plerique alii initiari ſe flagitabant; contra hoſtes chriſtiani nominis inſenſiſſimi nihil prætermittebant, quin eam, ſi poſſent, funditus profligarent. Ergo delata fuerant Chang-cheum mandata Pro-Regis ad Mandarinos, ut, quod Imperator juſſerat, diligenter conquirerent, revera ne Dominicanorum inſtitutum Manilæ Nien-linus ſuſcepiſſet. Itaque Mandarini cum ſua ipſi ſponte, tum Pro-Regis juſſu ad exitium chriſtianorum animati, compluribus inſtitutis quæſtionibus, rem explorare cœperunt; neque id ſolum, quod fuerant juſſi, ſed etiam de Johanne a S. Maria ſtudioſe inveſtigare, num veniſſet in Sinam, ibique maneret. Quem cum apud chriſtianum quemdam Chin-Julianum, qui nuper Manila venerat, latere arbitrarentur, domum hujus aggrediuntur. Sed factum di-

divina providentia eſt, nihil ut rei in ea domo invenirent, ex quo ſeu de Johannis adventu, ſeu de ſuſcepto a Nien-lino inſtituto, qui in Ordine Petrus appellabatur, cognoſcerent. Verum deprehenſa cruce una, quod ſatis erat apertum chriſtianiſmi indicium, comprehenſus Julianus eſt, raptuſque in tribunalia ad quæſtionem. Ibi cum juſſu judicum crebris alapis cæderetur, eo conſilio, ut ab eo, quæ vellent, extorquerent; tanta uſus eſt fortitudine, ut tormenta perferre maluerit, quam aut fallere mendacio judices, aut ſacerdotes prodere. Itaque interrogatus, ubinam eſſet Sacerdos, qui Manila diſceſſerat, ita reſpondit: ſcio equidem navi advectum ſacerdotem quemdam fuiſſe; at is in Sina non conſtitit, nam eadem navi revertit Manilam. Neque erat id falſum. Erat enim ſacerdos, quem Julianus ajebat, ille, qui in navi *Capellani*, ut vocant, munere fungebatur, iſque revera cum eadem navi reverterat. Tum de Nien-lino cum judices ex eo quærerent, novi ego, inquit, Manilæ Nien quemdam, qui textorem ſudariorum agit. Tali modo cum malum ingenium judicum Julianus ſua prudentia eluſiſſet, quod ita facto eſſe opus arbitrabatur; poſt, ubi res majores ſpiritus poſtulare viſa eſt, apertiſſimis eſt uſus reſponſionibus, rogatuſ-

gatuſque ſacras imagines conculcare, facturum ſe umquam, etiamſi foret ſervanda conſtantia vitæ impendio, fortiter, ſtrenueque negavit.

Ethnicus quidam ob eandē rem in quæſtionem vocatur, ſed ex eo Mandarini nihil extorquere poſſunt. Antonius Focheum in carceres miſſus ſæpe interrogatur; tum propinqui illius; ac deniq; filius comprehenduntur. Antonius invicta animi fortitudine in ſententia perſeverat. Ejus virtutes deſcribuntur.

CXIII. Mandarini, quum extorquere ab Juliano nihil potuiſſent, ethnicum hominem quæſtioni ſubjecerunt, cui erat nomen Puan-Peng-Kua, qui captus una cum Nien-Antonio fuerat, eoque nomine accuſatus, quod ſubſidia, quæ Sacerdotibus Manila miſſa fuiſſent, in Emuyenſi portu e navi extraxiſſet, recepiſſetque. Qui etſi ethnicus erat, tamen fide, & conſtantia Juliano non ceſſit, neque adduci umquam potuit, ut de duobus Dominicanis confiteretur. Quinimmo cum interrogaretur ab Mandarinis, ubinam loci ſacerdos ille ageret, qui navi S. Andreæ advectus fuiſſet, atque in Sina remanſiſſet; inſtituit magno animo, declinato mendacio, ſuſpicionem dimovere. Itaque quiſnam, ajebat, ſacerdos e navi ſe, quaſi volatu, potuit proripere, ſi Mandarinus Hay-Longenſis & nautas, & peregrinos, ubi primum e navi deſcenderunt, ſingulos recenſuit, idemque, cum iterum navim conſcenderent, reverſuros Manilam omnes numeravit? Nimirum reticebat, Johannem, antequam in portum Emuyenſem veniſſet navis, ab ea deſcendiſſe. Neque ſua ipſe diligentia, & fide contentus, qua-

per

per quæſtionem judices de ſacerdotibus celaviſſet, chriſtianum præterea neſcio quem hortari, monereque cœpit, forti ut animo eſſet, & conſtantiæ, quod ipſe modo dediſſet, exemplum imitaretur; neu metu tormentorum vinci ſe pateretur, malletque mori, quam novi Sacerdotis Dominicani adventum prodere. Atque ipſe quidem Puan-Peng-Kua, quam primum oſtendit in chriſtianam religionem, chriſtianoſque homines benevolentiam, eamdem poſtea neque vinculis perterrefactus, neque gravibus impendiis commotus, quæ per tribunalia facere cogebatur, perpetuo retinuit. Mandarini, etſi duobus hiſce quæſtionibus induci poſſe videbantur, ut inquiſitione deſiſterent; tamen ſecus accidit; nam Nien-Antonium Fo-cheum mittendum putarunt, ubi in carceres prætorios contruſus eſt, redintegratæque ſæpe quæſtiones, crebraque de eo judicia inſtituta. Die IV. kal. januar. initio quæſtionum facto, primum judices tentare chriſtianam hominis conſtantiam, petereque, velletne jam dimittere chriſtianiſmum, ſacraſque imagines conculcare. Cum ille ſe omnino poſtulatis hujuſmodi ſatisfacturum negaſſet, tum judices interrogare, quot habeat filios, quamque teneant rationem vitæ. His Antonius percuntantibus ita reſpondit, ut neque

mendacium diceret, & inſtitutum Nien-lini filii conſtanter celaret. Igitur Pro-Rex, quod neque ex profeſſionibus teſtium, neque ex confeſſione Antonii invenire poterat, quibus argumentis Huo-Guan-Kie accuſatio confirmaretur, filium Nien-Antonii majorem Auguſtinum Chang-chei comprehendi, Fo-cheumque abduci juſſit. Sed hunc cum Mandarini capere nequiviſſent, quod commodum inde ſe proripuerat, ſoceruin ejus, patruoſque duos, & Raymundum Chay-Cua quemdam chriſtianum intercipiunt, omneſque vicenis in ſingula bidua verberibus condemnant. His rebus cognitis Auguſtinus, tot malis ſuos premi non tulit, propterea quod ipſe abeſſet; Chang-cheumque revertit. Ibi confeſtim comprehenſus, ac denique VI kal. martias anno MDCCXLIX. Fo cheum ductus eſt: Erat autem cognitum hactenus viri cujuſdam, qui magiſtratu fungatur, domo eum pro carcere incluſum detineri, & quantum quidem conjici ex quæſtionibus poterat, non futurum admodum grave malum, quod ſibi metueret; omnem enim ſeveritatem in Antonium reſervari, de quo nondum eſſent abſolutæ quæſtiones. Neque vero aut recens Antonio eſt ſtudium religionis, aut nova in perferendis tormentis animi fortitudo. Nam ejus domus ſedes, hoſpitiumque ſacerdotum chri-

chriſtianorum perpetuo fuit : ipſeque propagandæ religioni diligenter ſerviens, effecit ſua opera, ut ad Chriſti fidem homines plerique adulti converterentur, infanteſque plures quam mille, ſæpe occaſionem nactus, quod medicus erat, quos certo noviſſet proxime morituros, ſuis ipſe manibus baptizavit. Anno MDCCXXV. accuſatus, quod Johannem a Cruce Dominicanum, qui per id tempus in Sina verſabatur, hoſpitio excepiſſet, ejuſque ſtuderet partibus, captus Chang-chei fuerat XI. kal. novemb. ductuſque Fo-cheum una cum eodem ſacerdote, ut a provinciæ Pro-Rege, cauſſa cognita, pœna decerneretur. Quo tempore ab uxore, a filiis, a matre, quæ gravi erat ætate, ita diſceſſit, ut neque horum lacrimæ, neque malorum metus, quæ impendere jam iis perſpiciebat, animi ejus virtutem imminuerint. Quinimmo ex maximis calamitatibus majores ſibi ſpiritus ſumens, ab Franciſco Saënzio Dominicano, quocum una in carcere detinebatur, ut ſe in tertium Ordinem Prædicatorum cooptaret, flagitavit, ſummaque ſuæ virtutis admiratione in ipſo Saënzio commota, impetravit. Pertulit item invicta patientia triginta verbera, quibus, veſtibus nudatus, acuta arundine cæſus eſt; inflictaſque bubalinis coriis viginti alapas, & tor-

mentum ad talos ſexies, quo acerbiſſimo quæſtionis genere adigere hominem nitebantur, ut, ſpe quæſtus Europæos ſacerdotes venire in Sinam, fateretur. Denique in Tartariam perpetuo exulatum miſſus, quod exilium plerique morte ipſa gravius exiſtimant, ne commoveri quidem eſt viſus. Poſt cum Imperium Sinarum is, qui nunc obtinet, Kien-Lung ſucceſſione adeptus eſſet, in patriam reditionis facultate impetrata, eamdem vitæ rationem, quam antea ſuſceperat, conſtanter retinuit, ut nihil omnino de priſtino ſtudio remitteret; neque perterritus tot, tantarumque pœnarum acerbitate, quibus, quod noſtros juviſſet, damnatus fuerat, filium ſuum ipſum Manilam miſit, noſtriſque tradidit in diſciplinam, ut liberalitate, & munificentia Catholici Regis altus, doctuſque, Dominicanorum poſtea inſtituto ſuſcepto, dederet ſe curandæ ſaluti hominum ſempiternæ. Atque hæc quidem cauſſa fuit, quamobrem ethnici ita, uti dictum eſt ſupra, rurſus affligendum, cruciandumque hominem arbitrarentur.

Ethnici Virgines Dominicanas cogũt nubere. Ex his una quidvis perpeti potius, quam in matrimonii iure, conſtituit.

CXIV. Jamvero Magiſtratus, quibus certum erat nihil prætermittere, quod ad exterminandam chriſtianam religionem conferret, ad feminas, quas tertium Prædicatorum Ordinem ſuſcepiſſe, & virginitatem Chriſto conſecraſſe ſuam dixe-

dixeramus, furorem convertendum putarunt, eaſque adigere ad connubia ethnicorum ſtatuerunt, parentibus, cognatiſque, ni dicto audientes fuiſſent, graviſſimis conſtitutis pœnis. Itaque, ut eſt ab Johanne a S. Maria nunciatum, decretum a Mandarinis eſt factum, quo magnis minis feminæ Dominicanæ omnes, quacumque ætate eſſent, ad eos conferre ſe jubebantur, nimirum eo conſilio, ut, dimiſſis quæ ætate eſſent graviori, juniores nubere cogerentur. Virgines his rebus cognitis, quæ juvenes erant, incenſæ omnes ſtudio ſervandæ virginitatis, continuo variis artibus uſæ, lineamenta, formamque mutare, ut ætate provectiore apparerent, conatæ ſunt. Id etſi nonnullis accidit, minus tamen aliis evenit, ex quibus quatuor coactæ ſunt nubere. Ac fuit harum Virginum una, quæ Agnes appellabatur, annumque agebat quintum ac trigeſimum, tanta fortitudine, ut, quamvis Mandarini juberent, & parentes cogerent, tamen quid is perpeti ſatius duxerit, quam alteri ſe ſponſo tradere, quum Chriſto (nam ita ajebat) jamdiu nupſiſſet. Quam cum parentes invitam ethnico viro ſpopondiſſent, domumque illius vi induxiſſent, ipſe ethnicus renuentem, atque horrore quaſi extra ſe raptam, manibus, pedibuſque ligari fecit; eamque verbis, &

ſermone, quibus verbis integritatem animi præſeferebat, repugnantem, tamen vitiavit. Ipſa, ubi vinculis ſoluta eſt, quaſi inſana dolore, quem animo ex ea re maximum ceperat, ethnicum conviciis inſectata, linteiſque thalami, a quo tantopere abhorrebat, forcipe in fruſtra conciſis, quindecies e domo aufugit. Quo cum vi perpetuo reduceretur, tandem minatur ædes ſe igni incenſuram, magnamque daturam calamitatem. Quibus minis ethnicus perterrefactus, veritus, ne rem exequeretur, domo pro inſana ejecit. Itaque Agnes ad parentes revertit; ab hiſque ſæpe rejecta, quod jam ut alienam habebant, ſæpius rediens, atque ad paternas ædes perpetuo confugiens, vicit ſua conſtantia parentum ſeveritatem, obtinuitque, ut liceret jam ſibi apud eos liberæ manere. Qua re vehementer lætata, gratias cæleſti Sponſo, quas potuit, maximas egit, cui, ipſius ope, atque auxilio, ſervaſſe ſe animo integerrime fidem exiſtimabat.

Matthias Fu Siamenſis ſacerdos moritur.

CXV. Hoc eodem anno (nam ante ne hos eventus, de quibus proxime diximus, an poſt, incertum eſt) Fo-Kienſes chriſtiani ſummo præſidio, Johannes vero a S. Maria præcipuo adjumento, mortuo Matthia Fu, ſunt deſtituti. Quanta is fuerit in chriſtianos tot ærumnis, calamitatibuſque exagitatos caritate,

tate, quantoque imprimis erga martyres ſtudio, & pietate; qua fortitudine, qua opera, quibus laboribus propagare religionem contenderit, cum ex his, quæ ſæpius in hoc Commentario de eo demonſtravimus, tum ex litteris Sinenſium ſacerdotum omnium cognoſcitur, qui ejus laudandi, celebrandique finem nullum faciunt. Attulit hujus mors omnibus, ac Johanni imprimis ſummum dolorem; qui Macaum, datis prid. kal. junias litteris, id nuncium miſit. Deceſſit Fo-chei die v. kal. junias, magnis relictis, præclariſſimiſque ſanctitatis argumentis; eritque ejus *memoria* perpetuo *pretioſa* univerſo Ordini Prædicatorum; atque *in conſpectu Domini*, quemadmodum ſperare licet, *in æterna benedictione*.

Ethnici complures chriſtianæ religioni nomen dant: Chin-Paulus VI-Yuenus ſacerdotes ſtudiose adjuvat.

CXVI. Interea dum tot anguſtiis premuntur in iis regionibus chriſtiani, omnique conatu ethnici adducere in contemtum, & contumeliam, profligareque ſanctiſſimam Chriſti religionem contendunt; contra Dei O. M. providentia, & pietate crebro contingit, ut, aucto numero chriſtianorum, magnæ martyribus fiant, qui in ea re ſuam operam conſumſerunt, gloriæ acceſſiones. Nam carceris cuſtos, quo in carcere Serranus fuerat, totaque ejus familia, reuſque capitis quidam, qui in carcere una cum Royo manſerat, martyrum hortationibus in-

 ducti,

ducti, tandem, deorum ſuperſtitione relicta, Chriſto ſuam fidem obſtrinxerunt. Hæc nos ex Johannis a S. Maria litteris cognovimus, quas ad P. Guglielmium Ordinis Clericorum Regularium Sacræ Congregationis de Propaganda Fide in urbe Macao Procuratorem dedit. Conſtantia item, & pietas celeberrimi viri Pauli VI-Yueni, cujus ad ſanitatem converſio ſanguini Mauricaſtrenſis Epiſcopi accepta referenda eſt, adeo inſignis eſt facta, ut laboribus non contentus, quibus, uti ſupra eſt demonſtratum, plurimis, aſſiduiſque functus eſt, jam Macaum etiam commeet (quemadmodum ex ejuſdem Guglielmii litteris ad diem prid. kal. januar. anno MDCCL. datis accepimus) ſubſidia inde ſacerdotum ſupportaturus, in tot ſe diſcrimina conjiciens, quot difficillimo muneri circumſtare neceſſe eſt, rebus adeo afflictis, atque impeditis.

Antonius-Nienus in exilium pellitur.

CXVII. At Magiſtratus Sinenſes, oculos ſua ipſi voluntate avertentes ab radiis lucidiſſimis Evangelicæ veritatis, nil in chriſtianis, niſi improbitatem, & ſcelus, videre ſibi videntur. Quorum ſententia vir fortiſſimus Antonius Nienus, poſt diuturnas quæſtiones, & ſqualorem carceris, cruciatuſque innumerabiles, exilio damnatus, idibus novembr. ejuſdem anni in Tartariam profectus eſt.

At-

Atque hic quidem, hactenus quoad cognovimus, ſtatus eſt, in quem poſtrema acerbiſſima tempeſtate in Fo-Kiena provincia deducta res chriſtiana fuit: hæ anguſtiæ, in quas Sacerdos Dominicanus conjectus, quem unicum in Sinam, poſt contruſos in carcerem martyres, mittere provincia Philippinarum potuit. Neque vero, quod ei pericula metuamus, moleſte id ferimus: quin potius juſto perfundimur gaudio, opemque ei divinam imploramus, ut pro dignitate ſuo munere fungi poſſit. Denique Ordo Prædicatorum, animo demiſſo, atque humili, ſupplex Deum laudat Optimum, atque Maximum, eique gratias & agit, & habet maximas, quod immortali beneficio, brevi quatuor annorum ſpatio, ſeptem ex filiis ſuis martyrii gloria ornaverit, quorum in Tunquinenſi Regno duo, in Imperio Sinenſi quinque, vitam pro Chriſto, ſanguinemque profuderunt: eumque precatur, orat, atque implorat, reliquis ut filiis ſuis omnibus ſpiritus addat, ut imitati majorum fortitudinem, fratrumque exemplis præclariſſimis incitati, pari virtute, diligentia, & pietate inflammentur, ac pro inſtituti ſui gravitate in extremas quaſque, ac remotiſſimas orbis partes ſanctiſſimum Chriſti nomen, veramque religionem inferre curent.

PRO-

PROTESTATIO.

DEcretis ſummorum Pontificum obtemperans, teſtatur qui brevem hunc commentarium deſcripſit, ubi quinque hos Dei ſervos vocabulo martyrum, aliiſque ejuſmodi nominibus appellavit, eo ſe conſilio appellaſſe, non ut Apoſtolicæ Sedis judicium anteverteret, ad quam ex integro res ipſa ſpectat, neque ut cultum illis quaſi martyribus, aut ſanctis conciliaret; verum ut recenſeret res præclare ab iis geſtas, ea ratione, qua privatis Scriptoribus licet; atque ita plane, ut eſt ab Sanctiſſimo Domino Noſtro BENEDICTO XIV. explicatum in oratione, quam de eorum morte ad S. R E. Cardinales in Conſiſtorio habuit, quam hic deſcribendam putavimus.

ALLO-

Digitized by Google

ALLOCUTIO
Sm̃i Dñi Noſtri
BENEDICTI PP. XIV.
Habita in Conſiſtorio ſecreto die 16. *Septembris* 1748.

DE PRETIOSA MORTE
PETRI
MARTYRIS

Ex Ordine Prædicatorum , Epiſcopi Mauricaſtrenſis, Vicarii Apoſtolici Provinciæ Fokienſis in Regno Sinenſi .

VENERABILES FRATRES .

Conſentaneum magnopere arbitramur , ſi ex hoc loco Vobis exponamus ea , quibus Sancta Catholica religio magna cum laude prædicatur . Itaque notum facimus Vobis , accepiſſe ex litteris , quæ nuper ex Sinenſi regno ad Nos pervenerunt , Epiſcopum Mau-

Mauricaſtrenſem Vicarium Apoſtolicum Provinciæ Fo-Kien, Petrum Martyrem nuncupatum, ex Ordine Prædicatorum, pro Fidei Chriſtianæ defenſione vitam amiſiſſe; qui propterea, ſi veteri Eccleſiæ vocabulo uti velimus, *Martyr conſummatus* appellari poteſt. Significatum eſt iiſdem litteris, alium ejuſdem Ordinis virum Religioſum, & ejuſdem Epiſcopi Coadjutorem deſignatum, una cum tribus aliis ex ipſa eadem Familia Sancti Dominici incluſum carceribus detineri, inuſtaſque fronti ſingulorum Sinenſes notas, quibus rei mortis indicantur: qui ſane omnes pro vetuſta Eccleſiæ loquendi ratione, *Martyres deſignati* vocari poſſunt.

Ubi epiſtolam in manus ſumpſi, eamque legi ſæpius, ac redundantem in ea gratiam ſpiritus perſpexi; mihi videbar priſcis temporibus verſari, cum florerent Eccleſiæ Dei. His verbis ſcripſit Sanctus Baſilius (*a*) ad Aſcolium Epiſcopum Theſſalonicenſem, qui Martyrium recenſuerat, quod plures Chriſtiani a Barbaris ultra Danubium degentibus conſtanti animo pertulerant: iiſdem Nos verbis utimur; & rei, quam expoſituri ſumus, libenter accommodamus. Porro res ita ſe habuit.

Cum graviſſima in Provincia Fo-Kien

(*a*) *Epiſt. 164. Edit. Pariſien.*

Kien contra chriſtianos tempeſtas excitata fuiſſet, ob quam territi percuſſique plurimi a Catholica Fide miſere deſciverunt, Mauricaſtrenſis Epiſcopus, qui Vicarii Apoſtolici munere illic fungebatur, latendum ſibi cenſuit in privatis ædibus, & a violento illo turbine paulisper declinandum. Sed imminentem ſibi ruinam pertimeſcente hoſpitii Domino, cum Epiſcopum diutius tueri latebris domus ſuæ recuſaret, vix ipſe in lucem prodiit, captus fuit, & in carcerem detruſus, ex quo tamen Chriſtianam Fidem verbis, & exemplo, quoad potuit, prædicabat. Quinimmo ante Judicem conſtitutus, ipſi libera voce denunciavit, futurum aliud in fine Mundi judicium, ubi vitæ anteactæ rationes exigantur, & pro meritorum conditione præmia, vel ſupplicia decernantur æterna. Quamobrem conviciis & injuriis primum oneratus, deinde toto vultu ob iteratos colaphos contuſo, ac liventi, tandem capitis reus iniqui Judicis ſententia declaratur. Illam Epiſcopus æquo animo libenter excepit, & Sacramentis expiari magno ſtudio poſtulavit. At, licet quidam Sacerdos, qui ſumma fide, & amore Epiſcopum ſuum proſequebatur, nihil intentatum reliquerit, ut Euchariſtiæ Sacramentum ad ipſum deferret, vani tamen illius conatus irritique ceſſerunt. Poſtremo, cum dies illuxiſſet, qua

qua capite plecti debebat Epiſcopus, carcere eductus, & magna ſatellitum turba ſtipatus, ad ſupplicii locum proceſſit, quem Gentilium multitudo, & non exiguus Chriſtianorum numerus ſequebantur. Collo ſuſpenſam gerebat tabellam, cui mortis cauſa ſcripta erat, videlicet, quod manu carnificis caput illi obtruncandum eſſet, ut hujuſmodi ſupplicio reliquis exemplo eſſet, eo quod ſuis mendaciis, uti ferebatur, plurimos decepiſſet. Incredibile eſt, quam eximiam virtutem, animique magnitudinem præſeferret, cum ad mortem ſubeundam duceretur. Curis omnibus abjectis, aſſiduas in itinere preces Deo fundebat; & quo poterat maximo ſtudio ſe ipſum commendabat. Cum perveniſſet in locum ſupplicii, juſſus a carnifice, ut in genua provolveretur, dicto paruit, & ſolum ab illo tantum temporis ſpatium exoravit, donec cœptas jam preces abſolveret. Quibus peractis, carnificem ipſemet admonuit, ut rem ſuam perficeret, qui vibrato gladio caput ab humeris ipſi præcidit.

Gentiles ipſi virtutem tam ſingularem admirati ſunt, cruentoque ſpectaculo ſe commotos ac perculſos magnopere oſtenderunt; Chriſtiani vero mortem Paſtoris ſui lacrimis ac mœrore proſecuti ſunt; ita tamen ut animum non deſponderint, ſed corpus decenter efferentes,

co

eo quidem loco prius condiderint, quo rei homines ſepeliri conſueverunt: ſed paulo poſt in Cœmeterium Fidelium idem corpus deferentes, ſuæque dignitatis inſignibus exornantes, decenti loco illud poſuerunt. Cum id fieret, Chriſtiani pietate ac religione ducti, particulas aliquas, præſertim veſtium, quæ ſanguine aſperſæ fuerant ſibi comparantes, in varias etiam partes miſerunt, eo fortaſſe conſilio, ac voluntate, ut publicæ venerationi exponantur. Cum hujuſmodi Martyrii fama longe, lateque pervagaretur, Pechini Epiſcopus pro gratiarum actione canticum *Te Deum* univerſis ſuæ Ditionis Eccleſiis edixit. Eadem celebritas peracta fuit ab Epiſcopo Amacaumenſi, cui Epiſcopus Ecrinenſis Vicarius Apoſtolicus Provinciæ Yunnamenſis, Gubernator Luſitanus cum Senatu, & multa Regularium frequentia præſentes interfuerunt. Inſuper tota Civitas triduo ſub veſperam, funalibus accenſis, hilaritatem ſuam teſtata eſt.

Si hæc ita ſe habeant, quemadmodum litteris ſuis commendavit Sacerdos ſecularis, vir probus, atque honeſtus, qui non ſolum omnia, quæ ſuperius commemoravimus, accurate ac diligenter deſcripſit; ſed plura ipſe oculis ſuis perſpexit, qui etiam, uti jam dictum eſt, captivum Epiſcopum, & morti proximum

Eucha-

Euchariſtia recreare conatus eſt; ſi, inquam, res ita ſe habeant, prout novis, aliiſque recenter acceptis monumentis confirmantur, Martyrium, & cauſa Martyrii, cum tempus poſtulaverit, facili negotio oſtendentur. Nam facile conſtabit, Tyrannum adductum fuiſſe odio in Catholicam Religionem, ut Epiſcopum reum mortis pronunciaret: argumento eſt tabella, quæ pendebat ipſius collo, & mortis cauſam inſcriptam præferebat; argumento eſt ſententia mortis a Tyranno prolata, in qua Epiſcopus obtruncandus carnifici traditur, eoquod hominum multitudinem perverſa religione ſeduxerit; argumento pariter erunt infelices illi, qui a Fide Catholica deficientes, ab omni diſcrimine immunes evaſerunt. Poſtremo accedit, quod furente tempeſtate illa perſecutionis, & alias quoque Provincias pervadente, nempe Xenſenſem, & Xanſenſem, quæ Portimenſi Epiſcopo Vicario Apoſtolico ſubjiciuntur, illud compertum, & exploratum Nobis eſt, Sacras Chriſtianorum Ædes in illis locis dirutas, & ſolo æquatas fuiſſe, ita ut ipſe Epiſcopus, ſi fieri poſſit, Amacaum confugere cogitaverit.

Porro Epiſcopum pro Catholicæ Fidei amore ſubiiſſe mortem, & nihil omnino eorum ipſi defuiſſe, quæ ad id probandum requiruntur, apertiſſime quoque demon-

monſtrabitur. Quippe in ea tabula, quam paulo ante indicavimus, nomine *ſeductoris* appellatur, eo quod plurimorum tenebras Evangelii luce depulerit, eoſque ad Chriſtianam Fidem converterit. Siquidem amantiſſimumRedemptorem noſtrum *Seductoris* quoque nomine Judæi nuncuparunt, quod ipſe libenter tulit, ac permiſit, ut ſuo exemplo voluptatem, ac lætitiam perciperent famuli ſui, quos eodem titulo vocitandos proſpiciebat. Inſuper mortis ſententiam Epiſcopus libenter amplexus eſt; conatus omnes impendit, ut pie, ſanctèque curſum ſuum conſummaret; imminentem jam corporis ſui diſſolutionem, uti Martyrem decebat, forti animo adſpexit, & uſque ad finem in hac virtute perſeveravit. Equidem initio furentis procellæ lucem publicam devitans, ſe latentem continuit; verum non timori, vel animi imbecillitati, ſed chriſtianæ prudentiæ illud eſt tribuendum. Nam, prætermiſſis exemplis, quæ plura a Scriptoribus Eccleſiaſticis recenſentur, Cleri Romani judicium huic rei maxime ſuffragatur; cum enim Sanctus Cyprianus Carthaginenſis Epiſcopus ad illum litteras dediſſet, quibus nunciabat ab Eccleſia ſua paulum ſe receſſiſſe dum tyrannorum perſecutio in Chriſtianos furentiſſime debaccharetur, Romanus Clerus magnopere probavit, quod ſe ab illo diſcrimine

Q pro-

proripuiſſet, ut inde majori cum utilitate animarum, quæ ipſius curæ traditæ fuerant, cum propitium tempus id poſtularet, ad Eccleſiam ſuam reverteretur.

Hæc quidem omnia Mauricaſtrenſem Epiſcopum, ejuſque pretioſam mortem ſummopere commendant, ſi, ut antea diximus, veritati conſentanea ſint, quæ ſcripta ad Nos pervenerunt. Attamen alia multa requiruntur, ut idem Epiſcopus inter eos Martyres adſcribatur, quos Eccleſia *Martyres vindicatos* appellare conſuevit. Quapropter ex iiſdem rei monumentis, quæ accepimus, ea decernere, & perſcribere non omittemus, quæ neceſſaria ſunt, ut cauſa hujus Martyrii pro jure, & legibus Eccleſiæ inſtituatur; ita quidem ut locorum maximæ diſtantiæ ratio habeatur. Illud quoque in dubium revocari poſſe cognoſcimus, utrum Sinenſes Chriſtiani cultus privati limites prætergreſſi fuerint, defunctoque Epiſcopo ante Sedis Apoſtolicæ judicium cultum publicum exhibuerint. Quamobrem opportune conſulemus, uti fas eſt, ne ob hanc rationem, labente curſu temporis, ejuſdem Epiſcopi cauſa aliquid detrimenti patiatur. Porro ſignificationes hujuſmodi publici cultus, quem Fideles, licet immature, ipſi præſtiterunt, Nobis argumento ſunt, illos in ea ſententia firmiſſime verſari, quod Epiſcopus Martyris co-

ronam, & gloriam ſit conſecutus. Nemo veſtrum miretur, ſi ipſum Martyrem nuncupavimus, neque ullo modo Canonicas Sanctiones a Nobis violatas exiſtimet, quarum adſertores, & cuſtodes Nos ipſos ſemper fatebimur: Epiſcopum quidem Martyrem, haud *vindicatum*, ſed *conſummatum* appellavimus, quod etiam rerum Scriptoribus licet, qui poſteris illorum vitam, & res geſtas commendant, quos pro Crhiſtiana Religione hoc mortali ſpiritu defunctos arbitrantur; modo tamen lectores admoneant, haud revera Martyres habendos, nec colendos ob ea ſolum, quæ ipſi ſuis in libris commemomorant. Hæc fuſius explicavimus in Noſtris (*a*) de Canonizatione Sanctorum Commentariis, & Nos ipſi præſcripta fecimus, dum Epiſcopum Mauricaſtrenſem *Martyrem conſummatum*, non autem *vindicatum* nominavimus, cum publicus cultus Martyribus tantum vindicatis debeatur.

Vulgata, & communis omnium opinio huic Mauricaſtrenſi Epiſcopo primi Martyris Sinenſis gloriam impertitur. Nos tamen certis documentis adducimur, ut contrarium omnino ſentiamus. Etenim exploratum habemus, duas alias martyrii cauſas apud Sinenſes peractas ad Congregationem de Propaganda Fide ſuperio-

(a) *lib. 2. cap. 12. num. 5.*

periori tempore fuiſſe delatas, quarum prima quatuor Presbyteros complectitur, qui pro Fide Chriſti ſupremum diem obierant; altera vero cauſa confecta eſt pro Sacerdote Franciſco de Capillas, qui Catholicam Religionem ſanguine ſuo confirmarat. Cauſæ vero hujuſmodi juſſu Urbani VIII. Prædeceſſoris Noſtri traditæ fuerunt examinandæ Congregationi Sacrorum Rituum, cujus etiam Decreta Nos ipſi perſpeximus, ad cauſam martyrii Franciſci de Capillas inſtituendam confecta. Alia quoque Decreta non ignoramus, quæ pro cauſa eadem proſequenda edita fuerunt, cum Clemens IX. Prædeceſſor Noſter Summum Pontificatum adminiſtraret. Hæc veritatis amore dicta ſint, non vero, ut nomen, & gloria Epiſcopi Mauricaſtrenſis, aut Ordinis Sancti (a) Dominici laudes imminuantur; cum præſertim Venerabilis Dei famulus Franciſcus de Capillas, & alii quatuor Sacerdotes, quos paulo ante recenſuimus, ex eadem Sancti Dominici Familia prodierint.

Finem huic noſtræ Allocutioni imponimus, ſpem Noſtram declarantes, quæ repoſita eſt in ſinu Noſtro. Quemadmodum enim ſingulari virtuti, & ſanguini

(a) *In Summ. Privilegior. Ord. Præd. Collecto ab Antonio Gonzales de Acuna pag. 140. & ſeq.*

ni Martyrum, quos modo recenſuimus, & aliorum fortaſſe, quos ignoramus, tribui poſſe videtur, quod ſuperiori tempore Chriſtiana Religio tantopere apud Sinenſes floruerit; ita ſperamus futurum, ut Sinenſis eadem Miſſio, præſenti hac tempeſtate compoſita, ac depulſa, in priſtinum gloriæ ſtatum reſtituatur, ob virtutem & ſanguinem, quem Epiſcopus Vicarius Apoſtolicus nuper effudit; cujus etiam exemplum, uti confidimus, quatuor alii Sacerdotes ex eodem Ordine, quos pro Chriſtiana Fide captivos Vobis antea memoravimus, pari animi magnitudine ſequentur. Ita ſane futurum ſperamus, ducti auctoritate, & unanimi Patrum Eccleſiæ ſententia, qui ſcriptum Nobis reliquerunt, tunc potiſſimum temporis Catholicam Religionem magis elevatam, & amplificatam fuiſſe, cum in illam Tyranni majori furore, immanitateque deſævirent, ita ut ex Martyrum ſanguine, veluti ex fœcundo ſemine, Chriſtiani in dies augerentur. Ita ſecundo ſæculo (a) Sanctus Juſtinus Martyr teſtatus eſt: *Sed quanto magis magiſque talia nobis infliguntur, eo plures alii per nomen Jeſu Fideles, & pii fiunt; quemadmodum vitis, ſi quis partes illas amputet, quæ fructus ferunt, ita proficit, ut*

(a) *In Dialogo cum Tryphone Judæo num.* 100.

alios florentes, & fructiferos palmites rurſus proferat, idem quoque nobis evenit: plantata enim a Deo, & Salvatore Chriſto vitis populus ejus eſt. Idem quoque Tertullianus initio tertii ſæculi confirmavit (*a*) in ſuo Apologetico: *Plures efficimur quoties metimur a vobis: ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum*. In libro autem ad Scapulam: *Nec tamen* (inquit) *deficiet hæc ſecta* (nempe Chriſtiana Religio) *quam tunc magis ædificari ſcias, cum cædi videtur*. Idem Lactantius ſæculo tertio labente tradidit in libro ſuarum (*b*) Inſtitutionum: *Eſt & alia cauſa, cur adverſus nos perſecutiones fieri ſinat, ut Dei populus augeatur*: quod fuſius proſequitur, certiſque rationibus declarat. Plura alia in hanc ſententiam teſtimonia proferri poſſent; ſed illud Sancti Leonis Magni Prædeceſſoris Noſtri, qui ſæculo quinto Pontificatum gerebat, ſatis erit, ut res plane comprobetur: *Non minuitur* (inquit ipſe in ſermone de Sanctis Apoſtolis Petro, ac Paulo) *Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur, & ſemper Dominicus ager ſegete ditiori veſtitur, dum grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata naſcuntur*.

EPI-

(a) *Cap. 1.*
(b) *Lib. 5. cap. 13. in fin.*

EPISTOLA

Reverendiſſimi P. M. Generalis Ordinis Prædicatorum ad PP. & FF. ejuſdem Ordinis, qua eos alloquutionis SS. Domini Noſtri BENEDICTI XIV. P. M. certiores facit.

In Dei Filio ſibi dilectis univerſis Patribus, ac Fratribus Ordinis Fratrum Prædicatorum

FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor, ejuſdemque Ordinis humilis Magiſter Generalis, & Servus

Salutem, & Fidei propagandæ zelum.

QUi Dominicanæ Familiæ, immo Eccleſiæ univerſæ decora, & ornamenta ita ex animo pendit, ac reputat, quemadmodum decet optimæ Matris amantiſſimos Filios, is effuſo prorſus, ac intimo gratulationis ſenſu noviſſime partos intelliget

Digitized by Google

ab Apoſtolicis Viris Ordinis noſtri in extremis Orientis plagis pro Catholicæ Fidei propagatione triumphos. Alter jam annus abſolvitur, quo certis nunciis accepimus RR. PP. Fr. Franciſcum Gil de Federicis, & Fr. Matthæum Alphonſum Leziniana Hiſpanos ambos Provinciæ noſtræ Sanctiſſimi Roſarii Philippinarum alumnos in regno Tun-Kini poſt diuturni carceris preſſuras, conſtantemque ante Præſides, & in vinculis ipſis Evangelii prædicationem gladio percuſſos glorioſam pro Chriſto mortem obiiſſe (*a*). *Quos nimirum vinculum confeſſionis, & hoſpitium carceris ſimul junxerat, junxit etiam conſummatio virtutis, & gloria cæleſtis*. Eorum Paſſionis acta ab Epiſcopo Coricenſi litteris excepta, ac Romanis typis vulgata ad pleroſque veſtrum perveniſſe arbitramur.

Paullo poſt excitata in Provincia Fo-Kienſi Sinarum Imperii gravi admodum adverſus Catholicos, atque in primis Evangelii Præcones perſecutione prehenſum ab Infidelibus, atque in vincula conjectum audivimus Illuſtriſſimum, ac Reverendiſſimum D. Fr. Petrum Martyrem Sans Epiſcopum Mauricaſtrenſem, ac Vicarium Apoſtolicum ejuſdem Provin-

---

(a) *S. Cyprianus. Epiſtol. 8. ad Martyres, & Confeſſores.*

vinciæ ; eodemque tempore una ſimul carceri mancipatos Illuſtriſſimum, ac Reverendiſſimum D. Fr. Franciſcum Serrano Epiſcopum Tipaſitanum Provicarium Apoſtolicum, ac RR. PP. Fr. Johannem de Alcober, Fr. Joachimum Royo ; & Fr. Franciſcum Diaz Miſſionarios Ordinis noſtri, jamque latam in omnes capitis ſententiam ab Sinarum Imperatore mox confirmandam. Recentioribus demum litteris nunciatum eſt, prælaudatum Illuſtriſſimum Præſulem Fr. Petrum Martyrem Sans poſt toleratas invicta roboris Sacerdotalis conſtantia duræ cuſtodiæ anguſtias, vexationeſque graviſſimas, illuſtre, & gratiſſimum Deo, & Angelis ſpectaculum exhibuiſſe, atque obtruncato capite Apoſtolatus ſui curſum ad annos fere triginta ſex in Imperio Sinenſi productum feliciter conſummaſſe, illuſtremque viam, atque expeditam Evangelii aſſerendi, ac propagandi ceteris oſtendiſſe, quam ejuſdem quoque Socios pari alacritate, & fortitudine, vel jam abſolviſſe, vel brevi ſubituros ſperamus. Eximium Religionis noſtræ triumphum verbis amplioribus perſequi, aut exornare vix poſſumus, iis vere aureis, vere Apoſtolicis, quibus SS. D. N. BENEDICTUS XIV. P. M. die XVI. hujus menſis Sacro Cardinalium Senatui ſecreto in Conciſtorio rei geſtæ ſeriem pro

pro ſua, ac loci dignitate nunciavit, atque Eminentiſſimorum Patrum oculis fere ſubjecit. Sapientiſſimam ejus Alloquutionem eximia qua pollet rei ſacræ, atque Eccleſiaſticæ eruditione refertam hiſce litteris adjunctam damus uti monumentum auro contra gemmiſque æſtimandum, Eccleſiæ Faſtis, atque Annalibus noſtris inſerendum, quod a ſingulis Cœnobiis noſtris diligenter ſervari volumus, poſteritatis memoriæ perpetuo commendandum.

Jam vero quo ſimus animo affecti in hoc fauſtiſſimo rei Catholicæ eventu, levius eſt vobis de ingenita nobis ſollicitudine pro Fidei incrementis, ac Familiæ noſtræ gloria recte æſtimantibus conjicere, quam nobis ulla vi verborum explicare. Effuſum eſt in jubilo cor noſtrum, ſuperabundavimus gaudio (*a*), lætati ſumus ſicut qui lætantur in meſſe; atque exultantes in Deum vivum, per quem abundat conſolatio noſtra, immolavimus ei Sacrificium laudis gratias agentes, ut potuimus maximas, quod Apoſtolicum S. P. DOMINICI ſpiritum adhuc ævo noſtro in Filiis ejus ſuperſtitem magno Fidei emolumento videamus. Nimirum quod morti proximus futura proſpiciens pollicitus fuerat, ſe nunquam

(a) *Iſaiæ c. 9. v. 3.*

quam illis defuturum poſt mortem, id cum ſemper effecerit, ſexto nunc Ordinis ſeculo cumulatius præſtat: nam qui animarum ſalutis cupidiſſimus, Martyrii quoque ſitientiſſimus fuit, horum alterum Apoſtolicis ſuis perfecit laboribus, alterum vero quod votis tantum aſſequi potuit, cum alias, tum noviſſime eſt conſecutus in Filiis, (a) *qui certamine glorioſo ad tormenta vincenda ceteris duces facti, exemplum virtutis, & Fidei præbuerunt*.

Eo exemplo incitatos, & quaſi claſſico ad pugnandum accitos, non ſine ingenti lætitiæ ſenſu audivimus, jam plures ex noſtris flagrantiſſimo Evangelii proferendi ſtudio accenſos certatim in ſacras Philippinarum Miſſiones nomen dediſſe numerum Fratrum ſuorum implere geſtientes, quos per Martyrii palmam Cælo illatos gratulantur. Utinam vero ſuſcepti muneris ratio, locique, & temporis conditio pateretur, ac ferret, ut eorum agmini adjuncti, quem aliquando inivimus in Americanis Inſulis ſacrarum miſſionum curſum, Nobis quoque cum ipſis conficere liceret. Arrepto Apoſtolicæ expeditionis vexillo, alacri prorſus animo, ac lubentiſſimo præiremus ceteris, atque ad populos divinæ lucis, & gratiæ expertes

(a) S. *Cypr. loco cit.*

tes maturaremus iter, (*a*) parati ac cupidi tradere illis non ſolum Evangelium Dei, ſed etiam animas noſtras. Illuc demum proficiſceremur in gaudio, quo nos ſanguis Fratrum noſtrorum invitat clamans de terra, non vindictam ut ſanguis Abel, ſed propitiationem, ut ſanguis Chriſti, ac pereuntium animarum ſalutem. Quandoquidem vero (*b*) non eſt currentis, neque volentis, ſed miſerentis Dei, qui arcano ſapientiæ ſuæ judicio ab optatiſſimo Apoſtolici muneris ſtadio, velut ab ubere avulſos, ne cogitantes quidem Romam abduxit, atque in ſortem tranſtulit miniſterii hujus, vicem noſtram dolemus, iis vero quaſi invidentes gratulamur, quos Legatos pro Chriſto digniores, nobiſque utiliores ſegregavit, ac poſuit in lucem gentium, ut ſint ſalus ejus uſque ad extremum terræ.

Interea dum Pugiles noſtri (*c*) induti armaturam Dei, ſumentes ſcutum Fidei, & galeam ſalutis, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, calceati pedes in præparatione Evangelii, atque in acie conſtituti adverſus Principes, & Poteſtates, adverſus Mundi Rectores tenebra-

(a) 1. *Theſs. c. 2. v. 8.*
(b) *Rom. 9. v. 16.*
(c) *Epheſ. c. 6. v. 18. 19. 20. & ſeqq.*

nebrarum harum fortiter colluctantes, præliabuntur prælia Domini, nos ad ſarcinas remanentes, per omnem orationem, & obſecrationem jugiter effundemus cor noſtrum, ut detur illis ſermo in aperitione oris cum fiducia notum facere myſterium Evangelii, ut in ipſo audeant prout oporteat loqui, nec faciant animas ſuas pretioſiores, quam ſe. Quando autem (*a*) ſanguis Martyrum ſemen eſt Chriſtianorum, in eam ſpem erigimur fore, ut aucto per novos Evangelii Miniſtros recentis victoriæ, ac triumphi fructu, deleta, atque evulſa per ipſos omni profani cultus ſuperſtitione, Crucis Chriſti trophæum florentiſſimo inferatur Imperio, populoque ſedenti in tenebris, & umbra mortis fulgeat illuminatio Evangelii, & ſalutis via aliquando aperiatur.

Finem ſcribendi, non exultandi facimus, & qui doctiſſimi, nec ſatis unquam laudati Pontificis BENEDICTI XIV. verba longe omnibus ſplendidiora legenda vobis ſubjicimus, qualemcumque Epiſtolam noſtram diſertiſſimi Epiſcopi, & Martyris Cypriani ſententiis abſolvimus. (*b*) *O beatam Eccleſiam* (beatam Prædicatorum Familiam) *quam ſic honor* *Di-*

(a) *Tert. in Apolog.*
(b) *S. Cypr. Epiſtola ſuperius laudata.*

Divinæ dignationis illuminat, quam temporibus noſtris glorioſus Martyrum ſanguis illuſtrat. Erat ante in operibus Fratrum candida, nunc facta eſt Martyrum cruore purpurea: floribus ejus nec lilia, nec roſæ deſunt. Certent nunc ſinguli ad utriuſque honoris dignitatem. Accipiant coronas vel de opere candidas, vel de paſſione purpureas. In cæleſtibus caſtris & pax, & acies habent flores ſuos, quibus Miles Chriſti ob gloriam coronatur.

Habet itaque Fratres chariſſimi Chriſtiana, & Religioſa pax ſine cæde, & ſanguine Martyres ſuos, qui nimirum carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis; qui abnegantes ſemetipſos, & ſecularia deſideria ſobrie, juſte, ac pie vivunt in hoc ſeculo, utentes hoc mundo tanquam non utantur; qui mortificationem Jeſu in corpore ſuo circumferentes jam non ſibi vivunt, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt. Diligamus Fratres, ſtrenueque amplectamur hoc quod ſemel elegimus quotidiani, ac domeſtici Martyrii genus horrore quidem mitius, ſed diuturnitate moleſtius. Imitatores ſimus Fratrum noſtrorum, ſicut & illi Chriſti, & quos non poſſumus per bella perſecutionum, per vulnera, & mortem, ſtudeamus ſaltem per pacem ſequi. Per patientiam curramus ad propoſi-

poſitum nobis certamen, profeſſionis noſtræ curſum alacriter conſummantes, fidem ſervantes: (a) *Quo longior pugna, & corona ſublimior: Agon unus, ſed multiplici præliorum numeroſitate congeſtus. Semel vincit, qui ſtatim patitur, & qui manet ſemper in pœnis, congreditur cum dolore nec vincitur, quotidie coronatur.* Valete Noſtri, Sociorumque memores in Sacrificiis, & precationibus veſtris.

Datum Romæ ex noſtris Ædibus Minervitanis die XX. Sept. MDCCXLVIII.

Fr. Antoninus Bremond

Magiſter Ordinis.

ALLO-

(a) *S. Cyprianus ep.* 16.

ALLOCUTIO
Sm̄i Dn̄i Noſtri
BENEDICTI PP. XIV.
Habita in Conſiſtorio ſecreto feria ſecunda die xxiv. Januarii 1752.
DE PRETIOSA MORTE
FRANCISCI SERRANI

Ex Ordine Prædicatorum, Epiſcopi Tipaſitani, Vicarii Apoſtolici Provinciæ Fokienſis in Regno Sinenſi, JOACHIM ROYO, JOANNIS ALCOBER, & FRANCISCI DIAZ *ejuſdem Ordinis Dominicani Sacerdotum.*

VENERABILES FRARTES.

TErtius jam annus eſt, ex quo Nos hoc ipſo in loco pretioſam mortem (a) Petri Martyris Dominicanæ Familiæ Mauricaſtrenſis Epiſcopi, & Apoſtolici Provinciæ Fokienſis in Imperio Sinarum Vicarii, Vobis

(a) *In Allocutione habita in Conſiſtorio ſecreto die* 16. *Sept.* 1748.

bis expoſuimus: quo quidem tempore, certiores Vos etiam facere non prætermiſimus, quatuor alios Dominicanæ ejuſdem Familiæ Religioſos Viros eſſe, qui in carcere detinebantur, quique non longe ab eo erant, ut eamdem damnationis ſententiam ſubirent, & pro Chriſtiana Religione vitam amitterent. Ibi autem cum Nos antiquam Eccleſiaſticam loquendi rationem ſecuti (a) illos *Martyres deſignatos* nominaverimus, nunc mortis eorumdem, & feralis executionis atrocis ſententiæ nuncio accepto, *Martyres conſummatos* eoſdem appellandos judicamus, quo etiam nomine Mauricaſtrenſis Epiſcopus a Nobis fuerat appellatus: illud Succeſſoribus Noſtris integrum reſervantes, ut Martyres *vindicatos* illos pronuncient, poſtquam probationum examen inſtitutum, atque peractum fuerit, & quæ de illorum geſtis relata huc tranſmiſſa ſunt, a veridicis licet fontibus profecta, authenticis documentis fuerint comprobata; & poſtquam Dei Optimi Maximi benignitas ſignis ac miraculis manifeſtare dignata fuerit, quantopere horum Servorum ſuorum holocauſtum Divinæ Majeſtati Suæ fuerit acceptum: cum Sanctæ huic Apoſtolicæ Sedi hoc in more poſitum, & conſtanti lege

R ſir-

(a) *Ibidem*.

firmatum ſit (a) ut ad veri Martyrii approbationem minime procedat, niſi ſupernaturalia ſigna, atque prodigia pariter acceſſerint.

Horum, qui nuperrime pretioſam mortem obierunt, nomina ſunt, Franciſcus Serranus, Joachim Royo, Joannes Alcober, & Franciſcus Diaz. Etſi autem probe Nobis compertum illud eſt, (b) *Martyrem non facere pœnam, ſed cauſam*; minime tamen plura Nobis hoc loco perſequenda exiſtimamus, ut Vobis enarremus, illud ex iis, quæ huc ad nos pervenerunt, monumentis colligi, quatuor hoſce Sacerdotes necatos Tyranni juſſu fuiſſe, propter infenſum animum, quem ipſe contra Chriſtianam Fidem gerebat, in cujus prædicatione ipſi Sacerdotes aſſidua, atque indefeſſa cura ſe exercebant; atque ab ipſis, mortem Chriſtiana æquanimitate, ac fortitudine exceptam fuiſſe, ejuſdem Sanctæ Religionis cauſa, cujus aſſerendæ miro amore flagrabant; cum de hac re ab hinc ſupra triennium pluribus Nos egerimus, cum ex hoc ipſo loco Mauricaſtrenſis Epiſcopi mortem Vobis annunciavimus. Perſecutio enim, quæ contra pios hoſce Sacerdotes deſævit, eadem ipſa

(a) *Lib.* 3. *noſtri Operis de Canonizatione cap.* 27. *num.* 8. & *cap.* 29. *a num.* 6. *ad ult.*
(b) S. *Auguſtinus epiſt.* 204. *num.* 4.

ipſa eſt, quæ in Fidei odium contra Mauricaſtrenſem Epiſcopum excitata fuit; & tam illius, quam horum cauſa communis eſt. Illud hic Nobis adjungendum eſt, Religioſos hoſce Viros non modo lubenti animo mortem ſubiiſſe, immaneſque cruciatus, qui a Tyranno ipſi morti additi ſunt, toleraſſe, verum & ante graviſſimis ærumnis, atrocibuſque contumeliis in ipſo carcere duorum fere annorum ſpatio conflictatos fuiſſe, ut ſatis appoſite de illis dici poſſit, quod (a) *in omnibus exhibuerunt ſemetipſos, ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in ſeditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.*

Noſtræ huic Allocutioni finem hic ponere propoſitum Nobis fuerat. Verum, cum in percurrendis ſchedis per viros fide dignos Nobis traditis atque tranſmiſſis, inſigniora quædam ac præcipua deprehenderimus; minime grave Vobis eſſe cupimus, ſi in iiſdem exponendis paululum Vos etiam detineamus.

Pater Franciſcus Serranus ætatis annum agebat quinquageſimum ſecundum, annos autem novendecim in Sancta Sinenſi Miſſione impenderat. Pater Joachim Royo ætatis erat annorum ſex & quinqua-

 gin-

(a) *Epiſt. 2. ad Corinthios cap. 6.*

ginta, quorum tres ſupra triginta Apoſtolicum munus in Sinenſi item Miſſione exercuerat. Pater Joannes Alcober annos habebat quadraginta duos, horum vero duodeviginti in obeunda Sancta eadem Miſſione exegerat. Pater Franciſcus Diaz tertium ſupra trigeſimum numerabat annum, ſpatio autem annorum novem Divini verbi Præco ibidem fuerat. De laboribus eorum, de ferventi aſſerendæ Chriſtianæ Religionis ſtudio, ipſarumque Miſſionum fructu, in Tabulariis Congregationis Propagandæ Fidei negociis præpoſitæ plurima extant monumenta, quorum opportuno tempore erit ut debita ratio habeatur: quoniam, licet pro Martyrio ſatis ſit mors inChriſtianæ Fidei odium illata; eademque pro Chriſti ipſius amore ſancte obita ac tolerata, non inficiandum tamen eſt, diuturnam Chriſtianarum (a) virtutum ſeriem in anteacto vitæ curſu heroice exercitarum, ad veram Martyrii declarationem permultum conferre.

Neminem autem, niſi Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ admodum imperitum, ignorare arbitramur, Tyrannorum morem fuiſſe, ut enormis cujuſpiam delicti nota Marryres infamarent, ad odium contra ipſos con-

(a) *Lib.1. cit. operis de Canonizat. cap. 27. num. 2. & cap. 29. num. 1. & 2.*

concitandum; ut ſcilicet illam, quæ inde redundabat, invidiam effugerent, quod propter ſolum Chriſtianæ Religionis exercitium, ac profeſſionem, eoſdem interficiendos mandarent. (a)

Idem etiam in quatuor horum Sacerdotum Martyrio eveniſſe comperimus; eo tamen diſcrimine, quod, cum alii Tyranni in eorum calumnia obſtinate uſque perſtiterint, eademque fulti mortis ſententiam pronunciaverint; hic contra Ethnici Judices, & idololatræ minime veriti ſunt Sacerdotes noſtros innocentes declarare, quoad ea pertinebat, quæ de enormibus vitiis falſo ipſis objecta fuerant: quibus rebus Tyrannus minime deterritus, & contra Chriſti Fidem infenſior effectus, laqueo eoſdem interimendos crudeliter mandavit.

Cum inter ſententiæ pronunciationem, ejuſdemque executionem, aliquod temporis ſpatium interceſſiſſet, ex quo Sinenſis Imperator illam ſuſpendi mandaverat; fama non inanis percrebuit, & quæ ad piorum uſque Sacerdotum, qui in vinculis detinebantur, aures pervenit, fore ut capitalis pœna in exilium a Regni finibus commutaretur. Magna autem in hoc nuncio vis inerat, ut de eorumdem ani-

(a) *Lib. 3. ejuſdem operis de Canoniz. cap. 13. num. 7. & ſeq. & num. 12.*

mo, ac propoſito vere dijudicari poſſet. Nam, ſi ipſi hujuſmodi nuncio lætati forent, id quodammodo minoris roboris, ac fortitudinis indicium eſſe potuiſſet, & cujuſdam affectionis, qua temporali vitæ adhærerent; quæ omnia heroicæ Martyris fortitudini oppoſita ſunt: contra vero, ſi contriſtati eſſent, ſuſpicio quædam exoriri inde poterat vanæ cujuſdam gloriæ, quam in morte fortiter oppetenda iidem ſibi propoſuiſſent; (a) qua vana profecto gloria Pſeudo-Martyrum hæreticorum mortes inquinatæ ſunt. Verum, eorumdem Acta deſcripta, atque huc tranſmiſſa, dum leguntur heroica in quatuor hiſce Religioſis Viris ad Divinam voluntatem confirmatio eluceſcit; paratus æque ac promptus, ſive ad exilium, ſive ad mortem animus, prout Divinæ voluntati complacitum foret, cui vitam ſuam, mortemque pariter conſecraverant.

Poſtremo autem nemo Veſtrum procul dubio eſt, cui illa ignota ſint, quæ celebri Fiſcherio Roſenſi Epiſcopo acciderunt. Hic Henrici VIII. Angliæ Regis juſſu in anguſto carcere cum detineretur, quod legi illi adhærere recuſaſſet, qua Rex ſupremum ſe Anglicanæ Eccleſiæ caput conſtituerat, purpureus eidem Galerus (b) a Pontifice Paulo III. per idem tem-

(a) *Citato lib. 3. Canoniz. cap. 20. n. 11. & ſeq.*
(b) *Cit. lib. 3. de Canoniz. cap. 33. num. 8.*

tempus tranſmiſſus fuit. Nos Patrem Franciſcum Serranum jam carcere in odium Chriſtianæ Religionis concluſum, datis Apoſtolicis Litteris, Epiſcopum Tipaſitanum conſtituimus, & Provinciæ Fokienſis Apoſtolicum Vicarium deſignavimus, addita declaratione Coadjutoris cum futura ſucceſſione in locum Antiſtitis Mauricaſtrenſis. Pontifici Paulo III. Roſenſis vincula nota erant; ignotum vero Nobis erat, Serranum item vinctum teneri. Hoc dumtaxat diſcriminis inter unum atque alium intercedit. Cæterum utriuſque idem finis fuit; cum quemadmodum Cardinalitia inſignia nihil aliud Roſenſi tribuerunt, niſi ut profundæ humilitatis actum exerceret, & præclarum teſtimonium acciperet, quanta virtutis illius ratio apud Pontificem eſſet; ſic ex Noſtris Apoſtolicis Litteris nihil aliud Serrano tributum eſt, niſi argumentum, quanti etiam Nos illum merito faceremus; quæ quidem Noſtra de illo æſtimatio præclaris humilitatis præcipuæ teſtimoniis aucta eſt, & obſequioſæ obedientiæ ſuæ, quam Nobis per idem tempus exhibuit. Et quemadmodum Cardinalitius Galerus a Paulo III. Roſenſi tranſmiſſus, vitam illi incolumem minime præſtitit, quam idem paulo poſt pro Sancta Religione libenter devovit; ſic neque Epiſcopalis, ac Vicariatus Apoſtolici dignitas Serrano a

Nobis collata, glorioſæ eumdem Martyrii palmæ expertem fecit.

Hæc præcipua ſunt, Venerabiles Fratres, quæ de ſtrenuis hiſce quatuor Jeſu Chriſti Athletis Vobis exponenda eſſe cenſuimus. Cæterum eam nos quæſtionem in medio relinquendam exiſtimamus, uter duorum Ordinum, Dominicanus, an Franciſcanus, primus fuerit, qui Sanctas in Sinenſi Imperio Miſſiones perageret. Illud quidem certe affirmabimus, ad hæc uſque tempora decem ex Dominicana Familia Viros numerari, (a) qui in Sinenſi Miſſione mortem pro Chriſti Fide per inaudita tormenta oppetierunt; quorum quidem cauſæ in Sacrorum Rituum Congregatione aliæ jam introductæ, aliæ vero proximæ ſunt, ut introducantur. Quamobrem, Venerabiles Fratres, quoniam nemini Veſtrum ignotus eſt infelix ſtatus, quo propter atroces perſecutiones Sancta illa Miſſio in præſens redacta eſt, reſtat jam, ut ferventes pro illa conjunctis votis Divinæ Majeſtati preces porrigamus, magna ſpe freti, ut Eadem de excelſo gloriæ ſuæ Solio Nobis benigne annuat; quoniam Abrahamo interroganti: (b) *Quid ſi inventi ibi fuerint decem?* reſpondit: *non delebo propter decem*.

EPI-

(a) *Sex memorantur in citata noſtra allocutione habita die 6. ſept.* 1748. §. Vulgata, & communis *Quatuor alii ſunt qui in hac allocut. recenſentur.*
(b) *Geneſ. cap.* 18.

EPISTOLA

Reverendiſſimi P. M. Generalis Ordinis Prædicatorum ad PP. & FF. ejuſdem Ordinis, qua eos alloquutionis SS. Domini Noſtri BENEDICTI XIV. P. M. certiores facit.

In Dei Filio ſibi dilectis univerſis Patribus, ac Fratribus Ordinis Fratrum Prædicatorum

FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor, ejuſdemque Ordinis humilis Magiſter Generalis, & Servus

Salutem, & Fidei propagandæ zelum.

CUm eximio, atque immortali Dei Optimi Maximi beneficio contigiſſe arbitremur, ut regiminis noſtri primordia ab illuſtri, & glorioſa Fratrum noſtrorum pro Chriſti Fide confeſſione auſpicaremur, id unum ad fauſtiſſimi ominis, lætitiæque no-

Digitized by Google

noſtræ cumulum fore reliquum videbatur, ut ſanguine partam ab Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo D. Fr. Petro Martyre Sans Epiſcopo Mauricaſtrenſi, Eccleſiæ, ac Familiæ noſtræ gloriam ceteri ejuſdem Apoſtolatus Socii proprio implerent, atque amplificarent Martyrio, (a) *ut quos vinculum confeſſionis, & hoſpitium carceris ſimul junxerat, jungeret etiam conſummatio virtutis, & gloriæ cæleſtis*. Quo Apoſtolicæ charitatis æſtu, qua votorum conſtantia, qua exercitatione virtutum ad ſupremum agonem, beatæque mortis complexum Martyres jam deſignati ſeſe componerent, ex litteris Illuſtriſſimi, ac Reverendiſſimi D. Fr. Franciſci Serrano Epiſcopi Tipaſitani, ac Provicarii Apoſtolici cumulate intelleximus. Ex ipſo carcere, quo cum aliis ad necem ſervabatur, Epiſcopi Mauricaſtrenſis paſſionem, & exitum ad Nos ſcripſit diligentiſſime, tum Apoſtolicis ſenſibus, quo mortem pro Chriſto obeundi cum ſociis flagrabat, deſiderium luculenter adeo expreſſit, ut in ejus verbis cor ipſum loqui videretur. Parati jam ſibi optatiſſimi Martyrii expectatione ſuſpenſus, & anxius propriis culpis, quæ ejus modeſtia fuit, injectam paſſionis moram, dilatamque ſibi, ut videbatur, nondum ſatis parato coronam de- [illegible] pu-

(a) *S. Cyp. lib. 2. Epiſt. 6.*

putabat, patienter interea expectans beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei, quo ſe prorſus indignum prædicabat. Quæ dum obortis præ gaudio lacrymis legeremus, videbatur Nobis veterum Eccleſiæ Martyrum fidem, conſtantiam, flagrantiſſimam charitatem, beatæque immortalitatis firmiſſimam ſpem intueri, (a) *nec invenimus quid in eo prædicare plus deberemus gloriam vulnerum, an verecundiam morum, quod honore virtutis inſignis eſſet, an quod pudoris admiratione laudabilis, ita & dignitate excelſus erat, & humilitate ſublimis.*

Interea deſtinatorum cum ipſo Martyrum in tam illuſtri agone certantium diu, noctuque obverſabatur menti noſtræ imago, & præſentia, ac beatiſſimo eorum carcere, ſi non corpore & vinculis, animo certe, votiſque concluſi Deum jugiter precabamur, (*b*) *ut initiis ad ſumma pergentibus quos fecerat confiteri, faceret coronari*. Favit meritis, & precibus ſuorum Militum, & Confeſſorum, favit expectationi noſtræ divina clementia, & præconceptam ex præclariſſimo Epiſcopi Mauricaſtrenſis triumpho exultationem ejuſdem Sociorum palmis cumulavit. Recentioribus quippe litte-

(a) S. *Cypr. lib.* 2. *Epiſt.* 55.
(b) S. *Cypr. lib.* 4. *Epiſt.* 1.

litteris, certiſque nunciis accepimus, prælaudatum Illuſtriſſimum, ac Reverendiſſimum D. Fr. Franciſcum Serrano Epiſcopum Tipaſitanum, RR. PP. FF. Johannem de Alcober, Joachimum Royo, & Franciſcum Diaz Hiſpanos, Philippinarum Provinciæ Alumnos, poſt diuturni carceris preſſuras, eo nobilius, quo longius, certamen paſſionis, vitæque curſum feliciter conſummaſſe, ac plaudentibus Angelis ad amantiſſimi Fratris Epiſcopi Mauricaſtrenſis complexum evolaſſe. Univerſam eorum Martyrii ſeriem neque aptius, neque luculentius exhiberi poſſe arbitramur, quam graviſſimis, atque ampliſſimis verbis, quibus eam Sanctiſſimus Dominus Noſter BENEDICTUS Papa XIV. Eminentiſſimis Patribus in Conſiſtorio ſecreto die 14. hujus menſis nunciavit. Sapientiſſimi Pontificis Orationem Apoſtolicæ ejus eloquentiæ, atque eruditioni incomparabili parem, inter ptetioſiora Familiæ noſtræ monumenta perenniter adſervanda oculis veſtris ſubjicimus.

Jam vero intelligitis Fratres quas divinæ erga nos largitati gratias debeamus, quod ex Dominicanis alumnis hac etiam ætate ſuſcitaverit, atque elegerit ſibi (*a*) homines divites in virtute, dominantes

(a) *Eccl.* 44.

nantes in Poteſtatibus, nunciantes in Prophetis, fortes in bello, contemptores vitæ, mortis triumphatores, quos (*a*) ludibria, & verbera expertos, inſuper & vincula, & carceres (*b*), nec tribulatio, & anguſtia, nec fames, ac nuditas, nec perſecutio, nec gladius ſeparare potuerunt a charitate Dei, ſed in omnibus ſuperaverunt propter eum, qui dilexit nos. Eſt profecto, cur iis, cur nobis ipſis gratulemur, quod illorum nomina jam in cælis deſcripta novum, æternumque decus faſtis noſtris attulerint, ac nova adjecerint nobis incitamenta virtutis. Quis enim præclaris adeo non excitetur triumphis, & quaſi admotis ſtimulis ſeſe impellere non ſentiat ad eam ineundam Apoſtolicam viam, quam ſuo ſanguine impreſſam glorioſiſſimi Fratres ſignarunt? Nonne cor noſtrum, dum hæc audimus, ardet in nobis, ut fidei zelo ſuccenſi (*c*) eamus & nos, & moriamur cum illis? Hæc ſunt, dilectiſſimi, Apoſtolicorum hominum vota; hæc eorum merces magna nimis: hæc Inſtituti, quod profitemur, gloria, a Majoribus noſtris parta, ab æqualibus aucta, ac noviſſime ad emulandum nobis

(a) *Hebr.* 11.
(b) *Rom.* 8.
(c) *Joann. cap.* 11.

bis propoſita. Ergo (*a*) non efficiamur ſegnes, ſed imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditaverunt promiſſiones. Ad propoſitum nobis certamen curramus (*b*) aſſumentes galeam ſalutis, & gladium ſpiritus, ſuccincti lumbos in veritate, induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparationem Evangelii pacis.

Quod ſi fortiſſimos Chriſti Athletas per vincula, & mortem ſequi non poſſumus; eorum ſaltem ſectatores ſimus in fide, & charitate, in ſcientia, & longanimitate, (*c*) ſervantes in ſimplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modeſtiam in humilitate, in defendenda veritate conſtantiam, in diſciplina ſeveritatem, ne aliquid ad recte factorum exemplum deſit in nobis; ſed luceat lux noſtra coram hominibus, & glorificent Patrem noſtrum, qui in cælis eſt. Hæc ſunt enim veſtigia, quæ illi revertentes in patriam nobis reliquerunt, ut illorum ſemitis inhærentes ſequeremur & in gaudia. Ad ea nos amantiſſime invitant, ibi nos cupidiſſime expectant (*d*) jam de ſua immortalitate ſecuri, & ad-

huc

(a) *Hebr.* 6.
(b) *Epheſ.* 6.
(c) *Ven. Beda* Serm. 11. *de* SS.
(d) S. *Cypr. de Mortalitate*.

huc de noſtra incolumitate ſolliciti. Ad eorum conſpectum, & complexum venire quanta & illis, & nobis in commune erit lætitia! (*a*) Remiſſas itaque manus, & ſoluta genua erigamus, tantæque expectatione mercedis forti animo ſimus, alacriter ſubeuntes (*b*) momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, quæ æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. (*c*) *Si compatimur & conregnabimus: quod præmium non iis tantum paratum eſt, qui pro nomine Domini impiorum ſævitia ſunt perempti, quoniam univerſitas Deo ſervientium, ſicut in Chriſto eſt crucifixa, ita in Chriſto eſt coronanda*. Valete, noſtri, ſociorumque memores in ſacrificiis, & precationibus veſtris.

Romæ, ex noſtris Ædibus Minervitanis die XXXI. Januarii MDCCLII.

Di-

(a) *Hebr. cap.* 12.
(b) *Cor. c.* 4.
(c) S. *Leo M. Serm.* 67. *cap.* 5.

Dilecto Filio Franciſco Serrano Religioſo Viro Ord. FF. Prædic. Profeſſori, Provinciæ SSmi Roſarii nuncupatæ Inſularum Philippinarum Procuratori.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem.

EA, qua erga inclytum Prædicatorum Ordinem in Catholica Eccleſia commendatiſſimum affecti ſumus paternæ caritatis propenſione, excepimus epiſtolam tuam luculentis filialis erga Nos, & Apoſtolicam hanc Sedem obſervantiæ obedientiæque ſignificationibus, & gratiarum præſertim actionibus inſignem ex eo, quod Nos in Conſiſtoriis Noſtris ſecretis, quoad Nobis integrum fuit, meritis laudibus celebravimus glorioſam memoriam nonnullorum Venerabilium Fratrum Antiſtitum, ac dilectorum Filiorum ejuſdem Ordinis Provinciæ SSmi Roſarii nuncupatæ in Inſulis Philippinis in Catholicæ

Fidei odium interfectorum. Quod autem per eamdem epiſtolam ſupplex a Nobis rogas & expoſcis, ut nimirum ad Dilectos Filios Priorem Provincialem, & ceteros Religioſos Viros laudatæ Provinciæ, & Ordinis litteras paternæ benignitatis, & gratulationis, & laudationis, & exhortationis teſtes, & incitamentum daremus, alacri libentique animo præſtamus per alias Noſtras in ſimili forma Brevis hac ipſa die datas, quas cum adjuncto earumdem exemplo conjunctas tibi reddendas curabit Dilectus Filius Antoninus Bremond celeberrimi Ordinis tui Frater, & Generalis Magiſter, qui omnium virtutum, doctrinarum, diſciplinarumque ſplendore conſpicuus non ſolum Pontificiam Noſtram, ſed cunctorum etiam Ordinum hujus Almæ Urbis Noſtræ gratiam benevolentiamque ſibi conciliavit. Tuum igitur erit, Dilecte Fili, ut ipſas litteras Noſtras tuto quantocius ad ejuſdem Provinciæ Religioſos Viros perferri ſatagas, & adnitaris. Nos interim tibi Apoſtolicam Benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die II. Decembris MDCCLII. Pontificatus Noſtri anno decimotertio.

Cajetanus Amatus.

Dilectis Filiis Priori Provinciali,
& ceteris Religioſis Viris Or-
dinis FF. Prædic. Profeſſori-
bus Provinciæ Sanctiſſimi
Roſarii nuncupatæ in
Inſulis Philippinis.

BENEDICTUS PP. XIV.

*Dilecti Filii ſalutem, & Apo-
ſtolicam Benedictionem.*

QUibus potuimus Apoſto-
licæ prædicationis præ-
coniis in Conſiſtorio No-
ſtro ſecreto cum Vene-
rabilibus Fratribus No-
ſtris S. R. E. Cardina-
libus bis habito proſe-
cuti ſumus debitas laudes, & res in pe-
rennem Catholicæ Fidei confeſſionem
præclare geſtas a Venerabilibus Fratribus
Antiſtitibus, & Dilectis Filiis Religioſis
Viris Apoſtolicis Miſſionariis iſtius Pro-
vinciæ veſtræ inclyti Prædicatorum Or-
dinis Alumnis, qui in excolenda vinea
Dei Sabbaoth, atque adducendis ad Jeſu
Chriſti ovile hominibus ſedentibus in
tenebris, & in umbra mortis ambulan-

tibus

tibus adlaborantes majorem caritatem non habuerunt, quam ut ponerent animas ſuas, quemadmodum reipſa per diverſa tormentorum ab inimicis Crucis Chriſti illatorum genera glorioſam mortem oppetivere. Poſtquam vero inſignem inviƈtiſſimorum Orthodoxæ Fidei Heroum, quorum nomina in benediƈtione ſunt, memoriam ad majorem militantis Eccleſiæ ædificationem, & decus commendare ſtuduimus, minime omittendum eſſe exiſtimavimus, nimirum, ut quæ in ſecretis Conſiſtoriis protuleramus chriſtianæ fortitudinis ad mortem uſque certantis encomia, typis etiam impreſſa publicique juris facta ad manus omnium Chriſtifidelium pervenirent, qui tam illuſtria exempla perlegentes, & invicem in Domino geſtientes, ad illa imitanda excitarentur. Interim ingenti cum paterni cordis lætitia effuſaque exultatione a Dileƈto Filio Antonino Bremond laudati Ordinis veſtri Fratre, & Generali Magiſtro paternæ caritati Noſtræ propter religioſas virtutes examiamque doƈtrinam in primis grato, & accepto, deque familia ſibi commiſſa in omnibus, ac præſertim ob litterarios labores optime merito accepimus, quod ſane cariſſimus etiam in Chriſto Filius Noſter Ferdinandus Hiſpaniarum Rex Catholicus, in cujus ditionibus Provincia veſtra in

Inſulis Philippinis ſita reperitur, de aſſiduis Catholicæ Fidei incrementis, graviſſimis incommodis, & anguſtiis, atque glorioſis per indefeſſos veſtræ Provinciæ Miſſionarios reportatis triumphis pleniſſime edoctus vobis per regiam ſuam humaniſſimam epiſtolam ſignificaverit perceptam ea propter voluptatem, ac meritas pro ſingulari zelo veſtro egerit gratias. Etſi autem veſtra veſtrorumque Miſſionariorum rebus ipſis probata virtus ſatis declarat vos nec Apoſtolicis laudibus, nec novis ſtimulis indigere, quibus ad diviniſſimum opus, ſalutem ſcilicet animarum, alacrius conſtantiuſque curandum, & urgendum magis magiſque incitemini (probe enim ſcimus vos a ſupremo Paſtorum Principe Jeſu Chriſto, & laudationem, & coronam in cælis repoſitam præſtolari) Nos tamen, qui illius in terris vices plane immerentes gerimus, facere non debemus, quin de commendatiſſimis facinoribus vobiſcum præcipue ex animo gratulemur, & conſentanea Apoſtolicæ Noſtræ procurationis officia a vobis ab initio, ac noviſſime non levem apud veros Catholicæ Eccleſiæ filios chriſtianæ ſollicitudinis, zeli, conſtantiæque commendationem impenſe quidem efferimus verbis, ſed magis apud Omnipotentem Deum precibus obſecrationibuſque deferimus, ut qui dives eſt

in

in miſericordia, & cujus laus eſt nova virtute, & gloria induere ex alto, ipſe vobis gratificetur, ipſe vos pro meritis collaudet, ipſe confirmet, & cumulet cæleſti benedictione. Deinde eadem, quæ Chriſtifideles ſub Tyrannorum perſecutoribus gementes alacres infidelibus occinebant, vobis, Dilecti Filii, in memoriam revocamus: Hæc eſt victoria noſtra, vincimus cum occidimur, evadimus cum obducimur, obtinemus cum expellimur, multiplicamur cum morimur. Hic eſt habitus victoriæ noſtræ, hæc palmata veſtis, tali curru triumphamus. Plures efficimur, cum a vobis metimur. Sanguis martyrum eſt ſemen chriſtianorum. Nec aliter quam ſanguine fundatam eſſe Chriſti Eccleſiam confitemur, & ſanguine creviſſe ſcimus, & ſanguine uſque in finem ſeculorum florentem fore permanſuram non dubitamus. Bono itaque animo, Dilecti Filii, vos eſſe jubemus, certate bonum certamen, nolite amittere confidentiam, & conſtantiam fidei noſtræ, quam prædicandam ſuſcepiſtis, laborate, ſicut hactenus feciſtis, uſque ad vincula, carceres, & mortem ipſam; ad Chriſtum ducem, & ſibi Crucem bajulantem, atque e cælo ſpectantem, & ſuppetias ferentem reſpicite, qui juſtus Remunerator, & Judex jam pro laboribus præmia di-

diſpenſat. Confortamini invicem, & confirmamini; cum patientia præſtolantes ſalutare Dei, ut, cum apparuit Princeps Paſtorum, percipiatis immarceſcibilem gloriæ coronam. Nos interea, dum bonorum omnium largitorem Deum ſupplices poſcimus, ut vos uberrima cæleſtium chariſmatum copia adaugeat, & cumulet, Apoſtolicam Benedictionem propenſæ ſtudioſæque Noſtræ ad vobis opportune gratificandum voluntatis teſtem vobis, Dilecti Filii, peramanter impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die II. Decembris MDCCLII. Pontificatus Noſtri anno decimotertio.

Cajetanus Amatus.

DE

DE PP.

FRANCISCO GILIO
DE FEDERICH
ET
MATTHÆO ALONSO
LEZINIANA

ORD. PRÆDIC.

In Tunquino pro Religione Chriſtiana
gladio percuſſis

COMMENTARIUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE
FRANCISCO GILIO
DE FEDERICH
ET
MATTHÆO ALONSO
LEZINIANA
MARTYRIBUS
COMMENTARIUS.

I. TUnquinum ab Sinis, quarum olim provincia fuiſſe fertur, ad Oceanum ſpectat inter ſeptemtriones, & orientem ſolem; attingit a meridie Cochinchinam, contineturque ab occaſu finibus Laorum, & Bramarum. Cum ſeculo ſuperiore Epiſcopi, qui miſſi a Pontifi-

De Dominicanorum in Tunquinum adventu.

Digitized by Google

tifice Maximo in id regnum, amplificandæ rei chriſtianæ cauſſa fuerant, inquirendo de inſtitutione vitæ, moribuſque Dominicanorum Philippinenſium didiciſſent, adductique in eam ſpem eſſent, ut, his ſociis, magnum ſe itinerum, laborumque fructum laturos arbitrarentur; anno MDCLXXIV. litteras ad Præfectum ejus provinciæ ſcripſerunt, quibus orabant, ut iis Prædicatoribus, quorum operam utiliorem proſpiceret futuram, facultatem in Tunquinum navigandi daret. His permoti litteris, etſi magiſtratus, qui rem in Philippinis inſulis publicam adminiſtrabant, committendum non putarent, ut quiſquam noſtrum in eas regiones proficiſceretur; nihilo ſecius Johannes Sanctacrucius, & Johannes Arjona, Præfecti voluntate, Manila, quæ urbs eſt princeps Philippinarum, diſcedunt, cumque forti animo itineris incommoda, injuriaſque ab Navarcho inlatas, qui eos durius habuerat, atque in vincula conjecerat, tuliſſent, an. MDCLXXVI. nonis quinctilibus portum capiunt. Inde progreſſi, in eam regni partem, quæ ipſis attributa fuerat, contendunt. Quo cum perveniſſent, annumque jam in docendis Tunquinenſibus conſumſiſſent, ob rem ſtrenue, præclareque geſtam, obtinuerunt, ut iis in locis, quæ opportuna ad continendos in fide chriſtianos eſſent, ſta-

biles

biles Prædicatoribus ſedes conſtituerentur. His de rebus fama ad Philippinenſes perlatata, P. Dionyſius Moraleſius, qui ſummo religionis ſtudio flagrabat, Præfecti provinciæ juſſu, Manila ſolvit, ac ſecunda uſus tempeſtate ad ſocios proficiſcitur. Eo cum veniſſet, quantoque uſui incolis ſua eſſet opera futura, cognoſſet, quidvis eſſe ſatius perpeti ſtatuit, quam ut ab ſe ullum tempus intermitti, quin eos ad chriſtiana ſacra alliceret, pateretur. Communi conſilio junctis opibus, ut alter alteri auxilio eſſe poſſet tam excellens fortiſſimorum hominum in adverſis rebus ſuſtinendis virtus, tantaque in iſtituendis Tunquinenſibus diligentia fuit, ut crebris ſignificationibus, quam gratus eorum labor divino numini eſſet, perſpicerent, continenterque in ſententia confirmarentur. Sed anno MDCLXXX, cum Arjona, & Moraleſius Hieni, qui portus eſt Tunquinenſium, agerent, ſubita in chriſtianos ab ethnicis commota tempeſtas fuit. Noſtri quamquam liberam ſibi e portu excedendi, periculique fugiendi poteſtatem eſſe vident, tamen hortantibus Epiſcopis, ut manerent, parendum exiſtimant. Qua re per indicem cognita, hoſtes repente in eos impetum faciunt, interceptiſque veſtibus, vaſiſque ſacris, quæ ad rem divinam faciundam ſpectarent, ambos comprehendunt, ac ver-

verberibus cæſos, poſtque in vincula conjectos, Batavis demum, inde ut abducant, tranſdunt. Batavi, quibus perpetuæ ſunt cum catholicis controverſiæ de religione, oppotunitatem ſæviendi in ſacerdotes orthodoxos ſecuti, utrumque navi imponunt, utque cœperant, tam longo itinere conviciis inſectari, quamque poſſunt acerbiſſime cruciare pergunt. Jam unus in Tunquino Sanctacrucius manſerat. Is, captis ſociis, etſi vix quidquam ab ſolo in regione præſertim, quæ tam late pateret, perfici, ſeque ab ethnicis quæri, remque eſſe in anguſto, vidit; tamen id ſibi magnopere contendendum judicavit, ut iis, qui ſibi mortalem eripere conarentur, ſempiternam vitam, & felicitatem daret. Hæc cum ſecum ipſe conſtituiſſet, proceſſit in mediam hoſtium ditionem, tantaque animi magnitudine, atque conſtantia rem chriſtianam curavit, ut opes Eccleſiæ non ſervaret modo, ſed etiam amplificaret. Interea Philippinenſes Dominicani, qui plena eſſe omnia difficultatum intelligebant, quo minus cuiquam ſuorum iter ingredi, inque eas regiones contendere liceret, deſpondendum animum non putarunt. Itaque Sanctacrucio anno MDCLXXXI. P. Raymundum Lezzolium, & anno MDCXCII. PP. Antonium Beriainum, & Thomam Garruchateguium ſubſidio ſummiſerunt. Sed Beria

riainus laboribus fractus, quibus aſſiduis, gravibuſque in Laorum regno perfunctus fuerat, anno MDCXCV. deceſſit. At his rebus adverſis deterreri noſtri numquam potuerunt, quin viros illuc e ſuis doctrina, vitæque innnocentia illuſtres promulgatum Evangelium mitterent. Cumque hi diligentiſſime in obeundo munere verſarentur, tantam ſunt apud Sedem Apoſtolicam laudem conſequuti, ut plures eorum ampliſſimis ſacerdotiis ornati, præfectique incolis fuerint, qui chriſtianam religionem profiterentur. Regnum eſt omne Tunquinenſium in partes diviſum duas. Harum una ad orientem, altera ad occidentem ſolem pertinet. Cum Innocentius XII. P.M. certior eſſet factus eorum, quæ Dominicani in Tunquino præclare, ac fortiter geſſiſſent, Raymundum Lezzolium, quem propter ſingularem virtutem maxime celebrari intellexerat, XIII. kal. novembres anno MDCXCVI. Epiſcopum Olonenſem dixit, in eamque partem, quam vergere ad orientem ſolem oſtendimus, cum Vicarii Apoſtolici dignitate miſit. Lezzolio anno MDCCXVI Clemens XI. P.M. Johannem Sanctacrucium Nimerienſem Epiſcopum appellatum ſubſtituit; eique P. Thomam Seſtrienſem, qui poſt fuit Antiſtes Niſſenorum renunciatus, adjutorem dedit. Sed omnia Philippinenſium Domi-

Dominicanorum in Eccleſiam Tunquinenſem merita perſequi & inſtituti operis brevitas impedit, & feſtinatio, ut ea explicem, quorum cauſſa hæc eſſe ante dicenda videbantur.

De inſtitutione vitæ, deque moribus Franciſci Gilii Federicii.

II. Igitur his tot exemplis permoti, incenſique ſtudio curandæ non ſuæ modo, ſed etiam ſalutis aliorum Franciſcus Gilius, & Matthæus Alonſus Leziniana a Præfecto provinciæ Dominicanorum Philippinenſium petierunt, ut ſibi in Tunquinum contendere liceret. Sed quoniam de rebus ab his viris duobus fortiter extremo vitæ tempore, præclareque geſtis diſſerendum eſt, non alienum eſſe videtur, quo quiſque eorum loco natus, quibus moribus præditus, quam ob cauſſam adductus in eam ſententiam fuerit, ut, amicis, patria, parentibus relictis, abeundum ſibi in ultimas gentes arbitraretur, proponere. Atque a Gilio exordiendum eſt. Is Dertoſæ in Hiſpania Tarraconenſi anno MDCCII. Antonio Gilio de Federich, & Agnete Sanſia honeſtis parentibus natus, XIX. kal. junuarias baptizatus, annoque poſt confirmatus chriſmatis ſacramento fuit. Ubi annum ætatis quinctum, ac decimum complevit, cooptatus in Ordinem Prædicatorum eſt, ſtatoque deinde tempore Barchinone in Cœnobio S. Catharinæ ſolemni ritu ſuam Deo obſtringens fidem promiſit dicto ſe per-

perpetuo audientem, caſtum, ac pauperem futurum. Cumque ſic vitam inſtituiſſet, ut non modo bene de ipſo ſperarent noſtri, ſed etiam confiderent fore, ut omnium, quæ de virtute illius erat, vinceret opinionem; accidit ut Dominicani viros propagandæ religionis chriſtianæ cauſſa in Orientalem Indiam vellent mittere. Id ut intellectum Franciſco eſt, nam Gilio id erat nomen, quamquam annos viginti duos natus erat, operamque theologicis diſciplinis ſibi comparandis dabat, tamen Thomæ Ripollio tum Præfecto provinciæ Aragoniæ, qui poſt ſupremo eſt Ordinis magiſtratu potitus, ſignificavit, ſibi eſſe in animo in inſulas Philippinas Evangelium barbaris gentibus nunciatum ire: itaque petere, ut ſibi abeundi faceret poteſtatem. Ergo, amicis, cognatiſque valere juſſis, quam celerrime potuit, Gades contendit; indeque ſolvens anno MDCCXXX. novembri menſe Manilam attigit. Ubi Præfectus ei provinciæ experiundo, quam utilis eſſet Gilii opera chriſtianæ reipublicæ futura, cognovit, eum in Pangaſinamum religionem chriſtianam promulgatum miſit. Eo cum veniſſet, ratus fructum ſe laborum ferre vix poſſe, niſi loqui Pangaſinamice didiciſſet, in id ſtudium omne initio contulit, utque magnos ſe brevi progreſſus feciſſe vidit, ſeſe ad inſtituendos

inco-

incolas convertit. Quod munus incredibili quadam laude biennio fere ſuſtinuit. Quare qui proximis comitiis præfectus Philippinenſibus Dominicanis fuit, eum Manilam accerſivit, ut ipſo ſcriba provinciæ, ac ſocio uteretur. Sed cum maximo deſiderio amplificandi, propagandique nominis chriſtiani arderet, nihil veritus pericula, in quæ ſeſe aliquando venturum providebat, Præfectum adiit, obſecravitque, ut ſi fieri ejus voluntate poſſet, ad Tunquinenſes ſibi tranſmittere liceret. Non recuſare laborem ſe, modo, qui inanium deorum ſuperſtitionibus tenebantur, ſua opera Chriſto Servatori conciliarentur. Id vero quamquam majorem in modum optaret, tamen quod ſatius eſſe parere, quam ſibi indulgere, ſciret, ſe non tantum ſiquid contra Præfectus juſſiſſet, ſed etiam ſiquid conſuluiſſet, tam libenter, quam quod expeteret, facturum. Præfectus virtutem hominis admiratus, morem obſecranti geſſit; atque, ubi tempus monuiſſet, facultatem diſcedendi fecit. Quæ res quam grata Franciſco fuerit, perfacile eſt exiſtimare. Igitur cumprimum potuit, navim conſcendit, nactuſque opportunum ad navigandum tempus, ad diem v. kal ſept in Tunquinum anno MDCCXXXV. pervenit. Qua in regione ut de moribus gentis cognovit, intellexitque, magnas ineſſe

Tun-

Tunquinenſium animis ad colendam virtutem opportunitates, prius ſibi linguam addiſcendam, propterea quod rem ſecus tam proſperos ſucceſſus habere poſſe, quam ipſe vellet, diffideret, tum populi ſaluti conſulendum exiſtimavit. Sed cùm continere diutius ſe, quo minus cum incolis de religione ageret, nequiviſſet, quod graviter, acerbeque ferret, eos tanta in rerum divinarum ignoratione verſari, ubi ſe mediocrem ejus ſermonis facultatem conſecutum animadvertit, Givo-Thuyenſes, Chan Dinhenſes, & Vu-tienſes chriſtianos confirmare, ethnicoſque docere, horumque aliquibus ad Chriſtum adductis, rem orthodoxorum publicam augere cœpit. Agri ſunt Givò-Thuyenſis, Chan-Dinhenſis, Vu-tienſiſque in ea regni provincia, quæ ad meridiem pertinet. In his quadraginta ſunt fere chriſtianorum cœtus, quorum Dominicani, quibus ſunt attributi, curam gerunt. Horum cœtuum commodis ita Gilius proſpiciebat, ut non modo nulli labori parcere, ſed etiam noctes ipſas in re divina, ſacriſque peragendis diſtribuendiſque conſumere ſoleret. Quibus in rebus perficiendis ſingularis hominis virtus, atque animi magnitudo fuit. Nam, etſi, cum flumina tranſiret, pedeſve iter ageret, iiſve in locis verſaretur, in quibus perpauci chri-

T ſtiani

ſtiani eſſent, periculum erat, ne in hoſtium veniret poteſtatem, demittendum nihilo ſecius animum non putabat. Ac ſi ſæpe evenit ut ſibi ab inimicis inſtructas eſſe inſidias intelligeret, magnoque incommodo accepto, fugam caperet, tamen quidvis pati ſatius duxit, quam ullam intermiſſionem officii facere, quod unius veri Dei cauſſa ſuſcepiſſet.

De Matthæo Alonſo Leziniana, ejuſque inſtitutione vitæ.

III. Iiſdem fere laboribus perfunctum, iiſdemque virtutibus ornatum fuiſſe Matthæum Alonſum Lezinianam conſtat. Is Navæ Regis, quod eſt Lugduni Hiſpanienſis regni oppidum, honeſto loco natus, cum ea eſſet ætate, qua dijudicare per ſe ipſe poſſet quæ ſibi vitæ inſtitutio aptior ad ſequendum eſſet; ad Præfectum cœnobio Segovienſium Dominicanorum acceſſit, ab eoque petiit, ut ſeſe in Ordinem Prædicatorum cooptare vellet. Præfectus, qui ita ut fit, ubi aliquis noſtrum inſtitutum profiteri cupit, de moribus adoleſcentis quæſiverat, cumprimum quantum ingenio, virtuteque valeret, cognoſſet, concedendum, quod ille poſceret, exiſtimavit, annoque poſt fecit, ut ſolemni ritu ſuam Deo obligaret fidem, ſeque, dum vixiſſet, iis, qui præeſſent, morigerum, pudicum, perque virtutem pauperem futurum promitteret. Cumque ſic promiſſa impleſſet, ut proſpicere jam poſ-

poſſent ſui ſummæ illum & gloriæ Ordini Prædicatorum, & Chriſtianæ reipublicæ utilitati fore, permotus vehementi quodam ſtudio latius diſſeminandæ religionis Præfectum provinciæ Caſtellæ, cui Segovienſes Dominicani parent, oravit, ut ſibi in Philippinas inſulas navigandi facultatem daret. Ea re a Præfecto permiſſa maturavit iter, Manilamque anno MDCCXXX. petiit. Inde ab eo, qui Philippinenſium Dominicanorum provinciam obtinebat, in Tunquinum Evangelium promulgatum miſſus, multis laboribus, difficultatibuſque ſuperatis, quibus in eodem itinere magnis eſt conflictatus, xiv. kal. febr an. MDCCXXXII. cum P. Petro Martyre Ponſgravio, qui poſt in eo regno Pro-Præfecti provinciæ partes egit, in adſignatum ſibi locum pervenit. Septimo menſe poſt, quam eſt in Tunquinum ingreſſus, is vero menſis quinctilis fuit, Givo-Thuyenſes chriſtiani, qui ejus provinciæ, quæ ad meridiem vergit, partem incolunt, inſtitutoribuſque utuntur Dominicanis, ab Thaytincho ſacrificulo viro improbo, noſtrorumque hominum capitali hoſte apud judicem accuſantur. Nam huic, qui ex ea civitate eſſet, quæ non longe a vicis diſtaret chriſtianorum, explorati frequentes ad eos itus, ac reditus Europæorum erant. Judex, ne ſpatium noſtris eva-

Digitized by Google

dendi, reſque ſuas alio ſupportandi detur, tribunum evocat. Huic mandat, ut onerarias naves paret, iiſque quam maximum poteſt numerum militum imponat, quidque deinceps fieri velit, oſtendit. Tribunus, quod juſſus eſt, facit, noctuque ſolvens, chriſtianos inopinantes oppreſſurus, in eorum vicos contendit. Nihil tale cogitantibus noſtris Tru linea, Luethuga, Ke-Buea, & Tru Pea vici repente obſidentur. Prima luce, qui Trulineam milites venerant, Thaytincho indice uſi, in ædes, in quas divertere Dominicani conſueſcebant, irrumpunt; eaſque, inventis latebris, in quibus illi ſacram ſupellectilem, reſque ſuas ceteras occultarant, diripiunt, indeque ac illac circumcurſantes, vicum depopulantur. Idem fere qui ſunt in proxima loca miſſi milites fecerunt. Interea Dominicani, qui fuga ſibi ſalutem petierant, amiſſis rebus omnibus, maximis incommodis premebantur. Quo tempore Matthæus, cum locum nullum, in quo ſatis tuto conſiſteret, haberet, incertis ſedibus vagari, ac modo ſeſe in naves, modo in ædes chriſtianorum, quæ longe a vicis, de quibus eſt demonſtratum, diſtarent, abdere cogebatur. Quod vitæ genus cum per plures menſes duxiſſet, dici vix poteſt quantum detrimenti acceperit. Sed his tamen adverſis rebus abſterreri non potuit, quin

lin-

linguam Tunquinenſium ſummo ſtudio addiſcere conaretur. Nam qui eo ſeſe contulerat, ut mortalibus commodo, ſalutique eſſet, intelligebatque parum in hoc genere proficere quemquam poſſe, qui ſermone incolarum non uteretur, nihil laboris, diligentiæque prætermittendum judicabat, quod conferre videretur ad comparandam ejus linguæ ſcientiam. Itaque ubi loqui Tunquinice ita, ut facile ab incolis intelligeretur, cœpit, curam ſuſcepit chriſtianorum, qui ſuperiorem ejus provinciæ, quæ ad meridiem vergit, partem incolunt. His, poſt annos aliquot, Præfecti juſſu, qui illius opera uti ad recte inſtituendos chriſtianos, qui inferiorem ejuſdem provinciæ partem occupaſſent, ſtatuerat, relictis, ad Giao-Thuyenſes, Bu-Tienſes, Chan-Dinhenſeſque deſcendit; quibus cum diu exemplo, ſtudio, diligentia profuiſſet, in Phu-Taienſem, eique proximas Toparchias Chriſti nomen, religionemque latius propagatum profectus eſt. Inde ad Nam-Chanenſes, Dai-Lenſes, alioſque Luc-Phuyenſibus vicinos chriſtianos, ut Præfecto jubenti obtemperaret, migravit, atque apud eos ad diem uſque, qua in poteſtatem venit ethnicorum, permanſit. Quamobrem etſi imbecillus, tenuique valetudine erat, tamen quod incredibili ſtudio curandæ ſalutis animorum incenderetur,

decennium in Apoſtolico munere obeundo ita conſumſit, ut, peragratis locis omnibus, in quibus chriſtiani commendati fidei Dominicanorum erant, non modo ſynaxes ad multam noctem produceret, ſuoſque, quibus poterat, rebus juvaret, ſed etiam ubi ſe religionis, caritatiſque erga homines cauſſa aut perpeti quidpiam, aut ne cogitantem quidem in vitæ periculum veniſſe videbat, magnopere lætaretur. Ac ſæpe ſeſe, cum navigaret, aut pedibus iter ageret, aut domi rem ſacram adminiſtraret, in id diſcrimen deductum vidit. Ex quo ægre, magnoque interdum accepto incommodo, liberatus, tantum aberat, ut animo dejiceretur, ut majores ſpiritus ad rem ſtudioſius gerendam ſumeret. *Cathechiſtas*, hoc eſt inſtitutores chriſtianæ plebis, quibus propter peritiam linguæ Tunquinenſibus uti Prædicatores conſueverunt, in religionis doctrina verſatos præ ceteris eſſe volebat, quam ob cauſſam non modo iis quotidiano ſermone erudiendis operam diligentem dabat, ſed etiam coëmptis ſuo impendio libris, ut legendo ipſi per ſe quidnam eſſet credendum cognoſcerent, curabat. Intelligebat enim, ſi plane, perfecteque, ut eorum poſtulabat inſtitutum, explorata præcipua doctrinæ chriſtianæ capita haberent, faciliorem ſibi *ſacramentorum* adminiſtrationem futuram. Quibus ex re-
bus

bus maximæ utilitates in Tunquinenſem Eccleſiam manarunt. Diuturnis præterea precibus colere divinum numen, ſibique propitium reddere ſtudebat. Deiparam Virginem ſingulari ſecundum Deum veneratione proſequebatur; cui rem gratam facturus id precum genus, quod *Roſarium* dicimus, adhibebat. Magno item in quoſque homines amore ferebatur. Siquorum rem eſſe afflictam familiarem cognorat, eorum, quibus poterat largitionibus, inopiam levabat. Comiter quoſque, benigneque non alloqui modo, ſed etiam excipere conſueverat. Quin etiam tam demiſſe, tamque de ſe humiliter ſentiebat, ut omnibus ſeſe deteriorem eſſe arbitraretur, & ſiquid feciſſet, quod alteri minus placuiſſe exiſtimaret, eum cumprimum poſſet, adiret, ſibique ut ignoſceret, obſecraret. Quæ hominis virtutes tam erant conſpicuæ, ut non Dominicanis ſolum, ſed etiam aliis compertæ, cognitæque eſſent. Hilarius ab Jeſu Auguſtinianus Coricenſis Epiſcopus, Apoſtolicuſque in Tunquino Vicarius earum ſe teſtem fuiſſe oculatum ſcribit.

IV. Cum ita inſtituti, comparatique animis Leziniana, Giliuſque eſsent, operamque augendæ, confirmandæque Tunquinenſi Eccleſiæ diligentem darent, Gilius, qui Luc-Thuyenſes creditos curæ Dominicanorum noſtris eſſe ſacris ini-

Franciſcus Gilius in ethnicorũ poteſtatem venit, deque eo liberãdo Chriſtiani fruſtra laborant. Itaque ad regẽ

 ini-

deducitur, & in morbum graviſſimum incidit.

initiato, cognorat, a quibus propterea nihil mali eſſe metuendum arbitrabatur, Luc-Thuyum contendit. Ibi cum aliquamdiu degiſſet, an MDCCXXXVII. III. non. ſextiles, quo die propter continuationem imbrium, vimque vehementem ventorum ne ſuſpicari quidem poterat ſe in hoſtium poteſtatem venturum, cum ſummo mane rem divinam feciſſet, nunciatum ipſi ab amicis fuit magnam ethnicorum multitudinem noctu in oppidum veniſſe, duceque ſacrificulo Thaytincho obſediſſe domum, nequa ſpes evadendi, fugaque ſalutem petendi eſſet. Id ubi Gilius intellexit, S. Joſepho, quem magnopere venerabatur, ſe, remque christianorum publicam commendavit, moxque nullo trepidationis ſigno dato, impavide apertis cubiculi foribus, ſeſe in deditionem hoſtibus permiſit. Igitur milites continuo in eum impetum fecerunt, captumque, ligatis retro ad tergum manibus, ad proximam fluminis ripam adduxerunt, juſſeruntque, ut navim, quam ejus cauſſa paraſſent, conſcenderet. Venerat una Thaytinchus, de quo ſupra demonſtratum eſt, quem etſi ante Gilius numquam viderat, tamen ut conſpexit, eum eſſe judicavit, quem noſtri hoſtem eſſe acerrimum chriſtianorum ferrent. Interea cum Franciſcum ethnici in navim inductum arctius conſtringi, cuſtodirique cu-

Digitized by Google

curaſſent, virum unum, mulieresque christianas duas comprehenſas, vinctasque eodem deduxerant. Noſter, qui aliorum neminem quidquam adverſi perferre pateretur, ſacrificulum obſecravit, quoniam ſatis ipſe eſſet, de quo ethnici ſupplicium ſumerent, ceteros ut liberos abire ſineret. Thaytinchus, qui capto Franciſco, magni ſe quidquam conſecutum exiſtimabat, facile, quod Gilius petebat, conceſſit. Eodem fere tempore milites Franciſci domum, proximasque ædes christianorum diripuerunt. Poſt cum inde ſolviſſent, quæſitum ex noſtro fuit, ſibi ne quidquam metueret. Ille, qui non modo Chriſti cauſſa omnia perpeti haud ægre ferret, ſed etiam cuperet, non quæ ſibi, ſed quæ chriſtianis Tunquinenſibus impenderent, damna ſeſe metuere reſpondit. Erat Thaytincho in animo non ad regem, ita ut leges Tunquinenſium poſtulant, Gilium ducere, ſed domi detinere, propterea quod extorquere ſeſe ab noſtris auri copiam poſſe confideret. Itaque, ut eum in ſuas ædes adduci fecit, chriſtianis ſignificavit, ſi ſalvum habere Gilium vellent, auri ſummam, quam ipſe imperaſſet, darent. Negarunt noſtri tantas ſibi eſſe opes, quibus avaritiæ ſacrificuli ſatisfacerent. Optare quidem ſe, ut ſibi, quem Patris loco haberent, reſtitueretur. Quare ſi ea mediocri, quam ipſi oſ-

offerrent, pecunia contentus Thaytinchus eſſet, curaturos ſe, eidem ut continuo numeraretur. Sin minus, hoc ſe miſerabiliores eſſe, quod propter facultatum, reique familiaris inopiam conſequi, quod cuperent, non poſſent. Cum ne his quidem pollicitationibus quidquam profeciſſent, artibus primum, tum vi hominem liberare conſtituerunt. Sed experiundo cognorunt induſtriam, artes, vimque ipſam adverſus hoſtem & potentem, & cautum, nihil valere. Itaque communi chriſtianorum ſententia delecti fuerunt, qui Pro-Præfectum provinciæ virum ethnicum adirent, eique ſignificarent, quæ ab Thaytuncho geſta adverſus Gilium improbe fuiſſent. Quum hi, quod ſibi mandatum fuerat, feciſſent, promiſiſſentque, ſi reſtitutus ipſis Franciſcus eſſet, ſeſe illi certam pecuniæ ſummam daturos, Pro-Præfectus cum armato milite in domum ſacrificuli, reſiſtentibus licet ethnicis, irrupit, captumque Gilium navi imponi, atque in ſuas ædes deferri imperavit. Servus erat Thaytincho perverſiſſimis moribus, qui ita, ut herus, noſtris rebus adverſabatur. Is ut quid noſter reſponſurus eſſet, ſi ex eo judices de rebus quibuſdam quæſiſſent, cognoſceret, & ad herum ita, ut convenerat, referret, habere ſe aliquando ab Senatu ad Gilium mandata ſimulavit. Hunc item Pro-Præfectus capi,

pi, inque carcerem contrudi juſſit, quaſi noſtri adjutor, auctorque turbarum eſſet. Ubi Gilius magnum numerum chriſtianorum eo quaſi ad ſpectaculum concurriſſe vidit, opera id eſſe illorum factum exiſtimavit, ut ſibi libertas ad ſuos redeundi daretur. Interea ſacrificulus, qui ſpe quidquam a noſtris extorquendi exciderat, cum vehementer ſibi metuere cœpiſſet, ne reus, quod leges patrias violaſſet, ageretur, rerum omnium, ut acciderant, certiorem ſummum magiſtratum fecit, ac non Luc-Thuyenſes, finitimoſque chriſtianos ſolum, ſed etiam Pro-Præfectum provinciæ accuſavit, quaſi vi illata, abſtuliſſet lucri cauſſa hominem, quem ipſe regi tranſdere conſtituerat. Pro-Præfectus, quamvis ante noſtris promiſerat acturum ſeſe, ut ad eos Gilius liber proficiſceretur, his tamen rebus perterrefactus non modo promiſſis ſtandum non putavit, verum etiam navi impoſitum Gilium ad regem detulit, reumque ſacrificulum egit, ac ſi chriſtianis partibus ſtuderet, & Franciſcum aluiſſet domi. Eo in itinere, quod ad dies omnino decem productum fuit, cum Gilius febri conflictaretur, vixque propter æſtum quidquam guſtaret, commovit in ſe uxorum, concubinarumque Pro Præfecti miſericordiam. Hæ ſuſcepta hominis cura, ex ipſo ante, quod ſibi afferri obſonium vel-

vellet, quærebant. Itaque prandium, ut ille ſe velle dixerat, parabant. Nihilo ſecius cum plus cibi ſumere, quam prius conſueſſet, nequiret, tum aucta febris ſic eſt, ut interdum ſenſu rerum deſtitueretur. Hæc ille incommoda tanta conſtantia, alacritateque animi ferebat, ut poſt ad amicos ſcriberet incidiſſe in eum morbum divina voluntate ſeſe, ut nonnihil perpetiretur, propterea quod adverſis rebus, quibus preſſus hactenus fuerat, ne perturbatus quidem fuiſſet.

Gilius febri, & ſtomacho vehemēter laborans cuſtodibus carcerum tranſditur, ut in vincula conjiciatur.

V. Jam dimotus vi febris a ſenſu Gilii animus erat cum ethnici ad principem regni urbem navim appulerunt. Hoc ſtatu cum eſſet, juſſu magiſtratus tranſditus cuſtodibus carceris eſt, quo nullum eſſe diriorem apud Tunquinenſes ferunt. Cuſtodes cum ita vexari, urgerique hominem vidiſſent, ut brevi interiturum arbitrarentur, conjiciendum in vincula non putarunt. Itaque in atrio, ſub excubitorum lecto, nuda humo ſtratum reliquerunt. Quo in loco poſt etiam, quam eſt ipſi uſus ſenſuum reſtitutus, ut ſine ſtragulo jaceret, quamdiu apud eos manſit, compulerunt. Interea Gilius vehementer ſtomacho laborabat, omnique fere cibo ſeſe abſtinere cogebatur. Quare quidquid illi cibariorum a ſecunda præfecti carcerum uxore parabatur, id ille pene totum Thaytinchi famulo, qui, ut ſupra demonſtratum

tum eſt, quaſi ſuam Gilio operam locaſſet, a Pro-Præfecto provinciæ ad Regem adductus, iiſdem cuſtodiis aſſervabatur, libenter dabat. Sed is famulus eodem, quo in carcerem detruſus eſt, anno ſubito morbo correptus periit.

VI. Paucis poſt diebus, quam Gilius in magiſtratus poteſtatem venit, qui præfectus iis carceribus erat, in quibus fortiſſimi viri e Societate Jeſu, qui anno eodem MDCCXXXVII. religionis chriſtianæ cauſſa gladio percuſſi fuerant, conſtitiſſent, a ſenatu petiit, ut Franciſcum quoque apud ſe collocari in cuſtodia juberet. Uſu namque temporum ſuperiorum compererat, quantum inde lucri facturus eſſet. Nam chriſtiani, modo alloqui ſuum inſtitutorem, ac magiſtrum poſſent, libenter numerare cuſtodi pecuniam conſueverant. Qua re intellecta prioris carceris cuſtodes, cum is præfectus cautionem, conſcriptionemque de erepto inde Gilio faceret, ne ſine lucro vexaſſe hominem viderentur, detractis veſtibus, quibus erat indutus, pene nudum præfecto in cuſtodiam tradiderunt. Eductum milites ad arboris, quæ prope aberat, umbram deducunt. Rei novitate permoti viri, adoleſcentulique, eo ſpectandi cauſſa concurrunt. Qui crucem magno apud nos in honore haberi, colique noverant, rati ſe moleſtiores homini futuros, arundines capiunt,

Ethnici exiguas cruces efficiunt, eaſque pedibus proterunt. Has Gilius diſſolvit: mox in catenas conjicitur.

ſet, verita ne, quod ipſi minabantur, infortunium ferre miſera cogeretur, incœptis deſiſtendum exiſtimavit, poſtque menſem anum deditam olim ſuperſtitionibus deorum, quæ in ædibus adjunctis carceri habitabat, majorem in modum obſecravit, ut id ſibi negotium ſumeret. Erat enim chriſtianæ mulieri exploratum, anum ipſam victum viris illis quatuor e Societate Jeſu, de quibus antea diximus, miniſtraſſe, inductamque crebris eorum cohortationibus fuiſſe, ut chriſtianam ſe aliquando fore promitteret; ſed nondum initiari myſteriis noſtris potuiſſe, quod magiſtri, qui eam plene de religionis decretis docerent, defuiſſent. Quamobrem ſperabat, illius operam, quæ irrideri ſeſe, quod noſtris partibus ſtuderet, contemnique ab altera anu, quæ ſimulacris cultum adhibebat, unaque erat continenter domi, æquo animo pateretur, Gilio maxime utilem futuram. Atque rei quidem exitus ſecundior, quam chriſtiana mulier providiſſet, fuit. Non enim ea tantum, quæ nobis aſſentiebatur, ſed anus etiam ſuperſtitioſa Gilii curam ſuſcepit, atque a præfecto carcerum aliquanto poſt tempore impetravit, ut Franciſco in ipſarum ædes veniendi, ibique aliquamdiu conſiſtendi poteſtas eſſet. Id vero percommode accidiſſe chriſtianis videbatur, propterea quod tutos, facileſque ad Gilium adi-

aditus haberent. Nam ante, etſi viſere hominem, atque alloqui in carcere poterant, metuebant tamen, ne, ſi una diu, ac libere egiſſent, in fortunarum, vitæque periculum venirent.

IX. Interea cum Gilius in judicium vocaretur, proſpiceretque fore, ut ex ſe judices de Thaytincho ſacrificulo (quem a Pro-Præfecto provinciæ, quæ ad meridiem vergit; ac ſi fautor, adjutorque chriſtianorum eſſet, & Gilium occultaſſet domi, apud ſenatum fuiſſe accuſatum, reumque actum, oſtendimus) quærerent, ſecum ipſe cogitare, deliberareque cœpit, quibus reſponſis interrogantibus ſatisfaceret. Verebatur enim, ne, ſi Luc-Thuy captum a ſacrificulo ſe fuiſſe diceret, detrimento chriſtianis eſſet; ſin autem a Pro-Præfecto in Thaytinchi ædibus repertum, is ſacrificulus infortunium infelix ferret. At grave utrumque videbatur, propterea quod neque amicis, præſertim quos ipſe inſtituiſſet, vehementerque diligeret, nocendum, neque inimico par pari referendum ſciret. Veniebat illi in mentem perſpicue palam eſſe, quod comprehenſus ipſe Luc-Thuy, quod navi impoſitus, quod vinctus inſidiis Thaytinchi eſſet. Sed cum animadverteret nihil horum ſacrificulo prodeſſe in judicio poſſe, quod omnes Pro-Præfecti cauſſam tuerentur, conſtaretque neminem, qui

Gilius quid magiſtratibus interroganti-bus reſpõdẽdum ſit ſecũ deliberat: chriſtianorũque rationem imprimis eſſe habendã ſtatuit.

V con-

contra chriſtianos teſtimonium diceret, futurum, quo primum in loco captus fuiſſet, enunciandum non arbitrabatur. Contra nonnullæ res hominem hortabantur, quare ſe a Pro-Præfecto in ſacrificuli domo inventum fuiſſe confirmaret. Nam confeſſus id quidem Thaytinchus erat. Quapropter, quod is detrimentum cepiſſet, hoc non eſſe vitio tribuendum ſibi, qui nulla ſua culpa in judicium acceſſiſſet, proſpiceretque, ſi de rebus, quæ ſibi ante acciderant, locutus eſſet, magnum ſe damnum chriſtianis Luc-thuyenſibus allaturum. Succurrebat præterea ludi a ſe eam diſceptationem tacendo poſſe. Non enim quæſituros de religione judices, pro qua ſibi non modo publice reſpondere, ſed etiam vitam profundere certum eſſet. Hæc diu ſecum cogitanti commodiſſimum viſum eſt, captum ſe a Pro-Præfecto in ædibus Thaytinchi dicere, non quo huic ſuccenſendum, ſed quo chriſtianis conſulendum exiſtimaret. Nam cum imperatum ei a Pro-Præfecto provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum eſſet, ut commentarios rerum a ſe geſtarum conficeret, de Thaytincho in hanc ſententiam ſcripſit. Diſplicere vehementer ſibi detrimenta, quæ illius hominis improbitate chriſtiani caperent; ſed cum manicas, compedes, carcereſque, in quos ſe conjectum videbat, contemplaretur,

Digitized by Google

extorqueri a ſe non poſſe, quin plurimum ei ſe debere confiteretur. Itaque,ſi quidem ſuppeterent, nummos ſe ipſi fuiſſe argenteos philippeos tria millia numeraturum.

Gilius in judicium adductus, interrogatuſque de ſingulis rebus reſpondet.

X. Cum ventum in prætorium eſſet, viri, puerique Gilium circumſiſtunt, lignaque ita, ut ſupra demonſtratum eſt, in crucis figuram componunt, quæ ubi conculcarunt, ei ante pedes projiciunt. His magno cum labore collectis, ſolutiſque crucibus, ad ſenatum ingredi cogitur. Erant in judicio Thaytinchus, Luc-Thuyenſeſque chriſtiani tres de loco, ubi captus Europæus fuerat, diſceptantes. Quæritur ex Gilio, ecquis horum ipſum recepiſſet domum. Is chriſtianos digito demonſtrans id, quod verum erat, teſtatus, apud hos umquam ſe divertiſſe negat. Tum ſacrificulum indicans, cum hoc, inquit, manſi aliquamdiu domi. Hac re intellecta judex, qui propenſior in noſtros erat, Thaytinchum, chriſtianoſque dimittit, Gilium retinet. Scribæ, ut attendat, quæquæ dicantur, in tabulas referat, jubet. Inde noſtrum, quo ex regno ſit, quo tempore in Tunquinum pervenerit, in quem primum hominem adventans inciderit, rogat. Monet, ut de locis, in quibus fuiſſet, ex quo tempore in id regnum venit, confiteatur, quo die, quibus in ædibus, a quo tandem viro captus, adductuſque in ju-

Digitized by Google

dicium fuerit, exponat. Ne ſe celet, quamdiu ea in domo manſerit, quid rerum ibidem geſſerit, & an cuiquam explicarit chriſtianorum legem. Ad hæc Gilius breviter reſpondit. Ortum eſſe in Hiſpania ſe, biennio ante, quam adductus in judicium fuiſſet, perveniſſe in Tunquinenſium ditionem. Nomen ſe viri, in quem primum adveniens incuriſſet, memoria non tenere. Nam de locis quod judex percuntaretur, ſciret, nullas ſibi ſtabiles in eo regno ſedes fuiſſe. Id a ſe tempus, ſuique inſtituti rationem poſtulaviſſe, ut modo hac, modo illac incertis locis, ac ſedibus vagaretur. Captum ſe Pro-Præfecti juſſu fuiſſe in ſacrificuli Thaytinchi domo, decimo fere poſt die, quam eo ſe contuliſſet. Ne putaret judex, cuiquam iis in ædibus explicatam ab ſe fuiſſe chriſtianorum legem. In eas namque ſe alterius rei cauſſa veniſſe. His rebus ſcriba ſuo arbitratu perplures alias adverſus Thaytinchum adjunxit, inque tabulas retulit. Quibus compertis Gilius moleſte tulit, propterea quod nemini invidiam conflari pateretur.

Rurſus ad quæſtionem ducitur; dimiſſoque, atque in carceres redeunti pueri cruces proterentes moleſtiam exhibent.

XI. Poſtridie ejus diei judex Gilium ad ſenatum reduci imperavit. Cum is locus, in quo haberi ſenatus ſolet, longe ab carcere abeſſet, ac æſtate anni tempore graviſſimo tam magni calores eſſent, vix ut ferri poſſe viderentur, Giliuſ-

liuſque vehementer ex pedibus laboraret, quod rigore, ac pondere catenarum diſciſſi fuiſſent die ſuperiore, tanta moleſtia, tamque acerbo animi ſenſu afficiebatur, ut non modo non incedere, ſed ne inſiſtere quidem poſſet. Nihilo ſecius imperata milites fecerunt, abductoque Gilio, cum ad parentum, avorumque regis templum, qua itur ad ſenatum, veniſſent, ei, ut pileum honoris cauſſa deponeret, juſſerunt. Sed in eum, qui reſpondiſſet, ſe numquam, quod dicerent, facturum, ob eamque rem, quaſi moribus incultus, ruſticuſque eſſet, contemneretur, nihil eſt crudeliter imperatum. Ubi perventum ad ſenatum eſt, judices feriis Tunquinenſibus fas ſibi eſſe quæſtionem inſtituere negaverunt. Itaque continuo Gilium dimiſerunt, militibuſque, ut eum in carcerem reducerent, mandarunt. Redeuntem cum milites ad cauponam, quo ingreſſi bibendi vini cauſſa fuerant, conſiſtere coëgiſſent, magna puerorum multitudo circumſiſtit, factiſque crucibus, inque terram projectis, & conculcatis, indignis modis ludificatur. Nam quod ille injuriam ſalutis generis humani ſigno fieri videret, vehementi dolore cruciabatur. Itaque, cum memoria, quæ ſibi ante evenerant, teneret, ratus, ſi colligere, venerari, diſſolvereque cruces, ita ut fecerat, cœpiſſet, multitudinem

nullum earum conficiendarum, concul-candarumque finem facturam, convertere alioRſum oculos, remque diſſimulare, quaſi non cerneret, decrevit. Id ut unus aliquis ex eorum puerorum turba animadvertit, ridens, ludenſque occlamitare, ſalvum eſſe oportere Gilium, ut qui chriſtianus eſſe deſiiſſet. Noſter, qui ne joco quidem hæc de ſe dictitari ferret, ludere puerum reſpondit, adſtanteſque mendacio fallere conari. Inde, nequis rem alioRſum, atque ipſe feciſſet, acciperet, inclinare ſe rurſum, cruceſque colligere, venerari, atque diſſolvere, idque jam lætus, alacriſque facere incœpit, quod ſe Chriſti cauſſa vel a pueris ludibrio haberi cerneret.

Pueri Gilio moleſti eſſe pergunt.

XII. Ad hunc modum, quocumque tandem acceſſiſſet, magnus ſemper populi concurſus fiebat, & arundinum partes, feſtucæque ad crucis figuram a pueris componebantur. Imagines etiam, quæ hominem cruci affixam exhiberent, proferebantur, quæ filo longis arundinibus alligatæ, ita ut a piſcatoribus hami ſolent, illius manibus, pedibuſve applicabantur. Quindecim interdum, aut viginti eodem temporis momento eidem cruces ante pedes projiciebantur, iiſque nondum omnibus collectis, ſolutiſque, aliæ conficiebantur, proterebantur, eique in faciem adjiciebantur. Inventi præterea quando-que

que fuerunt, qui cruces in viam, qua eundum ipſi in aliquem locum eſſet, abjicerent, ut eum, ſi forte remorari gradum, vel conturbari vidiſſent, ludificarentur. His turbis, clamoribuſque permoti tabernarii, opificeſque, ne ad officinas ipſorum accederet, curabant. Proſpiciebant enim, quamdiu ibidem conſtitiſſet, ob tumultum, qui tum oriri ſoleret, neminem ad fores, qui merces emeret, venturum. Quod ſi, qui vinctum ducebant, milites in domum aliquam aut bibendi, aut alius rei gerendæ cauſſa divertiſſent, a patrefamilias redarguebantur, propterea quod auſi ad ſeſe ingredi cum eo fuiſſent, quem ob flagitia eſſe capitis condemnandum ſcirent. Quamobrem cum Gilius de ſe ad Pro-Præfectum Tunquinenſium Dominicanorum ſcriberet, ſi ea, inquit, virtute valerem, qua Patrem noſtrum ſanctum Dominicum præſtitiſſe conſtat, equidem hoc genus ludibriorum, non pacato animo ſolum, ſed etiam alacri tuliſſem. Sed cum noverim ipſe me, fateor aliquando ſubiratum flabello pueros deterruiſſe, ne mihi eſſe moleſti pergerent. Hi vero, muſcarum inſtar, quo plus abigebantur, eo importuniores erant.

XIII. Interea, etſi graviſſimum Gilio erat, ſeſe non religionis, ſed privatæ Thaytinchi controverſiæ cauſſa tam ſæpe in

Mulieres Gilio officia præſtant; eique ut apud eas cibum ſu-

mere liceat, impetratur. Gilius ab Epiſcopo Coricenſi adminiſtrandorum ſacrorum facultatem obtinet: atque ab Cæmanenſi Epiſcopo, olea ſancta, librumque ritualem accipit.

in judicium vocari, tamen, quod vix quidquam requietis caperet, quod ſæpe dimiſſus, quin audiretur, quod catenis vinctus in carcerem a militibus traheretur, quibus militibus, niſi pecuniam mercedis nomine dediſſet, ſeſe veſtibus ipſis ſpoliatum iri providebat, quod denique tot injurias, contumeliaſque acciperet, incredibili gaudio cumulabatur. Atque his tot malis, cum eis frequentes itus, redituſque e carcere ad ſenatum eſſent, ac ſummo æſtatis tempore calore pene conficeretur, repentinus ſurarum tumor, quæ plenæ puſtularum erant, ſcabieſque acceſſerat. Quæ res tantum doloris homini afferebant, ut dies quindecim ne lento quidem gradu incedere valeret. Anus, de quibus ſupra demonſtratum eſt, quod eum tam gravi morbo conflictari, eſſeque mortalium neminem viderent, qui laborantem ægritudine levare vellet, illius miſericordia commotæ, ut ei eſſe aliquantum virium reſtitutum intellexerunt, cuſtodes adeunt, rogantque etiam, atque etiam, ut eidem e carcere exeundi, inque ipſarum ædes veniundi faciant poteſtatem. Nam ſic illis recipiunt; ubi medicamentis curata vulnera pedum eſſent, eum ſtatim in carcerem rediturum. Ea re a cuſtodibus permiſſa, facile ſibi anus perſuaſerunt, fieri quoque eorum voluntate poſſe, ut

ad

ad earum domum Gilio prandendi, cœnandique etiam cauſſa accedere liceret. Igitur opportunitatem temporis ſecutæ rem obtinent. Cum omnia ſibi acciđiſſe ſecunda perſpicerent, ſperarentque fore, ut precibus, muneribuſque adducti cuſtodes diem totum domi ab Gilio duci paterentur, quod quidem noſſent chriſtianis, qui una manere, & colloqui cuperent, non gratum modo, ſed jucundum etiam futurum, non ante conatu deſiſtendum arbitrantur, quam ad ſuam voluntatem cuſtodes flectant. His ita, ut providerant, ſuperatis, atque in ſuam ſententiam inductis, hoſpitio mulieres virum recipiunt. Qua re intellecta, chriſtiani frequentes ad eum concurrere cœperunt. In his ſacerdotes quidam Tunquinenſes erant, quibus, ſiquid umquam peccarat, dixit, ab eiſque petiit, ut ſibi, Dei nomine, cujus eſſent miniſtri, veniam dare ne gravarentur. Interea litteras ad Coricenſem Epiſcopum in hanc ſententiam ſcripſit. Quoniam non minus id ipſe contenderet, ac laboraret, ne, qui noſtram religionem profitebantur, quidquam detrimenti caperent, quam ut ethnici Chriſto Servatori conciliarentur; petere quidem ſe, ut ſibi eos, qui ſacrorum cauſſa veniſſent, myſteriis initiandi, ſuppliceſque expiandi jus eſſet. Erat tunc Coricenſis Præſul

Vi-

Viſitator, ut vocant, provinciæ, quæ ad occidentem ſolem ſpectat, qua in provincia urbs eſt regia Tunquinenſium. Is, conſilio Gilii probato, facultatem ei agendi, quod Parœco liceret, dedit. Quo tempore impetratum ab Epiſcopo Ceomanenſi, qui provinciam *Pro-Vicarii* nomine regebat, fuit, ut ei quam celerrime poſſet, olea ſancta, librumque *ritualem* mitteret. Sed eo anno *pœnitentiæ ſacramento* nonnullos, baptiſmo autem vix eidem perpaucos, qui in carcere extremo morbo premebantur, expiare fas fuit.

Gilius a cuſtodibus vexatur; ſed numerata pecunia ab his impetrat, ut ad mulierum ædes ire pergat. Mulierum alteram ſuperſtitionibus Deorum deditam ad ſanitatē convertit. Ea ſacris initiata paullo poſt moritur.

XIV. Anno MDCCXXXVIII. januario menſe, anni illius annamitici poſtrema luna, cum Gilius brevi ſe gladio percuſſum iri conſideret, legati ab Sinis in metropolim Tunquini venerunt, qui nunciarent, eum, qui principatum in republica obtineret, fuiſſe ab Imperatore appellatum regem. Judices, qui feſtos dies ejus rei gratia inſtitutos funeſtari non oportere exiſtimabant, ſumendum alio tempore de reis ſupplicium duxerunt, quos capitis condemnaverant. Præterea nondum lata in Gilium ſententia fuerat, quod Thaytinchus, chriſtianique litigare pergerent, quibus contendentibus, nihil de illius capite ſtatui poſſe videbatur. Nihilo ſecius conjectus iterum in vincula, anguſtiiſque

que carceris concluſus fuit, propterea quod cuſtodibus ſtatim, quod petierant aurum, non dediſſet. *Sed* cum ſoluta pecunia eorum avaritiam expleviſſet, eique liberum permiſſum eſſet, ut, ſi vellet, mulierum, de quibus ſupra demonſtratum eſt, frequentaret domum, repente exorta eſt importunæ anus nefaria ſuperſtitio, quæ primo annamitici anni die religionibus ſeſe impediri diceret, quin aditum homini ad ſuas ædes dandum arbitraretur. Nam præſente Gilio neque diis ſupplicare, neque parentibus, aviſque ethnicorum more preces, honoreſque adhibere ſe poſſe ſperabat. Eam enim ſæpe hortari Gilius conſueverat, ut contemtis numinibus deorum, quorum inani cultu animi contaminarentur, Chriſtum verum Deum, Servatoremque generis humani coleret. At mulier, etſi pergratum ſibi eſſe ajebat, quod ad ſe Gilius prima luce, antequam ipſa ad mercatum res ſuas venum proficiſceretur, veniret; propterea quod aliquando egreſſa domo occurriſſe eum ſibi omnium primum, ſeque jam ea die magnum, divenditis mercibus, lucrum feciſſe, aniliter animadvertiſſet; tamen nefas eſſe kalendis, quibus diebus ſacrificabat, noſtrum quemquam in ſuas ædes introduci putabat, monentique, ut chriſtianis ſe daret in diſciplinam, reſpondebat

debat jocans, cum rex noſtris legibus paruiſſet, tum ſe chriſtianam continuo futuram. Sed menſe martio, cum ille vehementibus, aſſiduiſque doloribus preſſus eſſet, numerataque pecunia, ab cuſtodibus obtinuiſſet, ut dies, noctesque in anicularum domo commoraretur, mulierque ſuperſtitioſa lubens e ſuo cubiculo diſcedens, lectum ibi laboranti ſterni curaſſet, factum beneficio Dei O. M. eſt, ut ea præmium ſuæ erga Gilium humanitatis caperet, cultumque negligeret deorum. Nam cum in gravem morbum paullo poſt incidiſſet, a quo neque medicamentis levari, neque liberari ſuperſtitionibus, quibus multis implicabatur, potuiſſet, in eam cogitationem venit, ut Gilio, cujus in ſe, mortaleſque ceteros caritatem, ſingularemque virtutem pluribus exemplis, argumentiſque cognitam habebat, obtemperaret. Deliberanti, cum viſa noctu objicerentur, quæ ipſa ab hoſte generis humani immitti judicaret, noſter, cui ſe magnopere commendarat, fuſis ad Deum precibus, opem tulit. Ea ubi placatiſſimam ſibi quietem allatam ſenſit, ſequi ſtatim, quod cepiſſet conſilium, ac ſive infirma, ſive integra valetudine eſſet, chriſtianis ſacris ſeſe adſtringere, decrevit. Itaque orare, atque obſecrare Deum, ſibi ut adeſſet, implorare chriſtiano-

ſtianorum fidem, ne ſe desererent, neve de Religionis decretis docere gravarentur, petere majorem in modum ab Gilio, ut ſalutem animi baptiſmo ſibi impetrare vellet. Sed cum ille diem ex die duceret, rogatuſque ab altera anu, ut flagitanti morigeraretur, nondum ſaris maturuiſſe fructum dixiſſet, ea, ubi quæ de ſe Gilius ſentiret, cognovit, tantum abſuit, ut apud ſociam conquereretur, ut læta, atque alacris reſponderet, ſe, quamquam ad annos mille produxiſſet vitam, nunquam ab religione, quam unam eſſe veram compererat, diſceſſuram. At cum continenter Gilium pulſare, urgereque pergeret, initiata demum myſterio baptiſmi eſt, poſtque menſem imbuta pœnitentiæ, extremæque unctionis ſacris, ita deceſſit, ut conjicere noſtri poſſent, eam eſſe felicitatem, quam cuperet, conſequutam. Anus altera, quam ſtudere jam inde a multo tempore rebus noſtris cœpiſſe diximus, amiſſa ſocia, Gilium convenit, ei, quibus injuriis Chriſti, Gilii ipſius, ceterorumque chriſtianorum cauſſa afflicta ab cuſtodibus fuiſſet, narrat. Rogat, ne ſe tamdiu in Cathecumenis eſſe patiatur. Quamobrem muniat ſibi baptiſmo ad cetera myſteria, atque ad ſempiternam ſalutem viam. Noſter, qui æquum ab ſe peti noverat, mulieri ſatisfecit.

Quæ

Quæ ſic deinceps vitam inſtituit, ut multo alacrius, quam ante conſueviſſet, injurias, contumeliaſque ferret.

Gilius capitis condemnatur. Interea ſacris veſtibus acceptis, ſæpe rem divinam facit, & ſacra hominibus miniſtrat.

XV. Eodem fere tempore Gilius Euchariſtia ab Tunquinenſi ſacerdote munitus, biſque jam ad ſenatum adductus, dimiſſuſque, quin audiretur, fuit. Poſt judices Gilium innocentem, atque inauditum rei capitalis, Thaytinchum vero ad elephantorum curam ob receptum Europæum ſacerdotem domum, damnarunt. Horum ſententias cum alii judices, ad quos ſacrificulus appellarat, probaſſent, eamque in Thaytinchi ipſius filium, quam pater ceperat, pœnam conſtituiſſent, Gilius, qui liberum ſibi ab cuſtodibus fieri videret morari, dum ſibi placuiſſet, remque divinam facere, ſi vellet, domi, ad Pro-Præfectum provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum ſcripſit, ut veſtes ad ſe ſacras, quam celerrime poſſet, mitteret. Nam antea, quod nondum inter eum, cuſtodeſque de pecunia conventum eſſet, ſpem omnem e carcere exeundi, quoties ſibi viſum opportunum eſſet, abjecerat, niſi ſtatim, quod illi peterent, argentum, cumque peterent, numeraſſet. Sed pacto pretio (nam præter ſummam, quam fidei juſſori dabat, qui ſuo periculo Præfecto carcerum ſuaſiſſet, numquam Gilium fugam arrepturum, cuſto-

cuſtodibus ſe argenti nummos duodecim, daturum promiſerat), tum demum fas ſibi eſſe exiſtimavit de ſacris veſtibus cogitare, curareque, ut ad ſe commodum deferrentur. His partis veſtibus, ad diem IV. idus octobr., qui dies dominicus eo anno erat, primum ſacrum fecit. Sed impetrare non potuit, ut ſibi quaque die idipſum facere liceret. Cuſtodes enim, qui modo cupiditatem explerent ſuam, pacta, conventaque nihili penderent, ſæpe homini, ne in ea pernoctaret domo, interdicebant. Nihilo ſecius quadringentas hoc ipſo anno *confeſſiones*, ut dicimus, audivit, paucoſque in carcere, qui brevi interituri videbantur, rituque chriſtianorum expiari peterent, baptiſmi ſacris initiavit.

Cuſtodes, ne Gilius e carceribus educatur, curant, eumque vexant: poſt, pecunia accepta, ut libere cũ chriſtianis agat, concedunt.

XVI. Poſtrema annamitici anni luna, qui annus fuit MDCCXXXIX. januario menſe, quo tempore apud Tunquinenſes rei capitis plecti ſolent, cautum a cuſtodibus eſt, ne, cum de ceteris ſupplicium ſumeretur, educere quiſquam e carcere Gilium auderet. Nam etſi decretum, ut is etiam necaretur, erat; tamen, quod tertium ab Thaytincho appellatum eſſet, non ante in eum animadvertendum judices putabant, quam dicta rurſum, & cognita cauſſa fuiſſet. Ergo cum Gilius ſummo ſuo dolore ſpe potiundi eo anno martyrii dejectus eſſet,

eſſet, ad amicos, ut qui de ſe humiliter, demiſſeque ſentiret, factum ſua culpa fuiſſe ſcripſit, propterea quod implicatus peccatis, inque Deum ingratus eſſet, ſuperbeque, rebus tam ſecundis elatus, viveret, quo minus id boni, quod vehementer optarat, conſequeretur. Extremo annamitico anno cum cuſtodes ab eo pecuniam poſtulaſſent, qua comparare ſibi res poſſent, quibus ethnici ad ſacrificia uterentur, ipſeque ſe eam ob cauſſam daturum negaſſet, tam arcte cuſtodiis conſtrictus, totque contumeliis vexatus fuit, ut ei neque excedendi e carcere, neque reſpirandi poteſtas eſſet. Sed ubi nocentiſſimi viri nihil ab ſe agi animadverterunt, finem eſſe faciundum injuriarum; circumſpiciendumque duxerunt, aliamne ullam inire poſſent, qua argentum ab eo extorquerent, viam. Itaque impendi eam ad uſus oportere dixerunt, in quibus nihil eſſet, quod nefas, minuſque honeſtum videretur. His ut noſtri ſatisfecerunt, permiſſum Gilio eſt, ut primis anni diebus quatuor in domo aniculæ maneret, myſteriiſque chriſtianorum præſidio mortalibus, ac ſaluti eſſet. Inde cum nunciatum fuiſſet, ſi duodecim, quos cuſtodibus dabat, quoque menſe nummos regales argenteos quatuor addidiſſet, neminem poſthac, qui ipſi negotium exhiberet

beret, futurum, paullum ut ſecum quid ſtatuto eſſet opus cogitavit, cuſtodes adiit, pactaque pecunia impetravit, ut ſibi deinceps, quocumque in loco viſum eſſet, verſari, cumque chriſtianis de ſummis religionis rebus agere liceret.

Gilius in judicium adducitur; deque multis rebus interrogatus, pauca reſpondet; de reliquis rebus nihil ſe umquã dicturũ confirmat. Itaque ei judices cruciatus minantur.

XVII. Interim dies dictionis cauſſæ conſtituitur. XIII. kal. ſextiles judices Gilium ad ſe adduci, ut de loco, in quo captus erat, fateatur, jubent. Jam ille ſecum conſtituerat, ſe ne verbum quidem, ſi de ea re judices quæſiſſent, dicturum. Nam quod anno ſuperiore interrogantibus reſpondiſſet, quodque ſuis reſponſis adjuncta quædam mala fide ab ſcriba fuiſſe intellexiſſet, acerbe tulerat. Cum enim ipſe diſtincte, aperteque affirmaſſet, dies fere decem, hoc ille veterator ſic immutavit, ut annos duos Gilium apud Thaytinchum latuiſſe ſcriberet. Jam in atrium Gilius venerat, cum concurſus eſt iterum puerorum factus, qui cruces, ut ſupra eſt demonſtratum, efficerent, pedibuſque, eo inſpectante, protererent. Qua re animadverſa unus judicum irriſurus hominem, bacillos duos ad figuram crucis compoſuit, eique ante pedes projecit. Sed Gilius acceptam crucem veneratus, ſolvit, ac judici bacillos reſtituit. Qui judex, cum inter Thaytinchum, chriſtianoſque, qui inter ſe contenderent, me-

dium poni Gilium juſſiſſet, tum hunc intuens, ex te, inquit, peto, qui vocere, ubi ante verſatus ſis, quam in ſacrificuli domum veniſſes, atque unde te illuc contuleris? Eloquere; nam ſi tacueris, ſcito te verberibus cædendum. Quid autem impedit, quin explices, quæ enunciaras anno ſuperiore? Atque ſic habeto: hoc te eſſe tacendo conſecuturum, ut, qui adſunt, & mendacem te ipſum, & falſam eſſe, quam colis, religionem, jure arbitrentur. Ad hæc Gilius: eſt, inquit, mihi Franciſcus nomen. Annus eſt, ex quo in Tunquinenſium ditionem perveni, quartus; quorum priores duos in promulganda chriſtianorum lege, reliquos in carcere contrivi. Cetera ne roga: *mihi quidem* certum eſt tacere. Nam, ſi de religione percuntere, intelliges, non eſſe in vitio hominem, qui ſe chriſtianum profiteatur. Quod ſi de loco, ubi captus, vinctuſque fueram, dixi anno ſuperiore, de ſuſceptis etiam a me enunciandi Evangelii cauſſa itineribus palam dixi. Quare non eſt opus, ut eſſe rurſum dicendum putem. Quod ais, ſi taceam, quæ nulla cauſſa, ut efferam, impellit, fore aliquos, qui & mendacem me, & falſam eſſe chriſtianorum legem exiſtiment, inane eſt. Quæ namque ſit inter hæc colligatio, ne ſuſpicari quidem poſſum.

Ac

Ac veram eſſe, quam colo, religionem, tam certum eſt, ut oratione non egeat. De mendacio quod ſubdis, nihil moror, cum evinci a nemine, niſi calumniando, poſſe videatur. Hac oratione audita, Thaytinchus noſtri defenſionem ſuſcepit, revocatiſque in memoriam rebus, quæ dictæ diu ante ab eo in judicio fuerant, obteſtatus judicem eſt, ne ſe Gilium umquam mendacio implicaſſe arbitraretur. Sed Gilius, ſtulte, inquit, me, cum ita loquerer, feciſſe, & agnoſco, & fateor. Nam qui interrogabant, ita erant animis comparati, ut per ſummam injuriam, qui me aluiſſet, puniendum, qui vero comprehendiſſet, atque in vincula conjici imperaſſet, præmiis donandum judicarent. Ægre cum hæc, graviterque tuliſſet judex, quæſivit, num, ſi eum percuti gladio juſſiſſet, id ille judicaret injurium, & contra rationem futurum? Ad quæ Gilius, dubiumne eſt? inquit. Ego vero, ſi cædi me juſſeris, non æquo animo ſolum, ſed etiam lubens patiar. At judex, ſi vera eſt religio chriſtianorum, inquit, quæ tanta eſt illorum improbitas, ut apud noſtrum aliquem accuſati, innocentes, impoſitis falſis criminibus, calumnia perdere conentur? Tum Gilius, quos mihi, inquit, chriſtianos narras? his moribus ſiqui ſunt, ii certe divinam non ita obſer-

 vant,

vant, ut debent, legem. Placuit hæc omnibus, qui in judicio aderant, Mandarinis reſponſio. Quamobrem inter ſe, collocuti, eam, quaſi plauſum dare vellent, uſurparunt. Interea judex Thaytinchum, chriſtianoſque adſtantes demonſtrans, horum eſſe necem, vitamque in Gilii poteſtate, confirmat. Itaque hominem, ut verum eloquatur, monet, ne quem innocentem, tacendo, condemnari cogat. Quod ſi moleſtus tàm diuturno ſilentio judicibus pergat eſſe, minatur, militibus ſeſe, ictibus malleorum ei ut oſſa confringant, imperaturum. Sed Gilius nullam eſſe cauſſam reſpondet, cur hi plectantur, qui chriſtianos ſacerdotes alere ſolerent. Quamobrem eſſe utriſque parcendum. Nam ab ſe fruſtra de loco, in quo captus fuerat, inquiri. Nihil ſibi metus afferre, quæ judex de ictibus malleorum, oſſifragioque comminaretur. Id ſi accidat, non grave ſibi, ſed pergratum, ac jucundum ſine dubio futurum. His acceptis reſponſis, judex crucem a militibus in terra delineari, quam contendentes Thaytinchus, chriſtianique conculcarent, juſſit. Cumque Thaytinchus multas ſeſe in carcerem iconas a militibus, dum eſt comprhenſus Gilius, illatas vidiſse, quas noſtri venerarentur, dixiſset, haſque afferri, ut ab ſe, ceteriſque protererentur, poſtulaſſet, judex

dex in poſterum diem rem eſſe differendam ſanxit, minatuſque verbera, niſi de rebus, quas ſcire ſenatus vellet, confeſſus eſſet, Gilium dimiſit.

Præfectus carcerum Gilium in carcerem condi imperat atq; ne anus eum adeat, cavet. Ethnicæ mulieres duę homini cibũ afferunt.

XVIII. His geſtis rebus, Præfectus carcerum defeſſum ſe ambulando eſſe affirmavit. Itaque ſe cauſſa laboris, quem ob adductum in judicium, reductumque in cuſtodiam Gilium ſuſtinuiſſet, ſex regales argenteos nummos poſcere. Cuſtodes, qui ad ſe quatuor reliquos perventuros ſperabant, auctores Gilio fuerunt, ne plus ei duobus daret. Quorum cum noſter conſilium ſequutus eſſet, iram in ſe præfecti concitavit, qui ſtatim, ut in carcerem conderetur, juſſit. Poſt in mulierem, quæ prandium attulerat, commotus, eam, ſi rediiſſet, comprehendi, atque extemplo vinciri imperavit. Ea re anus perterrefacta neque veſpere vincto cœnam, neque poſtridie ejus diei quidquam ciborum afferre potuit. Jam præfectus Gilium craſſis compedibus conſtringi præceperat, neque mortalium quiſquam reperiebatur, qui ei auxilio eſſe auderet, cum factum divina providentia eſt, ut ethnica mulier eorum, qui incluſi cuſtodiis eſſent, miſerta ad carceres veniret, eiſquem oryzam coctam, melongenaſque ſalitas diſtribueret, indeque etiam Gilio partem daret. Quo tempore altera item ethnica mulier eidem fructus quoſdam il-

lius generis obtulit, quos *plantanos* Tunquinenſes vocant. Interim qui Gilii curam ſuſceperat, cum reſciviſſet quam multis ille, quamque gravibus incommodis premeretur, ſeſe tot nummum argenteorum præfecto, quot initio petiiſſet, daturum promiſit, modo ſolvi hominem, liberumque interdum e carcere prodire pateretur. Præfectus accepta pecunia, nihilo ſecius in nervo dies tres Gilium detineri juſſit. Sed is, qui unde hæc tanta crudelitas extitiſſet ne conjectura quidem aſſequi poterat, urgerique ſe tot ærumnis propterea quod tacuiſſet, arbitrabatur; quæcumque acciderent adverſa, hilari animo ferenda judicabat.

Judices Gilio, ut crucis imaginẽ proterat, ſuadent. His Gilius pleraque dogmata chriſtianorũ proponit. Rurſus iconas percutere juſſus negant ſe facturum; ac Thaytinchũ, ne eaſdẽ percutiat, impedire conatur.

XIX. XI. kal. ſextiles judex, cum arcas, quibus libri, iconeſque continebantur, afferri, Giliumque ad ſe adduci imperaſſet, militeſque imperata continuo feciſſent, arreptis bacillis quatuor, imagines crucis duas formavit, quas ingredienti martyri ante pedes per contumeliam inſultans projecit. Gilius, qui plane, quorſum hæc pertinebant, perſpiceret, cruces collegit, atque utramque, ut chriſtianum hominem decebat, veneratus, unam ſolvit, alteram, ut ſibi certanti præſidio eſſet, retinuit. Poſt judex, ubi fruſtra de loco, rebuſque ceteris, quæ tritæ omnibus judiciis fuerant, quæſivit, hortatus martyrem eſt, ut, quoniam tacere

cere

cere conſtituerat, imaginem ſaltem crucis fuſte percuteret. Cumque Gilius negaſſet, ſe ſe, quod inique præciperetur, facturum, extrahi judex iconas ex arca tres, quarum prior Chriſtum cruci affixum, altera vero chartacea, tertiaque eburnea Deiparam Virginem exhibebat, fecit. His extractis Gilius, flexis genibus, honorem adhibuit. Ex eo rurſum, cum de loco, in quo captus fuerat, quæſitum eſſet, judex quæ ſint ejus generis imagines, percuntatur. Gilius amplam occaſionem explicandæ ſenatoribus religionis, doctrinæque chriſtianorum nactus, iconem, quæ virum cruci affixum exhiberet, Chriſtum Dei filium, qui ſibi humanam naturam communis hominum ſalutis cauſſa adſumſerit, mortemque obierit, exhibere dicit. Nam duas reliquas Virginis illius iconas eſſe, quæ eumdem peperit humani generis Servatorem. Hoc accepto reſponſo judex, quo ſe noſtri poſt mortem transferendos putent, interrogat. Cui ſacrilego multa inepte, impieque diſputanti Gilius paucis ſatisfecit. Chriſtianos, qui recte vitam inſtituerint, poſt mortem in cælum ſe migraturos, participeſque ſempiternæ felicitatis futuros ſperare confirmat. Errare vehementer ethnicos, qui res quaſque notionibus corporum metirentur. Non enim corporibus ſolum homines, ſed etiam animis conſtare. Itaque

ſolutum corpore animum, qui concretus non eſt ex hac terrena, mortalique natura, ſi recte ſe geſſerit, in cælum conſcendere æternam felicitatem conſequuturum. Sin male, in inferna detrudi loca perpetuis ſuppliciis cruciandum. Atque a Deo quidem hæc omnia chriſtianos didiciſſe. Non fuiſſe ab ſe, cum hæc eadem hominibus dogmata traderet, auditum Deum. Tradita autem divinitus fuiſſe, tam eſſe certum, ut qui dubitet, næ is maximo in errore verſetur. His a Gilio explicatis rebus, cum iterum judex quæſiſſet, quo ille ſe abiturum poſt mortem confideret, eique noſter iiſdem, quibus ante, reſponſis ſatisfeciſſet, miles, cui id negotium datum fuerat, arrepto fuſte, in medium proceſſit. Ubi Gilius ad ſeſe hominem accedere vidit, ratus ſe ita, ut minatus judex fuiſſet, crudeliter cædendum, paravit ſeſe, flexiſque genibus oſtendit ultro ſe pro religione, quæcumque judices decreviſſent, laturum. Qua re animadverſa, qui aderant, non eo conſilio allatum fuſtem dixerunt, quo cædi eum a quoquam vellent, ſed quo ipſe iconas percuteret. Id ut ille audivit, cohorruit, acceptumque continuo fuſtem, ab ſe, deteſtatus ſacrilegum facinus, abjecit. Milites quod inceptis deſiſtendum non putarent, chriſtiano, qui in judicium cum Thaytincho acceſſerat, fuſte, ut id faceret, quod noſter

ſter recuſaſſet, juſſerunt. Cum is humi ſe proſtraviſſet, demonſtraſſetque dicto ſe audientem non futurum, ſacrificulus, ut innui ſibi animadvertit, fuſtem arripuit. Jam cognoverat Gilius fore, ut is eburneam Mariæ Virginis iconem peteret. Itaque manibus Deiparæ, infantiſque Jeſu Chriſti capita contexit, monuitque ſacrilegum, ut ſe potius, quam ſacram imaginem feriret. Riſerunt judices, interque ſe colloquuti, cæcos eſſe Europæos dixerunt, qui tanto in ſuas iconas amore, ac ſtudio ferri ſolerent. Interim Thaytinchus militibus oſtendit, ſi vi illata Gilium amoverint, ſe continuo imaginem contriturum. Quare duorum militum conatu, nam a ſolo vinci nequiverat, tollere de icone Gilius manus cogitur. Incredibile dictu eſt, quam acerbus homini dolor inceſſerit, ubi eburneam quidem imaginem fuſte percuſſam, chartaceam autem pedibus a ſacrificulo protritam vidit. Eoque magis diſcruciabatur, quo nullum a Thaytincho fieri injuriarum finem cerneret. Igitur cum a ſe paullum milites receſſiſſe, liberumque ſibi eſſe impedire, ne ille chartaceam conculcare pergeret, cognovit, in medium procedit, vique imaginem ex improbi viri pedibus ſublatam, veneratur. Milites, qui nihil indignum ferendum cenſent, Gilium circumſiſtunt, exque medio excedere coactum ludificantur,

tur, irridenteſque magnum ab icone fuſtis ictibus acceptum dolorem affirmant. Sed ille ſuſcepta defenſione religionis, Jeſum, ac Mariam eo in loco eſſe reſpondet, in quo neque doloris quidquam, neque incommodi pati poſſint. Noſtros imaginibus memoriæ cauſſa uti docet. Denique eos, ut laceſſere, atque obloqui deſinant, hortatur.

Gilius in carcerem reductus in febrē graviſſimam incidit, paulloque poſt cōvaleſcit. Itaque rurſus quæſtio de eo habetur. Ipſe de legibus, deque chriſtianorum religione multa præclare diſſerit.

XX. His rebus ultro citroque dictis, dimiſſo ſenatu, Gilius in carcerem reducitur. Eo ut pervenit, tam graviter agitari febri cœpit, ut, qui aderant, brevi deceſſurum arbitrarentur. Pro-Præfectus Dominicanorum, ut de caſu viri certior eſt factus, negotium ſacerdoti cuidam Tunquinenſi dedit, ut quam magnis diurnis, nocturniſque itineribus poſſet, in metropolim proficiſceretur, ac laboranti opem ſacris chriſtianorum ferret. Sed quum ante hujus adventum Gilius convaluiſſet, dies eſt iterum judicio conſtitutus. Senatores, quod magnopere diſſiderent, ac pars quidem eſſet eorum in chriſtianos, pars vero in Thaytinchum propenſior, cauſſæ totius unum eſſe arbitrum ſtatuendum, quodque is cenſuiſſet, jus, ratumque habendum judicarunt. Arbitro dicto, qui prodeſſe chriſtianis cuperet, XII. kal. octobres judicium inſtituitur. Judex cum ex Gilio quotidiana illa de cauſſa, cur ſe in Tunquinum contulerat,

de

de tempore, quo primum venerat, captuſque fuerat, inque ſacrificuli ædibus manſerat, quæſiſſet, ſcribæque imperaſſet, ut, quæ dicerentur, in tabulas referret, tum monuit Gilium, ut ſeſe a ſole ad umbram reciperet. Monenti ſenator ex eorum numero ſupervenit, quos æquiores Thaytincho fuiſſe oſtendimus. Is, advocatis chriſtianis, & ſacrificulo, noſtro, ut medius conſiſteret, imperavit. Ubi omnes, quod juſſi fuerant, fecerunt, ex te, inquit, Franciſce, inquiro, quæ te res impulerit, ut, patria relicta, in hoc tibi regnum eſſe veniundum arbitrarere? Ego ne? inquit noſter; religionis promulgandæ cauſſa veni. Sed judex, ecquid, inquit, auxilii afferre cuiquam iſta tua religio poterit? Qui noſtram, inquit Gilius, obſervant, coluntque religionem, his ſolum effugere ſupplicia, ſempiternaque felicitate potiri licet. Nam ſectæ ceteræ, quæcunque tandem ſunt, maximis in erroribus, atque in ſumma rerum divinarum ignoratione verſantur. At cautum, inquit judex, legibus Tunquinenſium fuerat, ne quis iſtud religionis genus in hoc regnum inferre auderet. Ad hæc Gilius, jus eſſe nemini, dixit, leges condere, quæ cum ratione pugnent. Pugnare autem ſanctiones principum, ſiquæ umquam contra religionem divinitus datam ſcribuntur. Atque ea, quæ conſentanea

tanea rationi non ſint, in legibus poni non oportere. Quemadmodum enim eam legem appellem, inquit, quæ apportet confuſionem, perturbationemque legum? Poſt, quum multa ex eo judex percuntatus eſſet, tum demum, quorum opera captus, contrictuſque vinculis fuiſſet, quæſivit. Inde iratus, quod interroganti ſibi nihil Gilius reſpondiſſet, ejus dixit & orationem mendacem fuiſſe, & falſam eſſe, quam coleret, religionem. Negavit noſter oſtendi a quoquam poſſe, quæ de mendaci oratione judex affirmaret. Quod ſi mentitus ipſe, cum interrogantibus ſatisfacere conaretur, eſſet, non tamen eſſe conſequens, quod ethnici calumniando de religione chriſtianorum concludere auderent. Hujus namque religionis legibus vetari, non probari mendacium. Ubi ſenatores nihil agi intellexerunt, propterea quod Gilius de loco, deque viro, a quo primum comprehenſus fuerat, tacere conſtituiſſet; hæc ſolum ſcribæ, ut in tabulas referret, imperarunt: Franciſcum Gilium jam uſque ab annis quatuor in Tunquinum veniſſe. Annos duos, quin ullas ſtabiles ſedes haberet, regionem Tunquinenſium peragraſſe, incolaſque docuiſſe chriſtianorum legem. Dies in ſacrificuli ædibus decem conſtitiſſe. De rebus aliis interrogatum noluiſſe reſpondendo judicibus ſatisfa-

tisfa-

tiſfacere. Cum hæc agerentur, animadverſum ab Gilio eſt, uſum fuiſſe litterulis duabus ſcribam, quæ duæ litteræ pravæ religionis præſidem, & veluti caput ſignificarent. Quare monuit judices, niſi *Cu* litteram deleri juſſiſſent, numquam ſe tabulas ſignaturum. Itaque ea deleta, ſcriptiſque *hoa lang* litteris, quæ Luſitanienſem legem indicant, quo nomine chriſtianam religionem Tunquinenſes vocant, ſenatores manum tabulis ab Gilio imponi fecerunt, ut digitorum longitudine deſcripta, hoc enim ſigno, qui ſcribere tunquinice neſciunt, uti conſueverunt, obſignari acta, cauſſaque omnis ex jure cognoſci, dijudicarique poſſet. Ea quæſtione habita, quin lata in reos ſententia fuiſſet, dimiſſoque ſenatu, judices militibus, ut Gilium in carcerem reducerent, juſſerunt.

XXI. Interim crebri ad regem rumores afferebantur, permultos in regno conjurare, reſque eas parare audere, quæ ad bellum pertinere viderentur. Rex his nunciis commotus, dat negotium finitimis, ut, quæ apud eos gerantur, cognoſcant, ſeque de his rebus faciant certiorem. Nunciantibus manus cogi, exercitumque in unum locum conduci, ut re cibaria proviſa, oppida muniant, delectumque militum habeant, jubet. Dent operam ſenatores, præfecti provinciis, magiſtratuſque

Magiſtratus belli rumoribus diſtinentur. Interea Gilius ſacra chriſtianis adminiſtrat: denique arcte cuſtodiis aſſervatur.

tuſque regni omnes, nequid reſpublica detrimenti capiat. Hoc tam gravi, tamque diuturno, quod ad annos fere quatuor productum eſt, bello diſtentis judicibus, nihil eſt crudelius in Gilium imperatum. Poſtrema anni luna tam arcte cuſtodiis aſſervandum judices ſtatuerunt, ut ei ad diem uſque, quo animadverſum in aliquos reorum fuit, quos illi capitis condemnaverant, neque noctu, neque interdiu egredi e carcere liceret. Hoc anno expiati a martyre pœnitentia trecenti, ac pueri, adultique aliqui baptiſmate conſecrati; quique ſuprema ægritudine laborantes aut ciſtis, ut pauperes apud Tunquinenſes ſolent, aut retibus incluſi ad eum aſportabantur, extremæ unctionis ſacris initiati ſunt. Dites regales nummos argenteos tres cuſtodibus cauſſa mercedis dabant; pauperes unum. Qui bene valebant, Giliique viſendi gratia ad eum frequentes ventitabant, niſi una, dum ille rem divinam faceret, manſiſſent domi, ne obolum quidem ſolvere cogebantur.

Diſtentis bello magiſtratibus, Gilius ſacra adminiſtrare pergit.

XXII. Anno MDCCXL. cum Tunquinum inteſtino bello arderet, ac non magiſtratibus modo de cauſſis cogitandi, ſed etiam noſtris inviſendorum, confirmandorumque in fide chriſtianorum adempta poteſtas eſſet, qui in metropoli agebant, ad Gilium frequentes venire, ſacraque

craque ſuſcipere curabant. Itaque mille, ac ducenti pœnitentiæ, triginta baptiſmi myſteriis initiati, expiatique fuerunt.

XXIII. Poſt, cum an. jam MDCCXLI. neque oryza, quod accidere tam diuturna civium diſſenſione neceſſe fuit, neque reliqui commeatus ſupportari, interclufis itineribus, poſſent, fame, peſtilentiaque incolæ conficiebantur. Chriſtiani, cum vaſtatum regnum, ſeque in ſummum vitæ periculum deductos viderent, enitendum ſibi omni ſtudio putarunt, ut, quoniam corporum nequirent, ſacrorum ope, quod eſſe potiſſimum expetendum arbitrarentur, ſaluti animorum ſempiternæ conſulerent. Quamobrem majore numero, quam ante conſueſſent, ad Gilium convenerunt. Itaque *confeſſiones* auditæ MMDCCLXVII., mulieres, virique baptizati XCII., extremæque unctionis myſteriis expiati LXXXVIII. Extremo anni tempore cuſtodes avaritia permoti plurimis, graviſſimiſque contumeliis mulierem, cujus proximæ carceri ædes erant, noſtrumque hoſpitio excipere ſolebat, vexarunt, viroſque duos, quos eſſe Gilii familiares cognoverant, ceperunt, & vinctos in nervo retinuerunt. Hos cum noſter, curato cuſtodibus argento, liberaſſet, in judicium vocatur, inauditusque dimittitur. Manat interim rumor in vulgus, eſſe Gilium brevi ad ſupplicium ducen-

Chriſtiani ad Gilium frequenter ſacrorum ſuſcipiendorum cauſſa contendunt. Qui ei ſubſidio venire conſuerant, a cuſtodibus vexantur.

cendum. Ea re intellecta, chriſtiani pietate, miſericordiaque erga hominem, quem parentis loco habebant, permoti, quid actum, ſtatutumque a ſenatu eſſet, inquirunt. Cognita judicum voluntate, ſuos, ut ne timeant, utque bono ſint animo, hortantur.

Gilius apud regis fratrem rem divinam facit; cumque eo de religione diſputat.

XXIV. Die jovis, qui dies ante Paſchalia erat quartus, anno MDCCXLII. Gilius apud regis fratrem ſextum orthodoxa matre natum rem divinam fecit. Is quamquam bene in noſtros animatus erat, tamen quod ſibi ab rege metueret, initiari myſteriis chriſtianorum non audebat. Die ſabbato, qui dies ſanctus hebdomadæ magnæ fuit, Gilius flumen tranſivit, eoque in oppido, quo magnus erat concurſus chriſtianorum factus, ſacrum peregit. Septembri menſe in avunculi regis domum, illius rogatu, venit, ubi ad horæ dimidium de religione diſputavit. Cumque ille interdum capere, quæ a Gilio dicerentur, non poſſet, auctorque huic, ut nonnulla rurſum explicaret, fuiſſet; tum, his, quæ audierat, probatis, libros chriſtianorum, quorum ſe aliquos legiſſe ajebat, nihil aut pravi, aut abſurdi; contra eos, qui perſcripti ab ethnicis fuiſſent, multa continere, quæ cum ratione pugnarent, dixit. Inde noſtrum intuens, multis ſe negotiis impediri adjunxit, quin de iis rebus diutius colloqui poſſet.

poſſet. Itaque abiret. Nam cum tempus vacuum, ac liberum nactus eſſet, eum ſe rurſum ad colloquium vocaturum. Actum quidem, ſi quem haberet de religione librum, ſumeret, & ad ſe adferret. Eum præterea, qui Hiſpanus eſſet, Tunquinice neque ſatis diſtincte interdum, neque ſatis commode loqui poſſe. Quamobrem interprete opus eſse. Igitur ex familiaribus unum aliquem ſecum adduceret, qui utraque lingua multa uteretur. Eſse namque ſibi in mandatis a rege datum, ut de chriſtianorum legibus cognoſcat. Paullo ante, quam Gilius in colloquium veniſset, cum domeſtici avunculi regis eſse illi in animo dixiſsent quærere, ullumne chriſtiana religio doceret perduellium tollendorum, paciſque reſtituendæ modum; ita eſse noſtros inſtitutos reſpondit, ut ab his, qui reſipuiſsent, quique fuſis precibus ad unum verum Deum confugerent auxilium poſtulatum, impetrari facile pacem poſse confiderent. Ac regem quietiorem fortaſse, ſi innocentes odio perſequi ceſſaſset; ſin autem in eos ſævire pergeret, turbulentiorem, ſeditioſioremque populum habiturum.

XXV. Jam regnum inopia rerum omnium, ita uti ſupra demonſtravimus, premebatur, magnoque numero incolæ peſtilenti morbo correpti interibant. Qui morte ſibi, quos cariſſimos haberent, eri- pi

Chriſtiani de impetrãda Gilio libertate per matris regis ſororem ſtudioſe agũt; ſed propter

mulieris mẽdacia non impetrant. Denique Gilius amplius mẽſe continenter in carceribus detinẽtur.

pi videbant, quod neque eas res interdum parare, quibus famem ſuſtentarent, vireſque reficerent, alioque cadavera aſportarent, neque auxilio quemquam accerſere poſſent, propterea quod vel languerent ipſi, atque egredi domo nequirent, vel vicini periiſsent, vel ſibi quiſque, ſuiſque prius, quam alienis ſubveniendum arbitraretur, ſoli in edibus brevi & ipſi interituri ſuum caſum miſere lamentabantur. Alii etſi bene valebant, tamen aut male ſibi, quod improviſo perplures febri oppreſsos, extinctoſque cernerent, metuebant; aut amiſſis parentibus, fratribus, filiis, amicis incredibili mœrore, luctuque conficiebantur. Ita oppida, agrique pleni fletuum, & clamorum erant. Rex, qui urbes, vicoſque gravi annona conflictari, vaſtarique cultoribus agros aliquandiu tuliſset, communium tandem miſertus infortuniorum, omnes magna cum ſignificatione voluntatis, clementiæque erga illos ſuæ, quibuſcumque rebus poſset, juvare cœpit. Ea re incitati chriſtiani, ratique adveniſse optatum, opportunumque ad Gilium liberandum tempus, uno omnium, imprimiſque Pro-Præfecti provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum conſenſu, matris regis ſororem adeunt, petuntque majorem in modum hoc apud regem agere ne gravetur. Id ſi impetrarit, daturos ei ſeſe quadringentos argenteos

teos regales nummos promittunt. Gilius, qui mori pro Chriſto cuperet, ægreque eos chriſtianorum conatus ferret, etſi Pro-Præfecto jubenti, ne conantibus impedimento eſſet, paruerat, tamen hortatus omnes etiam, atque etiam eſt, ut ne quid principi mentirentur. Hæc de ſe pauca regi proponi velle. Seſe in Tunquinum promulgandæ religionis chriſtianæ cauſſa veniſſe. Eam ob rem captum ſe tandem, ſenatuſque conſulto fuiſſe capitis condemnatum. Nunc eſse multos, qui ſolvi ipſum, emittique e carcere, in eoque regno libere verſari rogent. Noſtri, ita ut conventum fuerat, fecerunt. Nihilo ſecius mulier pecuniæ cupida, quod aliter ſe argentum comparaturam diffideret, rem eſse mendaciis implicandam duxit. Itaque regi exponere decrevit, mercatorem eſse Gilium, qui merces in regnum ex Hiſpania convexiſset. Nihil apud eum chriſtiani repertum fuiſse ab his, qui odio in religionem commoti, comprehendi hominem, atque in vincula conjici imperaſsent. Quare Thaytinchum, qui incommodi a Franciſco accepti auctor fuerat, S. C. ad elephantorum curam eſse damnatum. Orare proinde ſe regem, ut virum innocentem abire liberum patiatur. Id ut reſcitum ab Gilio eſt, continuo ad mulierem miſit, qui dicerent, diſplicere vehementer ſibi, quæ illa facere

imprudens meditaretur. Igitur caveret, ne fraudibus regem falleret. Nam ſi fefelliſset, ſciret, fruſtra ſe a chriſtianis, quam ſperaret pecuniam, petituram. Illa, etſi Franciſco nihil ſecus, quam ſibi eſset a chriſtianis mandatum, facturam recepit; tamen mutandum conſilium non putavit. Rex, accepto libello, poſtulatis reſpondit, modo vera eſsent, quæ dicerentur, ſeſe libenter ſorori matris ſatisfacturum. Interim eunucho cuidam negotium in rem inquirendi, &, quæ comperiſset, ad ſe referendi dedit. Lectis, expenſiſque actis, eunuchus inſtructam regi fraudem retulit, atque in cauſsa fuit, cur mulier non ſolum nihil eorum, quæ peteret, impetraret, ſed etiam rubore ſuffunderetur. Eodem anno *confeſſiones* a Gilio auditæ MDCCXI., baptiſmo initiati mares, feminæque LIV., extremoque chriſmate uncti LII. fuerunt. Poſtremo anni tempore, cum ortæ inter cuſtodes diſsenſiones, contentioneſque eſſent, plus menſe Gilium in carcere clauſum detinuerunt.

Gilius ad judices adducitur. Tahytinchus, *Rotarii* proterit. Judices ex Gilio, quis eum cōprehenderit, quærūt; multamq; ei moleſtiam exhibent. Sed Gi-

XXVI. Ad v. non. martias anno MDCCXLIII. cum Franciſcus adductus ſextum in judicium eſſet, ſeque a Præſide vocatum arbitraretur, ut de contentionibus cuſtodum diceret, paullo ante, quam ad patres adiret, a ſcriba ſenatus dictum ſibi eum eſſe diem intellexit, ut cujus primum opera in poteſtatem militum veniſ-

ſet,

ſet, confiteretur. Hæc nuncianti importune agere judices reſpondit, qui ſe toties de iiſdem rebus interrogarent, de quibus nihil deinceps dicere conſtituiſſet. Se namque ob religionem vinctum, de religione ſæpe, ſi vellent, de auctore autem pœnarum, quas libentiſſime penderet, numquam dicturum. Scriba, qui fruſtra ab ſe tempus inquirendo teri animadverterat, de ſignis eſſe chriſtianorum quærendum exiſtimavit. Quamobrem rogavit, ullum ne religionis indicium ſecum adveniens attuliſſet. Gilius viſum ab eo fuiſſe arbitratus, quod collo circumpoſitum ferret, neque ſatis caute occultaſſet, *Roſarium* (hoc enim nomine appellamus globulorum minorum CL. ſeriem, majorum XV., qui omnes pertuſi cum ſint, trajecto filo, itaut decimis quibuſque minoribus ſinguli majores inſerantur, ſerti quoddam genus efficiunt) præter hoc aliud ſe ſignum habere nullum reſpondit. Hoc accepto reſponſo, ſcriba diſcedit, moxque ad judices ingreſſus, de *Roſario* proponit. Senatores rem certius cognituri Franciſcum introduci jubent. Ille, cui datæ inſtituendæ quæſtionis, dijudicandæque cauſſæ partes erant, oſtendi ſibi ab Gilio *Roſarium* poſtulat. Franciſcus, qui fore, quod accidit, ne ſuſpicaretur quidem, quærit ex judice, num illud continuo ſe reſtituturum pollicea-

lius de ea re nihil reſpondet.

tur, ac *Roſarium* annuenti tradit. Judex amuleta ænea duo *Roſario* appenſa cernens, ecquid ea ſint, percuntatur. Ubi impreſſas amuletis imagines martyrum duorum cognoſcit, noſtrum, eas ut pedibus conculcet, hortatur. Recuſantem, cogi oportere non cenſet. Aderat Thaytinchus. Huic, quem eſſe ad quidlibet contra chriſtianos audendum paratum videt, ad ſe ut accedat, arreptumque *Roſarium* in terram projiciat, proteratque ſimul amuleta, jubet. Gilius, quod ſacrificulo ad ſacrilegum facinus a nefario, impioque judice *Roſarium* porrigi videret, conandum ſibi eſſe, ut illud è manibus ethnicorum hominum extorqueat, arbitratur. Itaque commodum adpropinquat. Deprehenſo viri conſilio, ſenatores eum, ut abſiſtat, ſibique caveat, jubent. Nolentem obſequi milites vi per crines arreptum retrahunt, ſicque retentum, quæ ab impiis in ſacras imagines perpetrentur, intueri cogunt. Has ille conſpui, proterique indigne ferens, injurias religioni chriſtianorum illatas cauſſam eſſe clamat incommodorum, quibus reſpublica premeretur. Jam finem ethnici faciunt contumeliarum. Imperant Gilio judices, ut genua flectere ne cunctetur. Fit, quod jubent. Quæritur ex cuſtodibus, ecquis ei alimenta in carcerem apportet. Illi ab anu ſæpe, interdum

dum vero ab adoleſcentulis duabus, afferri confirmant. Reprehenduntur. Capi eas oportuiſſe decernitur. Negant cuſtodes id ſibi umquam fuiſſe imperatum. Quod ſi tunc judices præciperent, imperata ſe continuo facturos, pollicentur. Hæc judex ſerio ab ſe dicta negat. Nam ſi captæ mulieres fuiſſent, Europæum fuiſſe fame in carcere periturum. Inde ſe ad Franciſcum convertit. Percuntatur, quis conſilii mittendorum militum, ejuſque comprehendendi princeps fuerit. Tacentem minis perterre facere conatur. Denique, ubi fortiter hominem in ſententia manere, acerbiſſimoſque cruciatus perpeti malle, quam efferre, quæ ſibi initio acciderant adverſa, videt, torqueri imagines imperat. Quod ut noſter audivit: ne puta, inquit, o judex, affici ſenſu doloris iconas poſſe. Non enim tam hebetes, tamque inepti ſumus, ut æs, ebur, lapidem aut lædi contumelia, aut cruciari malleorum ictibus arbitremur. Verum hoc tibi perſuadeas vehementer velim, obtinere eum, quem imago exhibeat, ulciſcendæ injuriæ, ſumendique de te ipſo ſupplicii poteſtatem. Irritatus his verbis judex, conviciis Gilium exagitat, ac ſi male ſenatori, qui partes in judicio primas teneat, precatus eſſet. Sed Franciſcus non eo ſe animo locutum reſpondet, quo male cuiquam precari vellet,

 ſed

ſed quo ab omnibus id, quod res erat, intelligeretur. Poſt id factum dimiſſus Gilius in carcerem ab cuſtode reducitur.

Matthæus Leziniana ab ethnicis comprehenditur, & graviſſime cæditur, militibuſque in cuſtodiã trãſditur. Chriſtiani, ingenti numerata pecunia, ut ille dimittatur, rogant. Sed fruſtra ſunt horum conatus. Itaque Leziniana ad ſupremum magiſtratum mittitur.

XXVII. Jam capto apud Luc-thuyenſes ab hoſtibus, ita ut ante docuimus, Gilio, Pro-Præfectus provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum chriſtianos in fide confirmaturus Matthæum Alonſum Lezinianam Luc-thuyum miſerat. Cum is nihil ab incolis ſibi metuendum arbitraretur, quorum egregiam in ſe voluntatem perſpexerat, ethnicus quidam ſummæ homo improbitatis, & audaciæ, qui, ut ſuſtentare pauperiem poſſet, ludimagiſter in proximo vico erat, cumque pueris chriſtianorum in Alonſi domum interdum venerat, omneſque ædium aditus, receſſus, exituſque cognoverat, ad exercitum proficiſcitur, ac duci, qui adverſus majeſtatis reos miſſus cum imperio in provinciam fuerat, perſuadet, ſi milites ſibi ſubſidio dederit, Europæum, qui Luc-thuyenſes deciperet, in regis poteſtatem venturum. Dux, qui comprehenſo Leziniana magnum ſe lucrum, prædamque facturum putaret, naves parari, iiſque armatos milites imponi, & Luc-thuyum, cum viſum ludimagiſtro opportunum eſſet, deduci jubet. His paratis rebus, cum Luc-thuyenſes chriſtianos oryzæ metendæ cauſſa in agris verſari ſciret, ludimagiſter ſecunda fere vigilia ſolvit, ac prima luce

luce IV. kal. decembres Luc-thuyum pervenit, quo tempore Leziniana rem divinam facere conſueverat. Is pane, vinoque conſecratis, quod ex ſtrepitu, ac tumultu ad ſe ire milites, remque eſſe in extremum caſum deductam cerneret, repentino periculo perturbatus, implicatuſque, calicis obliviſcitur, ablatoque Chriſti Servatoris Corpore, in locum proximum coquinæ perfugiens, veſcitur. Interim effractis foribus, in domum milites irrumpunt, atque huc illuc concurſantes, ubi ad ſacellum venerunt, inventum in calice ſanguinem effundunt. Alonſus, qui obſiſtendum temere non putaret, ſpemque evadendi omnem in celeritate poſitam arbitraretur, deſcendit, & qua ſors primum obtulit, erumpens, circumſpicit quæ ſit opportunior fugæ capeſſendæ via. Erat prope domum piſcina. Hanc ſi tranſnaſſet, facile ſe aut locum, in quem ſe abderet, reperturum, aut ad vicum aliquem chriſtianorum, in quo tuto conſiſteret, perventurum cenſet. Quo capto conſilio, ſacras veſtes, quibus erat indutus, deponit. Ea re cognita ludimagiſter accurrit, adortuſque hominem, per crines arreptum in atrium reducit. Convocati deinde milites, omnes Alonſum circumſiſtunt, eumque, ſolis femoralibus relictis, veſtibus, quas rabie incitati diſciderant, induſioque ipſo expoliatum verberibus crude-

crudeliſſime cædunt, eique tam graviter caput feriunt, ut inde magna copia ſanguis effluat. Poſt per hortum, aquoſoſque campos pertractum crinibus, atque in propinquum vicum deductum, uvida, laceraque veſte, quam ludimagiſter dediſſet, induunt, & navarcho, qui navi imponat, deferatque ad ducem, tranſdunt. Navarchus commiſeratione viri permotus, adferri ſibi medicamenta, eidemque, ut ſanguis cohibeatur, applicari jubet. His paratis, applicatiſque rebus, arundinum, quæ permagnæ eſse in ea regione ſolent, partibus veluti torquem conficit, quem torquem ab incolis *goum* appellatum Alonſo, ac ſi reus ſceleris fuiſset, in collum imponit, atque ad ducem, qui tunc apud Pro-Præfectum provinciæ in caſtris erat, deducit. Dux, qui Lezinianam ob verbera, quibus cæſus fuerat, cum in manus militum veniſſet, dolore lateris premi intellexit, ſolvi eum continuo, militibuſque in cuſtodiam tradi imperavit. Cum his cuſtodiis Alonſus aſservaretur, dux ſimulatione officii extorquere ſeſe ab chriſtianis pecuniam poſse ſperans, ei, quem ad ſe interdum adduci fecerat, multis ſignificationibus oſtendit, curaturum ſe, ut ei libertas ad ſuos revertendi detur. Id ut homini perſuadeat, fabrum lignarium ſenem, quem milites chriſtianum in ædibus Alonſi reper-

pertum, vinctumque ad exercitum devexerant, dimittit. Circuitis una cum Leziniana, ejuſque famulo chriſtianorum vicis, confirmat animos Luc-thuyenſium: pollicetur ſibi eorum ſalutem curæ futuram. At Luc-thuyenſes, qui mores ethnicorum cognitos haberent, timerentque, ne ducis ſimulatione, atque perfidia circumvenirentur, vocati in caſtra, veniundum non arbitrantur. Itaque alios e finitimis oppidis chriſtianos mittunt, qui reſtitui Alonſum, ſibique ignoſci petant. Accepta horum oratione, dux comiter, daturum ſe operam, ut ne Luc-thuyenſes in ſalutis, fortunarumque periculum veniant, reſpondet. Poſtulat ſibi, ut argenteos nummos, quos Tunquinenſes *tacleos* vocant, ducentos ſeptuaginta numerent. Hac pecunia redimi Lezinianam, veniamque chriſtianis impetrari poſse. Ea ſpe adducti noſtri, quod ille petiiſset, argentum deferunt. Dux auctus pecunia, fidem fallit, ac prid. idus decembres, qui dies quartus, ac decimus a capto Leziniana fuit, arcte eum in cuſtodiis teneri jubet. Vereri ſe multitudinem chriſtianorum oſtendit. Hos, qui navibus venerint, vi forſitan erepturos, quem ipſius voluntate libere reducere nequirent. Interdicit, atque imperat militibus, ne cui noſtrum ad cuſtodiam aditum patere, & cum eo colloqui ſinant. Inde multa jam nocte

nervo Alonſum conſtringit, navique una cum famulo impoſitum in regni metropolim ad ſupremum magiſtratum mittit. Leziniana quamdiu apud ducem manſit, non moderate ſolum, atque alacriter injurias ſibi ab hoſtibus illatas, verbera, atque nervum tulit, ſed etiam quærentibus quem ſe eſse profiteretur, incredibili animi conſtantia, fortitudineque reſpondit, chriſtianum ſe, ac magiſtrum eſse, inſtitutoremque Tunquinenſium chriſtianorum. Quo etiam tempore illud quoque boni eidem divinitus conceſsum ferunt. Nam cum multis, gravibuſque infirmitatibus corporis conflictaretur, ubi in hoſtium venit poteſtatem, ita ſanatus repente eſt, ut ad mortem uſque incommodum valetudinis ſentiret nullum.

Gilius de cōprehenſo ab ethnicis Mattharo cognoſcit; magnoque dolore afficitur.

XXVIII. Interea Gilius, qui nuncium de capto iiſdem in ædibus Leziniana, in quibus ipſe ante annos fere ſeptem comprehenſus fuiſſet, acceperat, magno dolore afficiebatur, propterea quod proſpiceret, niſi hoſtes ab injuria ſibi, & maleficio temperaſſent, plebem chriſtianorum diſſidiis, contentionibuſque in æternæ ſalutis periculum venturam. Sed res aliter, atque ille putaverat, evenit. Nam ita divini numinis beneficio conſtituta omnia, atque compoſita fuerunt, ut nihil detrimenti chriſtiani caperent.

XXIX. Sed

XXIX. Sed Alonſum in regiam urbem XII. kal. januarias delatum milites Prætori tradiderunt. Prætor cauſſam cogniturus, quamobrem ille vinctus, inque judicium adductus eſſet, & quo tempore in Tunquinum veniſſet, quæſivit. Ubi annum eſſe ex quo propagandæ religionis cauſſa venerat duodecimum intellexit, quem ea religio coli præcipiat, ſciſcitatur. Ad hæc Leziniana, unum modo eſſe reſpondit cæli, terræque conditorem, atque parentem Deum. Ei ſoli legibus chriſtianorum cultum, honoreſque divinos adhiberi oportere. Tum Prætor, cum cautum, inquit, ab rege ſit, ne quis Europæorum hoc genus religionis in Tunquinum inferre audeat, quid fuit, cauſſæ, cur tanto tuo periculo huc tibi veniundum arbitrarere? Sed Alonſus, novi, inquit, quæ ſint ab rege decreta contra chriſtianorum legem. Quare clam hortari, idque jam noctu mortales conſueveram, ut veritatem cognoſcerent, vitium fugerent, unamque virtutem conſectarentur. Mox juſſus, decem decalogi præcepta numerat. His, aliiſque rebus, quæ minoris momenti eſſent, breviter explicatis, in catenas conjicitur. Vinculis, majoribuſque compedibus conſtrictum milites in carcerem deducunt. Cum in eas anguſtias redactus eſſet, tametſi improbitate cuſto-

Prima de Matthæo quæſtio habetur. Ipſe multa interrogatus; de omnibus reſpondet: tum in carcerem concluditur.

cuſtodum abſtinere ſe cibo, potu, ſomnoque interdum cogeretur, nihilo ſecius lætus, atque alacer omnia perferebat, Deumque O. M. aſſiduis precibus orabat, ſibi ut majores ſpiritus adderet, quibus pro religione certare, ac profuſo ſanguine vincere tyrannum, hoſtemque generis humani poſſet.

Matthæus in judicium vocatus præclare de religione diſſerit; ac de ſeipſo præterea, deque Hiſpanorum rebus magiſtratui interroganti demonſtrat. Chriſtianus Luc-thuyenſis quidam, qui ſe hoſpitio Matthæū excepiſſe diceret, comprehenditur; ſed nihil in eum gravius decernitur.

XXX. Inde cum ſæpe, ac multum in judicium vocatus eſſet, ex eoque judices de iis, quæ ad rem non pertinebant, quæſiſſent, tanta vi, tantaque gravitate orationis reſpondit, ut eloquentiam deſiderare nemo, admirari autem omnes ſummam hominis conſtantiam, præſtantiamque virtutis poſſent. Bis publice religionis cauſſam defendit. Quo tempore tam dilucide, tamque impavide de Deo, deque Servatore generis humani dixit, ut facile ethnici intelligerent, chriſtianum occidi quidem ab inimicis poſſe, terreri autem ſupplicio, vincique ratione non poſſe. Nam prid. nonas decembres, qui eo anno magni ſabbati dies fuit, cum ſe in judicio ſiſtere juſſus eſſet, & ſcriba ſenatus ex arca, quam ei milites per vim abſtulerant, libros, veſtes ſacras, imagineſque extraxiſſet, in quibus icones duæ cruci affixi Chriſti Servatoris erant, inquiſiſſetque judex, ecquis ille paſſis manibus homo eſſet, reſpondit: quas cerneret, eas Jeſu Chri-

ſti

ſti iconas eſſe, qui Filius Dei verus cum ſit, e cælo in terram deſcenderit, ſibique humanam naturam conjunxerit, actuſque in crucem fuerit, ut genus hominum, quod in hoſtium veniſſet poteſtatem, ſua morte redimeret. A Deo namque primum omnium parentem Adamum fuiſſe conditum. Hunc, qui graviter in conditorem peccaſſet, non potuiſſe cumulate de injuria ſatisfacere. Neque enim tantam ineſſe homini virtutem, ut cum natura, viribuſque finitis ſit, purgare crimen, ſummamque injuriam ſummo Deo illatam poſſit. Quare, ut plene divino numini ſatisfieret, junxiſſe ſibi humanam naturam Filium Dei Patris Verbum. Inde Chriſtum Deum, atque hominem ex Virgine ortum cruci affixum deceſſiſſe, atque e mortuis excitatum, migraſſe in cælum, perpetuoque rerum omnium imperio potiri. His explicatis rebus, quod plebs ad ſenatum ejus videndi cauſſa concurriſſet, ac ſtrepitus, clamoreſque ejuſmodi orirentur, ut, qui in judicio aderant, quæ a fortiſſimo viro dicebantur, percipere nequirent, incœptum de veritate religionis ſermonem intermittere cogitur. Sedato paullulum ſtrepitu, cum ſenatores veſtes ſacras, libroſque contemplarentur, unuſque aliquis ex Alonſo percunctatus eſſet, qui ceteris iconibus viri,

mu-

mulierefque exhiberentur, egregie, cujus quæque imago eſſet, expoſuit. Jam finem libros, veſteſque ſacras contemplandi judices fecerant, cum in medium adductum Lezinianam, qui vocaretur, & quo primum tempore in Tunquinum veniſſet, interrogarunt. Ubi ille Matthæum ſe appellari, annumque jam excurriſſe duodecimum, ex quo venerat, religionemque chriſtianam docere incolas cœperat, dixit, ritualem ei Romanæ Eccleſiæ librum, ut legat, porrigunt. Verſibus duobus, tribuſve perlectis, de regno, in quo natus ipſe fuiſſet, de magiſtratibus, deque iis, qui chriſtianis partibus ſtuderent, inquirunt. Ad hæc Leziniana paucis reſpondit: ortum fuiſſe in Hiſpania ſe. Eſſe in eo regno, qui magiſtratum gerant, permultos. Regem ſummum imperium obtinere, inque ſuos vitæ, neciſque habere poteſtatem. Ab his omnibus chriſtianam coli religionem. Inveniri marium, feminarum, ſenum, anuum, juvenum, qui hujuſce religionis doctrina inſtitui, legibuſque parere recuſet, neminem. His acceptis reſponſis, judices ſeſe ad Matthæi famulum convertunt. Huic nomen Quy, Ignatius prænomen erat. Itaque ab eo de loco, in quo ipſe, atque magiſter capti fuerant, petunt. Jam inter chriſtianos convenerat, ut, ſi quiſquam eorum vocatus

catus in judicium, rogatuſque fuiſſet, quibus in ædibus milites deprehenſum Lezinianam vinxiſſent, in domo civis cujuſdam Luc-thuyenſis diceret, eumque nominaret. Nam is civis, chriſtianus cum eſſet, oppidanis ſe civitatem liberaturum promiſerat, judicibuſque, qui ſiſti eum imperaviſſent, ſuas Alonſo ædes patuiſſe intrepide reſponſurum. Quod ſi capitis condemnatus eſſet, hoc ſe felicem imprimis exiſtimaturum, quo ſuo ſupplicio ſervatos cives, ſeque beatum perpetuo futurum conſideret. Sed hanc ſibi gratiam referri velle: quidquid pecuniarum vel redimendi, vel alendi, veſtiendique ſui cauſſa ethnici poſtulaſſent; propterea quod anguſtæ ſibi res eſſent domi, hoc totum civitas ſolvere ne gravaretur. Erant hæc Lezinianæ famulo explorata. Quamobrem interrogatus, de cive Luc-thuyenſi, ita ut convenerat, loquitur. Nam ædes ipſæ illius ante civis fuiſſe dicebantur, quam attributæ Dominicanis eſſent. Itaque civis continuo reus agitur. Accitus ab judicibus, adeſt. Chriſtianum ſe, parentibuſque chriſtianis ortum eſſe confitetur. Quo tempore Luc-thuyenſes in agros meſſis cauſſa deſcenderant, Matthæum in ipſius domo deprehenſum ab hoſtibus veniſſe in ducis exercitus poteſtatem docet. Sed corrupti ab oppidanis pecunia judices nihil

Z hil

hil in civem gravius ſtatuerunt. His actis rebus, Leziniana cum miniſtro Ignatio Quy dimittitur. Scriba, evocatis cuſtodibus, imperat, ut poſtero die utrumque in ſenatum reducant. Hortatur deinde Ignatium, ut ſibi caveat. Nam ſi mentiri pergat, ſciat ſe verberibus crudeliſſime lacerandum. Poſtridie ejus diei etſi cuſtodes, quod juſſi fuerant, fecerunt, tamen quod judices magnis, aſſiduiſque imbribus impedirentur, quominus habere ſenatum poſſent, commutato conſilio, diem judicio ex eo die ſextum, ac decimum conſtituerunt.

Renovata quæſtione, rogatus Matthæus, ut crucem percutiat, judices vehementer reprehendit: mox ex concilio dimittitur. De Ignatio Matthæi famulo quæſtio habetur, iſque ſe fortiter, ac ſtrenue gerit.

XXXI. Igitur XI. kal. majas clauſis foribus quæſtio eſt inſtituta. Principio judices delineari in terra crucem fecerunt; cumque ex Matthæo quæſiſſent, id ne ſignum fuſte percutere auderet, ille plurimum apud ſe valere ſenatus auctoritatem reſpondit; ſed chriſtiano viro, imprimiſque ſacerdoti, qui ceteros inſtituturus, longum, plenumque periculorum iter ſuſceperat, tam gravi, tamque deteſtabili ſcelere conſtringi, neſas eſſe, ut injuriam Chriſto Servatori faceret. Nam cur eam religionem ethnici delere conarentur, quæ vera, quæ recta, quæ ſancta ſit, quæ fugiendum vitium, quæ colendum præcipue Deum, quæ magiſtratibus, niſi quid contra jus, rationemque præcipiant, obtemperandum, quæ deni-

denique parentibus pietatem præſtandam, propterea quod maximæ ab his omnibus utilitates hominibus afferantur, docet? Hoc reſponſo dato, ex concilio, juſſu ſenatorum, egreditur. Unus intus remanet Ignatius. Is, inſtituta quæſtione, quæ ad horas fere duas producta eſt, de *Catechiſtis* quatuor, qui auxilio eſſe Matthæo ſolerent, interrogatur. Eſt *Catechiſtarum* viro apoſtolico maximus in regionibus barbarorum uſus. Ab iis enim quotquot ſacerdotis oratione, atque opera Chriſto ſeſe conciliare inſtituerunt, præcipua decreta religionis, quæque ſcitu, actuque neceſſaria chriſtianis hominibus eſſe liquet, explicantur. Quæ res laborem minuit ſacerdotum. Igitur Ignatius ab judicibus de *Catechiſtis* rogatus, fatetur. Sed eorum nomina reticet. Alia comminiſcitur. Eorum patriam ſibi eſſe ignotam dicit. Negat ſe de loco, in quo verſentur, dicturum. Quare, ut patefaciat, viminibus aſperrime cæditur. At ille ſibi mortem eſſe ſatius perpeti, quam nocere cuiquam, cenſet. Ubi finem cædendi hominis lictor fecit, ſuſcepturum ſe judex fuiſſe ex illius miſeria dolorem confirmat, ni crucis imagini fuſtem impingere recuſaſſet. Ignatius libere, atque audacter, nunquam ſe tam immane flagitium admiſſurum clamat. Inde percuntanti judici, quid tandem religio

chriſtiana præciperet, quemque Deum chriſtiani coli oportere arbitrarentur, eadem, atque Leziniana, de Deo, de magiſtratibus, deque pietate in parentes perſequitur. Exponit breviter decalogum. Addit plura de damnis ab Adamo in mortalium vitam illatis, deque Chriſto Servatore, qui ſalutem attulerit, præmonſtraritque generi hominum & vitii declinandi, & virtutis colendæ viam. Ne mirentur judices, ſi eum interfectum ſupplicio crucis fuiſſe intelligant. Gentem Judæorum ſceleribus, flagitiiſque contaminatiſſimam, tacentem, juſtum, piumque virum æquo animo fortaſſe, redarguentem autem, pœnamque minitantem, qui virtutem coleret, vitiumque averſaretur, nullo prorſus modo ferre potuiſſe. His cognitis rebus, quod pro explorato haberet judex, Ignatium ab religione non diſceſſurum, mittit quæ ad leges ſpectarent chriſtianorum. Quærit, ulline noſtrum ſocietate, ac fœdere adjuncti conjuratis eſſent. Demonſtrat lectum Dei nomen fuiſſe in tabulis, in quibus nomina erant ſcripta conjuratorum. Cœptam defectionem ab iis, qui eſſent finitimi Luc-thuyenſibus, apud quos ipſum, ac Lezinianam fuiſſe deprehenſos conſtaret. Quamobrem cum in ſuſpicionem ſceleris vocaretur, diceret, num is, quo magiſtro utebatur, per-

perduellibus conſenſiſſet. Si de hoc negaret, de magiſtris ſaltem ceteris, quos religionis propagandæ cauſſa Luc-thuyum veniſſe ab duce militum ſenatus acceperat, confiteretur. Ad hæc Ignatius, neque auxilio Matthæum cuiquam conjuratorum fuiſſe, neque conſenſiſſe, reſpondet. Hunc enim, ubi hoſtes ab rege deficere cœperunt, metu perterrefactum, Nam-canum, ut ſibi conſuleret, profugiſſe. Ignorare ſe! quæ dux militum ad ſenatum de magiſtris chriſtianorum reliquis ſcripſerat. Nam præter Lezinianam, ſibi alium eſſe cognitum omnino nullum. Quod ſi mentior, inquit, ac brevi aliquem eorum in judicium adductum videam, pœnam capitis ob mendacium libenter pendam. His intellectis, mutant judices conſilium. Redeunt ad quæſtionem de oppido, deque ædibus, in quibus captus Alonſus fuerat. Eadem, quæ ante, reſponſa ferunt. Implicati miſſa hæc faciunt. Audire ſe de conventibus velle dicunt. Rogant, frequentes ne diſciplinæ cauſſa ab Leziniana haberentur domi. Ignatium, ſemel, atque id quidem noctu iiſdem in ædibus conventum a viginti circiter viris, mulieribuſque actum fuiſſe affirmantem coarguunt. Niſi enim ei rei conſtituta hæc erat, quam domum haberet Matthæus ad inſtituendos chriſtianos re-

liquam? Ut nullas certas fuiſſe Lezinianæ ſedes, ſed eum ubicumque ſors obtuliſſet, docere chriſtianos conſueſſe intelligunt, quieſcendum paulliſper putant.

Matthæus rurſum ad ſenatum adducitur; deque multis rebus interrogatur.

XXXII. Relatis à ſcriba ſenatus in tabulas, quæ ultro, citroque dicta fuerant, introduci Matthæum judices imperarunt; cumque ex eo ſciſcitati eſſent, uſquam ne Thay-hitium vidiſſet (nam Ignatius *Catechiſtarum*, qui Matthæo auxilio eſſent, unum appellari confirmarat hoc nomine) eum, propterea quod negaſſet, graviter accuſarunt. Mirari ſe vehementer dixerunt, quid eſſet; quod cum lege chriſtianorum fas eſſe mentiri nemini ſtatueretur, ipſe ſe implicare mendacio auderet. Atque eſſe ſibi compertum, & cognitum, Thay-hitium eorum aliquem vocari, qui cum eo navi in metropolim adveniſſent. At Leziniana, ego, inquit, quos Chriſto conciliavi, eo uno, quod ipſis in baptiſmo impoſui, voco nomine; cetera non curo, quæ norim eſſe propria ethnicorum. Nam ſic habetote; video enim vos ſcire de baptiſmo cupere: ſeptem eſſe a Chriſto myſteria inſtituta, quæ Latina Eccleſia merito *Sacramenta* vocat. In his primum eſſe baptiſmum. Servatorem eumdem Jeſum, ut ſaluti generis humani conſuleret, auditoribus ſuis, quibus indiderat appellationem *Apoſtolorum*, juſſiſſe,

ſiſſe, univerſum orbem ut peragrarent, docerent mortales, qui ſe noſtra diſciplina inſtitui paterentur, eoſque myſteriis initiarent. Exactis Apoſtolis, Sacerdotes eorum exemplum imitatos, id maxime eniti, ac laborare, ut doctrina, ſacriſque chriſtianorum imbuant nationes, quæ in rerum divinarum ignoratione verſantur. Sed judex nihil hæc moratus, de loco rurſum, in quo noſter annis duodecim conſtitiſſet, interrogavit. Cum Matthæus nullum ſibi ſtabilem locum umquam fuiſſe dixiſſet, tum ille, Luc-thuyenſis ne civis, inquit, cujus te in ædibus captum ferunt, quemque Ignatius appellari Thay-hitium affirmavit, legibus ethnicorum paret, an chriſtianorum? Ajentem Lezinianam, ut eorum patriam indicaret, qui navi ſecum in metropolim veniſſent, hortatus eſt. Negantem ſeſe indicaturum, propterea quod eſſe detrimento cuiquam nollet, commonefecit, ut ſaltem, ubinam ipſe gentium verſaretur, cum oriri turbæ, ſeditioneſque in vicis Luc-thuyo finitimis cœperunt, libere confiteretur. Ubi noſter in navim ſe profugiſſe, Namchanumque vectum, ibi aliquandiu degiſſe, dixit, fuerunt continuo, qui ex eo percuntarentur, verane prædicarent hi, qui chriſtianos viros, mulieresque una in conventu cubare de-

ſenderent? His Matthæus paucis ſatisfecit. Veterem hanc eſſe demonſtravit ethnicorum calumniam. Noſtros, ut virtutibus ceteris, ita caſtitatis laude excellere conari. Quamobrem de aliis rebus ſenator quæreret. His acceptis reſponſis, judex accuſationem proponit de veneficii crimine. Ea depulſa accuſatione ab Leziniana, qui non veneficiis, ſed vi veritatis adduci homines ad religionis chriſtianæ cultum oſtenderat, pergit ſenator, ac multiſne libris inſtituendorum ſuorum cauſſa noſtri uterentur, rogat. Cui Matthæus, multos eſſe tunquinice libros, multos etiam ſinice perſcriptos, reſpondet, atque ſic ſe recipere judicibus confirmat: eum, qui aliquos legere non gravetur, ab inferenda religioni injuria temperaturum. Sciſcitatur inde ex eo ſenator, uxorne eidem ſit ulla, quo ex regno ſit, quæ ſint vicinæ ſuis popularibus nationes, num apud eas ulla diis templa exſtruantur, quam denique omnes obſervent religionem. Noſter, neque duxiſſe umquam ſe, neque ducere uxorem velle, reſpondet. Sacerdos enim atque ex Ordine quidem Monachorum cum ſit, ſuam ſe obſtrinxiſſe Deo rerum omnium auctori fidem, pauperem, caſtumque ſeſe perpetuo futurum. Natum ſe in regno eſſe Hiſpaniarum. Hiſpanos, Luſitanos, Gallos, Germanos, Venetos,

Ita-

Italos denique omnes, quorum omnis eſſet in Europa ditio, chriſtianis inſtitutis, ac legibus teneri. Deorum templa nulla apud eos reperiri, qui unum eſſe rerum conditorem Deum contenderent. His datis reſponſis, omnes ad unum judices Matthæo, ut regnorum, quæ numeraverat, nomina, Ignatio vero, ut preces, quas Deo adhibere chriſtiani ſolent, deſcriberet, & poſtero die ad ſenatum referret, imperarunt.

XXXIII. Alonſus, Ignatiuſque dimiſſi, atque in carcerem reducti, curandum omni ſtudio putant, ut ab ſe nihil eorum, quæ noſſe judices averent, prætermiſſum eſſe videatur. Itaque nomina regnorum, quæ Lezinianæ ſuccurrerant, *orationem*, quam traditam ab Chriſto *Dominicam* dicimus, *Angelicam ſalutationem*, *ſymbolum Apoſtolorum*, *decalogum* litteris mandant. Quæ *miſericordiæ opera*, quæ *beatitudines*, quæ *ſeptem vitia capitalia*, quæ his contrariæ *virtutes ſeptem*, qui *actus contritionis*, quæ *litaniæ ſanctorum* a noſtris appellentur, deſcribunt. Animadvertunt nullam fere in orbe terrarum regionem eſſe, in qua uni Deo chriſtianorum ritu cultus, honores, preces non adhibeantur. Poſtridie ad judices reverſi, factos ab ſe rerum earum commentarios ſcribæ tradunt, inauditique dimittuntur. Hos commentarios judex

Matthæus, & Ignatius de iis rebus, quas fuerant interrogati, imprimiſque de religione commētarios deſcribunt, & ſcribæ ſenatus tradunt. Supremus magiſtratus in Matthæum pœnam capitis decernit: Ignatium ad elephantorū curam damnat: res, quæ ad religionē pertinēt, cremari; virumque ethnicū, qui illos comprehenderat, præmiis ornari jubet.

dex a ſcriba acceptos legit, lectoſque, ut eſt etiam apud Tunquinenſes in uſu, eidem reſtituit. Paucis poſt diebus ferri omnium fama cœpit, Lezinianam inferioris ordinis judicum ſententia in exilium eſſe pellendum. Sed ea ſententia a ſupremo regni magiſtratu rejecta, ſenatus conſultum ejuſmodi deſcriptum eſt. Matthæum, quem impiæ, maleficæque ſuperſtitionis magiſtrum eſſe; annos tredecim Luc-thuyenſes mendaciis, fucis, dolis circumveniſſe; imagines in regnum importaſſe, liquet; gladio percuti: Ignatium Quy Matthæi auditorem Giahy in Tuyano natum, ad elephantorum curam damnari: veſtes, icones, libros, reſque ſacras chriſtianorum ceteras cremari: Le-Phoungum Ducem, qui ſuperſtitioſum comprehenderit, vinxerit, regique tranſdiderit, ornari præmio, ſenatus jubet. Fuerunt deinde qui perfectum jactarent induſtria viri cujuſdam ex ordine ſenatorio, qui ſe bene eſse in Lezinianam animatum diceret, ut judices ſententiam mutarent, noſtrumque in carcere perpetuo aſservandum decernerent. Sed rei exitus verba ab ſimulatore fuiſse chriſtianis data demonſtravit.

Matthæus in eum carcerē, in quo Gilius manebat, congruditur. Inde in proxi.

XXXIV. Menſe majo cuſtodes carceris, quo Gilius detinebatur, cum Matthæum capitis judicum ſententia fuiſse condemnatum intellexiſsent, ſcribam adeunt,

adeunt, eique, quibus pollicitationibus poſſunt, perſuadent, ut ab ſenatu hunc item alterum Europæorum ſibi in cuſtodiam tradi impetret. Etſi qui necandi eſſent, duci in eum carcerem conſueverant, tamen non juris tuendi cauſſa, ſed ſpe lucri cuſtodes ad id petendum commovebantur. Ea re impetrata, III. kalend. junias Matthæum catenis ſolutum cuſtodes in domum carceri proximam, in qua degere Gilius ſolebat, adducunt. Quod tum gaudium, quæ ſignificationes amoris, quæ lacrimæ fuerint virorum, qui ratione inſtituti fratres, qui ſocii laborum, qui amicitiæ lege conjuncti tamdiu fuiſſent, quique ſe una martyres futuros confiderent, difficile eſt exiſtimare. Inde vero, ut iiſdem in ædibus una manerent, remque divinam cum vellent facerent, opemque chriſtianis afferre poſſent, inter eos militeſque de duplicanda pecunia, quam noſtri quoque menſe pro uno Gilio ſolverent, convenit. Poſtero die, qui Divinæ Trinitati dicatus erat, præſente Matthæo, Gilius, quintoque poſt die Chriſti Servatoris Corpori ſacro, cum CL. chriſtiani adveniſſent, ſacrum uterque peregit. Expiati ea die *pœnitentiæ, eucharistiæque* myſteriis viri, mulieresque circiter XL. fuerunt. Poſt id tempus, quod jam per cuſtodes liceret, quaque die ſacrificium offerre, precibus divini numinis

mas ædes ambo adeunt, ibique rem divinam faciunt, & chriſtianis ſacra adminiſtrant.

minis opem implorare, libros de pietate erga Deum legere, virtutem omni ſtudio colere, chriſtianis, qui ad eos concurrerent, magno eſſe adjumento conſueverunt. Igitur *baptizati* eo anno a Matthæo mares, feminæque XXXIII., expiati *pænitentia* DCXX., *extrema unctione* III.

Gilius, & Leziniana ab regis avunculo vocati, libros ei duos de Deo, deque catechumenis afferũt: mox dimittuntur. De eorum cauſſa rurſum cognoſcitur: denique Senatus utrumque capitis condemnat.

XXXV. XIV. kalendas ſextiles in ædes avunculi regis, ipſius rogatu, venerunt, libroſque attulerunt duos, quorum alter de uno rerum omnium conditore Deo ſinice, alter de inſtituendis *Catechumenis* tunquinice perſcriptus erat. Hos ille libros ut accepit, cum elegantem in utroque admiratus eſſet litterarum formam, tum noſtris reſtituit ſinicum, tunquinenſem retinuit. De religione, immemor eorum, quæ Gilio antea confirmarat, paucis dixit, falſam eſſe, quam ethnici ſequerentur; ſed hoc eam chriſtianæ eſse anteponendam, quod ethnica facilis, noſtra difficilis intellectu eſset. Mox utrique, ut *decalogum*, preceſque aliquas chriſtianorum memoriter dicerent, imperavit. Cum illi, quæ juſſi fuerant, fecisſent, quæſivit ex cuſtodibus, num chriſtiani ad carceres interdum, viſendorum magiſtrorum gratia, accedere ſolerent. Cuſtodes, quod hominem in noſtros præ ceteris eſse propenſiorem cognoſsent, annuerunt; Europæoſque in ædibus, quæ proximæ carceribus

ribus eſsent, verſari, atque ad eos ſæpe cives, militeſque, qui chriſtianis partibus ſtuderent, concurrere demonſtrarunt. Menſe auguſto, quod rex comprimi perduelles non poſse, ac cives fame, peſtilentiaque abſumi, ſterilitatemque eſse magnam agrorum, videret, metueretque, ne iniquitate judiciorum quiſquam condemnatus innocens fuiſset, eorumque, qui carceribus detinerentur, cauſsa his tot ærumnis regnum vaſtaretur, redintegrari quæſtiones, inſonteſque liberari, & remitti aliquantiſper nocentibus pœnam juſſit. Inſtituta ab judicibus quæſtione, nihil de Gilio novi. De Matthæo decretum eſt, ut perpetuo carcere detineretur. Rex, qui in viros eodem crimine accuſatos tam eſſe diſcrepantes ſententias latas animadvertit, neutram probavit, oſtenditque, jus, ratumque, quod Senatus ſanxiſſet, habiturum. Senatus, ut exitu tandem rerum compertum eſt, capite utrumque plectendum judicavit.

XXXVI. Anno MDCCXLV. XII. kal. februarias noſtri, qui in proximis carceri ædibus, itaut ſæpe demonſtratum eſt, una morabantur, cum prope meridies inſtaret, certiores ſunt facti, fore, ut inſequenti die ob religionem Franciſcus capite plecteretur. Eo nuncio accepto, Gilius, qui nihil optabat magis, quam ut ſanguinem pro Chriſto funderet, tanta lætitia perfuſus eſt, ut eam animo com-

Gilius proximi ſupplicii nuncio accepto, lætitia perfunditur: contra Lezianiana, eamdem in ſe latã eſſe ſententiam ignorãs, magno dolore afficitur.

comprimere non poſſe videretur. Forte fortuna Ceomanenſis Epiſcopi, qui Vicarius erat Apoſtolicus regionum, quæ ad occidentem ſolem pertinent, famulus aderat, qui eo ipſo die ad Gilium ſalutandum venerat. Huic revertenti epiſtolam ad Epiſcopum in hanc ſententiam ſcriptam committit: Sciret, ſe die inſequenti capite cæſum iri, qui dies S. Vincentii martyris memoria inſignis futurus eſſet. Id ſibi optatiſſimum evenire. Nam pro defendenda catholica religione æquo ſe, libentique animo, quod jamdiu expetiſſet, interiturum. Matthæus contra, qui nullum de ſe judicium latum arbitrabatur, moleſte ferebat, quodque, abeunte jam ſocio ad martyrium, manendum ſibi in vita eſſe timeret, magno dolore afficiebatur; multiſque cum lacrimis factum id ſua culpa eſse dicebat, quo minus ſibi etiam mori liceret. Se namque plurimis flagitiis implicatum (nam ita de ſe demiſse humiliterque ſentiebat) indignum eſse, qui martyrio perfungeretur. Hunc Franciſcus conſolari, monere, hortari, ut bono animo eſset, neque ſe affictare pergeret. Nam quod divino conſilio accidiſset, ut ipſe ſuperſtes gerere chriſtianorum curam, qui carceribus aſſervabantur, valeret, utque plura pro Chriſti nomine perpetiretur, id demum non moleſte, ſed hilari animo eſse ferendum.

Gilius chriſtiano, conſti-

XXXVII. Interea chriſtiani, qui de Gilii

Digitized by Google

Gilii ſupplicio ex regis ſcriba cognoverant, ſtatim magno numero in carceres convolarunt. Hi, poſtquam magna vi lacrimarum, fletuque fortiſſimi viri, deque ſe optime meriti acerbum, ut ipſis videbatur, caſum ſunt lamentati, mox illius mortem deprecari ab rege conſtituerunt. Id ut facilius impetraretur, regis avunculum pecunia alliciendum exiſtimarunt. Itaque decem huic argenti pondo, ſi impetraſset, pollicentur. Ea re Gilius per domeſticos intellecta, graviſſime tulit, hortatuſque per nuncium majorem in modum homines fuit, ut conatu deſiſterent. Nam ſi conari pergerent, magno id nomini chriſtiano dedecori, atque incommodo futurum. Cum enim ſacerdotes inculcare chriſtianis ſoleant, ut quæcumque acciderint adverſa, patienter ferant, caveantque, ne quod divina ſit voluntate factum, id ſibi acerbum putent, abſurdiſſimum eſse, ſi quod ceteris præſcribunt, id minus ipſi diligenter ſervent. Igitur ne committant, ut eorum opera magiſtri doctrinæ, ac religionis apud ethnicos in mendacii veniant ſuſpicionem. Nam quod in ſe erat decretum ab rege, eventurum numquam fuiſse, niſi factum Dei voluntate fuiſset. Hoc nuncio dimiſso, cum domeſtici cœnaſsent, eis juſſit, ut preces, quas adhibere ante ſolebant, perſolverent, imprimiſque *Roſarium*, quanta maxima poſ-

tutum ei ſupplicium pecunia redimere conantes ab inceptis deterret; ſeque ad martyrium fortiter ferendum parat. Leziniana una cũ Gilio interfici ſe vehementer cupit. Itaque e carceribus ambo educuntur; mox Leziniana ſe item capitis eſſe condemnatum cognoſcit,

poſsent religione, recitarent. Sperare ſe illorum pietate, ut ne efferatur animo, utque omnia ſibi fauſte, feliciter, proſpereque eveniant, divinitus impetraturum. Ipſe cubiculum ingreſsus Deo ſe majorem in modum commendavit. His abſolutis precibus, cum novos, magnoſque ſibi ſpiritus addi ſenſiſset, atque animo confirmatus eſſet, e cubiculo egrediens domeſticos ad virtutem hortatus eſt. Ac videor, inquit, me ipſum videre in eum ſtatum deductum, quo Chriſtus pridie ejus diei fuit, quo die perfidia judæorum eſt interfectus. Itaque quod ille diſcipulis teſtamento reliquit, ut Deum colerent, ejuſque legibus obtemperarent, ſeque mutuo diligerent, iiſdem vos verbis hortor, moneoque, ut operam excolendæ virtuti detis: Nam quod octavum jam annum ſubſidio mihi fuiſtis, maximas vobis, quas poſſum, & ago, & habeo gratias. Plura loqui conantem lacrimæ, quas plurimas effundebat, impediverunt. Ergo in cubiculum reverſus prece ſibi munire inſtituit ad martyrium fortiter perferendum viam. Interea Lezinianam pugnandi pro Chriſto cupidum ea cogitatio ſollicitum tenebat, quemadmodum migrare ipſe quoque una cum Gilio in patriam beatorum poſſet. Diu deliberanti illud ſatis commodum viſum eſt, orare, atque implorare militum fidem, qui Franciſcum ad ſupplicium ducere debebant,

bant, ut ſe etiam eumdem in locum deducere ne gravarentur. Id ſibi, ac Gilio magno ſolatio, majorique levationi futurum ſperabat, ſi morienti adeſſet, eumque, quibus poſſet officiis, juvaret. Accedebat ea cogitatio, ſi in conſpectum judicum veniſſet, de ſe quoque ſupplicium decretum iri. Nam de Chriſto dicturum ſe, judiceſque acriter reprehenſurum, quod cum eadem ambo in cauſſa fuiſſent, iniquo judicio alterum interficiendum, alteri parcendum ſtatuiſſent. Ea ſpe incitatus, collegit continuo ſe, & ad martyrium una cum Franciſco parare cœpit. Implorata diuturnis precibus divini numinis ope, multa jam nocte ſeſe mutuo *pænitentia* expiarunt, deindeque re divina perfecta, actiſque gratiis, *cocolatæ* potione, etſi ei Franciſcus aſsuetus non erat, reficiendas vires corporis judicarunt. Prima luce egreſſi ex ædibus, os, qui carceribus detinebantur, ut omnibus ſalutem dicerent, adierunt, iiſque, qui rerum inopia premerentur, oryzam diſtribui fecerunt. Poſt ad præfectum ſe carcerum contulerunt, eique gratias, quod ſe humaniſſime habuiſset, multiſque beneficiis cumulaſset, egerunt. Quo tempore quum chriſtianus quidam libellum ad Lezinianam detuliſset, quo libello ab rege petebatur, ut ſalvum eſse Gilium juberet, huic ille reſpondit: nihil eſſe libellis opus, propterea quod ipſe quæ

ex uſu forent, quæque ſibi divinum numen in animum induxiſset, coram, itaut ab omnibus intelligeretur, dicere decreviſset. Octava diei hora, ad eos milites venerunt, qui Franciſcum deducerent. Hos ubi Matthæus vidit, rogare cuſtodes etiam atque etiam, ut ſe quoque una eodem ire paterentur. Cuſtodes, qui manere utrumque in carcere malebant, veriti, ne, ſi poſtulata fecisſent, id forte accideret, quod evenit, concedendum non putabant. Sed victi precibus, opinioneque multorum, qui paratum a chriſtianis ſupplicem libellum arbitrarentur, quem regi Matthæi nomine traderent, rati rem felicem exitum habituram, ſacerdoteſque ſalvos in carcerem reduci poſse, quod petebat, facile concedunt, inque ſupplicii locum comitantur. Pergebant noſtri ſimul, preceſque jam inſtitutas perſequebantur, ſed alter, quod ſe brevi coronam adepturum ſciret, lætus, atque alacer, alter, quod dubitaret, triſtis, ac mœrens incedebat. Ubi ad Palatium ventum eſt, chriſtianus, cui datum id negotii fuerat, libellum Matthæo porrigit, quem libellum ut noſter in crumenam immiſit, mox certior eſt factus, ſe etiam ipſum regis decreto eſse capitis condemnatum. Quo accepto nuncio Matthæus, re perveſtigata, ſatiſque explorate cognita, incredibile dictu eſt, quantum inde gaudii, lætitiæque acceperit.

XXXVIII

Eunuchus ad martyres deſignatos accedit, cruceſque duas in terram projicit; tum alter eunuchus Lezinianæ ſententiā ab rege in eum latam nunciat.

XXXVIII. Interim cuſtodes, qui animadverterant, nihil Matthæum de impetranda venia agere, ab eo ſummis precibus poſtulabant, ipſis ut libellum daret, quo, ſublato clamore, negotium curarent, regemque rogatum mitterent, implorarentque, ut illis ignoſceretur. Quibus Matthæus, cum capite, inquit, cæſus fuero, tum demum vobis libelli accipiendi poteſtas erit. Eodem tempore, Gilio, & Leziniana ante palatii fores ſedentibus, preceſque fundentibus, ad eos eunuchus quidam acceſſit, cruceſque exiguas duas in terram per ſummam injuriam projecit. Quas cum noſtri ſuſcepiſſent, veneratique oſcularentur, tum ille eſt homo percunctatus, quid hoc rei eſſet, quod crucibus cultum adhibendum arbitrarentur. Huic Matthæus, Chriſtus, inquit, e cælo in terram adſerturus humanum genus in libertatem deſcendit, cumque affixus cruci mortuus fuerit, conſecrata ita ſanguine illius, morteque crux eſt, ut eam omnes venerari oporteat. Paullo poſt alius ſupervenit eunuchus, qui de lato in Alonſum capitis judicio nunciaret. Is cum ex Matthæo quæſiſſet, loqui ne tunquinice ſciret, atque ille annuens affirmaſſet, tum eunuchus, ſic habeto, inquit: quod alieno ex regno tuam legem in noſtrum importatum veneris, imperare regem, tibi ut etiam abſcindatur caput.

 Qua

Qua re audita Leziniana, unum modo reſpondit: ei ſe, qui nuncium attuliſſet, gratias agere. Nam quod divina voluntate ſtatutum eſſet, hoc ſe hilari animo laturum.

Gilius, & Leziniana capite diminuuntur.

XXXIX. His dictis rebus, manus militum in locum ſupplicii progreditur. Sequebatur virorum, & mulierum incredibilis multitudo, imprimiſque chriſtianorum, qui miſerandum in modum fletu, ac lacrimis magiſtrorum caſum lamentabantur. Ubi perventum ad ſupplicii locum eſt, cum noſtri humi proſtrati Dei ſibi auxilium precibus implorarent, apparitores ſenatus quatuor ſecuti Matthæum interrogant, quamobrem proſcriptam regis edicto chriſtianorum religionem in Tunquinum inferre conatus eſſet? Ad hæc Leziniana, veniundi eam ſibi cauſſam fuiſſe dicit, ut veram Dei legem latius propagaret, utque Tunquinenſes de ſtudio colendæ virtutis, deque rebus ceteris doceret, quæ ad æternam beatamque vitam degendam conducerent. Atqui rex, inquit apparitorum unus, qui legem iſtam & odit, & deleri præcepit, capite te cœdi jubet. Tu vero timeſne mortem? Huic item Matthæus reſpondit: ſe, qui ob eam cauſſam plecteretur, felicem, immortalemque vitam in cælo conſequuturum. Quare nullo ſe mortis metu commoveri. Sibi autem perſuaderet, eam religionem,

quam

quam Tunquinenſes cives averſarentur, poſtremo tempore, quum jam diſſolvetur mundus, notam omnibus, exploratamque futuram. Quæ cum ille dixiſſet, cuſtodes auctores apparitoribus fuerunt, ne interrogando moleſti hominibus eſſe pergerent, utque illis ſpatium precandi relinquerent. Tum noſtri cum ſe rurſum mutuo *pœnitentia* expiaſſent, vinctiſque brachiis alligati ad palum fuiſſent, ad famulum Jeſuitarum, qui eodem advenerat, quique damnatus & ipſe religionis chriſtianæ cauſſa ad curam elephantorum erat, ſeſe Gilius convertit, eumque obſecrat, ut ſe, ſociumque chriſtianis, qui in civitate verſarentur, commendatum velit, iiſdemque chriſtianis, multoque magis domeſticis, ac mulieri, cujus ipſi domo pro hoſpitio uſi fuerant, gratias agat, curetque præterea, ut ab *Catechiſte* carnificibus argentei nummi DC. ſolvantur. Denique hora poſt meridiem quarta, ſuſpicientibus in cælum noſtris, dato a magiſtratu ſigno, illico capita abſcinduntur. Ea re geſta, magnus continuo chriſtianorum fletus, clamorque ſublatus eſt, unaque omnes voce, *eheu Patres*, *eheu Patres*, lacrimantes, conclamaverunt. Carnifices, milites, magiſtratus, etſi poſt affectos ſupplicio reos abire celeriter conſueverint, quod, cum ſint maxime ſuperſtitioſi, interfectorum animos pertimeſcant,
ta-

tamen admiratione chriſtianorum permoti, qui magno impetu ad cadavera ſacerdotum accedere conarentur, deque comparanda ſibi aut veſtium, aut ſanguinis, aut capillorum particula laborarent, diutius ibi, quin ullam conantibus moleſtiam afferrent, ſubſtiterunt, raptique novitate rei, en, ajebant, quanto iſti in ſuos patres amore feruntur!

Martyrum corpora Luc-thuyũ translata a Dominicanis ſepeliuntur.

XL. Jam domeſtici martyrum cuſtodes ſibi carcerum pecunia ante adjunxerant, eiſque perſuaſerant, ut capita, cadavera, veſteſque curarent. Sed magno chriſtianorum concurſu facto, ſatis diligenter res ipſa adminiſtrari non potuit, quin ab chriſtiano Matthæi, ab *ſortilego* autem quodam ethnico Franciſci caput auferretur. Hunc tamen fugientem chriſtiani inſecuti, recuperato capite, utrumque (nam alterum chriſtianus libens reddiderat) ad Petrum Xaverium Tunquinenſem ſacerdotem S. J., qui martyrum ſupplicio interfuerat, detulerunt. Die inſequenti, qui dies fuit ad x. kal. febr. corporibus, capitibuſque in navim opera, diligentiaque Xaverii importatis, chriſtiani, qui eam ſibi curam ſuſceperant, celeriter ſoluunt, & Luc-thuyum proficiſcuntur. Eo cum veniſſent, advocatis Ludovico Spinoſa, & Pio Sanctacrucio Dominicanis, qui inde prope aberant, eis martyrum corpora tranſdiderunt, a quibus a. d. VII kal.

kal. februarias eodem in loco, in quo ab hoſtibus comprehenſi martyres fuerant, poſt rem divinam magno chriſtianorum, quibus cognita res erat, concurſu factam, honorifice condita fuerunt.

XLI. Ejus rei certior factus Petrus Ponſgravius Pro-Præfectus Provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum, magnis itineribus Luc-thuyum contendit. Eo ut pervenit, una cum Hilario Coricenſium Epiſcopo, & Laurentio Maria, Auguſtinianis, qui omnes eodem in oppido verſabantur, ſeſe ad ſepulcra martyrum pietatis cauſſa contulit. Hi quum una omnes conveniſſent, ab ejus loci principibus viris rogati, ut ex privatis ædibus, in quibus collocata corpora fuerant, in templum commune transferri, altiuſque recondi paterentur, propterea quod periculum eſſet, ne, ſi forte fortuna de ſepultis domi cadaveribus ethnici, qui proxima loca incolebant, hoſtiſque imprimis acerrimus chriſtianorum Thay-tinchus, cognoſcerent, & ad magiſtratum deferrent, de ea re inquirendum ſtatueretur, chriſtianique in ſummum vitæ, fortunarumque diſcrimen venirent, conſilio probato, rogantibus concedendum, quod peterent, judicarunt, extractiſque corporibus, poſtquam ipſi; & qui aderant chriſtiani eorum pedes oſculati eſſent, & feretra clauſiſſent, ac nomina utriuſque martyris feretris inſcripſiſ-

Eadem corpora in templum ex privatis ædibus transferuntur, & ſolemnis ſupplicatio habetur.

ſcripſiſſent, magna pompa, magnoque hominum concurſu eadem in templum cadavera aſportaverunt. Solemni facta ſupplicatione, eadem ante aram B. Mariæ Virginis *Roſarii* ſepelierunt, atque ita pavimentum complanatum, reſtitutumque eſt, ut ſepulcri, aut foſſionis veſtigium appareret nullum. Exacto menſe, quum tranquillæ, pacatæque res chriſtianorum eſſe viderentur, etſi multi erant eorum adhuc occupati metu, tamen ſolemnior ſupplicatio decreta eſt. Nam eſſe gratias agendas Deo, qui ſacerdotes duos corona martyrii ornaſſet, intelligebant, ſimulque perſpiciebant magnam ineſſe celebritati ſacrorum vim ad recreandos, confirmandoſque illorum animos, quos nece tantorum virorum nimius terror invaſerat. Ergo prid. kal. martias, cum Ponſgravius, Spinoſa, & Sanctacrucius Dominicani, Auguſtiniani Laurentius, & Hieronymus, Præsbyterique Tunquinenſes duo adeſſent, Epiſcopus Coricenſium, magno chriſtianorum concurſu, apparatu, rituque Epiſcoporum rem divinam fecit. Ea re abſoluta, de laudibus martyrum habita oratio eſt. Denique actis gratiis, dictoque hymno *Te Deum*, finem ſupplicandi fecerunt.

Huc rurſus pertinet proteſtatio, quæ deſcripta eſt *pag.* 234.

FINIS.

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA FILOSOFIA Y LETRAS

Digitized by Google

Digitized by Google